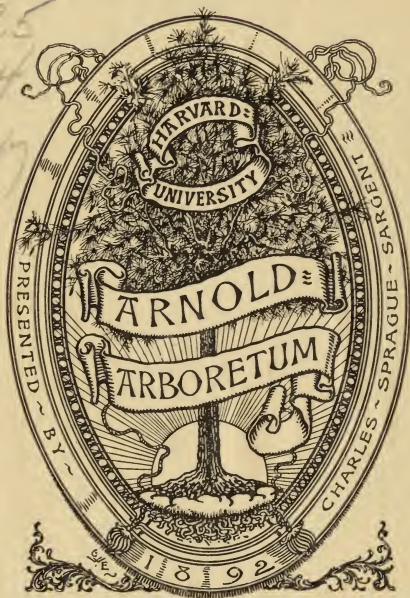

96.

FL
48.5
L64
W
1747

CARD LINNÆI

1810

1810

1810

1810

1810

1810

1810

CARL LINNÆI,

ARCHIATR. REG. ET MED. PROF. UPSAL.

**Wåstgöta=
Resa,**

på

**Wiksens Högloflige Ständers
Befallning**

Förrättad år 1746.

Med

Anmärkningur

uti

**Oeconomien, Naturfunnogheten, An-
tiquiteter, Inwånarnes Seder och
Lefnads-Sätt,**

Med

Tilhörige Figurer.

Stockholm,

Uplagd på LARS SALVII kostnad. 1747.

ARNDT
OPRIUM
HARVARD
C. W. G. M. A. R. *P*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Hennes Kongl. Höghet
Prinseßan

LOVISA ULRICA

Sveriges, Göthes, Wendes
Gron = Prinseßa.

Rikens upkomst och aftagande, Folks
sällhet och olycka, wetenskapers
tilwärt och undergång, wändas
af Allwisheten genom Öfwerhets-per-
soners händer.

Således hafwa Wårjan, Pennan, Plogen
och Spolen haft sina öden, åfwen som
Boken, fast denna dock sällan uti an-
nan, än den lyckeligaste Regering blif-
wit öpnad.

Ifrån wår Allernådigste Konungs anträde
på Thronen hafwa nyttiga wetenska-
per upwuxit och blomstrat; deras mo-
gnade frukter wånta wi så mycket wis-
fare, at med underdånig fågnad och
djup Tacksäjelse få hämta utur
Eders Kongl. Högghets och Des
Gemåls, wår Nådigste Arf-Fur-
stes höga händer, som De med så
stor ömhet och så mycken nåd behagat
Deras häfd och förswar sig antaga.

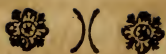
Eders

Eder's Kongl. Högghet leder sit ursprung af Konunga blod; en Krona, hwartil Edra stora egenskaper mer, än födslen, gjort Eder wärdig, wäntar Eder's Kongl. Högghet. Eder's Kongl. Högghet är bleswen en Moder til en Prins, som skal gifwa Swea Konunga Stol en ny och förnyad styrka.

Hwad sällhet för et Rike! hwad förmon för Bofelige konstler!

Upsyll altså, Dyrastra Prinsessa, Edert stora ämne och wårt hopp; Lef länge och ofß lyckelig; Gynna wetenskaperne och anse med milda ögon en Deras id-

fare, som nu understår sig at frambära
detta så wälmenta, som ringa offer

Eders Kongl. Högheits

underbänigste tjenare
CARL LINNÆUS.

Fö=

Företal.

Rikens Högloflige Ständer behagade förordna, wid Riksdagen 1741, det skulle jag antaga en Resa til åtskilliga orter i Riket, och i synnerhet til (GOTTLAND, ÖLAND,) WÄSTERGÖTLAND wid Kinnekulle, Billingen, Mössbärg, Ollebärg, Hunnebärg, Hallebärg.

Samma år förrättade jag resan til ÖLAND och GOTTLAND, och gaf ut den samma förledit år. *

Nu återstod WÄSTERGÖTLAND, hvarföre jag förledit år 1746, om sommartiden, reste och besögs des wakra orter: MARJESTAD, Kinnekulle, LIBKÖPING, SKARA, Billingen, SJÖFDE, Mössbärg, FALKÖPING, Ollebärg, BORÅS, ALINGSÅS, GÖTEBORG, BOHUS, MARSTRAND, Wästra Skårgården, UDDEWALLA, Trollhättan, Hallebärg, WENNERSBORG, och något af DAL och WERMELAND.

Swad jag på dese resor anmärkt af *Antiquiteter, Physique, Oeconomie, Manufacturer, Medicine, Seder och Maner*, har jag här den äran med wördnad framgissa til mit kära Fädernesland.

Mången lærer wånta uti denna Resa ganska säll-
 samma ting; men jag måste tilstå, at jag på hela wä-
 gen ej något annat sedt, än några STENAR, ÖRTER och
 DJUR, dem jag upteknat, där jag dem igenfunnit.
 Jag har frågat lefwande och döda, som anstält wid
 löfliga resor omkring hela Jordklotet, hwad märk-
 wärdiga saker de sedt uti fjärran länder; men alla
 hafwa instämt, at de icke eller sedt annat än Stenar,
 Wårter och Djur, dem Inwånarena, där som här,
 använda til all sin nödtorft och uppehälle, så at jag
 säkert tror, och kan förwisso utgifs wa, at Skaparen
 intet annat förlånt människorna, utom Elementerne,
 och torde wara nog tillräckeligit, allenast man wäl
 wiste, at rätt bruka det man ågde.

O fortunati nimium, bona si sua norint
 Agricola.

Alltså har jag med flit upteknat i denna Resa,
 hwad sällsamma Stenarter, hwad märkwärdiga
 Wårter, hwad besynnerliga Djur jag sedt på resan,
 och beskriwit så många sätt, som jag funnit brukas
 af Inwånarena; besynnerligen, om de ej warit all-
 månt öfwer Riket antagne.

Swårigheterna, som wid denna Resas genom-
 seende möta de måste mine Läsare, låra bestå uti Nam-
 nen på Stenar, Wårter och Djur, hwilka ofta torde blif-
 wa så obekante, som sjelfwa tingen; men jag kan icke
 hafwa desse hinder, ty den som wil tala med någon,
 måste nödsakeligen förstå språket: Om jag nämmer
 Öga, Björk, Ålborre, eller Örre, och Läsaren ej
 förstår hwad som förstås med dessa namnen, kom-
 mer han icke fort med Texten.

Nomina si pereunt, perit & cognitio rerum.

Wetenskapen, Historia eller *Scientia Naturalis* lærer
 namnen och naturen af alla Stenar, Wårter och
 Djur,

Djur, hon är altså grunden til all den nytta wi få af dessa ting, och altså til alt hwad människan åflas med, fastän denna wetenskapen för detta wid Lärohusen icke wunnit det burskap, som många andre nyttige Wetenskaper; dock som denna är oumgångelig för hwar och en, torde den Wärtid snart grönstaka, som warder dragande flere sinnen til begårelse af desse angenäma saker, hålft som denna wetenskapen är så kårt som nyttig, då han rätt läres.

Namnen ändras ofta uti vårt Swenska språk på Orter och Djur, efter åtskillige våra Provincier, äfwen som Latinske namnen hos Auctorerna: Ja, den större delen af desse har ännu ej fåt några Swenska namn, där de icke gjort sig allmänt bekante hos Allmogen genom någon synnerlig nytta, färg, lukt, smak eller skapnad; har altså icke i konsten warit någon annor utwäg, än at uppställa våra Stenar, Orter och Djur efter Systeme: Genera och Species med Latinske och Swenske Synonyma: De förste har jag upptecknat i SYSTEMET *; de andre uti FLORA **, och de siste uti FAUNA ***. Här igenom är jag litwål satt uti det stånd, at utnämna tingen innom Sverige tydeligare, än någon annan uti sin Reses Beskrifning; hwarföre jag wid Wärters och Djurs namn altid citerat numren uti Flora och Fauna, som bägge på denna Resa fåt ansenliga recruter.

Wärtwärdige saker lärer min Läsare litwål finna åtskilliga, som förtjena upmärksamhet, såsom til exempel: Jag hafwer beskrifwit KINNEKULLE p. 20. uti hwilken Naturen förelagt oss anatomien af jordstorpan, p. 77, och wisat huru STRATA TERRÆ blifwit uppstaplade i forna tider. Jag har letat igen

* Systema naturæ. Stockh. 1740. oä.

** Flora Svecica. Stockh. 1745. oä.

*** Fauna Svecica. Stockh. 1746. oä.

en hel hop WÄXTER, som tilförne i Swerige icke warit såsom Swenste bekante. e. gr. Panicum p. 141. Ruppia p. 186. Cerasus p. 25. 32. 38. Cratægus p. 161. Potentilla p. 63. 76. 84. Lathyrus p. 75. Pisum p. 107. Senecio p. 142. Coreopsis p. 160. Quercus p. 214. Ulva p. 169. Tremella p. 193. Byssus p. 53. Jag har bestrifwit en hop djur, som tilförene warit i Swerige okunnoga: Castor 161. Larus p. 156. Sternap. 182. Rana 261. Gadii p. 176. 177. 178. Pleuronectes p. 178. 179. Coregonus p. 231. utom en hop in- och utländska Fiskar p. 137. 138. 139, samt inländska Matkar p. 173. 174, och Kråk p. 169. 172. Jag har framwisat den nyttige KASSEWIA p. p. 44. 48, som gifwer det måsta Foder på sidländte ångar. Jag har här först uptrått, hwad STÅKRAN p. 46. är för en ört, som dödar Zästar. Jag har lärt hwad NÄCKEROTEN p. 98. är, som gör Walaborgs-sjukan. Jag har upfunnit och bestrifwit SKEPPSHWARFS-FLUGAN p. 153, som gör så mycken skada på Skeppshwarfswen. Jag har upfunnit ZINNGRAUPER p. 256, eller rätta Tenns Malmen, fast mycket små. Jag har undersökt, huru Swinen utan ringande kunna afhollas ifrån det skadeliga Korander pag. 95. Jag har sett Getter, som på uselt bete p. 162, mjölkat et helt stop om målet, hwilket torde komma deraf, at de ej kunna gnaga tråden, emedan all bark adstringerar, och alt adstringerande hämmar mjölken. Jag har gjort åtskilliga rön i NATURAL-HISTORIEN, til de Lårdas nöje och båtнад ic. Hwilka alla Anmärkningar, hwad för sig, jag i min tanka holler så wärdige, at hwar dera kunde rikeligen betala min möda och Publici omkostnad.

Sörtegar har jag gerna ELAKA EXEMPEL, som jag warit stickad at gagna, och icke hast lust at någon skada; derföre jag ock åtskilligt ransakat, men aldrig dömt det, som warit öfwer mit Forum. Jag har wäl undertiden inspädt några roliga och

mens

*Invid
Mjölken
i Norge
M.*

menlösa upzog, at gifwa Läsaren nöje, där jag ej kunde göra gagn.

Skulle alla Sweriges Provincier på detta sätt blifwa genomletade, ser jag wäl, at en Swenskt PLINIUS en gång torde födas, som wida skulle öfswergå de Romares uti märkwärdigheter och nytta, hälst wårt Fädernesland kan skryta af hundrade gångor mera, än alt det prål, som uclänningarnas industrie framalstrat, ehuru deras länder draga wåra ögon, då wi komma at besöka dem; men jag lemnar gerna denna tanka åt efterkommande dagar och mån; jag som sjelf saknar tilfälle, tid och krafter der til.

Denna beswärliga resan, genom et dageligt och stadigt rågn, bröt nog lusten, och hindrade mig, at se alt, som ses kunnat; men besynnerligen förttryter mig, at jag derföre måste holla Landsvägen och lämna åt andra det tåcka Dal och Wermeland, som gömmer så många Naturens Skatter. Resan hade ännu blifwit odrägeligare, om ej Philosophiz Candidaten ERIC GUSTAF LIHDECK, Wermelandus, (som i flere år wid Upsala Academie warit min beständige och idoge Ämneswån) af kärlet för Wetenskapen, och at ännu göra sig widare fullkomlig, hade på egen kostnad gjort mig et nöjsamt sällskap, och där til lättat min möda wid Protocollets förande och renskrifwande.

Ingen god och rättfint låter rikwita mig, at då jag upsökt mycket, jag äfwen leminat mycket; ty en enda Socken skulle ofta fordra en hel mans lefnad. Mig är nog, om jag kunnat gå med Skrubbhöfswelen, andra efter mig må nogare öfswersfara alt med Slätt-höfswelen.

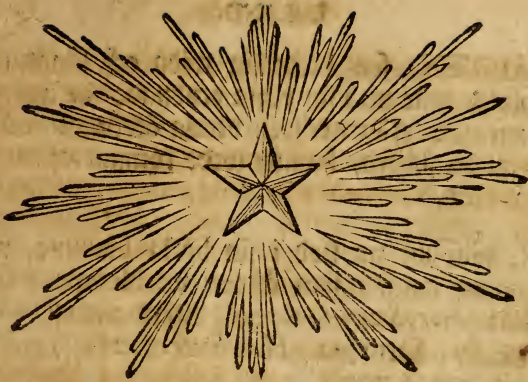
Här jag kunnat med detta mit släp och dageligen trötta kropp winna mine förnuftige och rättfinte

te Landsmäns bifall, så har jag köpt en stor Elenod
för ringa penning, hvar och icke, så har jag wisser
ligen mist både nät och fisk; winner jag den samma,
skal jag gerna räkna mig för heder, at tadlas af and
dra, hwilkas beröm skulle wara mig mer til last än
smicker.

Upsala
1747. d. 8. Aprilis.

CARL LINNÆUS.

UPLAND.

1746. Junii 12.

UPSALA ACADEMIA hade i 5 år satt of beståndigt arbete, ifrån den tid Öland och Gottland lemnades; hwarken wille hälsan eller Rikens Högloflige Ständers Beslut längre tillåta of, at dröja i Upsala Trågård; ty togo wi of före resan just dagarna efter det Academie Trågården städt i sin bästa fågring, jämwäl i så måtto, at bägge deras Kongelige Högheter hedrat honom med sin höga närwarelse.

SLOTTET i UPSALA, som inemot 200:de år warit för Konungarna af den GUSTAVIANSKA Familien et ljustigt residence, intil des den förskräckeliga wädel: den 1702 lade det, med hela Uplåla stad i aska, begynte nu åter såsom en Phœnix resa sig utur sit grus, genom Hans Kongl. Höghets, Riksrustens ADOLPH FRIEDRICS egen påkostnad.

ÅKERFÅLTEN, som brede sig wida och långt omkring Upsala, lyste nu i sin bästa prydning; de äro allmänt bekante för det de rikeligen betala åfermannens möda, och sällan slå felt, hwilket torde komma af deras uråldriga häfd.

RÅGEN, som just nu stod i sin bästa blomma, war full af några ogräs, som åfwen nu blomstrade, såsom: *Wiar* (*Flor. Svec. §. 605.*) *Åkerwalmo* (*Flor. Svec. §. 428.*), *Ortung* (*Flor. Svec. §. 253.*), *Knappar* (*Flor. Svec. §. 709.*).

ÅNGARNA woro fulla af några wårter, som icke allmänt finnas i Sverige, såsom:

MEDICAGO MINIMA (*Flor. 621*), som 2:ne är gifwer härligt föder, men försvinner merendels det tredje.

THLASPI INCANUM (*Flor. 531.*), wårte öfwerflödigt bredewid wågen, men finnes sällan utan på lerjord och i öpet fält.

CUMMIN (*Flor. 245.*), som här, och på åtskillige ställen i Upland, wårer i stor myckenhet, nästan såsom i *Westerbotten*.

GÅSÖRTEN (*Flor. 415.*) fants mycket wid wågarna med sifwerhvita blad; det är icke så allmänt bekant, hwarföre bladen på denna ört ofta äro i en och samma ång, på ena stället helt gröna, och på et annat helt hwita; som dock ofelbart låter komma af den underliggande jordmonen, hwilken Skaparen welat härigenom gifwa människorna tillkänna.

* **SÆFWA** Gästgifware gård. *quart. 7.*

SWENSKA HÖFRÖET (*Flor. 620*), wårte på båda sidor om wågen wid *Alnicke* i större myckenhet, än på någon annor ort i Upland; ja, långt mer än omkring *Östruna Kyrka*: *Sedermera* syntes häraf söga et par stånd på hela resan, och i *Stogsbygden* söktes det så.

fåfångt; ty det är en ört, som älskar öpet fält, och fri bläst, om den eljest skal triswas wäl. Här omkring Alnicke är det bästa tilfället, at samla fröen af detta härliga fodret, hvars nytta och egenskaper tilförene äro omtalte uti Gottländska resan p. 242. Wetensk. Acad. 1742. p. 191. Kalin Bahus. p. 2.

HUNDLOKA (*Flor.* 243) gjorde de sidländte ångar emellan Alnicke och Höja, på wänstra handen om wägen, helt hwita, med fina blommor, som wärte i större myckenhet, än man någonsin sedt tilförene; med desse blommor färgas grönt, (*Wetensk. Acad.* 1742. p. 27.) och gult med lut, (såsom i JEMTLAND); kunde altså färgarena aldrig i hastighet samla större förråd deraf, än på denna orten.

* LISLENA. *quart.* 6.

JOLSTER (*Flor.* 792.) JÅLSTER, JUSTER, HILSTER, HALSTER, eller Westgötarnas WEKAR, är et slags Pil, som i Sverige är mera bekant, än uti omlands. Herr WESTBECK, Probsten i Löfstad, har för et par år sedan, genom en speciel Tractat lärt nation, et af detta JOLSTERS och ELGESTJELCKENS, eller GETSTABBENS (*Flor.* 304) frukt hämta de sjun, eller pappus, med hwilken fröen flyga och dem använda i stället för Bomull. Skulle denna Bomull kunna blifwa begärlig, borde den tracten, som här låg jemte wägen åt ENKÖPING, stängas in; ty här wärte JOLSTER i största myckenhet, tillika med några andra löstrån af All, Björk &c. liksom uti en skog, där dock intet trä gerna stod öfwer 2 alnars högd: Orsaken, at alla trån på detta widlyftiga fältet, eller marken, woro lika små, lärer ofelbart komma af den torra sanden, som låg strax under matjorden, och gör här desse tråden små, som flisan på Öland * gör de små Haslar.

* It. Öland, 37.

* ENKÖPING. *quart.* 4.

KÅL war planterad wid ENKÖPING på de sidländte Kål-landen til största myckenhet, och de sångar, på hwilka MORÖTTER blifwit sådde, stodo garnerade på sidorna med Bönor. Denna stad gör med sina Köfs-Kryddors planterande och försäljande til fringliggande orter icke ringa nytta; hwaruti han efterföljer Hol-landarnas inrättning, som riktat sig af dylika planter, och wore wal, om andra små städer härutinnan efterapade ENKÖPING.

ÅNGEN, på södra sidan om Enköping, war mycket stor, men derjemte mycket mager på gräs; ty hon hade lidit af den starka Wärrorkan.

UPLANDS SITUATION bestod uti widlyftige åkerfält, hwilka liksom med långa wikar wore utsträckte emellan små med sten och Barrtrån belagde Kullar.

ÅTTEBACKAR lågo några stycken temmeligen stora, och höga wid Nyqwarn, där en stor flod lopp förbi, och skilde Upland ifrån Westmanland.

WESTMANLAND.

Junii 13.

* NYQWARN. *quart.* 4.

LUSÖRTEN (*Flor.* 505.), som af Uplänningen kallas KALLGRÄS, emedan hon gifwer til ännu den underliggande Kallhorden, stod nu helt brun med sina många röda blommor, hwarigenom de wåta ångar på flere ställen bepryddes med bruna och röda Tapeter.

* WESTERÅS. *quart.* 8.

ÅREPORTEN, som wat bygd i Westerås för deras Kon-
geliga Högheter, stod ännu qwar med följande inscrip-
tion; på ena sidan:

Augustis. Neonymphis. ADOLPHO. FRIDERI-
CO. Et. LUDOVICÆ. ULRICÆ. Orbis. Arctoi.
Principibus. Hæreditariis. Serenissimis. Pan-
dor. Gratulabunda. Pandorque. FRIEDERI-
CUS. Eat. Cum. Conjuge. Prosper. ADOL-
PHUS. Men på andra:

En ego Arosiacæ fœtus pietatis, & index,
Principibus patuique meis porroque patebo.
Transvectis tellus Ducibus famuletur, & æther.

Bisfopen i Westerås Herr Doctor KALLSENIUS hade här
wid Scholan och Gymnasium berömmeligen förans-
staltat, at Lector *Matheseos* skulle både wisa sina
disciplar om nätterna *constellationerne* på him-
melen, och äfwen läsa *Gazetterne* för dem 2:ne gångor
om wekan; på det de icke måtte komma til Academi-
erne så rå, som man ofta erfar, då sådane tilförene
intet mera lärt, än någon Latin, och en hop utanleyor.

BOTANIQUEN har härtil dags aldrig warit någon cou-
rant Wara för Scholepiltarne, ehuru den lägger för-
sta grunden til all privat-œconomie, som lifwål är
och bör wara hwart och et Rikes, hwart och et Lands,
ja hwart och et samqwäms första och sista ändamål;
utan har Botaniquen hittils först begynt läras wid
Academierne, sedan minnet begynt smånigom afta-
ga, och sedan ungdomen sät smak för andra wetenska-
per. Swarigenom skedt, at alt för få häruti funnit
sit nöje; men Bisfop KALLSENIUS, til föreförmående
här af, har förmådt Provincial-Medicum, at twenne
gångor i wekan om sommartiden, nämligen Onsd- och
Lördags eftermiddagarne botanicera för ungdomen.
Den tid lärer komma, om eljest någonsin œconomi-
en i Riket skal drifwas til sin rätta högd, at detta be-
römda institutum wid alla Scholar måste antagas,

til en ewig heder för Biskop KALLSENIUS, som häruti varit den första.

* KOLBECK. *quart.* 7 $\frac{1}{2}$.

SITUATIONEN af WESTMANLAND bestod här på orten uti widt utsträckt ÅKERFÄLT af ryggade åkrar, * med en lös, och ej synnerlig hög fog, som betäckte KULLARNE, hwaremellan ÅNGARNA sågos midt ibland åkerfälten på de sidländte ställen, lagde til lindar. * *

* KALM BAHUS 7.

* * KALM BAHUS. 10.

Ångarna woro denna tiden pryddes af SKALLERGRÅSET (*Flor.* 503. β .), som gjorde dem gula; af ÆNGULLEN (*Flor.* 44.), som gjorde dem hwita, och af LUSÖRTEN (*Flor.* 505.), som här och där gjorde dem bruna.

MAJBLOMSTER kallades här *Ranunculus acris*, (*Flor.* 466.) hwilka pryddes de utbetade Kalf- och Håsthagar med sina gula blomster, dem Skaparen privilegerat för hästar och fånaden. Det är merkwärdigt, at se den allwise Skaparens wisa inrättning här på jordflostet, huru som han gifwet wisa örter åt wisa djur, och deremot förbudit wisa växter för wisa djur. e. g.

HÅSTARNA få icke äta *Galium*, *Flor.* 116. 118. *Myofotis* 149. *Agrimonia* 394. *Hypericum* 624. 625. *Ulmaria* 405. *Valeriana* 30. *Convallaria* 273. *Angelica* 233. *Epilobium* 303. *Comarum* 422. *Pteris* 843. *Geranium* 572. *Trollius* 474. *Aconitum* 441. *Arnica* 684. *Phellandrium* 238. *Alifina* 300. &c.

KONA få ej äta *Arnica* 684. *Ranunculus* 466. *Caltha* 473. *Aconitum* 442. *Cicuta* 239. &c. Syndade häremot, måste de plikta med sin hälsa eller lif. Wore icke denna Lagen af Skaparen gifwen, skulle et slags

slags Kreatur så äta ut wiså tracter, at andra där skulle dö af hunger. Häråf hafwa Holländarne en regel, at där 8 Oxar utbetat, där kunna 2 Hästar föda sig, och där dessa 2 Hästar utbetat, kunna 4 Får bärga sig. Hårtill kommer ock den lagen, som Skaparen gifwit wiså djur, at gnaga närmare intil jorden, än andra, på det den ena skal lemna något för den andra. Detta Argument om *œconomia divina* lemmas widare för dem at undersöka, som bo på landet, och hafwa tillräckeligare tid; de kunna lättast se på djuren, hwilka wårter hwardera slaget spara åt andra, helst då de icke äro så synnerligen hungrige; detta holler jag så mycket merkwärdigare, som det lägges grunden til Boskaps skötslen, hwilken är den konstigaste delen af *œconomien*.

LÖFTRÅD woro mer här planterade omkring gårdarna, än tilförena; hwaråf kommer at Westmanland ser angenämare ut, än Upland. På somliga ställen reste sig stora Lundar i högden, såsom de största casteller med perpendiculaire sidor, och mörkgröna wäggar af löf, hwilka gåfwo åt de närliggande byar en årlig förnyad prydnad, som war sannerligen större, än at den med penningar kunde betalas. Det wore ej ringa prydnad för Riket, om Allmogem öfweralt i Sverige kunde förmås, at wid sina gårdar plantera löstrån, helst af de 4 högstammade slagen: ALM, LIND, LÖN eller ASK, samt wid sine gårdesgårdar KORGPIL: ty en gård utan trå, är som et skalligt hufwud utan Peruke.

* KÖPINGS stad uppehölt ock icke länge. På en åreport stodo följande Inscriptioner, nämligen på ena sidan:

*Nunc ULRICA redit, redeunt ADOLPHIA regna,
Queis ego nec metas rerum, nec tempora pono.*

På andra sidan:

*Regia Virgo venit Regali sede, Toroque,
Digna Gotbis, Carolisque, Gustavisque datūra est.*

* ÖSTUNA. quart. 8.

Om natten hwilade wi i Björkskog.

Jun. 14.

Probsten BREDENBERG i Björkskog war den curieusaste ibland alla Pastores, som wi råkade på wägen; ty han hade satt sin ro wid lediga timmar, och då han war fri från siälawården, uti det, som Skaparen gjort til människans nöje: Han hade anlagt en liten trädgård, och et litet orangerie, uti hwilka han förskaffat sig en stor hop rara och utländska wärter, såsom Myrten, Citroner, Fikon, Stockroser, Gerania Africana, Gnaphalium Americanum, Bellis &c. I husen woro hela wäggarne betäckte med nät af stålstrå, innom hwilka en myckenhet CANARIE-FOGLAR sjungde, parades, bygde, kläckte, matade, och upfödde sina ungar, under hwilken tid den kläckande honan föddes af sin man, och de utkläckte ungar af sin moder, til äskådarens nöje och tidsfördrif. Han hade glimmande Påfoglur och Dufwor af åtskillige arter, ibland hwilka de Spanska Dufworna woro de merkwärdigste. Bienen arbetade utan för fönstren, och lagade sig nu til swärmning.

SPANSKA DUFWOR, som för detta warit nog sällsynte i Sverige, förtjåna förnemligast upmärksamhet. De äro nästan af enahanda storlek med Kärpar, hafwa ludna fötter, grå kropp, af gul och Lazur glänsande hals som skiftar med grönt och blådt; stjertpenne och wingpenne (rectrices & remiges) lå wäl, som de små fjädrar, som täckte benen och näsivet wid des basis, woro hwita.

HWITA IKORNEN med röda ögon och tänder, samt rund svants, som af RiksMäddinnan, Grefwinnan Cronstedt blifwit skänkt til Museum Academicum Upsaliense, hade här warit fångad i skogen.

BRÖMSARNE (*Fauna Svecica* S. 1047.) stridde med of på vägen til Arboga, at wi med största möda kunde holla dem ifrån ansiktet, hwilket bönderna sade betydta regn, fast himmelen war ännu helt klar, och Solen sken mycket hett.

ÅNGARNA, besynnerligen de sidländte, stodo då för tiden somligstädes helt bruna af BRUNHWENEN (*Flor.* 1138.), men på andra ställen helt i fallsynt målade af MYOSOTIS (*Flor.* 149.) blå, och af LYCHNIS (*Flor.* 384) röda.

* ARBOGA. quart. 4.

JÄDERSBRUK låg på åtskilliga ställen, jemte Arboga Å, där wi sågo Liar smidas, och stålträ dragas.

ÅLSÅNGSBRO skilde Westmanland ifrån Nerike, wid påß 1½ quart, förr än wi kommo fram til Fällingsbro gästgifwaregård.

NERIKE.

* FÄLLINGSBRO quart. 5. Här uppehölt of et oförmodeligt åskedunder, med en swart sky och starkt slagregn.

KÅGLAN, en stor skog af mager sandhed, och höga Tallar, låg emellan Fällingsbro och Glantshammar.

VIOLSTENARNA, som märktes igenom sin röda färg, lågo många på Kåglan, och gäfwro en angenäm lutt efter rågnen.

LINNÆA stod här i myckenhet på skogen, och begynte nu slå ut sina angenäma blomster.

WESTGÖTAR mötte of trenne stycken, som dreswo 21 löse hästar, lastade med Westgöte gods: hwar och en häst hade en påssa af groft basmat bunden om mulen,

at han icke på resan skulle uppehålla sig med betande wid vägen, och lika wäl äga fri andedrägt.

BÄHL lågo åtskillige på ömse sidor om vägen på Kåglan, til åminnelse af åtskillige här på stogen förölyckade människor; ty landtmannen har en gammal sed, at på de ställen, där någon olyckeligen omkommet, kasta en låpp, gren eller sten, hwaraf dese bålen upkommit och ständigt wid magt hållas.

* **GLANTSHAMMAR.** *quart.* 7.

RUNSTENEN, som stod jemte vägen wid **NÄRSTABY**, lemnas åt Antiquariis, tillika med alla dem wi framdeles merkte på resan, emedan de til äfventyrs icke tylla, at man utmärker sådana stenar med några örediga bokstäfwer, då vår tid och ändamål ej tillåt oss at derwid länge blifwa uppehålna.

* **ÖREBRO.** *quart.* 6. Här blefwo wi öfwer natten.

Jun. 15.

ÖREBRO stad uppehölt oss öfwer Söndagen.

Landshöfdingen Herr Baron NILS REUTERHOLM, en Herre, som af outhörligit arbete och ömhet för sitt Fädernesland, länge blifwit allmänt wördad, hade et rart trä från Siberien planteradt i trädgården nedan för Slottet. Det kallas Caraguana, och är et species Robinia, samt et Siberiskt Lin med blå blommor, och en rot, som håller sig år ifrån år.

J. HESSELIUS, Medicinæ Doctor och Assessor, wiste oss en stor myckenhet af **LERARTER**, dem han här omkring samlat, hwaribland åtskillige woro til particularne så fina, at de täflade med Bolis. Han hade ock åtskillige sorter af **ASKA**, dem han bränt af torf, af hwilka en del woro hwita som frita, och andra swarta, som bleck. Han hade låtit mala **RENMO-**

SA

SA (*Flor.* 980.) til mjöl, och gjorde nu försök, at hård af baka bröd, fast mjölet gaf en något widrig och långsam smak i munnen.

VON AKEN, Apothekaren, anställte för of åtskillige experimenter med de phosphoris han sjelf tillagat.

CANARIE-FOGLAR funnos hos samma Apothekare til största myckenhet. Somliga hade emot naturliga lagar beblandelser med andra foglar; ty han hade hopparat en steglits Hane med en Canarie Hona; desse förenade lade ägg, men äggen lades under åtta Canarie-foglar, som dem utfläckte, och ungarna upfödde: desse blandningar blefwo til färgen gula midt på vingarne, samt bruna på sidorna och bröstet. Apothekaren, som uti 16 års tid, genom Canarie-foglars lyckeliga skötsel blifwit så wan wid dem, som någon Tyroler, gaf mig följande berättelse om desse Bastarder:

”Skilnaden emellan en Bastard och åtta Canarie-fogel synes redan ifrån ungdomen uti des bo, at bastarden är större och starkare af Naturen, och när en sådan är fullvuxen, kan man spisa honom med bara Canarie-frö. Ungen åtta Canarie Hane står Honan emot; därtill trifwes Han som en Steglitsa uti stark köld på en kammare, hwilket en åtta Canarie-fogel icke gerna tol. Färgen är ljusare, än en Steglitsa; och där Steglitsan ser röd ut om hufvudet, ser denna brandgul; hans låt, när han flyger, är nästan som en Steglitsas, ibland som en Canarie-fogels, qwitztrar sakta som en Canarie Hona, men sjunger icke särdeles.

”Hwad parningen med dessa råtta Bastarder widkommer, har jag deraf 2:ne haft, och som jag märkte, at en af dem måste wara han och hona; dertfore satte jag dem andra året ihop at paras, men der blef intet utaf. De parade sig icke.

”Tredje året satte jag dem ihop, ibland med en åtta hana och ibland med en åtta hona af Canarie-foglar, då en af desse Bastarder (som jag förut tänkte skulle wa-

"ra en hona parade sig med en äkta Canarie hane; se
 "dan släppte jag dem uti häckan til flere äkta Canarie-fo-
 "glar, då trängde Bastard honan sig uti et bo, som af en
 "annan äkta Canarie-fogel förut war gjordt, och Bastard
 "honan wärpte 2:ne ägg, men icke mera, hwarpå hon låg
 "10 dygn. Jag skärskådade dem emot Solen, och fant
 "dem allenast til sjerde delen fulla och torra, hwilka jag
 "stray tog bårt i den tankan, at dese starke foglar skul-
 "le wärpa några igen, såsom de äkta, hwilka om året
 "wärpa 4 fullar, men det blef ej mera af det året. An-
 "dra Bastarden parade sig hwarfen med hanan eller
 "honan af äkta slaget.

"Året derpå parade jag en wacker äkta hane med samma
 "Bastard, som året tilföre hade wurpet, stälte dem
 "i en särskild bur, då där wäl blef parning af, men in-
 "gen wärpning; ty släppte jag detta paret i tid ibland
 "de äkta, men Bastard honan stal sig igen uti en af de
 "andra äkta Canarie-foglar's bo och låg derpå i 8 da-
 "gar, lika som hon haft ägg, där hon dock aldeles icke
 "wärpt, utan låg i det tomma boet detta året, til des
 "jag förstörde det. Dese Bastarder dogo alltså hwar-
 "fen i häck eller til afwel, utan mera at holla dem par
 "couriosité, emedan de eljest tämmeligen wäl trifs
 "was.

"Canarie-frö har jag ock sådt på mina åkrar, och funnit,
 "at det måste bittida om wären sås, så blir det moget
 "sent om hösten, och kan af 2 skålpund frö bekommas
 " $\frac{1}{8}$ Tunna igen; men åkren måste ej wara för fet, el-
 "ler för mycket svart jord, ty då gifwer det wäl stora
 "ar och grof halm, men kommer föga til sin mognad,
 "utan blir grönt ända til October-månad.

Jun. 16.

Resan ställes ifrån Örebro til Westergöthland.

MosÅs. quart. 4.

BIÖRNUNGAR framhades 2:ne stycken af et halft års ålder, wid Mosås. Wi sågo med förundran deras medfödde arghet, at så små de woro, så hade två karlar största möda wid, at styra deras raseri; ty de beto, tytte och refros på alla sidor, och kastade ofta med en sårdeles wighet och styrka omkull karlen, som skulle leda dem.

MOSJÖN låg ej långt ifrån Mosås, på Östra sidan, han war wid på $\frac{1}{2}$ mil lång, tämmelig smal, och är bekant för sina stora rudor.

En **MOSSA**, tämmelig stor, låg et stycke ifrån Mosås, på högra handen wid wägen, där han medelst en bro under landsvägen hade utlopp i Mosjön. Watnet i Mosån stod i perpendiculair högd med sjön, kunde Mosån således ej denna tiden göras fruktbar; men efter 100:de år, eller när watnet med tiden förminskats i sjön, och då cultur tilkommit, lärer den kunna blifwa en härlig ång.

PLANTELAFWAR woro wid Stenaby anlagde på 6 alnars höga stenklippor; de sågo ut såsom grunden til et litet fyr antigt hus, med 2:ne flods omlager af stöckar, hwilka äfwen som stenarne lutade åt söder, at desto bättre emottaga Solbadet. Artia invention at bygga Kryddetäppor på stenhällor. All ting kan blifwa fruktbart, allenast man kan skaffa god mylla, och afböja bölden.

ARRE (*Flor.* 775. B.), en art låg Ahl med hwit bark och torra löf, warte på ömse sidor om wägen.

* **SCHYBERGA.** *quart.* 5.

HALMÅSEN sträkte sig långa stycket wid landsvägen ifrån Hardemo Kyrka rätt åt söder. När skall wäl en gång wåra Swenska blifwa så upmärksamme, at de beskrifwa alla Sweriges åsar, och derigenom lägga grunden för Physicis, til Sweriges första landande och origine.

EKAR-

EKARNE stodo bladlöse högst up i topparna af massar, som ätit up löfwen; men icke så på nedre grenarna.

KALK brändes wid SKÖRS af den fulaste Kalksten man någonsin sedt, ty han såg ut, som coagulerad mylla, och gaf mycket grå Kalk; i bruk emottogo 12 tunnor bränd Kalk, 2:ne tunnor sand.

LEONTODON HISPIDUM (*Flor.* 628.), som tilförene blifwit i Sverige endast funnen wid Wadstena, * sågs wid SCÅFWE i Wiby Sökn på en ångskulle, på högra handen wid wägen. Denna fans sedermera nog allmänt öfwer hela Westergötland.

* It. Gottl. 339.

* **WREDSTORP** *quart.* 6.

BULLERBLOMSTER, *Heleborus Trollius dictus* (*Flor.* 474.), wårte med sina stora och stöna blommor på högra handen, ej långt ifrån gästgärdsgården, uti en ång; denna rara wårt blef sedermera allmän i Westergötland.

WATTEN i blod förwåndt är ej sällsynt: Har merendels kommit af wattulöf eller *Monoculis* (*Fauna* 1182.); men wid Önnaby fanns et blodrött watten uti en Mo-graf eller Dike wid wägen, som icke war förorsakadt af insecter. När man hölt på, at utreda detta phänomenon, stannade böndarna, som färdades på wägen, i förundran dåröfwer; då somliga mente, at det blifwet af heyeri, andra at det skulle betyda något ondt, och andra, at någon dödad människa eller kreatur der woro nedsläkt. Bötten i Diket war ren och af hwit lera; röda färgen flöt torr åfwan uppå, liksom et Rhabarber pulfwer, och blandade sig icke gerna med watnet; när denna färg togs på papper, och skårskådades med et microscop, som gjorde objecterne tio gånger större, woro particlarne runda, men så små, at de med möda kunde märkas; så at man säkert kan säga, det denna blodfärg icke kommit af insecter, ej eller af

något underjordiskt mineraliskt väsende, utan tyckes likast varit et slags Byfluss. Et par groddor förade up af detta vatnet med röda hufsvuden, wi fiskade efter dem förgäfwes, och trodde helre, at de blifwret rödfärgade af denna blod, än at de kunnat utsputa en så röd, torr och lös materia.

TIFWEDEN, en stor skog med sandmo, utan synnerliga berg eller högar, begyntes här, och sträkte sig hela 3 milen. Denna har i forna tider varit namnkunnig af Rösswäre, äfwen som Råglan, Rålmorden, Heden och Bonasskog; men nu är hela Sverige så säkert at genomresa, som något land i Europa.

STRUTHIOPTERIS (*Flor.* 841.), är et rart slag af Osmunda, som tilförene är funnit allenast på få ställen i werlden; nämligen i Norge, Harz, Schweiz, och för några år sedan på Ryssa sidan. Jag har allenast funnit det samma wid Hr. Präsid. Cronstedts Gård Gäddeholm; men här wid begynnelsen af Tisweden wårte det helt allmänt. Denna ormbunke hade wäl icke fåt sina ar, men kunde dock lätteligen kännas, så af de sjolgamle aren, som besynnerligen af sina blad, hwilka woro stälte i ring, äfwen som fjedrarna i en volant.

ARNICA (*Flor.* 684.),* et species *Doronici* och *Centaureum*, köpas bägge ifrån Tyskland til våra Apoteker, fast det senare gör ångarne i Roslags skären helt röda, och Arnica i Westergötland helt gula. Här begynte Arnica först synas med sina gula blommor, som stadigt wände sig efter Solen, beständigare än någon Solblomma; hon hade fåt privilegium af Skapsren, at wara fri för för och oyar.

* KALM Bahus. 14.

MISSE eller *Calla* (*Flor.* 744.), wårte i alla kårer på Tisweden, tjänlig til bröd i nödsfall. *

* *Flor.* lapp. 320.

* **BODARNE** *quart.* 8. Här blef wårt nattläge.

WE-

WESTERGÖTLAND.

Jun. 17.

Resan fortsattes i dag ifrån Bodarne til Mariæstad.

WESTERGÖTLAND tog sin begynnelse straxt wid Bodarne, där en liten back skilde det ifrån Nerike.

WARGGÅRD war anlagd jemte landsvägen på höggra handen inemot BROTEN. Denna warggård war nästan åttantig, och wid påß et par byskätt bred, med tall och gran helt tätt bewuxen: Han war bygd eller inneslängd med oklufwet gerdse, eller trån, som woro lagde paralelt, och horizontalt, och tätt until hvarandra til 6 alnars längd i högden; denna så böjde gerdesgård slutade inåt ad angulum rectum, så at öfwersta delen af gerdesgården doch ej war mer än 3 alnar hög ifrån jorden; denna wägg war vstödd med små perpendiculaire träpelare, som höllo emot några stolpar, som lågo under wäggen til tjoklek af tafsparrar. Öfwerst uppå denna gärdesgård låg en kam af träpinnar, som stälte sina taggar på skutt neder åt, eller inåt. Swärdera af dese träpinnar eller taggar war i kammen $\frac{1}{2}$ aln långa, och 3 twärfinger ifrån hwarannan insatte. Utan på war denna gerdesgård stödd med annat gerdse til hälften ifrån jorden upåt, at man ei kunde se igenom honom. I denna Warggård brukta de at skuta ihjäl gamla hästar, hwilka med sin stank locka wärgarne dit, som utan möda kunna hoppa in öfwer den slutade gerdesgården, men nästan omöjeligen slippa ut, emedan kammen tager emot dem i uthoppningen.

* BROTEN. quart. 4 $\frac{1}{2}$.SNARREFWER kallades *Cuscula Flor.* 138.), som växte på humlen.

* HOE.

* HOFVA. *quart.* 4½.

Här är uti September, äfwen som i Scheninge, den anseu-
fenligaste Dremarknad.

LANDSWÅGEN war nyligen omlagad; gruset, som war
fört fram på wågen, bestod merendels af en fattig
jernmalm, lik Rom eller Myxalm, som coagulerat
små sand til större stenar.

* SKARPA. *quart.* 4½.

LANDET begynte, ifrån Skarpa alt til Mariåstad, at blif-
wa slåtare och jämnare med åkerfält.

SMULTRON woro nu mogna, och funnos allestädes til
största ymnoghet för en ringa penning.

TIGGARE hade skofketals samlat sig wid landswågen, at
man knapt sedt flere i Brabant.

ÅKRARNA, som alla woro ryggade, hade på sidorna
wid foren, som skiljer ryggarne, mist sin grönska af
winterwatnet; men landtmannen hade i det stället
sådt korn, eller böror jemte foren.

* MARIÅSTAD. *quart.* 5. Hit anlände wi mot aftenen.

Jun. 18.

MARIÅSTAD är liten, men behagelig, ligger på Östra
sidan af stora sjön WENERN, bygd med små, dock
täckta trähus, gatorna äro råta och ljusa; här reside-
rade Landshöfdingen Falckenberg, och här bodde
den endaste Provincial Medicus här i landet Do-
ctor Gustaf Zimmerman.

MARIÅHOLM är Landshöfdingesätet, ligger på sydvästra
sidan om staden, kringflutet af floden Tide, som des-
lar sig och formerar denna lilla Ö, förr än han insly-
ter i Wenern.

KYRKAN war wackert utpnydd innantill. Des grund har blifwit lagd 1593 af K. CARL IX. och fullbordad 1615, men brann tillika med hela staden 1693. Hon blef kallad *Mariæ Kyrka*, *Staden Mariæstad*, och Residencet *Mariæholm* af Kong CARL IX. första Gemål *Maria* ifrån Heidelberg.

KRON-PRINCESSAN LOVISA ULRICA hade i går första gången anländt hit til staden med sin Gemål Hans Kongl. Höghet. Folket så ifrån staden, som från landet deromkring trängdes at få åskåda en så förträffelig Princessa. De sägo, de älskade och wördade Hennes skönhet, wishet och mildhet.

WÆXTER fring staden sägos inga merkwärdige, förutan PYROLA minor (*Flor.* 331.), som tillika med *Jasione* (*Flor.* 713.) wäxte wäster om *Mariæholm*.

Jun. 19.

RESAN stältes ifrån *Mariæstad* til *Kinnekuille*.

WÄGEN lög at söder igenom en skog, lik med den, som wäxer i *Upland*.

* *Björksäter*. *quart.* 5.

WÄGEN gick at wäster igenom de härligaste ängar, war på sidorna beklädd med *Uhlar*, som stodo likom i häckar. *Venern* syntes på högra handen. Emellan ängarna war någon liten skog.

ANDORN eller *Marrubium* (*Flor.* 485.) wäxte här ymnigt.

BONDSTUGORNE hade ofta på södra sidan af taket sit ljus och fönster, * och spjället ofwan på skorstenen, som upwäddes utan för huset. **

* KALM BAHUS. 17.

** KALM BAHUS. 253.

ORRNÅS, et Säteri, låg wid stranden af Venern quart. $3\frac{1}{2}$ ifrån Björklätter. Denna gård war bygd på samma ställe, som ARANÅS gamla slott * fordom stått, hwilkers lemningar woro nu få, emedan RiksRådet Grefve Magnus Gabriel de la Gardie skal låtit föra mycket här af til Lechó slott. Rudera efter murarna af Aranås slott syntes på en udde, som på 3 sidor war fringfluten, och med åtskillige grafwar skild ifrån landet; hwilka dock nu til större delen igenfallit, och uttorfat, sedan watnet tid efter annan minskats i Venern, som alt tydeligen deraf merktes, at watnet, som gick omkring denna holmen, war nu föga djupare, än at en kunde på flere ställen wada deröfwer til de fringliggande holmar. Aranås har varit et af de älsta Kongasäten i Wästergöthland, då härligare byggnad ej varit i landet, hålst wid Kong Olof Skottkonungs tid, då det stod i sin största härlighet. ** Omkring Aranås war mycken Ek, och jemte wägen de härligaste dock wilde Alléer, måst utaf Ahl, som gjorde wägen så nögsam, at den knapt i Sverige finnes skönare.

* MESSENII Sveopentaprotopolis p. 13. 14.

** TUNELD. Geograph. 186.

* FORSHEM. quart. 7.

FORSHEMS KYRKA war hel och hällen upbygd af qwar-
tersten. På Kyrkogården lågo många och sköna ut-
byggne grafwar ifrån Kinnekulle, som måst woro
bönder tilhörige.

3 Kyrkan hade sunnits benpipor af 6 quarters längd: Wi
sökte at få se dem, och utröna, om de woro människo-
ben; men de funnos icke mer.

LANDET begynte nu at bestå af flisa, som stod nästan
uprätt, och skifrade sig perpendiculairt.

TAX eller BARLIND (Flor. 825.) wäxte et enda trå, som
dock war nog plundradt til sina qwistar, wid på $\frac{1}{2}$ quart.
 $\frac{1}{2}$ ifrån Forshems Kyrka, på högra handen, från
landswägen et stycke inuti skogen.

REF-

REFGRÅS kallades här *Lycopodium* (*Flor.* 858).

FOLAFÖTTER kallades här *Tussilago* (*Flor.* 680).

SKOGSVIOLER (*Flor.* 716.), bruktes af bönderne at hjälpa mjölken, när hon om sommartiden alt för hastigt löpnar och stelnar, eller förmenes wara förgjord; då de taga bladen af dese Skogsvioler och sila sin mjölk derpå.

PYROLA minor (*Flor.* 331.) växte äfwen här i skogarne.

KINNEKULLE är en plats ibland de merkwärdigaste i riket för des synnerliga belägenhet och skapnad. Denna Kinnekulle är et bärg med breda och widlyftiga afsättningur, eller trappewis lagde fält, som kunna innehålla hela Söknarne, hwartil kommer, at dese afsättningur äro betäfte med sköna ångar, vackra åkerfält, skog eller löstrå; desutan består hwardera för sig af särskildta bärgarter, hwilka äfwen som afsättningarna gå nästan horizontalt omkring bärgets medelpunct; dertilmed äro dese afsättningur åtskildre med perpendiculair afbrytningar eller klesivar, som likna de aldrånögsta kyrko- eller Slotts-murar, hwilket alt kan någån hämtas af den medföljande PROFILEN öfwer Kinnekulle, som Voluntairen af Fortificationen, Hr. Joh. Svensson Lidholm, war angenåme ledsagare öfwer denna Kulle, helt accurat afmåtte och astog.

STRATA af Kinnekulle, som upstiga i högden, långt högre än Falu grufwa på djupet, eller 397 alnar högt i perpendiculair linea ifrån wattu-horizonten i Wenerna, bleswo räknade och examinerade uti superficies, så at

a) SANDSTENS-KLEFWAN* war 450 alnar bred, men i perpendikel med hela slutningen 41 alnar, bestod af hwit SANDSTEN, som stötte något på gult, betäfte med svart, och något rödblandad mylla. Bärget

get löper långt uti Wenern, med samma slutande, som det antaget ofwan watnet.

* KALM BAHUS 19.

b) LIMSTENS-WALLEN* är i längden 800 alnar, men i perpendikel 36. Detta stratum är af KALKSTEN. som här på orten blifwer bränd til bruk, och består efter Lantmannens delning af 3 species, nämligen af rått KALKSTEN, som blifwer til god kalk genom bränning; af LEFWERSTEN, som i elden, och då han blifwer genomvärd, springer i stycken, med starkt skott eller smäll; och af ORSTEN, hwilken är parallelt crystallicerad såsom et salt: ofwan på denna Limsten ligger KRÅKEBERG i hårda och fasta strata; detta hvarf är täkt med röd jord, uti hwilken finnes ofta swarta flintor.

* KALM BAHUS 22.

c) RÖDSTENS KLEFWAN* stiger i längden til 800 alnar, består af ölands sten, och är af 3 slag: GRÖN GRIFFELSTEN wid påf et par alnar tjock. Ofwan på denna griffelen ligger den så kallade grå TÅLJSTENEN, af hwilken goltsten förfärdigas, såsom på öland, och änteligen ligger ofwan derpå den röda TÅLJSTENEN, som går utansföre den grå Tålstenens kant, och den på luftsidan insveper såsom et föder. Här ofwan uppå är swart mylla, och åtskilliga byar &c.

* KALM BAHUS 24.

d) GORSTENSKLEFWAN är i längden 600 alnar, men i perpendikel ifrån c. til e. 77 alnar. Grunden, eller båret består af en grof knylig kalksten, som hwarfen tjenar til Kalkbränneri eller Stensliperi, och kallas af bönderna GORSTEN.

e) HÖGA BACKAR om 600 alnars längd, af idel fullroga gråstenar upfylde.

f) KRÅKBÅRGET af swart Schiffer, stark och tjock, til 500 alnars längd.

g) HÖGSTA KULLEN, af grof och hård sandsten, tvårt öfwer ifrån g til g, af 862 alnars längd; men i perpendikel ifrån e til g 243 alnar: Denna är betäkt med barrskog. Midt i denna Kulle är en djup Mofa,

uti hwilfens medelpunct står skilnadsstenen emellan Medelplana och Österplana Söknar eller Skogar.

Denna Profil framwisar Kinnekulle ifrån Väster, där han går i Mälaren, til Öster åt Fullöta marken, så at denna linea begyntes wid sjön Venern, sydväst om Hellekis, utmed Råbecks Håsthags-hag, förbi Kålstorp, Jutegården. Norr om Rösätter, Söder om Kullatorpet, tvært öfver bredden på Högkullen, neder på Östra sidan emellan Norrkagerne, utmed Skalltomten, Norr om Wåsfätter, ned uti Kåringegårds Klef. Härwid bör aftas, at förenämde beskrifning öfver Strata a. b. c. d. e. f. g. är gjord efter den sidan på Kinnekulle, som wetter åt Väster, eller åt Venern.

LANDSWÅGEN gick up åt Kinnekulle wid Gösätter, på des Nordöster sida, där han war mindre brant, hwarifrån han fölgdes på Norra sidan om Kinnekulle, förbi Hönslätter och Hellekis Sätessgårdar, där han vidare strök på västra sidan åt söder, upför den andra Klefwan jemte Medelplana och Västerplana Kyrkor. Wi foro sedan tillbaka midt up åt högsta Kullen, hwarifrån wi gingo neder på västra sidan åt Rösätter, och vidare norr om högsta Kullen, fölgde sedermer östra landsvägen åt Österplana, Klefwa och Husaby Kyrka, som ligga längst i söder af Kinnekulle. Swad wi på denna vägen observerat, utom det Herr KALM har anfördt i sin Bahusiska resa, skal här med få ord nämnas.

JORDMONEN blef rödaktig, så snart wi kommo til Gösätter, och full med lös tunn Schiffer, som blifwit pulveriserad med leran.

PLOMMONGÅRDAR finnes fring Gösätter i stor myckenhet, aldeles som Kersbårsgårdarna i Upland, til et

et klart tecken, at Plommonträ här bättre trivas, än på något annat ställe i Sverige.

SKOGEN på norra sidan om Kinnekulle bestod af Gran, och knapt en enda Tall.

ENEBUSKARNA wärte alla höga och raka, som Cypresser, och wet jag ännu ej hwarföre Enebuskarna alltid på branta högder draga sig ihop på sidorna, och sträcka ut sig på längden. Den, som en gång gitter utbröna denna enfsaldiga Naturens konst, han kan lära wåra Trågårdsmästare, det de än icke weta, och pryda wåra trågårdar med inländska Cypresser, som tola Swenska wintrar, utan at behöfwa Trågårdsmästarens ärliga tuftan.

ÅNGARNA fring Gösätter stodo härliga af sköna löstrån och artiga wärter, såsom af

Äpel, (Flor. 402.)	Lind, (Flor. 432.)	Älf, (Flor. 830.)	
Äsp, = 819.	Älm, = 219.	Ek, = 784.	
Getbart = 193.	Hagtorn, = 399.	Krusbår = 195.	
Actæa = 431.	Viscaria = 364.	Sanicula = 222.	
Anthyllis = 594.	Melica = 57.	Astragalus = 591.	
Mercurialis 823.	Cuscuta = 138.	Hieraceum m. 637.	
Scorzonera 647.	Heracleum 231.	Melampyrum 513.	
514.	Vicia Sylvatica 647.		

SCORZONERA 647. wärte i myckenhet til $\frac{1}{2}$ alns högd.

SANICULA, 222. tillräckelig för Apoteken.

KRUSBÅR, 195. wärte både i ångarna och i skogen ymnigt.

KALKUNGNAR * sägos fring Gösätter åtskillige i skogen, de woro anlagde der backen sluttade på ena sidan, at som de til en stor del blifwit nedgrafne i backen, så kunde weden på den sluttande sidan beqwämligen inläggas. Här på låg kalkstenen upstaplad såsom en Kågläta til 8 alnars högd. På yttra sidan war ingen upmurad

ugn, utan den war til en dell fringlagd med grofwa kalkstenar, sådane som i förra bränningen allenast blifwit halfbrände; oswan på woro springorna igentlistrade med bruk af mylla och kalk, som war hopblandad på platsen. Kalkstenen syntes i bränningen först så en blåaktig färg, men när han blifwit genombränd, wardt han helt gul. Kalkugnen brändes i 3 dygn, hwartil gemenligen gick 20 last wed. Efter bränningen samlades merendels 7 à 8 läster kalk, hwardera lästen til 24 tunnor, eller spiltrån råknad. Sedermera säljes hwar last til $4\frac{1}{2}$ Dal. S:mt.

• KALM BAHUS 41.

KALKSTENEN war gråaktig, och upgrafwen i Göslätter wid gården, där han fans ej långt under jorden. Petrificater syntes i alla springer på denna sten så tätt, som hade de warit dit sällade; men af hwad slag, är swårt at wisa, ty skalen woro föga större än et palmsternacke-frö; och liknade et litet snäcke-skäl; fast alla hade uti sig en impression af et insecto coleoprato. Öfra sidan på denna kalksten war helt skrofig, och liknade et uttorfadt kår, ty hon war grå, beströdd med fina perpendiculaire trubbiga Lameller, som skures långsät och tvärtföre, såsom frosten på marken i starkaste winter. All denna så teknade sten gaf tilkännan med sitt stinkande, at han war en Lapis tuillus, eller Orsten. Öfta låg Orsten som runda bällar inuti den allmänna kalkstenen; men uti des Centro war merendels en Cavitet, upfyld med hård lera eller Lithomarga. Orstenen fans sällan på andra ställen, än i superficie, deräst han icke war i bällar. Kalkstenen gaf en hwit kalk, dock ej så hwit; som sjelfwa Orstenen, hwilken gaf den finaste kalk.

LUNDAR af de härligaste löftrån betäfte norra sidan af Kinnekulle, nedan för skogen och Rödstens kleswan. De liknade mera trågårdar, än wilda parker, och gjorde denna orten ljustigare än någon annan i Sverige,

så at Sätterierne Hönslätter, Hellekis och Råbeck, som ligga på sjösidan åt Venern, näppeligen tilfyllest kunna beskriwas i all sin sommarfågring. Om wästen hwilade wi uti Hellekis.

Jun. 20.

Resan stältes åt Medelplana och Wåsterplana Kyrkor.

HELLEKIS låg nedanföör Rödstens Klesivan på et ljustigt fält, som småningom sluttade ifrån roten af deuna Klesivan åt Venern, innehölte de wackraste ång- och åkerfält, tillika med de hårligaste Lundar, hwilka befuktades med det klara wätet, som rann neder ifrån de Kleswor eller præcipitier, som lågo der ofwanföre. Detta Hellekis förmentes fåt sit namn af en rese, som hetet Helle, och des hustru Kjela, hwilkas särskildte lågerställen utwisades i djurgården. Hennes graf war wid på en 9 alnars lång håla, men Hans måst aldeles förfallen.

WALNÖTETRÅ wårte många i Hellekis trågård planterade; men alla sågo nu ut, som stora buskar, sedan hårda winteren 1740. ödelagt deras stammar. Här af kan ses, at Walnötetrå ej wåra wille på Kinnekulle, såsom allmänt berättas.

KERSEBÅRSTRÅ wårte nog, fast ån icke så många, som andra wilda trån. De woro så höga, som Björkar, och alldeles wilda, såsom andra skogstrån, och ingalunda planterade: alla woro af Fogelbårs slagen, med stora blad och söt frukt, och icke et af det röda och sura slaget.

ONONIS, (*Flor.* 622.) prydde Ångarna med sine purpurfårgade blommor.

ASTER (*Flor.* 606), som sällan ses, utan wid hafssidan, wårte med wår förundran i ångarna til öfwerflöd.

THALICTRUM minus (*Flor.* 454.), som ej plågar wisa sig så långt i norden, wårte åfwen här öfweralt.

WÅXTERNA, som kommo fram utur roten af kleswan, eller ock utur sjelfwa des afbrytning, woro nog sällsamma i Sverige, och sådane allenast, som fordrade en stadig skugga, och en jordmon, som stadigt fuktades med kallt och klart watten, såsom:

SPRINGKORNET (*Flor.* 722.), som sprätter bårt sina frö, så snart man rörer wid des skida.

CIRCÆA minima (*Flor.* 5.), en liten och ganska rar ört i Sverige.

PRENANTHES (*Flor.* 645.), som eljest är nog sällsynt utom skogarna.

CARDAMINE, *Nasturtium amarum dicta* (*Flor.* 560.). Denna ört wårte här ymnigt, och holdes allmänt före af våra Apothekare, at wara den rätta Kållkrafsen (*Flor.* 552.), men är dock icke så. Likwist kan det wäl medgifwas, at denna hafwer åfwen så god och stark werkan emot skörbjugg, som någonsin den rätta Kållkrafsen; men deremot då de i stället för Kållkrafsen hämta Ungkrafsen (*Flor.* 559.), fara de mycket wisse, och bedraga både Patienterne och Doctorerne; ty är mit råd, at Apothekarne plantera denna ört (*Flor.* 560.) uti Kållesög eller Kållsprång, der hon en gång infkommen, föröcker sig årligen sjelf til deras tjenst; hålft som den rätta Kållkrafsen på de måste ställen swåriligare kan fås. Wid denna örten merkte wi ock et känneteken för Botanisterne, nämligen, at des stjelke wårer fuller rak, men derjemte slår ut ex summis alis små stolonibus, som taga rot; hwarföre hon kallas **CARDAMINE foliis pinnatis ex summis alis stolonibus reptans**.

CARDAMINE apetala kan den örten kallas, som under namn af **CARDAMINE foliis pinnatis**, *pinnis laciniatis* (*Flor.* 561.) är framståld. Det är merkwärdigt på denna ört, som til utwår

wärtes skapnad har mycken likhet med *Sophia Chirurgorum*, at hon skal frambringa flores petalis destitutos, hwilket är owant i hela classen, om man endast undantager *LEPIDIUM* (*Flor.* 534.) Blommorna bestå af en fyrdelst blomhölk, eller Calyx, som är kårtare, än sjeftwa stammina. Blodskaftey formera wid basin twänne tillbaka bögde spetsar, hwaraf stjelen ser ut, som woro han *stipulis instructus*, det man ej eller märkt uti någon annor af samma art.

STACHYS Maxima (*Flor.* 489.) stänkte wid gårdesgårdarna.

CAMPANULA Maxima (*Flor.* 180.), som på så stället i Sverige fins, wärte här tilsräckeligt.

CAMPANULA Trachelium Dicta (*Flor.* 181.) äfwen här allmänt.

SANICULA (*Flor.* 222.) den Apothekarne på andra stället med möda kunna ihopsamla, war här tilsräckelig.

LUNARIA (*Flor.* 529.) som endast tilförene är funnen i Skåne på så stället, wistes of af Hr. Lidholm i Hellekis djurgård, hwilkas blommor lukta angenämt om nätterna.

RAMSLÖK (*Flor.* 263.) kallades här en ört, som wärte äfwen wid den förra, och är utom Skåne, Roslagen och Gottland * sällan sedd i Sverige.

* It. Gottl. 169.

COCHLEA spira acuta (*Fauna Suecica* 1298.) fans äfwen i Kleswan. Des skål war färgadt, som et sköldpadde skål, men sjeftwa djuret war blekt med swart strimma, som på hwardera sidan stråkte sig ifrån det större hornet eller ögat ut åt ryggen.

PHALÆNA viridi-cærulea (*Faun. Svec.* 838.) fans i ången, des horn eller antennæ woro ej pectinatæ, utan prismaticæ, eller subclavatæ, äfwen som **PHALÆNA** (*Faun.* 814). Denna blågröna Stjärilen kallas **PAPILIONOIDES pratensis viridis minor**. *Pet. Mus.* 35. n. 329.

NATTSKÄRRAN (*Faun.* 248.) hade byggt sit näste i den skogrika Kleswan af ren swart mull, lagdt det på horizon-

zon-

zontaile flippan, och liksom svarswadt det på inre sidan til skapnad, som en smörast, hwilkens bredd war et quarter, men djupet 4 tumm; wäggarne woro altså runda, och helt bara, men botnen war betäckt med mycket litet mosha eller quisquilier.

DOFHJORTARNA (*Faun.* 40.) lupo skäcketals uti en privat djurgård wid Hellekis.

ANDRA KLEFWAN war nästan perpendiculairt afbruten, des horizontaile hållar bestodo här wid Hellekis af rödaktig grof kal^s, som hade åtskillige knylar i sig, stora som äpplen; men olika. Roten af denna kleswa war Kråkebärg, eller swart Schiffer; då denna Schiffren länge legat i luften, föll han sönder, och blef röd; war altså ej underligt, at jorden här omkring är blandad med rödt.

HONUNGSDAGG, af det hwita slaget, (*Flor.* 1124.) war bestänkt öfwer alt på det myckna **LITHOSPERMUM** arvense (*Flor.* 152.) som wärte ibland Rågsäden, så at alla blader här af woro hwita och mjöladade.

LANDET emellan Hellekis och Medelplana ofwan för Rödstens kleswan bestod af Granskog och swart jordmon, äfwen som den där om taltes i går.

STENEN, som Per Stenhammar uprest til åminnelse af vår nådigste Konungs wistande här på orten, den 24. Sept. 1728. stod wid wägen, se **KALM BAHUS** 39.

* **MEDELPLANA KYRKA.** *quart.* 2. ifrån Hellekis.

GRAFWARNA på Medelplana Kyrkogård woro både många och prydeliga, huggne af sten från Westerplana. Ibland dese war en Grasstien wäl uthuggen med en bild af en Präst, samt en hustru på hwardera sidan, och

och 14 barn stälde under föräldrarna uti miniature. Prästen war klädd efter modet i sin tid med Callot, stort skägg, kapp, väck med knappar och knapphål, byxor och skor med band uti: Han förmenes hetat Martinus Zachariæ, som skolat varit här i 30 år Pastor. Följande verser lästes på samma sten:

*Eximius Præco sacrorum conditur bicce,
Præpositus clarus suavi gravitate verendus;
Qui satur annorum reddidit ossa solo.
Has socias binas, his septem hæc pignora lecti
Vidit, quæ senii dulce levamen erant.
O venerande Senex salve, salve inclyte mystes,
Qui in cælis velut stella corusca micas.*

En LIKSTEN stod i Choret jemte Sacrifigan insatt i väggen, uti hwilken Harald Ericksön (Raj.) til Helmsätter med desß Fru Ingeborg Geta woro i sin hela kropps storlek uthuggne 1635.

KALKMOSSA (*Flor.* 937.) växte på alla kalk- * och grässstenar. Han bestod af en hwit skorpa, som merendels war rundt utwidgadt, och hade midt uti sig åtskillige swarta puncter, som woro omgjordade med hwit kant; men hela Mossans yttra kant war svartaktig, hwilket dock föga märkas kunde, där icke 2:ne sådana Mossor växte in på hwarandra, då en swart strimma alltid skilde dem åt, äfwen som uti chartæmossan (*Flor.* 940.)

* *It. Gottl.* 183.

LANDET blef wid Wästerplana mera flatt, och bart åt södra sidan, och jordmonen tog här igen sin röda färg.

ÅKRARNE sås här 2:ne år, det tredje hwila de. Säden är gemenligen Winterråg och serrandigt Korn, ty gumring sås här sällan. Jorden är ofta ej öfwer quarters djup, häraf sker, at åkrarna sällan kunna dikas, hwarföre åkren blifwer ofta sur och skämmer växten, då wåta år infalla: Deremot om jorden är ful-

fuhrig, då säden säs ut om wären, och det sedermera allenast en gång regnar förr Midsommaren, gör Landtmannen sig merendels godt hopp, men i starkare torka brännes säden bårt. Åkrarne gödes hwart tredje år, där de så komma åt.

SALT hade en Herre låtit så på sina Bostålsgårds ågor i stället för gödsel: säden wärte derefter helt frodigt et år; men det följande förswann fruktbarheten.

HWETEÅKRARNA sågo ut, som råg och hwete blandadt tillsammans warit sådt på åkren; åtminstone war tredje delen råg; men landtmannen försäkrade, at rent hwete blifwit sådt, och trodde at hwetet förbyttes i råg, ty då han hade häm at det renaste hwete ifrån andra orter, blef wäl des första gröda tämmeligen ren, men des andra wårt eller utsäde så rågblandadt, som det här sägs, hwaraf hwetensjölet är mera grådt här på orten, än eljest allmänt. Denna mening om sädens förwandling är en error popularis, eller bondtro, som allmänt är antagen öfwer hela Sverige, men står emot Structuren, Physiquen och Skapelles lagar: åtminstone som de nu af den lärda werlden begripas, ty bör en sådan sats antingen bewisas genom oförlikneligen klara rön, eller ock aldeles lemnas.

SWINKÅL kallades här Åkersenapen (*Flor.* 548.), som gjorde ofta forna värna helt gula, men i rågäckrarna syntes han aldeles icke; ty ehuruwäl han i dem wärer frodigt om Hösten, strax efter rågen är utsädd, förgår han dock följande winter, och kommer ej up nästa Wår.

FEM FLISOR sågo ut som lifstenar, och woro stälte jemte hwarandra såsom en wägg på wästra sidan wid wägen, då man gick ifrån Medelplana til Westerplana kyrka. Af dese war den första störst, wid på en famn hög och 2 famnar bred. På Östra sidan stod årtalet 1589, och trenne wapen uthuggne, af hwilka
det

det södersta war et Trolle wapen, det medlersta et Posse wapen, och det nordersta et öf obekant, som hade liksom tvånné cuneos hinc dentatos.

FROSSAN har här på flere år tilbakas ej förmärkts, men BLODSOT flere år warit gängse; deremot nu i Wår har Groskan här warit mycket allmän, men Dysenterien aldeles uphördt.

GÅRDESGÅRDARNE woro måst antingen af röda Kalkflisor, såsom enkla murar upstaplade, eller öf af tått tilsamman packade Enbuskar hoplagde.

STORÅNGEN låg nedanför Rödstens kleswan, och sträkte sig alt in til Venern, wid pass 1 quart i bredden, och 2 quart i längden: Denna war måst öfverwunden med mans höga Habelbuskar, så at emellan dem syntes liksom små torg, kamrar och labyrinter, ja, hade de allenast på sidorna warit klippte af en Trågårdsmästare, hade Flora alt här wunnit i sin wilda fågning, som någonsin konsten i den härligaste trågård. Ekarne uplyste allena sina höga kronor öfwer dese låga Haglar, såsom Cyperer ibland Viburnum. Man såg defutom i denna ljusliga ång en stor hop warfra blomster, som nu stodo i sin bästa fågning, såsom:

Paris (*Flor.* 325. Pinguicula 21. Ophrys 738.
Melica ~~357~~ Lythrum 393. Valeriana 30.
Clinopodium ~~479~~ Carduus palustris 659.
Campanula minor 176. Heracleum 231. Xylosteum 192. Rhamnus 193. Willapel 402.
Oxvachantha 399. Sorbus 400. Roser 406.
Hieracium 637. Aster 696

WESPELTEN kallades VISCUM (*Fl-r.* 816.) som sågs här på Kinnekulle mer än på andra ställen, hålft i Åplar. Gemene man trodde, at då denne Wespeltesnen hängdes i huset, skulle det wara säkert för, wädeld.

EKNAS kallades **VIRGA SANGVINEA** (*Flor.* 131.), en buska, som utom Skåne och Gottland är nog sällsynt i Sverige, men här på storången allmän. Denna rätta **BENWEDEN**, som här kallas i Skåne, eller Eknaset stod nu prydd med sine hvita blommor, eller klasor, hwilka icke bestodo af någon regulair umbella, utan hade en **Corymbum** varie ramosum, & subdivisum absque involuero, hvarföre han ock kan kallas **CORNUS corymbis nudis**, emedan alla andra species Corni hafwa flores umbellatos cum involuero.

SCORZONERA (*Flor.* 647.), at göda swin med; wi märkte, huru swinen, då de fingo tillfälle, at komma in i storången, flitigt uppsökte desse rötter, och dertföre borade djupt nid i jorden, så at där denna roten växer i ångar, är swårt fria gräswallen från swin. Kan altså denna roten framför andra med rätta kallas **SWINBLOMSTER**.

HÅGGEN war på flere ställen liksom hopwäxwen af spinneträ, innom hwilken fans en myckenhet af stråputar. (*Faun.* 891.)

HIERACIUM cichorii folio (*Flor.* 638.), växte öfverflödigt, där ången war sidländ. Hon lärde oss något, som Botanici ej tilföreene wetat, nämligen, at hon är ganska när slägt med **HIERACIO muro-rum** (*Flor.* 637.) och kan ske endast en varietet, som genom den fuktiga födelse orten blifwet ån-drad, så at denna rara växtens värde snart nog torde falla hos Botanisterne.

KERSBÅR eller **FOGELBÅR** växte äfwen i storången mycket, nedre mot Venerns strand.

ÅKERLEJA (*Flor.* 443.) växte på åtskilliga ställen wid sjöstranden altid med blå blommor.

ASTRAGALUS procumbens (*Flor.* 591.) växte äfwen mycket mot sjösidan.

- LITHOSPERMUM** (*Flor.* 151.), hvars frö brukas på Apotheken, wårte på stranden.
- CYNOSURUS cristatus** (*Flor.* 81.), wårte ofwen för Rödstens Kleswan uti ången.
- STRUTHIOPTERIS** (*Flor.* 841.), den raraste ormbunten ibland alla Swenska, wårte mer än allmän wid Sandstens Kleswan i storången.
- MYSKA** (*Flor.* 114.) och **MAJGRÅS** (*Flor.* 55.) wårte bägge öfwerflödigt emellan Venern och Sandstens Kleswan, bägge wälluktande såsom en Molchus.
- HEDER**, (*Flor.* 190.) eller *Hedera*, wårte, fast sällan, wid Sandstens Kleswan.
- TÖRNEROSOR** med frithwita blommor funnos jemte Wåsterplana inwid Kleswan.
- ÅBROTANUM campestre** (*Flor.* 668.), som sällan fins så allmän i Sverige, som fring Uplala, wårte frodigt i Wåsterplana Kyrkogård.
- SANDSTENS KLEFWAN** låg knapt et stenkast ifrån Venern, hon war mycket brant, öfwerwuxen med buskar, och bestod til största delen af en hård hwitaktig sandsten.
- * **WÅSTERPLANA** Kyrka låg strax ofwan Rödstens Kleswan. Hon war utsirad genom Justitiæ Cancellerens Femans skänker til denna sin födelseort. Kyrkan och Kyrkogårds muren woro upbygde af samma slags sten, som sjelfwa det fältet bestod utaf, hwarpå de woro bygde, nämligen af röd Kalksten.
- STENBROTTEN** woro anlagde omkring Wåsterplana Kyrka, dels på mar. en, weis på ångarna, där stembrytaren först afrogde den quarters djupa röda myllan, som ej annat war, än en mylla med rödt bleke beblansad, hwilket hår genererades af den röda Kalken utur

Rödstens flisan, på samma sätt, som hvitt bleke genereras på Gottland, * och brunt på Öland. Sedan denna jorden var afrögd, följde stenbrytaren snedden och tvärsnedden i bärget: afrögde den öfra flisan, som merendels var röd och odugelig: de följande hvarf bruktes til slipning. Af de små stycken gjordes fyrkantiga golfstenar til 1 alm i quadrat, och såldes för 20 öre S:mt stycket. De större huggdes til graswar, grassstenar, milpålar &c. Dese stenar woro af treggehanda slag, röda, hvita och gröna; de hvita äro de bästa, emedan de röda fukta sig mer emot oväder, och de Gröna stenar se ljusgrå ut, då de äro torre, men af wåta och rågn få de en skön grön färg.

* It. Gottl. 179.

SKADA är, at Landmannen mycket skämmer sin ång och åker med dese stenbrodden, utom det han härigenom försummar sit åkerbruk; hwaraf sker, at den bonden gemenligen är fattigast, som måst härmed arbetar. Det borde ej tilstädjas, at ångarna så mycket upbrytas til sten, och ewinnerligen fördärfwas, hålft då de så litet gå på djupet, ej eller borde hwar och en utan åtskillnad få bruka denna nåring. Det woro bättre, om wiså personer, som ej sköta gårdsbruk, togos härtil, hwarigenom man finge bättre måstare i konsten och bättre arbete. Äfwen borde alla de platser, som til stenbrott skulle användas, dem tillsynas, med förbehåll, at stenskrifworna efter brytningen återkastades i gropen, och ej utspriddes til at skada den fringliggande gräswallen; ja, äfwen at den afrögde mullan lades på åker eller ång til föda för wårter, och ej som nu förspilles.

SKURQWARNARNA för stenslipningen woro här aldeles på samma sätt inrättade, som på Öland * och slipades här 3 stenar tillika, nämligen en, som gick förut, och 2 efter.

* It. Öland. 52.

STENHUGGAREN Stenhammar, som ifrån det han varit 16 årig, hållit sig wid stenhuggningen, sågs ännu wid 82 året i god vigeur, och med fasta lungor, såsom et rart exempel at i så lång tid uthårda stensdammet.

* **NATTEN** kom på, och wi hvilade i Medelplana.

Junii 21.

RESAN staldes ifrån Medelplana åt öfversta Kinnekulle, sedermera norr om Kullen åt Österplana och Klefwa.

KULLATORP låg på västra sidan om Kullen (t. r. f. f.) på en liten plan af skiffersten, eller Kråtbårg, här ifrån stego wi up på öfversta kullen til fots, emedan wi med hast ej kunde reja up för den branta sidan.

ÖFWERSTA KULLEN bestod hel och hällen af gråberg med jord betäkt. Han war ojämn, och ej något synnerligt fält, måst öfveralt med wild barrskog öfvervärt, och stora ojämma gråstenar beskrödd. Det är merkwärdigt, at här öfverst på kullen skall finnas endast gråsten. Deraf ses, at ej alla gråstenar äro skapade i begynnelsen, utan at de äro äfwen som de andra stenarter tidens barn, emedan sandstens hwarfwet är blifwit af sand; kalkstens hwarfwet af lera, med sina petrificater; skifferstenen af mylla, och myllan af växter; öfwer alla dese ligga gråstenarne, som alt så här icke kunna varit skapade. På västra sidan om Kullen syntes en lång horizont öfwer Venern. Hellekis syntes som ned för fötterna; Lecho låg på en smal och lång Holme, hwiiken utsträcktes hela 2 milen, såsom et hand låde ifrån Lidköping ut åt Venern; här utanför syntes därne Eken och Lure. Wi hade här kunnat se staden Ahmål på Dal, som ligger tvärt öfwer Venern, om himmelen varit klarare. På

Östra sidan synes stora tracter, många Sätessgårdar, och wid påß 40 Kyrtor, såsom:

Björklätter,	Berg,	Broby,	Forshem,
Fullösa,	Götene,	Görslunda,	Halmestad,
Husåby,	Hangelösa,	Kjestad,	Klefwa,
Kellby,	Lixberg,	Letljö,	Lidköping,
Lechö,	Ljung,	Ljungenäs,	Mariestad,
Mellby,	Råda,	Rackeby,	Sjelfwom,
Skalene,	Scheby,	Strö,	Scara,
Saleby,	Trellsberg,	Wedum,	Wättelösa,
Ziel,	Zenette,	Zunnerberg,	Ålaka,
örslösa,	österplana,	ötterstad,	Wåsterplana &c.

Denna högsta Kullen ligger mer i norr, än åt söder, ty hela Kinnekulle, som är i norr och söder aflång, är högst, och brantast på norra sidan, men bredare och flackare åt södra; midt på denna Kulle war en liten, men djup MOSSA, full af Calla, (*Flor.* 744.): här ofwanpå wårte *Trientalis* (*Flor.* 302.) *Oxalis* 385. *Pyrola uniflora* 334. *Linnæa* 522. *Murflor* 1102. *Ranunculus* 466, som kallades SO LÖGON, och *Lycopodium dicotomum* 857, som kallades LUS-BLOMMOR.

INGEFÄRA förmentes allmänt wåra på Kinnekulle; men det är så omöjligt, at Ingefära här kunde wåra wildt, som det är, at Kinnekulle kunde flyttas til Ostindien, hålft ingen tract är i Europa så warm, at Ingefära därstädes kan wåra, utan har ofelbart någon hämtat af roten Calla (*Flor.* 744.), och den utgiffwit för Ingefära.

TRYFFEL eller Tubera (*Flor.* 1116.), wårte under jorden nedanföör Kullen, och norr om honom i lika högd med Kullatorp, (f) hwilka rögdess genom det, at swinen här i skogen oförlifneligen genomgraswit jorden; men alla, dem man här fant, woro små och fåga större, än bönor. Denna wårten, som ei synes ofwan jorden, finnes igen i tätta skogar, hålft då man ser, at swi-

svinen flitigt grasvit, hvilka alltid sätta denna delicea fram för all annor mat, och genom sin goda luft lätt märka den.

ADOXA (*Flor.* 326.) wårte mycket ringa norr om Kullatorp.

FÅLTET, som ligger nedanför Kråkbårgen eller Skifverstens-Klesivan, har merendels RÖD MULL, hvilken så wäl som Gorbårgen, och den röda tålgstenen, (golfstenen) twes vara färgad af det watnet, som runnit utur Skifverstens-Klesivan på de nedanför liggande Strata, emedan den uplöste skifverstenen är alltid röd, så at troligt kan vara, det röda myllan är et Bleke af den bruna golfstenen, och at den bruna golfstenen blifwit färgad af skifverstenen, och skifverstenen af sin egen Vicriol.

GORSTEN kallades här den Tålgsten, (Ölands-sten eller Golfsten), som war brunaktig, och af lusten eller brytningen sönderföll i runda och äppleformiga stycken, såsom Gor, eller hårda excrementer.

GÅSÖRT (*Flor.* 415.) wårte öfwer alla gårdar wid Röd-sätter, eller på Gorklesivan, mer än på andra ställen i Sverige, och lika så mycken, som Trampergräs (*Flor.* 322.) på andra gårdar i Riket.

MYGG märktes mycket litet på Kinnekulle, åtminstone på den tiden wi där wistades.

MUSCA nigra, oculis bruneis, abdomine subcinereo, alarum basi subflava. Denna är en liten fluga, som knapt är dubbelt så stor, som en Östfluga (*Faun.* 1109.) och ej tilförene af mig beskrifwen. Hon flög tusentals, och liksom små biswårmar, omkring huswudet på hästarna, då wi woro närmast fullen, och ganska mycket orwade dem, hölt sig städse fring deras huswud, at hästarna nästan aldrig fingo holla det rätt stilla.

SPATT woro de måste hästar här plågade af, så at bakbenen hade ofta knolor stora som gåsägg, så på yttre, som inre sidan, hwilket förmentes komma af en hingst från He lekis, som haft den samma sjukdom, hwar af hela deß affomma sådt denna arfsjuka. Här af ses, huru wäl det wore, om sådana hingstar eller Sto aldeles förbödes, på det hela landet ej må blifwa upfylt med odugeliget hästeslag.

SPRITT beswårade ock hästarna här på orten, hwilket wisar sig måst om wintertiden, då håren på benen begynna sparra ut, och resas, hwar på en ful skabb börjar upstiga ifrån hofwen up åt benet, at det änteligen blifwer skallott.

BLODSOT fingo merendels fåboskapen, då de ifrån andra orter köptes, eller hitfördes, och det allenast första året, ty de senare åren triswas de mycket wäl; hwilket torde förorsakas af kalkwatnet, emedan man ser, at folk, som först komma til Paris, och dricka krittwatnet ur Sen, få antingen Febrar, durklop, eller blodspot första året; men sedermera icke.

KERSEBÅRSTRÅN wäyte wilda och stora som Ekar omkring Rödsätter.

* **ÖSTERPLANA** Kyrka-låg på Östra sidan af Kinnekulle, gent emot, och i samma plan med Västerplana, dock så, at bågge lågo mer i söder, än högsta Kullen.

STICKE-TAPETER * beklädde wåggarna; en enfaldig dock artig invention; de woro liksom wäfne, helt tätt af sticfor. Sticfor eller pårtor kallas tunna, jemnbreda eller et par tumms breda slangor klusne utaf Furu, hwilka Finnar och Småländningar bruka i stället för ljus.

* KALM BAHUS 51.

LANDET fring Österplana war utan trä, med ångar, åkerfält och betesmark.

ÅN-

ANGEN emellan Österplana och Klefwa hade många artiga växter, såsom:

Cornus (*Flor.* 131.) Mespilus 403. Agrimonia 394.
 Ononis 622. Orobus 596. Silene 364. 366
 Origanum 480. Aster 696. Astragalus 591.
 Filipendula 404. Pimpinella 245. Vicia 605.
 Trollius 474. Centaurea 709. Heracleum 231.
 Comarum 422. Cardamine 560. Melampyrum
 50. 513. 414. Veronica 10. 11. Lyfimachia 166.
 Anthyllis 594. Carduus palustris 659. Leontodon
 628. Lathyrus 599. Galium 116. 118. 119.
 Hieracium 637. 638. Mercurialis 823. Hipochoëris
 631. Paris 325. Lychnis 384. Bistorta 321.
 Menyanthes 163. Parnassia 252. Arnica 684.
 Scorzonera 647. Hypericum 624. Prunella 498.
 Geranium uniflor. 571. Orchis 728. Carex 768.
 Crysanthemum 700. Cerasium 379. Linum
 255. Cynosurus 81. Nardus 47. Festuca 90. 91.
 Agrostis 61. 1138. Aira 63. Pedicularis 504. 505.

PEDICULARIS växer i Sverige allmänt af 2:ne slag, som fuller äro af Botanicis åtskilde, dock ej för detta så tydeligen, som sig bör; här på ången hade vi tillfälle, at få se bägge, och dem med hwarandra jemnföra: altså på det dese 2:ne hårefter utan möda måtte åtskiljas, wil jag här utmerka de kännetecken, som hwardera särskildi äger. Den större 505. är här och öfveralt i Sverige mer allmän; den mindre deremot utomlands allmänare, och hos oss sällsyntare; den större växer allmänt på våta ångar, den mindre merendels ibland granskog. Calyx eller Blomhålfen på den större är ågglik, rand utan kanter, beströdd med små uphöjde puncter, men öfwantil merendels fördelt i 2:ne infurue läppar. Deremot är den mindres Calyx mer aflång, mycket kantig, helt slät och utan puncter, öfwantil fördeld i fem små flisar, af hwilka den inre är minst. Den större har i sin Blomkrona, eller Corolla, på bägge sidor af öfre läppen en nedbögd tand, och

nedre läppen är wind utan någon hjertformig fläck wid basin; men den mindres blomkrona har wid sin öfra läpp inga sides tänder, och des nedra läpp, som är jemt nedbögd, har wid basin en uphögd fläck, såsom et hjerta, kan altså den större *Pedicularis* (*Flor.* 505.) kallas *Pedicularis caule ramoso, calycibus tuberculato-punctatis, corollæ labio obliquo*; men den mindre *Pedicularis* (*Flor.* 504.) må kallas *Pedicularis caule ramoso, calycibus angulatis glabris, corollæ labio macula cordiformi notato*.

MELAMPYRUM cristatum (*Flor.* 510.) sågs här i stor myckenhet, med ljusa ar och hvita blommor.

BRATTEFORS slutade denna stora ången midt för Klefwa Kyrka, och war mycket wård at åskådas, så för des perpendiculaire högd, som för des sällsamma skapnad; det war några och 30 alnar högt, och bestod liksom af runda pelare, tätt och fast intil hwarandra stälde; pelarne woro med horizontale tvärskeef inskurne, som utwiste wågernas och årens arbetande på denna sidan, den tiden watnet betäckte det nedanför liggande landet, och årligen astog. Bårga består af rödaktig kalksten, och är stält wid basin på en fast skitwersten. Wid basin är en grätta, uti hwilken flere personer kunna sitta torra inunder selswo watnet, då det brusar ned för denna ansenliga högd. se stora Brattefors tab. I.

WÅXTER finnas wid detta fall åtskillige som på andra ställen sällan ses i så stor myckenhet, såsom *Ostea* (*Flor.* 131.) *Astragalus* 59. *Vicia* 603 *Geranium* 571, *Origanum* 480. *Aster* 696. *Rosa* 406. *Rubus* 410. *Tussilago* 680.

MELILOTUS (*Flor.* 619.) wårte här wildt med gula blommor, nyttig för Apothekarn, den utom Gottland, öland och Skåne ej är sumer af oss i Sverige wildt wåyande.

* **KLEFWA Kyrka** blef wårt nattquarterm efter 5 quartes resa.
junii

Jun. 22.

Söndagen och regnet uppföt vår resa til middagen, då wi reste åt Lidköping.

PESAR och STENKOLFWAR kallades här på orten de samma slags stenar, som på Öland mycket finnas, och där kallades DARTER *, de suto här öfverflödigt i Kalkstienen, äfwen som på Öland. De äro ej annat än petrificationer af et slags snäckor, som kallas Nautilus rectus, hwilkens petrificerade skal äro de rareste i alla Muske-Cabinetter. Att sådana snäckor fordom varit ganska allmänne i Sverige, wisa så Öland, som Kinnekulle; men hwarest de nu tagit wägen, wet man icke; somlige Muslor och Snäckor holla sig nära intil stranderne, andra sorter lemna aldrig djupet; jag wet altså icke, om dese ännu holla sig uti Östersjöns djup, eller om de flyttat efter tidernes omlopp, såsom Sillen, til det djupaste af Wästerhafwet.

* It. Öland. 40. 141.

KALKUGNAR sågos i byarna kring Kleswa, som lågo wid samma högd med dem, som omtalas den 20. Jun.

ÅTTEPLATSER lågo på wänstra handen wid wägen, då wi reste åt Husaby.

TRACTEN, som wi reste, war slät och skoglös, med de härligaste och wäkraste ångar.

HUSABY Kyrka låg äfwen som Kleswa på nedersta planen af Kinnekulle, och just där han slutades åt söder, hwaraf detta Husaby hade den härligaste prospect åt söder och öster öfwer det nedanför liggande härliga landet. Sjelfwa Kyrkan war huggen af fast sten, sådan som brytes på Kinnekulle; i henne sågos några wedermålen af Påswedömet, och på Kyrkogården många och sköna grafwar ifrån Wästerplana.

SANCT SIGFRIDS KÅLLA, uti hwilken Konung Olof Skottkonung skolat 1497. blifwit döpt af Sanct Sigfrid, som ifrån Engeland först införde den Påswiska läran, wisades wid wägen i nord-ost från Kyrkan, strax förr än man framkom; hon låg wid roten af nedersta Kleswan, och war nu wid henne en RÖNN upwuxen, så at hon nästan täckte Kållan, och lätteligen utwiste henne, men aldrig har denna ståt hundrade år, mindre 350 år. I sjelfwa Klippan wärte Acrosticum (Flor. 856.), Trichomanes (Flor. 854.) och Abrotanum campestre (Flor. 668.). Jemte landsvägen ofwanför Kållan stod en uprest sten, som war af grå kalksten fast med röd färg öfwerstruken; bokstäfwerne, som i honom woro uthuggne, syntes hel hwita, til des de af regnet blefwo wäl wäta, då de fingo en artig hög grön färg. Inscription på denna sten war följande:

*På thetta rum fick Sverige boot
I bedendom mot själa-foot,
At mörcksens makt månd' hisna,
När Erichs Son Kong Olof from
Hår antog dop och Christendom,
Och lät sig gärna Christna
Af Sancti Sigfrids täcka hand,
Som hit blef send från Engeland,
At Christendomen planta:
Af plantan ung blef ymnig såd,
Ty Svea folck thet fölgde med,
Fast mörcksens mackt det danta.
Ett Tempel står på denna Rehn,
Som war den första wärckstad klen,
Ther Gud månd' hwilo finna.
Sen han ingädt i Giötha land
Thet watna med sin milda hand,
At wi til nåden binna.
Betänck thet wäl, o Wandringsman!
Gif Gudi tack med hwad Tu kan
För stora nåder fina,*

Som han med thetta wårck har giordt
Och ännu gör alt tid, och fort
Och daglig låter skina.

På andra sidan:

Thenna åminnelse-sten har Guds barmhertighet til pris, på det sjuhundra tjugu första året, sedan Olof Skottkonung en bedning med hela sitt hof, antog dop och christendom, uti kjällan, som flyter nedanför denna klippa, uprätta låtit anno Christi 1721.

Joh. Aling.

RUDERA efter et gammalt stenhus, som varit någon Biskops Residence, stodo ännu qwar et par byskott ifrån Kyrkan åt väster. Det war en mur om 10 famnars bredd, och nästan lika högd: wid hwilken wårte *Cuscuta* (Flor. 138.) *Prenanthes* (Flor. 645.) och Libbesticka.

* KÅLLÅNGS Gåstgifwaregård quart 3 ifrån Kleswa.

RUNSTENAR, tvåanne stycken, stodo en på hwardera sidan om wägen wid Källby; den ena af dem war wid påf 6 alnar högd, och den andra 9 alnar.

BI och GÅSS sågos i myckenhet wid alla de gårdar här i Westergötland, som wi härtil sedt.

RESAN låg öfwer stora fält af åkrar och ångar, hwilka senare på denna sandjord woro nog magre. Detta fält tog af med en affättning, och landet blef lägre inemot sjön Venern.

STRANDERNA wid Venern, dem wi följde hela 3 siern-dels milen intil Lidköping, bestodo af fin sand, och woro mycket grunda, at en wäl kunde rida $\frac{1}{2}$ quart uti sjön. På åtskilliga ställen hade sjön upkastat dy, så at landet tiltager årligen mer och mer, utom det, at sjön wid stranderna upblåst stora sandhögar, som woro högre än det innanför liggande land.

FLO-

FLODER, åtskillige stycken gingo ut i Venern förr än wi kommo fram til Lidköping.

POA panicula diffusa, spiculis sexfloris linearibus (*Flor.* 73.) är det största gräs, som nästan wäyer i Europa, åtminstone ibland de gräsen, som äro mjuka, och tjäna til Høstkapsfoder. Jag har allenast på et ställe tillförne sedt deraf et par stånd wid Husby i Småland *, och önskade då intet mer, än at wi i Sverige kunde få et så stort och frodigt gräs til allmän nytta. Då jag reste förbi desse floder wid Venern, såg jag et gräs wäya i dem såsom rör, eller såd i den bästa åker, hwilket alt war detta önskelige gräs. Alltså kunna alla omtänksamme Hushollare härifrån få tillräckliga sådesfrön, och dermed beså sina sanka kårer och magra bäckar eller floder, til så stor nytta, at intet utländskt Høfrø håremot i någor måtto förlignas kan. Jag holler detta enda så wärdigt, at det kan betala både Publicum och mig all den kostnad, som användes på hela denna resan. Jag fann samma gräs sedermera på åtskilliga ställen här i landet, der det kallades Kafewia.

* It. Gottl. 321.

PHRYGANEAE cinerea, alis secundariis pallidioribus: margine interiore piloso albido. Denna fluga, som war dubbelt större än en mygga, flög million tals, eller som en biswärm, långs åt hela stranden af Venern. Des Antennæ woro halfannan gång så långa, som wingarna, och grå med hwita ringar.

STRANDEN wid Venern, öfwer hwilken wi reste, war wäl til et byskotts bredd af idel sand.

* LIDKÖPING. *quart.* 5.

Jun. 23.

RESAN wändes i dag från Lidköping til Lecho, och sedan åter tillbaka til Lidköping.

JORD.

JORDSKÅTT äro mycket sällsynte; men wid Sunnersbergs Kyrka och wid ändan af Nylyckehagen, på högra handen om landsvägen wistes i en sidlång åkerren, jemte en gårdesgård, hwaråst för 10 år sedan en torf af 6 alnars bredd, och 3 quarters djup uplyftats om wintertiden, och kastats in på åkren til 4 alnars längd från des låger, dock så at torfwen låg upåt med grödan, och ändan af den qwarlemnade grop war liksom af en plog uprystad med en forä. Pastor Sunborg berättade helt trygt, at i watnet, som samlat sig efter den upkastade torfwen, skolat om wårtiden sunnits en liten gädda, och trodde at detta Phænomenon förorsakats af något underjordiskt wäder: Kanske frosten varit mächtig göra et sådant underwerk. Om dylika kan man läsa Hjernes flock.

STOHLA Sättesgård, som af urminnes tider hört til en och samma familie, nämligen Ekebladska, och nu war Hans Excellence Riksrådet Herr Grefwe Clas Ekeblad tilhörig, låg på en angenäm ort eller liten högd, 5 quart ifrån Lidköping, omgifwen med ångar och åkerfält, hwaromkring stodo små fullar och lundar, så af Åsper som Ekär, dels wilde, dels planterade; alla ågorna stängdes innom en Canal eller graf, hwilken med bägge ändar hade sit utlopp i Venern, som stötte til på wästra sidan.

GAMLA EKEN, som stod norr om gården, in i ången, et par byskott ifrån husen, war af åren så upåten, at allenast den ytre barken, med den där intil liggande yta af trädet, högst til et par twårfingers tjoklek, uppehölt hennes gamla lif; hennes stam låg åt ena sidan nedbögd inemot jorden, war inuti iholig, som en bistock, och ofwartil afhuggen; hon hade utslaget 2:ne stora grenar, som formerade en wacker grön och skuggrik krona. En Piedestall upstodde denna Ekens lutande kropp, på hwilken följande verser woro skrefne af Justitiæ Cancelleren Föman:

När jag för hundrad tio år
 Så gammal war och swager,
 At jag tyckts fådt mitt banesår,
 Och sedt min sista dager,
 Då stödde mig en hjälpsam man,
 Din Faders Fader Fader,
 På Stobla sjelfwer bodde han,
 Bar namn af EKEBLADER.

Nu kommer Sonens SoneSon
 När stoden börjar stjelpa,
 Och är derom ej mindre mon,
 Hur' han mig ock må bjelpa;
 Så at ännu min gamla rygg
 Kan tid och åren påcka,
 Mot kjöld och hetta wara trygg
 Och ej för stormen båcka

Jag skall frambåra EKEBLAD
 Til tacksambhet och offer,
 På Stobla lefwe alltid glad
 Båd' CLAS och CLAS Christopher.

WATTUWÅXTER sägos icke allenast de måste, utan
 ock de sällsamaste i stor myckenhet, där Canalen gief
 ut i Venern, såsom: Stratiotes (Flor. 444.), Spar-
 ganium 771. Sagittaria 80. Myriophyllum
 781. Butomus 328. Alisma 07. Herba Bri-
 tannica 292. Siium 235. Phellandrium 2 8.
 Cicuta 239. Potamogeton 139. Persicaria am-
 phibia 318. β. Nymphæa 426. 427. Equisetum
 fluviatile 836. Ranunculus longifolius 457.
 Utricularia 24. Poa 73.

STÅKRA är så allmänt bekant här i Sverige, och besyn-
 nerligen i Gödermantland, at ofta hela gårdarna må-
 ste för hennes skuld blifwa öde; emedan då hästarne
 så äta böet häraf, som är deras starkaste gift, dö de
 bårt, så at bonden mister sina hästar, den ena efter
 den

den andra, blie deraf aldeles utarmad, och måste omsider lemna gården. At hästarna få en sådan giftig ört på sidländta ställen, wet väl hwar bonde; men hwar ört det är, har ingen ännu wetat. Allmänt tro de, at denna Ståkra ar Alisma, som också på flere ställen kallas Ståkra; jag äger en gammal edition af Matthiolus in Dioscoridem, uti hwilken en des fordom ägare skrifwit med gammal styl wid Alisma (*Flor.* 300.) at denna wore den rätta Ståkran, som dödade hästar, och Antido um deremot wore Imperatorix radix. Jag kan icke ne^a, at jag ju alltid twiflat, om Alisma wore den samskyldige Ståkran, emedan Alisma finnes måst i alla sidländte ångar, där dock hästarna allenast wid några och wiså byar af Ståkersjukdomen årligen dödas. Kongl. Wetenskaps Acad. communicerade med mig et rön från Dannemora, i hwilket Ranunculus flammula dictus (*Flor.* 458.) debiteras före at wara den rätta Ståkran, hwilket jag så mycket mindre kunde underskrifwa, som intet kärr i Sverige finnes, som icke är fullt af Flammula: men här på orten lärde en bonde mig den samskyldiga och rätta örten, nämligen PHELLANDRIUM (*Flor.* 238.). Man bör härpå icke twifla; ty den som läst Botanique, wet at alla plantæ umbellatæ, som wåra i watnet, äro giftige, * såsom Cicuta: om hwilken et märkwärdigt rön framdeles gifwes i denna resa; Oenanthe, af hwilken 2:ne personer wid Hag satte lifwet til, för det de allenast smakade rötterna af henne och Phellandrium. Hårtill kommer, at Phellandrium icke finnes allmänt i Sverige, utan allenast på få ställen i myckenhet. Orten kallas på Tyska Pserde Saamen, eller Hästfrö. Jag fågnar mig, at jag härigenom får wara den förste, som allmänt kan lära mina landsmän, at känna den rätta Ståkran, hwarigenom slättermannen mycket lätt kan wara i stand, at akta sig för en så stor eller tjockstammig och tillika skadelig ört, den han ganska lätt kan undwika med lian, eller uprycka med händerna.

na. Jag skulle tro, at om en enda gård i Sveriges Rike, som af denna ört ärligen miste sina hästar, härifrån och härigenom kunde befrias, han gerna skulle betala hela min rese-omkostnad. Det är vel märk-wärdigt, at Koerna eller fånaden ei fara illa af denna värt, ehuru skadelig han är för hästarna, äfven som hästarna ei skadas af Stormhattsblommen, eller *Aconitum* (*Flor.* 442.) ehuru den dödar Få och Getter: Häraf följer, at ägaren af Stohla bör akta sig för Ståfran, som i stor myckenhet wäxer ibland Gräken (*Flor.* 336.), at det ej gifwes hästarna, och det så mycket mer, som Gräken är mjölkkoernas bästa föda, at Skaparen tyckes liksom welat privilegerat Gräkenet för Koerna.

* Fund. Botan. 342.

SPRÅNGÖRTEN, *Cicuta* (*Flor.* 239.) wärte här i myckenhet och större än man sedt henne på andra ställen, besynnerligen där Canalen begyntes, för hwilken man här bör så noga akta Koerna, som för sjelfwa döden.

KASSEWIA fallades här af Bönderna *Poa maxima* (*Flor.* 73.) den wi i går (p. 44.) först på denna resa märkte: hon wärte här i största myckenhet til många last förökelse af fodret: Bönderna tilstodo, at hon gaf et mjukt och behageligt foder, både för Kor och Hästar, och at de ibland täckte Ladugårdstak med densamma, som uthårda längre än något halmtak; ty recommenderar jag åter detta gräs för slitige Landtmän, som här ifrån lätteligen kunna skaffa sig frö.

RANUNCULUS foliis lanceolatis, caule erecto (*Flor.* 457.), är et slags Smörblomster, som fins här och wid Dannemora sidan; men på få andra ställen wildt; hon här mycket stora och sköna blommor, som i trädgårdarna uti lös jordmon lätt wäxa, och icke litet pryda dem.

UTRICULARIA nectario conico (*Flor.* 24.) wårte här i Canalen större, än man henne sedt på något ställe.

STRATIOTES (*Flor.* 444.) stod här ymnogt, och med många blommor, som eljest ej är mycket allmänt.

COCHLEA testa membranacea subflava ovata, mucrone obtuso, anfractibus tribus (*Faun* 1302.), /302. fans i myckenhet på bladen af *Stratiotes*, til skapnad, storlek och klarhet med pärlor.

SEDUM caule erecto solitario annuo, foliis ovatis sessilibus gibbis alternis (*Flor.* 391), wårte på klip-porna wid *Stohla* allmän; en liten ört, som är obekant för de mätte. *Botanicis.*

KUMMIN wårte i myckenhet på ången åt *Lindholms* sidan.

STENSQWÄTT-UNGAR togos på ången: *Caput*, una cum dorso, ex cinereo & fusco varium. *Rectrices* a medio basin versus albæ, apicem versus nigra; summis apicibus pallidis: harum *rectrices* intermediæ, tantummodo basi albæ. *Remiges* fusca, at secundariæ una cum *rectricibus* margine exteriore ferrugineæ. *Abdomen* pallidum. *Pectus* flavescens, fusco undulatum. Det är swårt kända alla foglar, då de ännu äro ungar, emedan de merendels ändra sin färg, sedan de blifwa fullwurna, ty hafwer jag altid varit angelågen, at noga beskriwa pennorne i wingarne (*remiges*), och i stjerten (*rectrices*), som sällan förändra sin färg; härnf tyckes mig denna lärer varit en unge af *Motacilla* (*Fånn.* 219.)

LINDHOLMEN är en präktig och fringsfluten Sätessgård, som ligger ifrån *Stohla* twert öfwer en liten wit af *Venern*. Här war et mycket wäl anlagdt *Palais*, som blifwit upbygdt af *Greswe Bengt Oxenshjerna*, och är aftagit uti *Dalbergs Svecia antiqua & nova*. Den härliga byggnaden, de sköna gipsningarne, de gamle

Imperatorum Romanorum Bustor, som stodo i sine Nicher i förstugan, den behageliga situation, de artige trågårdar, och den förträffeliga Badstugan gjorde, at man ej utan smärta kunde se en så stor härlighet, med så stor kostnad, och estertänka anlagd, nu stå tom och utan inbyggare.

BADSTUGAN, som war anlagd i Lindholms trågård, war et mästestycke, och det präktigaste jag sedt i hela Westergötland, ja, hvars like til Badstuga man fåfångt låter söka i Sverige. Denna war gjord ad imitationem Balneorum veterum Romanorum, och fördelt i trenne rum; nämligen i *Frigidarium*, *Caldarium* och *Tepidarium*. *Frigidarium* war en sal med ljusa fönster och lateral pelare, hvilka pelare, tillika med sjelfwa wäggarne, woro incrusterade med grus och skimrande Mica, af åttskillige couleurer, til anseende af målningar, som förestälte Palatser och Prospecter; taket war innantil gjordt, som et hwalv, och äfwen incrusterat lika som wäggarne. Gålfwet war lagdt med hwit och swart Marmorsten. Detta rummet war det kallaste. *Caldarium* eller sjelfwa badet och hetaste rummet, war en kammare innanför *Frigidarium*, mycket hög, och inuti åttkantig. Fönstren lyste endast fram öfwerst på sidorna under sjelfwa hwalfwet. De 8 sidorna af rummet bestodo hwardera liksom af en garderobe, af hvilken hwardera war med dubbla säten, det ena öfwer det andra. Vid dessa säten woro små luckor på sidorna, som kunde öppnas, at släppa fram wärman. Men hwarannor af dessa 8 sidor woro incrusterade af glänsande stenar: glans, kjes, quartz, musflor, snäckor liksom gråttor, i hvilka nederst aflånga kopparkåril sattes, at emottaga warmare och kallare watten. Taket war bygd som et hwalv, öfweralt täckt med Crystaller, samt långa och genomskinnande stenar, som liknade istappar, och Stalactiter. Gålfwet, som war lagdt med swart och hwit Marmor, hade midt uti sig en åttkantig affättning, som gick neder, denna war omgifwen med 8 pelare

lare och et lågt Espaille, innom hwilket de nafne begutes och afffölgdes med watten, som på detta låga Marmor-gålf samlades til centrum, och förswan under fötterna; men de låge pelarne, som instångde detta sfölgerum, slutades med runda hufvuden eller knapsnar, hwilka aftagne, inbläste den wärman i rummet, af hwilken det upwärmde. Tepidarium war en Kammare innom Frigidarium, och jemte Caldarium, som emottog de varme gäster utur Caldario, at här bättre tårkas, och at klåda på sig klåderne. Denna Kammare, som war klådd med Turkiska gyldene sfogs-tapeter, hade allenast et enda åttkantigt fönster på ena sidan, hwilket insläppte dagen; på den midt emot stående sidan war en åttkantig spegel af lika skapnad och storlek, som repræsenterade i detta skumma rum alt, hwad som skedde utan före. I nedra wåningen war et hwalf med en reverbere ugn, som utan för huset eldades, men sedermera tillsluten, insläppte all sin wärma i rummet, hwarifrån wärmen genom rör insläpptes efter behag til det ofwan uppå bygde Caldarium, och genom detta undra rummet nedlöps canaler, som afförde det watnet, som uti Caldario war utgitt.

LECHÖ Slott låg 5 quart från Lindholmen i norr, ytterst på denna långa udde, KÅLLAND kallad, som gick ifrån Lidköping, hela 2 milen i norr, ut åt Venern. Detta wakra Slott war altså på 3 sidor omgifwet med sjö, och skildt ifrån fasta landet med en graf, som genom sjelfwa hällebårget war utsprängd. På yttersta sidan af Slottsmuren war en hög och trång grotta, Flåskegrafwen kallad, utsprängd i sjelfwa hällebårget til 20 alnars längd och 5 alnars högd, hwilken hade et kallt källewatten, som där kunde uppumpas in i Slottet. Slottet hade warit upbygdt i Papistiska tiden för Biskoparne i Scara, sedermera indragit til Kronan, ånteligen blifwit skänkt til Grefwe Jacob De la Gardie, och af des Son Grefwe Magnus Gabriel de la Gardie årsenligen förbättradt; men åter

åter til Kronan reduceradt. Det war ganska stort, och sadet bestå af 365 rum. Uti Diktssalen woro här lika skilderier och målningar, som för åskådarne wiste:

GUSTAF ADOLPHS ankomst til Pomern 1630.

Bataillen wid Leipzig 1631.

Hans gång öfwer Renströmmen 1632.

Bataillen wid Elbströmmen 1632.

Bataillen wid Jancovitz 1645.

Bataillen sammastådes eftermiddagen.

Bataillen wid Lützen 1632.

Bataillen wid Wittstock 1636.

Bataillen wid Leipzig.

Anteligen wistes Konung GUSTAF ADOLPH frönt med en grön Lagerkrants, uplyst af en svart örn, lemnandes Sceptren och Kronan åt Dottern CHRISTINA, med öfwerkrift: *Cursum consummavi, fidem servavi, in reposito mihi est corona justitiæ.*

De förnämste Generalerne wid Tyska Kriget woro här wäl aftagne, såsom:

Joh. Baner,

Nils Brahe,

Arwid Wittenberg,

Hans Wachmeister.

Lars Linde,

Jacob Duvalt,

Joh. Liljehök,

Leon. Torstenson,

C. G. Wrangell,

Axel Lilje,

Hans Stålhanske,

Arwid Forbutz,

Robert Douglas,

Christoph. Königsmark,

Åke Tott,

Gustaf Horn.

WALNÖTS-TRÅNA stodo mycket stora i Slottsgården, som tillika med RUTA påckat emot de starka wintrar 1740, emedan de af Slottet på norra sidan woro bestäfte.

NEPETA (*Flor.* 486.) wårte wildt på Borggården.

ROSER (*Flor.* 406.) med hwita blommor, wårte så wäl wilde fring Slottet, som på andra ställen här omkring.

BYSSUS farinacea flava, en gul moska, som fins på wäggarna, och uti *Ölandiska Resan* pag. 30. kallas *Wäggs moska*, betäfte wästra wäggen på *Slottet*. Denna moskan ser ut som et mjöl, och kan alltså ei wäl föras til *Lichenes*, hålft som han åger inga peltas: Med honom plåga de färga gult.

WINTER-KRASSE, eller *Barbarea* (*Flor.* 557.) wårte så fring *Slottet*, som hela landet wildt.

QWARTSÅDROR lågo mycket stora, och höllo litet jern. De woro på bägge sidor beklådde med sina sulband, liksom hade de warit rena *Metallådror*; dese gingo donlågerns wis i brottet, där grafwen genom hällebarsget affstängde *Slottet*, och i samma brott woro på åtskillige ställen stenfårpor af hård droppsten, sådan som plågar finnas i grufwor.

RUNSTENEN lemnades åt *Antiquariis*, som låg på en Kulle när intil *Slottsbron*, och på högra handen när wi reste från *Slottet*.

WÄDERQWARNAR * stodo wid de måste gårdar, deras fot war et litet trähus, på hwilket sjelfwa qwarnen war bygd.

* *KALM BAHUS.* 286. tab. 286.

MIDSOMMARS-AFTON kommo wi efter 9 quartz resa, tillbaka ifrån *Lechö* til *Lidköping*, kläckan 12 om natten, då wi hela wägen sedt ungdomen, i sin ålders *Midsommar*, fågna sig af årets behageligaste tid.

MAJSTÅNGER woro på många ställen uprättade och beklådde med löf och blomster, omkring hwilka drängar och pigor, efter sina förfäders urgamla wis, årligen dansade natten för och efter *Midsommarsdagen*. Detta menlösa nöjet nekades fuller dem af *Sjålesörjarena*; men det hade så rotat sig från *Hedenhös*, at det swårigen kunde tagas bårt, och tjenstefolket, som nu gjorde sig ledigt, tyckte med skäl kunna påstå et par natters ro af sit årliga arbete.

Jun. 24.

MIDSOMMARS DAGEN hörde wi en lård predikan i Lidköpings Kyrka af Probstén Jon. Unge. Kyrkan i Lidköping war af sten, och wälmeublerad. Orghwerket, som blifwit gjordt och skänkt af fordom Pastore Rubero, Cederbjelkarnes stamsfader, war mycket wackert.

RENFANAN (*Flor.* 666.) wårte i myckenhet på Kyrkogården ibland de många och huggne stengräswar.

LIDKÖPINGS Stad ligger wid södöstra stranden af Venern, på en jämn och sandig ort, är i tu fördelad genom floden Lida, som här går in i Venern. På Östra sidan om floden ligger gamla Staden, som är mindre och irregulairare. På wästra sidan är nya Staden af Grefwe Magnus Gabriel de la Gardie anlagd, med helt regulair gator, många tvårgator, och små quarter, at desto lättare hämma wädeld. Husen woro alla af trä, måstedelen med bräder beklädde.

TORGET i nya Staden war det ansenligaste i Riket. Det mättes med steg, och war 204 steg långt i fyrkant, som gör wid påß 250 alnar. År 1736. slog en springa sig ifrån sjösidan, eller torgets nordöstra kant twert öfwer torget til dess södra sida. Denna springa war wid påß et par tumm bred, och genom det hon ströf under et stort trä på torget, flyfde hon det samma, at det förgicks: Många trodde, at detta warit af någon jordbäfning förorsakadt; men likare tyckes, at denna springa kommit af kölden, emedan det skedde om vinteren.

LIDA floden hade i nyare tider blifwit mycket större, än i forna, emedan watnet stadigt skär bårt sanden wid sidorna.

WAT-

WATNET i Venern går wisa år högre up, och åter wisa år faller mera ut, skär åfwen ofta bårt sanden af stranderna.

SANDEN omkring staden, som kommer ifrån sjön, fastas af blåsten, som en flugsand, och gör ofta någon liten skada, medelst det han blåser på gråswallen. Denna sand består af en helt hwit och klar quartz med mycket få swarta inblandade fina gryu.

MUSCA alarum punctis duobus nigricantibus (*Faun. Svec.* 1053.), fans hundradetals på sandstranden, där watnet stod qwar innom sanden. Hon flög mycket snålt, at man med största möda kunde fånga en enda: Hon satte sig alltid på watnet torrskodd: Hennes kropp lyste mot Solen af Kopparfärg, och hennes fötter woro nog långa, i anseende til hennes storlek: Hanen war nästan hälften mindre, än Honan; men hade snart dubbelt längre ben.

Jun. 25.

RESAN låg ifrån Lidköping til Skara.

FÖLJESLAGARNE Doctor Juris JOH. E. FICK, och Politie Borgmästaren i Upsala C. PRINTS, som bägge för sin hälsa skul hade warit med of i sällskap alt ifrån Upsala, begåfwo sig nu tillbaka. Sannerligen om hwar och en wiste, hwad ogemen nytta ridande om sommartiden gör för hälsan, skulle flere anställa sådana resor här i Sverige, och mindre folk samlas til brunnarne, helst man kan med lika depence resa, som at ligga wid brunnen; åtminstone är detta ridandet för dem, som hafwa andetäppa, begynnelse til lungesot, mjelksot eller obstruction, et botemedel, som öfwiwergår alla både brunnar och medicamenter.

LANDET emellan Lidköping och Skara war mycket jemt, och nästan aldeles utan sten; Kinnekulle sågs

stadigt på wänstra handen åt norr, som låg i en triangel med Lidköping och Skara.

MILSTOLPARNE woro af huggen sten, hwarföre de ock uthårda i långa tider; och en gång försärdigade, ej mera falla landtmannen beswärlige med nya anläggningar, hwarföre samma bruk i dese senare åren resdan år antagit i Nerike.

CYANUS (*Flor.* 710.) gjorde undertiden åkrarne helt blå med sina blommor.

SPERGULA (*Flor.* 377.) wäxte mycket, där åkrarne woro magre.

SURBRUNNEN, som låg inwid Skara, war af föga wärde.

SKARA Stadt låg 2 mil ifrån Lidköping i öster, han är nu en liten stad, ehuru han i förra dagar warit många Konungars säte, och Götha Rikets hufvudstad. Husen woro af trä, utom Biskopsätet, Scholan, Gymnasium och Bibliotheket. Gatorne woro ojemne, sumpige och krokige, at man på honom kunde se, huru tider och wälddar kunna förwandla de ypperste städer.

KYRKAN i Skara war dock ännu den skönaste, upmurad af quadrat sandsten til ansenlig högd och storlek. I henne bewarades en guldkalk, af några och 50 ducater, besatt med Diamanter. General Sops graf stod i Choret af swart Marmor uthuggen, där Han och Hans Fru oswan uppå lågo i hwit Marmor afbildade. På sidorna förestältes de actioner han gjordt til sjös.

DULCAMARA (*Flor.* 189.) wäxte högt up i Kyrkomuren på norra sidan utur springorna; wi undrade, at en wattuört kunde wäxa i torraste muren.

SKARABORGS Slott hade allenast lemnat några rundera efter sig på södra sidan inwid staden. Det hade warit

warit 50 steg i längden och 36 i bredden; altså har detta Slott allenast warit et stort hus.

GÅLLAQWIST Slott hade legat straxt utanför det förra. Wallarna syntes ännu qware med deras djupa grafwar, samt en Kulle efter sjelfwa Slottet. Det kallades nu Brobacka, men gården, som låg några byfeskott utanföre, kallades Gållaqwist. Et fårr war på högra sidan, som förmåltes fordom warit en sjö, emedan en gård derjemte kallades Slusen.

DJURGÅRDEN låg i sydost ifrån staden, war nu förwandlad til en ång, och lagd under Öfwerste Bostället Götala. Denna ången war mycket widlyftig, och full af Ekelundar. Wi sökte fåfångt i henne några rara wårter, til des åstkan och rågnen förde of dädan.

HASSELBRODD kallades **AIRA** (*Flor.* 70.) och wårte i fårret, utanför djeknarnas lekplats: Den luftade som et perfume.

CORNUS herbacea (*Flor.* 132.) wårte på udden, som gick ut i samma fårr, utom den förra.

Magister **SVEN HOF**, då Rector Scholæ, nu Lector Matheseos, quæstionerades uti Botanicis; man fant med nöje, at han hade sig de måste inländske örter bekante, så at om han til dem applicerar de nyare Botanisternas method och namn på örter; och därjemte får af sine Förmån befallning, kan han aldeles wara i stånd, at afwen häruti handleda den studerande ungdomen wid Skara, och således implanta med unga åren i Scholæ piltarne de frön, som framdeles kunna gifwa Sæderneslandet mycken frukt.

Junii 26.

RESAN togs ifrån Skara åt Højentorp och förbi Billingen i norr åt Berg.

BRUNSBO, Biskopens säte, låg i quart ifrån Skara; här sökte jag at recommendera Historiam naturalem hos Herr Biskopen Doctor JUSLENIUS, at för den studerande ungdomen läsas.

TRACTEN war slåt utan synnerliga backar, och utan sten, dock betwuren med Gran, där icke gårdar woro anlagde.

* **SKÆRE quart. 4.** ifrån Skara.

HÖJENTORP, i quart ifrån Skarf, låg på den behageligaste ort, och ågde den artigaste situation, det war bygdt på en backa, som på alla sidor omkring sig hade mindre kullar, och åfwen en myckenhet af små sjöar, hwilka så communicerade med hwarandra, at man med en öfstock kunde resa rundt omkring gården och des ågor. Commercie Rådet Ahlström hade nu denna gård i besittning af Kronan.

TRÅGÅRDEN låg på en flat aflång Kulle, och uti honom hade et stort hus af trä bygdt städt så hårligt, at des like nåppeligen gifwits i landet, hvars rudera efter branden 1722. ännu syntes, fast det sedermera icke blifwit ombygdt. Tråden med Alleerne woro förwyrne.

PLANTERING war här ingen annan än Tobak, hwilken såddes så bittida om Wåren, som jorden kunde handteras. En stor tårklada och en à part måstare war hårtill, hwarigenom man här fick både mycken och skön Tobak. Denna wettenskapen hade åfwen smittat sjelfwa Torparna, at de anlagt för sig sjelfwa Tobak, hwarigenom de hade tillräckeligit, åtminstone til husbehof.

SCHEFFERIET bestod inemot af 300 får, hwilka alla woro af utwaldt Angelst eller Spanskt slag.

SPANSKA FÅREN hade mjukare ull, och hornen på deras gumsar woro mer wredne och utdragne på sidorna,
at

at man lätt kunde skilja dem, allenast af deras utsperrade horn; utom des hade dese Får mycken lorf kring ögonen, så at ögonen tyktes ligga långt inuti hufvudet. Folket berättade, at man får 12 Mark ull på hwardera af de största Fåren. Fåren woro klippte dagen förut, och ullen inlöst, at wi ej fingo se en så önskelig sanning; ty om et Får gifwer årl. 12 Marker ull, och hwar Mark sådan ull betalas, som sadet, med en plåt, kastar et Får af sig årligen 12 plåtar, som är mycket anseeligt; man hade haft lust, at utrona en så twifwelaktig, men angelägen sak; men Befallningsmannen, Inspektoren, Mästerscheffern, Trögårdsmästaren, Humlegårdsmästaren, och et par Låroscheffrar woro hwar på sit håll bårta. Gemene Fåren gifwa knapt öfwer 1 Mark ull, som säljes för 2 Dal. Rm:t; altså gifwa de utländska Fåren 70 gånger mera winst. Undrar altså desto mer, hwad här berättades af Scheffer-Eleverne om Torparne, at de icke kunde förmås skicka hit sina Får, at bespringas af de utländske gumsar, til fortplantning af en bättre art.

FÄRLÖSS äro wäl af flere slag, men det största slaget fick man här tillfälle at beskrifwa, hwilket kallas *Pediculus Ovinus*, (*Frisch. Germ. 5. pag. 40. t. 18.*) och är mycket särskildt ifrån Gästingarne på Öland. Dese äro i storlek och skapnad så aldeles lika med hästflugor, som två styfwer, allenast de hade wingar; de funnos i myckenhet emellan ullen på de oflippte Lammen: Näfvet war uträkt cylindriskt, trubbigt, och til basen klyfvt, hwaremellan en lång tunga uträktes, som en borst. *Antennæ* korte och spitsige. Kroppen med fötter, hufvud och bröst gulaktig och beståndt med hår. Magen oval, grå med tunna hår, rundt omkring trubbig, midt på något flatare: på hwardera sidan om Magen woro 4 gula uphögde, längsät stälde, och lika ifrån hwarandra skilde puncter. Magens basis war ofwan uppå gul; men på ryggen af Magen woro några store mörke fläckar. *Anus* prominens, cylindricus, flavescens, bivalvis. Klorna på hwar

hwardera foten wor wålo 2, men hwardera hade inun-
der mid basin en liten krof eller flo. Detta kråk hade
hwarfen wingar eller halteres, war dock ofelbart et
species af håstfluga, och bör kallas *Hippobosca aptera*.

SCHEFFERIE-Scholan war här anlagd, och uti den wor
ro nu 4 disciplar, de där informerades af Måster-
Scheffern, 2 til 2½ år, förr än de blefwo tjenlige til
provincial-Scheffrar. En artig inrättning, allenast
Måster-Scheffern wet, at göra den uppbyggelse med
sina disciplar, som af honom kunde fordras: ty han
borde 1) lära dem, at noga anatomicera Fären, at
deraf se deras inwärtas bygnad, och åfwen öppna de
Fären, som dogo bärt, at wisa, hwaruti sjukdomen
bestod. 2) Hwilka örter af Fären åtas, och hwilka
icke röras; Han bör lära dem det rätta Färgräset jag
uptåkt (*Flor.* 95.) som Dalkarlen kallar Zåra, och
han bör wisa dem de örter, som äro för Fären giftige,
såsom: *Myosotis* (*Flor.* 149.) *Anthericum* 267.
Juncus 287. *Drosera* 257. *Pinguicula* 21. *Mer-*
1758. *curialis* 2823. *Flammula* 458. *Equisetum* 833.
Men den för Fären aldrastadeligaste wårten, och som
allmänt wåxer i våra kårer (fast näppeligen utomlands)
är ej ännu bekant för våra Europåiska Scheffrar eller
Naturkunnige, hwarigenom skedt, at många kårörter
hållits för skadelige, som dock ej skadelige äro, ja, sjelf-
wa watnet hafwer kommit i mistänka, at wara mera
farliget, än det för dem werkligen är. 3) Borde
Scheffern lära dem, hward climat bekommer Fären
bäst. 4) Hwilka sjukdomar de måst plågas af, med
deras utwärtas kännetecken, och inwärtas tilfållen.
5) Han borde lära dem en tilförlitelig materia medi-
ca utaf purgerande, vomerande, swettdrifwande
och Urindrifwande medicamenter, som genom rön
på Fären sådane äro befundne, och icke argumentera
ifrån människans medicine. 6) Borde han lära
dem curer uti hwarjehanda sjukdomar, som endast
woro bygde på rön. 7) Med alt mera, som hörer til
denna œconomien. Et litet œconomiskt Biblio-
the-

theque hade Herr Commercie Rådet Ahlström anlagt för de här studerande Scheffrar, men knapt tillräckeligit.

FÅRHUSEN besågos med de sköna Fären, hvilka slette stora stycken af Bärghsalt, som woro fastade i Krubborna. Jag såg lammen göra, som mödrarne, med flitigt stekande på saltet; men kunde ej förstå, huru

saltet kunde vara dem hälfsamt, så länge de lefde af mjölk. Häckarne i Fårhuset woro artigt byggde, och stälde midt på gållsvet, således at två bräder lågo et quarter parallelt ifrån hwarandra längsät, och på kant woro slutade tillsammans ad angulum acutum, och således gjorde en lång rygg. Sedan lades en häck på hwardera sidan om denna rygg, som war en aln hög, och med 3 twårfingers distance emellan hwar spole. När nu Höet war fyllt emellan häckarna, knäptes de tillsammans ofwantil, hwarigenom ernåddes det, at Fären ej kunde spilla Hö, dock wäl komma åt det, emedan ryggen emellan häckarna förde det åt sidorna. se fig.

FÅHUSET war på Holländska inrättadt, där utom sidesgångorna er rätt gång gief midt igenom rummet, med båsar på ömse sidor om gången; hwarit bas war en samn bredt, och allenast 2 alnar långt utom krubban, som läg närmast åt gången; hwar bas tog emot et par oxar eller kor; således kunde Ladugårdspigan aldrabeqwämligast gifwa

gifwa Boskapen sit foder, och rensa deras spilt.

CHINESISKA Swin sågos: Fargalten war mycket låg, och lång, som en Utter; frambenen woro mycket kårta, halsen war längre, fetare, och tjockare än på andra swin; kroppen nästan naken med tunna, och distincta hår; öronen woro små: Öfwan för ögonen woro åtskillige djupa skrynkor: Nosen war mindre utdragen, än på våra swin, men fötter och stert lika. Suggorne släpade nästan ned på jorden med sine spenor. Grisarne woro nästan aldeles nakna. När dese swinen äto, så glossade de maten i sig på sätt, som små hundar.

WATTNET wid dammen eller lilla sjön, närmast Höjentorp, war så skarpt, at det gjorde kläderna, som däruti tvättades, icke allenast gulaktige, utan ock så sköte och bråkelige, at de straxt derefter föllo sönder.

ÖRTERNE Ståfran (*Flor.* 238.) och Språngörten (*Flor.* 239.) wårte omkring de små sjöar. De raraste wårter woro här *Alliaria* 558. *Barbarea* 557. *Leontodon* 628. *Dentaria* 565. och *Chrysolplenium* 317. Här kallades *Menyanthes* (163.) Kråftot; *Pulsatilla* 446 Gölfsnöre; *Paris* 325 Svögon; *Aegopodium* 247 Kirö, och *Oxycoccus* 315 Erangjutor.

MELAMPYRUM *cærulea coma* 512. syntes här icke, fast lundarne woro behageligare, än både Brahelund och Wällåtra, ja, fast alla de andra *Melampyra pratensis* 510. 513. 514. wårte här i myckenhet.

LUSTHUSBACKEN, som låg emellan Höjentorp och Barnhems Klåster, war något högre, än de andre. På honom sågs Kinnekulle långt bårt i nordväst, och Billingen 1 quart därifrån i öster.

FÄRGRÅSET (*Flor.* 95.) wårte på Lusthusbacken högre, men tunnare än på andra ställen. *Mercurialis* 823. med

med Equisetum 833. wårte bägge i myckenhet, mindre tjenliga för Fåren; men den aldrafadeligaste Fårörten wårte i fårren tillika med Andromeda.

SKIFWERSTEN och stifråg Orsten sägos på åtskillige ställen; iæmot där skifwerstenen skulle finnas, märkte man en rödaktig mylla i jorden.

POTENTILLA foliis pinnatis alternis: foliolis quinque ovatis crenatis, caule erecto. *Hort. Clif.* 193. Pentaphylloides erectum. *Baub. Hist.* 2. p. 2. p. 398. Quinquefolium fragiferum, *Baub. Pin.* 326. *Clus. hist.* 2. p. 107. n. 5. är en ört, som aldrig tillförene blifwet sedd innom Sveriges Rike, och fans här fring Lusthusbacken, men sedermera på Billingen, Myssberg, Olleberg och wid Götheborg. *Radix* perennis. *Caulis* semipedalis, teres, purpurascens, desinens in *Corymbum* fastigiatum. *Folia* pinnata: pinnis trium parium cum impari; foliolis subovatis, incisis, subsessilibus, petiolo longo communi insidentibus; adeoque folia Gei, aut Poterii. *Stipulae* membranaceæ acutæ. *Flores* albi, magni.

BILLINGEN reste wi förbi på wästra sidan ifrån Højentorp, åt Bergs Kyrka i norr; då Billingen syntes ofwan uppå betäkt med Gran, des wästra sida brant, och utsirad med wackra wårter och sköna löstrån; där Billingens rot begyntes, war långsät denna sidan sidlånd, strax utanföre war landet långsät slätt; men $\frac{1}{2}$ quart ifrån Billingen til 1 à 2 quart war landet långsät på denna sidan alt backigt, fullrigt, gropigt, och på alt sätt ojemt. Mån icke detta mände wara hafwets egen werkan, då det fordom stod öfwer detta land, at Billingen war en Ö, och wågorna tilbakars störtas af Billingens wäggar? Så sker det än i dag, och så lærer det fordom sedt.

* BERGS Kyrka quart. 6 ifrån Højentorp.

Jun. 27.

Nesau låg i dag ifrån Berg, förbi norra sidan, och jemte östra kanten af Billingen til Sköfde. Billingen gick med sin nordvästra kant intil Bergs ågor. Billingen war här på norra sidan i quart bred, men des längd i norr och söder steg wid pass til $3\frac{1}{4}$ mil.

BERGS ångar woro härligen utsirade med mycken Ek, Hasel och desutan med många sköna växter, såsom: Melampyrum (*Flor.* 513. och 514.) Geranium 572. Bistorta 321. Scorzonera 647. Hypochæris 631. Trollius 474. och desutom:

ANGELICA Silvestris 234. wid bäckarne.

CIRSIUM 657. med snöhvita blad på undre sidan.

HIERACIUM palustre 638. i myckenhet.

JUNCUS foliis nodoso-articulatis 285. i alla fårr.

CYPERUS gramineus 38. växte helt allmän, der ången war sidlänt.

SPERGULA 377. i alla åkrar.

EKARNE, af det de på sidorna blifwit hamlade, hade utslagit små qwistar efter hela längden kring om trädet, hwilket icke gaf en ringa prydnad, emedan långa stammen såg ut som en klädd Majstång, och de öfwerste orörde qwistar slogo ut sin krona.

MERCURIALIS (*Flor.* 823.) växte i alla buskar.

FÄBOSKAP, hitförde från nästgränsande orter, fingo merendels alltid första året blodfot, äfwen som på Kinnekulle. Wid Kinnekulle (pag. 38.) gifade wi, at det torde komma af kalkwatnet; men som här icke synnerligen märktes något kalkwatten, så blef Mercurialis 823. mistänkt, som växte här mer än på något annat ställe, hälst man wet af Angelsmännernas rön,* at denna ört är skadelig för Hären, och giftig för Männskor.

* Raj. syn. 3. p.

ORET hade några år förut här plågat Swinen; men jag fick ej tillfälle, at nu se något swin med samma sjukdom ansatt. En beskedelig 90 åra bonde, som ock kände denna sjukdomen, berättade, at han war smittosam på swinen, och at under sjukdomen wisar sig i deras gom liksom et rött korn eller röd blåsa, hwilken bör upskåras med knifwen, halsen sadas ock under tiden swina igen. Han berättade wäl om et annat slags Dret, men så otydeligen, at man därpå ingen reda kunde få.

ORKORN war medicin hos bönderna här på orten emot Dret; Orkornen samlades, och gafs swinen in, men Gud allena wet, med hwad nytta, och hwarifrån eller af hwem de lärde detta medicament; ty gemene man plagar sällan förstå sig på subtiliteter och de minste insecter. Detta deras Orkorn är det samma, som Småländningen kallar Kifbår, och brukar för sina barn, då de hafwa Kifhostan, hwilket wäyer ytterst på Engwistarne, består af 3 tjocka fjäll eller barr, som nästan ligga parallelt, men sparra något ut med spetsarna; innom dese ligga 3 små fjäll, som helt woga sluta sig tillsammans, och inneholla en liten röd mask, hwilken förbyter sig uti en Tipula (*Faun.* 1150.)

PHALÆNA seticornis spirilinguis nasuta viridis (*Faun.* 895.) fans i ången. Tungan war ganska fårt: Wingarne woro ihoplagde horizontalt, basen til mycket emarginata.

ÅKR ARNE hwilade här hwart tredje år. Det första året besåddes de med Winterråg, det andra Korn, det tredje hwilade de, däråst de ej sådde åtter, ty då måste återn båra 5 år i rad. Detta är orsaken hwarföre all åker här är fördeld i 3 gården.

TRIFOLIUM lupulinum (*Flor.* 618.) wårte i ångarna med rot, som står år ifrån år, hwarmed det är åtskildt ifrån det gemena *Trifolium lupulinum* (617.), hwars rot årligen förgår; desutan gingo många stjekar

Far af en rot, och lågo full på marken, där det allmänna slaget (617.) har allenast en stiel af hwarje rot, och den rak, eller upstående; stielarne woro längre och större, än på den allmänna; blommorna woro wäl så stora, som på det allmänna, men mer gula; det skildes mindre ifrån *Trifolium spicis ovalibus imbricatis*, som fants på Gotland, (*it. Gottl. 257.*) med större blommor och stielkar.

FÅREN här på orten woro af gemena slaget; ty frågades Bönderna, hwarföre de icke låta sina Får bespringas af Højentorps Angelska eller Spanska gumsar, at där af få bättre slag, hålst man lart af Commerce Rådets Ahlströms theorie, at barnen blifwa lika fadren, och icke modren, och af den wartigaste mor genom en ädel fader kan blifwa den noblaste familie. Men Bönderna swarade mig, at de Swenska Fåren äro långt bättre, emedan deras skin äro tjockare och fastare, emedan de blifwa fetare och köttfullare, emedan de bättre stå emot climatets hårdhet, och ej så lätteligen dö bårt, emedan de äro lättare at föda med ordinairt hö.

GETTER hållas här mycket få, emedan de för skogarnes skul äro förbudne; men om Probsten Westbecks lära sannas, som bestrider, at Getterne icke röra öfversta täppen på barrskogen, skulle följa, at Getterna woro oskyldige och för deras stora nytta, äfwen som Fåren, borde med premier upmuntras.

INGESÄTTERS Sätergård låg nordost om Billingen, med de skönaste Ekelundar, utom en myckenhet af Äpel, Älm, Äsk, Lind, och altså af de allraskönaste löftrån.

ALMEN gifwer förträffeliga bråden, besynnerligen den Swenska, som ungefär gå up emot walnöte trädets bråder. I Angeland brukas de af alla Förnäma til likkistor, emedan de ganska sent rotna; utom det, at trädet låter sig artigt klippa til häckar eller stammitrån, och med sina egna löf göder jorden, i hwilken det wäyer.

ASK är et nyttigt tråd til Blancarder, Musical Instrumenter, Uklar och andra sega åkerredskap: desutom ätes löfvet gerna af Få, Får, Håstar, utom det, at trädet hastigt upväxer til ansenlig storlek, och står mycket grönt, fast det något sent slår ut sina löf.

APEL har ock sin nytta, fast frukten är sur, han tjänar til Cider, och äfwen til swinens föda; barken färgar gult; men trädet är besynnerligen tjenligt för swarfware.

LIND är det angenämsta trå i ångar, dem hon göder med sina blad eller löf, och wedergwecker med sin skugga, utom det at löfwen äro goda til löfflångningar, och barken til bast.

EKENS nytta är allmänt bekant, men hon hatas på åker och ång; ty där hon står, bränner hon bårt gröddan, mer än något annat trä. Jag förstår ännu icke wäl, hwarföre wiså trån på åkren bränna bårt mera säd, än andra, eller ock på ången förtaga gråswårten; icke sker detta deraf, at solstrålarna ströta ifrån trädets krona per reflexionem på gröddan, ty då skulle trädet icke skada wårterna på norra sidor, som dock sker. Icke heller sker detta af rågnen, som faller på trädens blad, och sedermera på marken, ty man ser, at trädets skadeliga werkan sträcker sig många famnar widare, än wattudroppen. Ej eller sker det af rötter na, som gå långt djupare i jorden, och allenast hämta den föda, som ligger så djupt, at örterna aldrig kunna få nytta deraf. Det synes deraf troligast, at wåttskan, som upsupes af trädens rötter, och går up genom stamm, grenar, löf, men aldrig neder tilbå åt roten, dageligen utdunstar såsom et osynligt rågn på de kringstående wårter, då blifwer det så i sjelfwa träden förändradt, at denna osynliga dagg af somliga trån skadar wårterna, och af somliga gagna dem.

BÖKAR stodo 2:ne stycken wid wågen i en Ekelund, jemte Ingesätter, och woro dese de nordesta ibland alla

Bökar jag sedt, om icke de, som wåra på Ömbårgen i Östergötland, tåfla med dem.

ALUNBRUKET wid MULLTORP låg på östra sidan om Billingen, åt dess norra ända. Alunskifren bröts wid Bruket, och war kolswärt, i honom suto här och där Orstens stycken, så stora, at de af et par hästar ej dragas kunde. Skifren fördes på gamla hwarpen, där itändes med några torra Håselkäppar och töre, sedan de brunnit af sig sjelfwa, kastades de uti 4 lika trä-reservoirer, som fyltes med watten, och sedan watnet utdragit saltet, tappades luten i en brunn, hwarifrån den ran genom hwarpen, neder åt kökhuset, och stannade där i en annan reservoir, hwarifrån den sedermera släpptes in i blypannan, som af samma Alunwatten efter hand, och så fort det kunde afkoka, uppspändes genom en Canal, som wäl war någorlunda tildäpt, men ej så tät, at ju icke Alunwatnet helt sakta kunde inrinna. När luten således war i $\frac{1}{2}$ dygn evaporerad, släpptes denna gröna Mutterluten uti wisa brådes kumrar, där den crystallicerades på sidorna. Efter 8 dagars crystallisering astappades Mutterluten utur brådkumrarna, och bruktes sedan til uppspädning i blypannorna.

ALUN-CRYSTALLERNE woro wäl en tessera octoëdra, men dess anguli laterales woro liksom affilade, och med hwardera spetsen wiste et planum rhombi, äfvensom anguli verticales, med fina afsmätte spetsar, wiste et planum quadrangulum oblongum.

RÖDFÄRGA blef af stemmet, som stannade qwar i blypannan efter kokingen, hwil'et därutur uptaget, torrades och brändes, då det fick sin röda färg.

ORSTEN, som fanns ibland Skifwerstenen, brändes under tiden til kalk; men hwarken blef den så hwit, eller så fin, som den de få på andra ställen af Orsten.

SKÖFDE Stad quart. 6. ifrån Berg, war en mycket litet

ten fläck, belägen på östra sidan om Billingen, utan sjö, eller någon särdeles situation, husen woro små, gatorne irreguläre. och Kyrkogården tringsatt med sköna Åskar. Denna stad har fordom varit Sanctæ Helenæ säte.

Jun. 28.

RESAN ifrån Sköfde til Falköping.

HATTAR buros allmänt om sommartiden af qwinte Ten, at de ej måtte blifwa solbrände, hvarigenom Bondqwinsfolken werkeligen bewarat sin hy, bättre än på andra ställen i Riket. Allt intil Sköfde sågo wi dem gå med halmhattar, hwilkas djupa kulle ej war efter nyaste modet; men sedan man passerat Sköfde, brukades af qwinsfolken swarta hattar, ordnairt lika med mansfolkens, fast djupare kulle, och ej uphåftade på sidorne.

FRIERI har ock sina mode: När Bondedrången skal fria til pigan, låter han hålsa henne genom någon alswar-sam person; swarar då Löset, at hon ej bryr sig om hans hålsningar, förstår han strax, at sifken icke wil nappa på den utlagde kroken; men swarar hon: Hålsa honom med Gud; så är hans tilbud wälkommit. Sedan de äro förlofwade, har det varit i bruk, at han besöker henne om Högtids aftnorna; ty nå Gu bewars, det kan hon icke neka honom, sedan han är trolofwad; ty ja kors det hafwa fäderne bru'at för henne. Detta är det samma, som Bonddrängarne, sedan de äro trolofwade, på Gottland falla gå och profwa, eller Dalkarlarne ligga på Jällen.

JASIONE (*Flor.* 713.) wäxte på marken omkring Segerstorp.

RAPHANUS filiquis teretibus articulatis unilocularibus (*Flor.* 568.) wäxte allmänt i åkrarna med gula och ej hwita blommor, måstedels ibland kornet.

* HENE. *quart.* 2.

BILLINGEN, som wi i dag fölgde hela dagen på östra sidan, hade wi lust at se ofwan uppå; wi stego up wid Skultorp, där wi märkte, at roten af Billingen war åfwen som Kinnekulle af Sandsten (Tab. 1. fig. a.). Den medlerste delen af Billingens perpendikel bestod af hwita och röda Kalkflisor, åfwen som på Kinnekulle, (Tab. 1. fig. b. c. d. e.) och det öfwersta af Gråsten, åfwen som på Kinnekulle (Tab. 1. fig. g.), så at det nedersta Sandstens fältet är mera flatt, det medlersta Kalkfältet mera fullrigt; men det öfwersta Gråstens fältet mera perpendiculairt. Emellan alla dese Strata är swart Skifwersten, som ibland är här i brottet helt grön. Efter som Strata eller hwarfwen i Billingen äro aldeles de samme med Kinnekulle, wore mödan wårdt för de Naturkunnige, at någon Landtmätare noga afwägde dese Strata emot Venern, och såge efter, om de icke ligga i samma högd, och wattung med Kinnekulle, ty så förekomma de efter ögnamåttet. Så angenäm som Billingen war på wästra sidan, så ösliq war han ock på östra; ty på wästra sidan är han innestängd, hwarigenom man där såg gröna, och löfrika lundar, med härliga blomster, däremot är östra sidan gifwen til spillo åt fånaden; torde ock wara någon annan orsak, ty såsom Billingen är på wästra och norra sidan mera härlig af wårter, åfwen så är ock Kinnekulles wästra och norra sida angenämare, grönnare och frodigare, än östra och södra. Billingen hade ofwan uppå sig en wild Granflog med mager mar^e, och 3 sjöar: Semsjön, Swartsjön wid Upsala led, och Swartsjön på Råskebårget. På wästra sidan woro Oxarnar bygde utmed en ström, som faller utur den största sjön: När wi stodo öfwerst på bårget, som dock ingalunda war at förlifna emot Kinnekulle, i anseende til det fringliggande landets högd, låg för oss i öster hela Rätins^z rad, öfwer hwilket Ömbårget i Östergötland, som ligger wid östra sidan af Vettern, syntes i fullt öster,
dock

dock kunde sjelfwa Vettern ej synas, fast han låg på dens na sidan. Göder ut syntes stora slätter och rymder, hwaruppå märktes tvåanne höga och ofwan på slåta bärg, Barnabärget och Kongslénabärget kallade; utom många Kyrkor och en widlöftig horisont.

POLYPODIUM ilvense (*Flor.* 850.) växte til en myckenhet i Klefwan af öfversta gråbärget, som war perpendiculart.

RÖDLERA kallades en röd mylla, som låg nedanför Klipporna, och förorsakades af den uplöste Skifwerstenen. Bönderne berättade om denna Rödleran, at hon i våta år wore god för åkren, men i torra deremot utorkade honom.

SANDSTEN lös, eller sådan som tjänar til bryne och sånnor, fans stycketals i åkrarna nedanför Billingen.

KÅLLAN, af hwilken Skultorps by fick sit watten, rann utur Billings sidan, där skifwerstenen slutade sig wid Kalkflisan. Detta rena och klara watnet leddes sedermera genom rånnor til byn, som låg där nedanför, at folket kunde där af taga watten til mat och dryck, samt boskapen. Här i Byn woro tvåanne Qwinfolk hårt ansatte af wärk i lederna wid knän och armarna, liksom af Gonagra & Chiragra, fast utan knylar, hwarmed de dragits i flere år. Denna wärk torde hårdört af Kalkwatnet, emedan det är bekant, at bönderna fring Narva af sit Kalkwatten med lika passion allmänt äro plågade. Jag rådde dem, at först en tid bruka infusum stipitum Dulcamaræ, och sedan wärken woro bårta, pulverem radice herbæ Britannicæ & Gentianæ. Folket hör i Byn plågades sällan eller aldrig af Frohan.

MATLEDSBÅR kallades här på orten Dulcamara. (*Flor* 189.)

RÅGNET, som nu föll, gjorde bubblar på watnet, hwar-

af Bönderna spådde, at rågnvädret länge skulle continuera, hwilket wi ock fingo förnimma.

LANDSWÄGARNE woro på flera ställen lagade med idel stiswersten.

BLÅKLINTEN (*Flor.* 710.) gjorde Rågåkrarne, som stodo tunna af Wårtorkan, helt blå.

SWINKÅLEN (*Flor.* 548.) gjorde Kornåkrarna ofta helt gula.

FALBYGDEN begyntes här, som är et slät land utan skog, nog likt Flandern, med stora ångar och widlöftiga betesmarker. Vädret blef på slätten häftigare, en stark motvind satte så an, at snart sagdt ögonen wille blåsa utur skallen, hästen raglade ock nästan utur wägen. Wi blefwo ock genomblötta af slagrågnets häftiga skurar. Nu märktes, hwad behagelighet skogfulla länder äga för de släta.

* **RAMSTAD.** *quart.* 4.

BÄRGA låg på högra handen om wägen, och war under Commerce Rådets Ahlströms disposition, där han hade et Schefferie af 1300 Får, som det sades.

WAKTKOJAN, uti hwilken Fårherdarna kunde hwila, då de waktade sin hjord, war af 2 alnars högd, $1\frac{1}{2}$ alns bredd, 3 alnars längd, rullandes på 3 hjul ute på qwierna om somniarnätterna.

MÄSTER-SCHEFFERN råfades här på orten, som tyktes behöfwa en god instruction, med mera. På tillfrågan, huru mycken ull et Engelskt eller Spanskt Får af sig årligen kastade, swarade han 6 à 7 Marker til det högsta, hwilket är troligt; där likwäl fol:et på Höjentorp sagt dubbelt mera, eller 12 Marker. Han berättade, at alla Torparne på Höjentorp, och ring det samma, hade genom blandning skaffat sig så god art af Får, hwilket stridde emot det Schefferne hade sagt oß på sjelfwa Höjentorp. * **TOR-**

* TORBJÖRNSTORP. *quart. 6.*

SILEX cinereus, är en sten, som hämtades utifrån mar-
 fen, och var väl utanpå hvit, som en flintsten, men
 ej lös til skorpan; då han slogs sönder, var han inuti
 halft genomskinande och ljusgrå; han skifrade sig med
 någorlunda convexa, och concava brott, såsom en
 flinta, men var dock mera kantig, nästan som en
 quartz: han gaf en klar eld med stålet, och tyktes hö-
 ra til genus silicis, fast han icke af krita var gene-
 rerad, däråst han icke immediate af bleke fram-
 bragts.

MARMOR rude, lamellis undulatis, eller en hvit Kalk-
 sten, som wågtals skifrade sig. Denna war hård,
 half genomskinande, och skulle ofelbart gifwa et ganska
 hwhitt Kalkmjöl; men icke Gyps, som det förmentes.
 Denne fanns stycketals ibland åkrarna.

KLÄCKSTEN * fanns åfwen här ibland stora dock lösa
 stenar, då denne staldes på 3 fötter, gaf han klang,
 som en Metall; han war svartgrå, mycket litet jern-
 bunden, och bestod af strött skimmer med någon så fin
 isprängd quartz, at den näppligen med blotta ögonen
 kunde märkas, och hade därjemte uti sig många dunkla
 Granater.

** KALM BAHUS. 1:9.

MOSSEBÄRG låg på wästra sidan $\frac{1}{8}$ mil ifrån Falköping.
 Bårgen war ofwänupå tämmeligen slätt och bart,
 wid påß i öster och wäster 2 quart långt, men i norr
 och söder 1 quart. Denna flata Kulle bestod af Grå-
 bärg, med perpendiculaire sidor, hwars fot sederme-
 ra utsträkte sig til flere byskotts diameter; fullrig
 neder åt fältet; hwilket gick ut til en falbygd, slätt el-
 ler alfwär; et land, hwilket icke hade djup jord, förr-
 ån man kom neder til röda flisan eller Kalkhällen, som
 swarade emot Tålgstens hällen på Kinnekulle, så at
 Mössebärg består af samma Strata och stenar, som

Kinnekulle, allenast fringliggande landet om Mössébårg är högre, än omkring Kinnekulle.

WÄXTERNE gjorde oss upmärksamme, emedan der fans neder om Mössébårg de aldravakraste örter, och jämväl de sällsamaste; när wi deremot kommo uppå sjelfwa Kullen, woro växterna helt andra, liksom hade man på et par minuter blifwit förd i et helt annat land och climat: Det är sällsamt nog, at alla desse bårger, såsom Kinnekulle, Billingen, Mössébårg och Allebårg, öfwerst uppå där bårger bestå af Gråsten, til alla sina växter afbildade de wildaste Norrlands växter, men deremot sålten nedansföre Kullarne frambringa ej annat, än de vakraste växter ifrån Skåne, Ölands och Gottlands lundar, och at detta så mycket tydeligare må skönjas, wil jag upräkna de förnämsta.

KULLENS ÖRTER woro de allmännaste:

Ljung (*Flor.* 309.) Årenpris 8. Blåbår 313.
Kattefötter 672. Odon 312. En 824. Lingon 314.

WALLENS ÖRTER, eller den convexitet, som låg nedansföre Kullen, hade följande växter:

Säffel (*Flor.* 787.) Campanula vulg. 176. Origanium 480. Draba alpina 526. Camp. persicifolia 179. Viola hirsuta 718. Rensana 666. Camp. maxima 180. Anthyllis 594. Epilobium 304. Camp. hirsut. 181. Solidago 685. Tormentilla 421. Melampyrum vulg. 513. Arnica 684. Leuchanthemum 700. Melamp. coroll. hiant. 514. Galium luteum 116. Geranium sanguin. 571. Melamp. cristat. 510. Gal. alb. 118. Geran. aconiti fol. 572. Orchis palm. macul. 729. Orchis alba bifolia 723. Orchis longis calcar. 727.

SCORZONERA 647. var här i större myckenhet, än på någon annan ort i Smerige, så at hon gjorde alla ångar gula omkring Mössébårg. Behöfwa alltså Apos-

ihelkarne ej at fara öfver År efter watten, ty en park af dese ångar så stort, som et torg, kan gifwa tilräckeliga rötter för alla Apothekare i Riket. Derjemte är ock intet twiswel, at roten, som tages af denna ört, ju är långt tjenligare til medicine, än den, som växer i trågårdarne, eller hämtas utomlands.

CONVALLARIA foliis verticillatis (*Flor.* 275.) växte wid foten af Mößekulle, emellan buskarna på östra sidan. Denna örten har jag endast funnit tilförene wäxa wildt ej långt ifrån Lund i Skåne, och wid Lappsta själlen jemte Ishafsvidan.

HUMLE (*Flor.* 818.) växte wildt wid foten af Mößekulle emellan raset, slingrade sina reswör ibland buskarna, på östra sidan.

**LATHYRUS pedunculis multifloris, cirrhis diphyl-
lis tetraphyllisque: foliolis lanceolatis.** *Lathyrus major narbonensis angustifolius.* *Bauh. hist.* 2. p. 264. Denna växten har jag aldrig tilförena funnit wäxa wildt, men nu råkade jag den icke allenast här wid Mößebärg, utan ock wid Allebärg. Herr P. KALM har funnit densamma wid Kinnekulle. (*It. Bahus.* 36.) där hon kallas Wästgöta HÖFRÖ, eller **LATHYRUS pedunculis multifloris, cirrhis diphyl-
lis: foliolis lanceolatis internodiis membranaceis.** Jag wil icke här uppeholla mig med Synonyma, som endast höra Botanisterna til, utan allenast säga, at denna växt är ganska mörkt och ofullkomligen framståld af alla, ehuru lätt och klart hon eljest kan seiljas ifrån de andra af sin slägt, hällst som hon har merendels 4 små blad fästa wid hwardera bladstafet. På det Botanisterna ej framdeles måtte famla härwid, wil jag gifwa dem följande beskrifning: *Radix perennis. Caulis quadripedalis, quadrangularis: angulis oppositis in membranam dilatatis, & hinc anceps, margine tenuissime denticulatus. Stipula conjugata, utrinque acuminata, e regione base-*

baleos acute angulatæ. *Petioli* apice in cirrhum ramosum delincentes, triquetri, a basi ad internodium prioris paris foliorum utrinque membranacei, dein membrana destituti. *Foliola* quatuor, duplici conjugatione seu duo paria in singulo petiolo, lanceolata, trinervia, mucrone inerimi acuminata, flexilia, minusque rigida, pollicem lata. *Pedunculi* foliis longiores, striati, multiflori. *Flores* quoad vexillum subtus & alas incarnati, carina vero exalbidi, & vexillo extus pallide incarnati.

PRIMULA minor (*Flor.* 162.), som eliest war mycket rar här i landet, wårte wid Mössbärg.

HELIANTHEMUM (*Flor.* 433.), som eliest är allmän i Sverige, sågs icke förr än wi kommo hit.

POTENTILLA foliis pinnatis alternis, foliolis quinque ovatis crenatis, caule erecto, (*Hort. Cliff.* 193.) den man först uptråkte wid Högjertorp, wårte här öfveralt i Kleswan, då wi stego up på Mössbärg.

SPARRE-LOSTA (*Flor.* 89.) wårte här i myckenhet.

CARDAMINE foliis pinnatis: foliolis subrotundo angulosis (*Flor.* 560.) war allmän i dällderna.

FALENS art och natur kunde tydeligast inhämtas af Randt och Wallerstens äng, som lågo på östra sidan om Mössbärg, och hörde til Commerce Rådet Ahlströms Schefferie; hon swarade emot den stora Betesmarken, allmanningen, slättmarken, eller falen, som stråkte sig ifrån Berga åt Allebärg. Dese Wallersten och Randt hade warit twänne gårdar, efter hwilka allenast flisa stod qwar, på hwilken de warit bygde, och utur den samma språng en källa, som formerade en bäck. Samma flisa låg flat af röd Kalksten horizontail med landet, och helt bar, så at det gröna gräset allenast kunde rota sig i dese springor. En sådan Kalkflisa bör man föreställa sig under hela Falbygden, djupare inunde

der jorden, så at Falbygden här är et och det samma med Ölands Allwar, fast Falbygden har något mer Mylla uppå sig.

STRATA TERRÆ äro öfweralt omkring Mössébärg, Allebärg, Billingen alt lika med Kinnekulle, så at då en har sig stenhvarfven i Kinnekulle tydeligen beskante, wet man, hwad som allestädes kan sökas här på djupet. Kinnekulle består öfwerst af Gråsten, därefter kommer et tunt hvarf Skifwer, sedan et djupt hvarf Kalksten, så et litet hvarf Skifwer med Orsten blandadt, sist et tjockt hvarf Sandsten. Således är det äfven beskaffadt med Billingen, Mössébärg, Ollebärg, Hunnebärg, Hall, som alla öfwerst bestå af Gråbärg med en mager jordmon, likt Norrlands Skogarna; under denna bärgarten ligger en Skifwer, sedan kommer det röda Kalkbärget, som går ut i fält, äfven som wid Västerplana på Kinnekulle; sådana äro de vackra ängar omkring Ollebärg och Mössébärg, Falbygden, Kletwa-Hed &c. hwilka dels äro fruktigare, då de hafwa uppå sig mera svartmylla, dels torre och skarpare, då de hafwa mindre tillräckelig Mylla. Na desse strata gå vidare, än här i Västergötland; ty Ömbärg i Östergötland, de höga bergen jemte Grenna hafwa samma strata, ja ändteligen Allwaren på Öland, Carlsöarna, Torsburgen och Hoburgen på Gottland äro lika beskaffade, allenast med den åtskillnad, at Ölands Allwar &c. ej går så högt, så at det får de öfverste strata af Gråbärg och Skifwer, utan han består af den röda flisan eller Kalkbärget, som liknar Medelplana ängar och Kletwa Hed, men at detta likväl är samma slag, wisas rundt omkring Landtborgen på Öland, hwars rot är en Skifwer med Orsten, som besynnerligen märkes wid Ölandska Allu-brottet, hwilket Allu-brott eller Skifwer äfven ligger på en Sandsten, den der swarar emot det låga Sandstens stenbrottet wid Burswikken på Gottland. Det är mig berättadt af HofRätts Rådet Baron Sten Bjelke, at hela Estland är

är en åfven dylik slätt med Kleswa Hed, Falbygden eller Västerplana, och at Estland skal ligga på en röd Kalkflisa, samt at silfvergrufwan Kongshårg i Nör-rige skal åfven bestå af dese stratis. Alltså gifwer Kinnekulles Profil tab. I. anledning til Strata ter-ræ eller jordskorpans Anatomie, icke allenast här i Västergötland, utan tör hända til större delen af werlden.

LITHOGENESIEN är fuller en mycket enfaldig sak, men dock efter denna tidens så röd ånnu nog mörk. Wi wete, at af Hafsand blifwer Sandsten, Cos. af Hafwets sediment Lera, af Lera Kalk, af Kalk Bleke, af Bleke Krita, af Krita Silex eller Flinta. Af Dy ur Kärmylla blifwer Skifwer, af Skifren åter Mylla. Wi se, at Spat, Quartz och Hornsten med Mica wära där bärigen spruckit, och dem hoplåka. Wi se, at Gråstenar genereras af Pinno. Wi se det understa i förenämnde Westgö-te-Bärg wära Sandsten, alltså Hafwets sand. Där näst Skifwer fult med små Petrificationer, hwilka åfwen sig insinna i den med Skifren blandade Orsten. Wi finne i all den röda Kleswan och Kalkbärigen en wändelig hop petrificater, beshynnerligen af Ostroco-demata, som alla fordom wurit til stora kref. Här ofwan uppå ligger Klappur, som swarfwats af Hafwets wågor; där på åter Skifwer, som warit Mylla, och aldradswerst Gråberg (af Pinno), som nödsakeligen måste wära temporis filia. Allt detta sätter den, som ser sig tillbaka, i största förundran öfwer den Allwisas inrättning af wårt jordklot. Så tala stenar-ne, då alla andre ting tiga.

* FALKÖPING.

Jun. 29.

SÖNDAGEN hölt öf stilla i Falköping, och efter middagen woro wi på et bröllop i gården WIK.

FALKÓPINGs stad war rätt liten, han mättes med steg, då han fans i bredden wara 200, men i längden 400 steg. Gatorna i staden woro längs efter halfannor, Zusen woro alla af trä, måst en wåning, och Ladugårdarna in i staden täckte med halmtak, och bygde med stiften. Torget war i proportion mot staden större, än något annat i Sverige, ty det war 140. steg långt, och 66. steg bredt; eljest låg staden på en behagelig och slät ort, emellan de wackra bärigen MÖLSE- och Alleberg.

GÅRDESGÅRDER här omkring woro upreste med et artigt påfund, til gårdslets sparande. De taga 4 à 5 alnars långa störrar, stöta dem perpendiculairt i jorden, 3 tumm ifrån hwarandra, båra dem öfwantil igenom, och tråda dem på en tjock wedja, med stöd allenast på ena sidan, som wändes inåt, hwarigenom de icke allenast få et tätt och tåkt stångsel, utan ock det med minsta omkostnad.

RÅGN kommer altid af moln, moln af dimma, och dimman af watnet i jorden; men här är något mer i naturen, som swårigare begripes, nämligen at bärigen dragga molnen åt sig, hwilket ock alla Lappar weta berätta om sina Fjellar, Zemtlänningen om sin Arskuta, och Dalkarlen om sit Städja, nämligen at när dese bärigen taga på sig liksom en hufwa, som de säja, det är, då deras öfwersta hufwuden liksom omgifwas med en töfn eller rök, så skal rågn komma; det samma utdröptes i dag på Möllebårg, som liksom rökte utur sin fulle.

le. Deremot hafwa Småläuningarna en märkvärdig observation, nämligen at sjöar drifwa rågnen ifrån sig, så at de få rågnsturar, som falla under torra sommare, merendels undwika de gårdar, som ligga närmast stora sjöar, det jag ock sjelf på min födelse ort, då jag ännu war yngling, oändeliga gånger med förundran såg sanuas. Alltså följer häraf, at mera rågn faller på bärgen och höga länder, än på sidlandte, eller där sjöar ligga. Härigenom sker, at alla floder fullare rinna, emedan de alla taga sit watten utaf det rågn, som fallit på den högre jorden, och då det här faller mer genom denna af Skaparen så underligen inrättade lag, så circularar ock watnet mer, och jorden besuktas mer, innan det stannar i hafwet.

ÅKRARNA såddes här 3 år å slag med Råg, Korn, Bland-säd, och hwilade måstedels hwart fjerde år.

BETESMARKEN fring Falköping bestod af wida och bara fält, at aldrig en buske syntes på dem, utom några högst quarters höga och breda Lnebusskar, med många knäpt en twärhands högä, och på sidorna rundade tufwor. Stenar woro här inga. Beret war mycket kårt; men tätt och fett. Bostapen blef här hwarken stor, som på Skåne slätt, eller små, som på Skands Allwar, utan Hjästar och Kor woro medelmättige.

SKOGLÖSA war här största swårighet för inbyggarne, som ofta måste gifwa 3 å 4 dal. Kant för wedlaket, och det med gladt hjerta, allenast de kunde få det för penningar.

GÅRDESGÅRDARNA woro merendels af trä, ej utan landtmannens stora kostnad, och fallan ses någon Gårdsgård af röda Kalkflisor, ty Bostapen riswa den neder.

HÄCKAR skulle aldrabeqwämligast här kunna anläggas på så jemt mark, hälst där jorden ofwan på flisan icke

är allt för mycket grund, ty på sådana ställen kunna de icke blifva nog höga. Häckarne skulle hafva dubbel nytta, med det, at de icke allenast stängde ågorna, at man således slapp köpa dyrt gärdsel, utan ock skulle de på denna slätten ansenligen hjälpa gråswårten, som twingas af Sol och blåst tillika; ja folket kunde häraf nästan få tillräckeligt bränsele; men landtmannen föresgaf, at om sådana skulle planteras, de då omöjneligen kunde bewaras för omilda människors händer; detta deras skäl fölle dock af sig sjelf, genom allvarsamme dommare.

HJELMARSRÖR eller **HJELMRÖR**, som det kallas, så det större, som det mindre, lågo uppå Galen nordost ifrån staden, hwardera låg et byskätt ifrån hwarderannat, och war en liten rundad åtteplats. Det större war midt uti lagdt med 12 stenar i en ring, hwarpå 3 så stora Klippor lagde woro, at de näppeligen af några dragare kunnat ditföras; men det mindre Röret hade 3 mindre stenar, fast nu på sides stötte: Dese förmentes fått sit namn af Konung **HJELMAR**. En annor Åtteplats låg ock på samma mark längre bårt, däråst uprättade stensisar inneslöto en fyrkantig graf, om 3 famnars längd, och en famns bredd.

DOMMAREKULLEN kallades en liten Kulle, som låg på östra sidan wid Möstebårg, på hwilken folket trodde, at de gamla haft Dommarefäte.

GÖKEN sadet sållan höras här på slätten, emedan han har inga trån at sitta uti.

KORN-KNARREN kallades här Ortygometra (*Faun.* 162.), som på andra ställen i Westergötland kallas **BJUGGBIT**, emedan han knarrar i Kornåkrarna.

SPISARNE woro på de måsta ställen hwitlimmade med bleke, som hämtas här omkring; men hade den olågenheten med sig, at en ej fick komma när dem, förwån kläderna woro hwita som krita.

TENGNE Socken låg uti Wäse Härad, af hwilken ättfärlige studerande lånt sina tilnamn, beshinnerligen de, som af wilda stammar blifwit cultiverade, och här af kan man se, på huru många sätt tilnamn kunna fås af en och samma sak, såsom:

Tengnander,	Tengborg.	Tengström,
Tengner,	Tenghem,	Tengbeck,
Tengneus,	Tengmarck,	Tengbom,
Tenglin,	Tenglund,	Tengrot,
Tenglind,	Tengdal,	Tenggren,
Tengdin,	Tengvall,	Tengqwist,
Tengden,	Tengberg,	Tengblad,
Tengzelius,	Tengholm,	Tenglöf,
Tengstad,	Tengfors,	Tengblom.

Jun. 30.

RESAN skedde ifrån Falköping til Allebärg, Mössbärg, Odens Kulle och Klefwa.

ALLEBÄRG låg wid påß en quart ifrån Falköping åt öster; bärget war ansenligen högt, ofwan uppå åfwen som de andra Wästgöta bärigen, med betesmark, dock utan skog; sidorne eller klesworne kring bärget mycket brante, och ofta af klippor perpendiculaire, som den högsta slottsmur. Sedan omgafs det med et nedrigt fält, som sedermera med en fullrig wall sluttade ut åt, nog bredt: Härpå fölgde et större fält, och ändteligen nederst en fullrig bärgröt, åfwen som på de andre bärigen i Wästergötland, nämligen Kinnekulle, Billingen och Mössbärg, så at här war öfwersta kullen wildmark, men nedanfö kullen öfweralt ångar, som närmast kullen woro fullwyrne med buskar och höga växter.

KULLENS WÄXTER på Allebärg woro utom oändeliga många tufwor, alt wilda Norrlandsväxter, såsom: En, Blåbär, Lingon, Kattfötter, Hjortron, Blodrot.

CORNUS herbacea (*Flor.* 132.) wärte här i stor myckenhet och helt allmänt, den wi tilförene på resan endast sedt wid Skara.

PYROLA floribus racemosis dispersis, staminibus pistillisque rectis (*Flor.* 331.) som eljest varit sällsynt, och för 6 år sedan ej i Sverige sedd, wärte här helt allmän.

PROSPECTEN öfwerst på Allebärg war artig; här syntes på nordvästra sidan Kinnekulle, Möllebärg och Biskopsklacken wid Brunsbo; på östra Wartofta Härad, på södra Fälbygden, på västra Nyckelångarna. Ibland många andra kyrkor sågs Carlaby-långa, namnkunnig af det, at 3 Konungar där skolat blifwit begrafne. Et artigt Spectakel märkte jag högst uppå bärget, då man såg neder på de stora och slätta ångar deromkring, som af Solens sken woro uplyste, huru molnen med stora swarta fläckar woro på samma sätt, liksom strödde på ången, och flögs undan, som de eljest plåga göra på himmelen, hwilket kom af den skugga, som de för Solen flygande molnfläckar förorsakade. Nog har hwar art bärn sedt skuggan af moln flyga öfwer jorden, men aldrig på något sätt at förlikna emot detta, ty de sågos små och mörka som en natt.

STRATA woro just de samma i Allebärg, som i Billingen, och de andra bärigen, med besynnerlig mycken skifwer.

RÖDLERA war på åtskilliga ställen omkring Allebärg i myckenhet, lik en rödbrun lera, så at wattupusfarna, på den wägen som gick här förbi, woro efter rågnen brunfärgade.

KÅLLOR med det aldrasjuftigaste watten runno neder på södöstra sidan af bärget.

WÅXTERNE på första convexiteten nedan för bärget

åt norra sidan woro besynnerligen: Astragalus (*Flor.* 591.) Ulmus 219. Ceba 265. Scrophularia 520. Stachys 489. Trifolium montanum 611. Vicia sylvatica 603. Cirsium 657. Veronica spicata 7. Tussilago 680. Ononis 622.

CONVALLARIA foliis verticillatis wårte mycket wid sidorna af Allebårg.

POTENTILLA foliis pinnatis alternis, foliolis quinis ovatis crenatis, caule erecto. *Hort. Cliff.* 195. wårte åfwen wid sidorna af Klesivan.

RHAMNUS (*Flor.* 193.) wårte så här som annorstådes här omkring, nog mycken; men war därjemte swår at fånna; ty han war ingalunda lik sit eget trä, utan wårte ut som en krypande ört, med fingers långa stielkar.

HUMLE wårte åfwen här ibland stenrasen på östra sidan.

OSSEA (*Flor.* 131.) eller Eknalet wårte i myckenhet på sidorna af Allebårg.

GRODOR (*Faun.* 250.) hoppade i stor myckenhet up emot Klesivan af öfversta bärgskullen på norra sidan, där det war så brant, at wi sjelfwe ej utan största möda och fara kunde komma up; wi undrade altså destomera, huru dese usla kråk kunnat arbeta sig så långt up, och hwad dese wille åt högden, som alltid plåga söka djupet.

COCHLEA testa pellucida, *It. Öland.* 155. fans åfwen här i Klesivan utan färg.

MUSCA thoracis apice bicorni, abdominis margine acuto nigro: maculis septem flavis fans här på Allebårg, som sällan eljest förefommer, ty har man aftat nödigt, at beskrifwa henne nogare: Zuswudet är gult, hießen swart. *Antennæ* clavatae swarta, längre än huswudet, och utan något sideshår, hwarmed hon besynnerligen är känbar. Munnen har en snabel, eller et tryne, utan tänder, at hon alltid hwarken är någon Vrems, Styng eller Kofluga. Bröfster är

mört

mörkgrått med en gul spets; som slutar sig med två-
ne ifrån hwarandra stilde tänder. *Halteres* woro
blekgula, täkte med brunaktiga siäll. *Wingarne* li-
tet brunaktige utan fläckar. *Magen* svart, nedtrykt
med en hwas kant rundt omkring, som har 7 blekgula
fläckar, eller en på borta sidan och kanten af hwar
segment. *Magen* är inunder gul, med 4 brunaktiga
väder. *Fötterne* gråbruna. Det märkvärdigaste
på denna fluga är, at bröstet har wid spetsen tvenne
tänder, och at *Magen* är omgifwen med hwas kant.
Denna är en och samma med *Musca* (*Faun. Suecica*
1083.) men nogare här beskrefwen och undersökt.

GRÅSWÅXTEN war så här som på Kinnekulle och Bil-
lingen, på norra sidan ganska hårlig, där man eljest
hade sådant bort förmoda på södra sidan om bär-
gen, hvilka ligga liksom dresbänkar emot *Solen*; ty war-
man drifwer wärterna, och emot plankwäggar wåra
buskarna alltid bäst. Här på norra sidan om Äl-
lebärg war ingen sjö, som kunde lindra det hårdare cli-
matet, såsom på Kinnekulle, lifafult wårte örterne
här frodigare. Hwad watnet angår, så rann det på
alla sidor ifrån bär-
gen lika, så at här af ses, det *Hol-*
ländarne hafwa rätt, då de betäcka sina dresbänkar
midt på dagen med et segel, at gifwa en liten skugga
för middags *Solen*, äfwen som dese bär-
gens middags
skugga hjälper de örter, som wåra på deras norra sida.

NYCKELÅNGARNE lågo intil Ällebärg, som sägas fåt
sit namn af *Drottning MARGARETA*, hwilken här skolat
tappat sina nycklar, då Hon på denna ång stod med
sin *Krigshår* emot *Kong ALBRECHT*. Jag har aldrig
sedt så slåta ångar, på hwilka knapt en enda tufwa
kunde finnas, de woro defutan mycket stora, så hori-
zontaile, som en planerad trågård, med åtskilliga af-
sättning- eller nedsänkning- på yttra sidan aftagne.

MÖSSEBÄRG, som wi lemnade i förrgår afton, besågs
äter i dag, där wi hade wårt nöje, at åskåda åtskilliga
naturens märkvärdiga spek

CATARACTER hade man tvåanne stycken på östra sidan af Mössebårg, midt för Betsstorps by. Dessa höga fall woro därjemte mycket brante, och formerade härliga Cascader, som djupt af waterns stadiga arbete skurit sig wåg emellan skifferstenen, och nedkastat en myckenhet sten i sjelfwa fallet. Uti den norra Cascaden syntes, huru watten gick hela byskottet inunder jorden eller stenarna, och åter kom ut igen med klart lopp, hwilket icke allenast gaf et prägtigt utseende, utan ock et starkt underjordiskt susande. Ehuruwäl den södra Cataracten war denna tiden på året nästan torr, och den norra förde ej heller nu mycket watten, kunde man dock föreställa sig det förträffliga och rika fall, som Wårwatten skulle framhåwa ifrån en så ansenlig högd, emellan så många och stora stenar.

SKIFWERSTENEN, som på sidorna af fallet war afbruten, deltes med perpendiculaire skärningar eller snitt, ad angulos rectos, vel acutos, utom det, at han horizontalt skifrade sig, som blad i en bok. Af denna skiffersten war den, som låg öfwerst, och inuti bårget, hård och svart; men den, som låg nedantil, eller närmast watten, och ytterst, war lös, och antingen grön eller rödaktig. Då man med den gröna skref på den swarta, blefwo bokstäfverna hwita, men då man skref med den röda, blef skriften röd. Där Sol och rågn länge badat på swarta skifferstenen, blef han solverad til en lös jordsten, och då måstedels utanpå röd, och närmast til rödnaden inuti grön, så at desse 3 färgor allenast differera gradu, i det at swarta skifferen först blifwer grön, så röd, sedan förfaller han til rödlera. Utom dessa Skifferarter gifwes ock här i Wästgöthe bårgen, men förnämligast i Hunnebårg, en skiffer, som wid påskrifwandet får helt swarta bokstäfver. Här af följer, at skifferstenen kan delas och utmärkas til species genom hwita, gröna, röda och swarta Characterer, som han lämnar wid påskrifningen.

KALKSTEN fans til myckenhet i detta fall, af en ganska sällsam art, därutinnan, at då skifverstenen med sina blad eller lameller gifnat, liksom en half öpen bok, hafver han blifwit upfylld emellan lamellerna med en fin lera, som ändteligen gådt til en hwit kalk; derföre syntes skifverbladen stå ut med sina swarta kanter, til en tvårfingers längd utom stenen aldeles oförändrade. När denna sten slogs sönder, och en mente sig finna i honom diverse strata af skifver och kalksten, såsom en swart plänbok med hwitt papper interfolierad, eller alternerande lameller af swart skifver och hwit kalk, fick man emot all förmodan se, at skifverstenen icke allenast inuti bytt sin swarta färg til ljusgrå, utan ock riktigt förändrat sin egen art, och blifwit aldeles til kalk, just af samma art med den kalk, som kommit af leran emellan lamellerna. Häraf flyter et oemotsäjeligit rön, icke allenast, at leran går til kalk, utan ock, at kalken kan förbyta skifren til sin egen natur.

PETRIFICATIONER suto nog många uti de af sakket nedkastade kalkhållar, och bestodo merendels af *Conchis striatis*, besynnerligen af *Concha* (*Faun.* 1341.) och af *Pectine* (*Faun.* 1343.), hwaribland ock funnos atige *Dentriter*, som liknade en mosha eller trä, och lundar uti mignature afritade. Ibland andro *Petrificata* fans här en myckenhet af det för mig obekanta *Petrificatum*, som jag afritat uti Oländska Resan pag. 147. hwilket här genom flera och åtskilliga impressioner gaf mera anledning at utforska, af hwad djur det måtte hafwa kommit.

Se figuren på följande sida.

TOPHI af styckekulors eller stora muflors skapnad och midd, funnos inuti skifferstenen, och bestodo sjelfve af svart skiffer, men hade blifwit hårdare af et jernwatten, som sig i dem insupit, och dem med en stålskärpa fårgat, så at de kunde hollas för en swag jernmalm.

BÄRBEK swettade ut af skifren på åtskilliga ställen, som en svart olja, hwilken strax stelnade och blef seg.

CARDUUS acaulis, calyce glabro (*Flor.* 656.) wårte här wid Cataracterna, besynnerligen wid den norra; han är sällan sedd af oss i Sverige, utom Gottland och Öland.

ÅTTEPLATSAR lågo åtskilliga på flata ångarna, något litet öfwer jorden kullrige, kringlagde med stenar, tåkte med jord och gräs. Alla hade midt uti sig et rum, kringfatt af skifrig, och på kant stående Allfvarssten, öfwan uppå med stora stenar tåkte, aldeles lika Hjelmars rör, fast mindre; när man skar up torfwen på åtskilliga, syntes at de bemödat sig fångt,

fångt, som af svartmyllans högd förmodat sig kunna dömma om åtteplatsarnes ålder; ty där, som en sådan åtteplats legat flere år innestängd, eller i en ång, får han dubbelt, ja fyrdubbelt mera mylla, än den, som legat på betesmarken, ty svartmyllan blifwer af förmultnade rötter och wårter, som alltid wåra spådare och mindre på betesmarken, än i ångar; desutan går svartmyllan til föda för wårterna, och wisa örter åska mer svartmylla än andra: e. g. Om Ljung kommer at wåra på en utlagd ång, som hade 3 quarters svartmylla, skulle samma ång ej äga efter 10 års förlopp 1 quarters hög mylla; än mer, en åtteplats, som ligger på et högt land, kan aldrig winna på 1000:de år så mycken svartmylla, som en annor sidländt uti 500:de år; ty dels rota örterna sig snarare och lättare på sidländt mark, dels affödljer rågnen oförmärkt den finaste myllan på högderna, och uppfyller dålderna.

SOLEN gick neder första gången i dag, då wi woro i quart ifrån Falköping.

GÄRDESGÅRDARNE bestodo dels af gårdsle, dels af Kullerstenar. De senare woro af 3 slag: 1) uplagde stenar, som stöddes på sidan med störrar, hwilka par och par ofswantil woro hopbundne. 2) af upstaplade stenar, ibland hwilka de minsta lågo öfwerst och betäcktes med torf, at de ej så lätt måtte skingras. 3) Stenmurar, ofswan uppå belagde med Enbuskar, til at desto bättre afholla Kreaturen.

ODENS KULLE låg wid påß 2 quart ifrån Falköping, på wänstra handen wid wågen; han war nästan så hög som Allebårg, men ej wid, och utan trä, betäckt med gråswall, och ej på sidorna afbruten, utan gjord med små åtskillige fält och små högar. Ofwan uppå war et slätt fält, såsom et stort torg, på hwilket man i fordna pesttider gifwit de döda åt Oden, och dem begrafwit: Det berättades, at här warit tilförene årlig marknadsplats, och wisades, hwar en brunn skolat

warit grafsten, som dock mer liknade rudera efter en graf med sten.

HAMANS GALGE hade aldrig kunnat lyst tionde delen så långt, som den galge, hwilken war uprest på södra kanten af det höga Mössébärg, där bärnet gjorde en djup vrå, och slutades åt den stora Klefwa Hed.

KLEFWA HED, på hwilken Drottning **MARGARETA** slog Konung **ALBRECHT**, låg emellan Odens kulle och Klefwa Kyrka; hon frambar de alrahärligaste ångar man någonsin kunde föreställa sig. Ångarne äro fuller öfweralt här på orten täcke; men Klefwa Hed med sit slätta fält, och många blomster, stod denna årstid den så täck och ljuflig, at han öfvergiel all den sommarens prackt och fågring, wi härtills någonsin sedt, ja de woro så härliga, at min penna är alt för swag, på något sätt at affskildra dem. Det är fuller wijs, at invånarne wid dessa widlyftiga fält utstå höst, winter, och wår et oändeligen beswår af hård blåst och urwåder, så at folket stundom på resor här af förgås, förrän de kunna råka närmaste gård: Men deremot så betalar också den sköna sammaren all sådan olägenhet, med så mycken härlighet, som naturen på et blidt fält utmåla kan. Sannerligen ingen främling skulle sig någonsin föreställa sådan härlighet i Wästgötha land, som detta ej sjelf set. Hela detta fältet hade inunder jorden en röd Allswarstens flisa, hwilken är lagd öfwan uppå en grå kalksten, eller som det här kallas tålgsten eller golfsten, hwilket tydeligen är at se wid Klefwa Kyrka, där landet är afbrntet, så at hela Klefwa Hed måste föreställas såsom en affättning af Mössébärg, på samma sätt, som Wästerplana i anseende til Kinnekulle. Blomstren, som denna tiden målade Klefwa Hed, woro besynnerligen det röda *Trifolium* (*Flor.* 615.) de blå Kläckor 176, den hwita Prästefragen 700, den gule *Arnica* 684, *Lotus* 609, och *Anthyllis* 594.

HÅLÖGA war en Kulle, som låg på Klefwa Hed, dock närmare åt Möllebärg, den Hedenhös med största möda uprest, til skapnad och högd med en af gamla Upsala högar, hwilken icke ringa sågnade dem, som här öfwerst ifrån åskådade Klefwa ljuftwa Hed. Den na war öfwerst utgrafwen med en rund grop, mer än til en mans djup, och altså långt sällsammare, än Jungfru Zolan utan för Falköpings port.

WEDBRIST war här på orten Landtmannens största swårighet. Han klagade alromåst öfwer Munbrufen, som redan woro anlagde, eller där anläggas tänkas, så at han fruktade sig med tiden ännu sjärmare nödgas skaffa sig brändsle, och trodde, at den förmon, som så ägde, med tiden skulle ödelägga hela Falbygden.

BRASSICA perfoliata flore luteo (*Flor.* 546.) wårte här öfwerflödigt i Kornet, som icke syns i norra orterna af Wästergöthland.

SOLEN gick andra gången neder, då wi efter 4 quarts resa kommo til Klefwa; ty då wi lemnade Falköping utur ögonen på östra sidan om Möllebärg, war Solen där nedgången, emedan Falköping ligger så lågt, at hela staden är lågre, än stora Falen, ja, så at staden ej kan ses, då en står öfwerst på Allebärg, fast intet trå hindrar prospecten, utan endast skygges af bärgets fullring och sidor. När wi kommo bårt om Odens Kulle syntes Solen långt uppå Himmelen, sedan Möllebärg i Wäster ej mera affygde henne, så at wi reste hela milen ifrån Falköpings sidan, där Solen redan war nedgånaen, förrän wi kommo til Klefwa, då Solen gick neder.

Julii I.

KLEFWA Kyrka låg nedre wid rötterna af Klefwa Hed, på des nordwästra sida, hwarifrån landet efter hand tog af med flere affättningar, intil des det stannade i
en

en stor och fjerran ifrån liggande myra. Häraf hade man ifrån Klefwa en widlyftig prospect.

UTHUSEN såwål, som sjelfwa Kyrkan i Klefwa, wore murade af röda kalkflisor; man såg med hwad swårighet leret häftade wid denna röda kalkstenen, emedan stenens fuktighet emot owäder slog ifrån sig leret. Där som muren begynte förfalla, sönderföllu stenarna, liksom förtlar, til storlekt och skapnad som små äpplen, hwarföre denna sten ej obegwämligen kallas **Gorsten**. Folket undrade at Måsebakar, Måsefärfar, samt Altaredukar multnade bärt i Sacristigan; men det kom af ingen annan orsak, än at muren war bygd af denna sten, som fuktat sig mot fuktigt wäder.

BLEKE sägs nedanföör Mössebårgs stants norr om Bäckered, där et källesprång det utkastade utur hwita kalkflipporna. Detta Bleket är hwoitt, såsom på Öland, men här på orten så sällsynt, som det röda Bleket. är på Öland, emedan öfwersta kalkstenen här på orten är röd, och altså gifwer allmänt et rödt Bleke med skifwersten, som af rågn, luft, frost, och Sol, förfaller til en röd lera, hwilken röda skifwerstens lera blandad med röda Kalkstens-Bleket gör swartmyllan omkring Kinnekulle, Billingen, Mösse- och Ålebårg, rödaktig. Det hwoita Bleket nyttjades på 2 sätt af Landtmannen, dels at härmed hwoitlimma spisar, som dock nog smutsade folket, då man kom när dem, dels at härmed utputsa trägolfwen, sedan de förut twättats, hwaraf de wäl blifwa hysare och wackrare; men där emot smutsas snarare, hålht då någon går på dem uti örent wäder, eller med wåta skor.

ÖRTERNE fring Bäckeredsgård, (natale Prof. Aboëns. Dni Hasselbaum) som låg norr om Klefwa Kyrka, wore beshynnerligen:

Circza (*Flor. 5. a.*) Bistorta 321. **Vicia** (*sylv. 603.*)
Leontodon hirl. 628. **Scorzonera** 647. **Trollius**

lius 474. Hwilka 2 senare wäxa här i Wästergöth-
land öfweralt.

ÖRTENAMNEN äro äfwen så här, som i andra särskild-
ta Provincier, olife; ty här kallades

Trifolium rubrum 615. Röd-Rålla, Ulmaria.
Mulltagräs, Filix mas 846. Ormgräs, Trol-
lius 474. Smörbolvar.

ASKEN 830. war ibland alla träar, som man hitintil sedt
i Wästergöthland, det som lättast, snarast och frodis-
gast wäxte.

POLYTRICHUM scoparium 868. α bruktes här til so-
por eller ugnqwastar, med hwilka akka utur ugnen so-
pades.

WILDHAFRA 97. kallades här den allmänna Landts-
Hafran, hwilken wäxte i alla åkrar, och gjorde Landts-
mannen mycket beswår; han öfwerwans med det, at
de lade åkren et år i träde, och under samma tid ho-
nom slitigt förde; men som grannens åkrar ligga me-
rendels bredewid besädde, sådes wildhafran blåsa, och
finga utur grannens åkrar på de trädde, och dem således
til nåsta år besmitta.

FÄRGEGRÄS woro mycket få här på orten för Landtman-
nen bekandte; ty han wiste allenast at färga grönt
med Wippa eller blommorna af Rör, (Flor. 99.) och
gulst med Björkelöf, Äpelbark eller Äleebark.

STENGÅRDAR sägos här fring Kleswa bättre anlagde,
än tilförene; ty de woro uplagde af slata, och i fyrkant
huggue stenflisor, af röda Gorfsteneu, hwarföre de ej
så lätt ramlade omkull.

SWINEN hämta sin föda af åtskilliga wäxter, hälst saft-
fulla; men deras läkraste mat är rötter, beshynerligen
af Oxwicfror (Flor. 105), Tubera 1116, Stachys
palustris 490, Scorzonera 647, Cumin 245 &c.
hwarigenom Skaparen, utem äffigt på Swinens fö-
da; äfwen welat gifwa andra örter tilfalle, at så sig
uti den lösa myllan, som Swinen under rotandet up-
kastat.

kastat. e. g. Uti den tätaste Bartskog, där Barten täcker jorden, och förqväfver alla wärter, har den wisaste Skaparen gifwit hemwist för Tubera, Tryffel eller små swampar inunder jorden. Swinen känna dem med sin goda luft, och upplöja dem med sit långa snute, så at hwariehande wärter här lätteligen kunna få sig, för hwilka det eljest skulle wara omöjligt. Landtmanuen har helt annat ändamål med sin ång, den han ofta ser med sin stora förlust upgrafsas och ojämnas af dese Kreatur; ty hafwer han påsumnit, at hwar Wår ringa eller lägga kull Swinet, snöra ihop munnen med wrelen, at han må bärja örnen för Swinets olideliga skrik, sedan med en Eyl genombora nosen, at därigenom sätta en liten ståltrå, och den tillsammans wrelda, så at Swinet hela Sommareu skal ömma med nosen, och altså ingalunda frota; hwarigenom Swinen äfwen mycket oroas, under det de sig föda skola af andra wärter. Den skada, som de oringade Swinen tilfoga ången, gör icke allenast ågaren, utan ock grannarne stor olågenhet, hwarföre Öfwerheten wid plikt och wite förorsakats tilholla Landtmanuen, hwar åt ringa sina Swin, eller där han det försummar at plikta wid RingsRätten. Detta årliga ringandet har icke litet beswär med sig, ej allenast för Landtmanuen, utan ock för Swinen; ty har konsten påsumnit, at skära Swinen öfwer nosen, på det de aldrig mer skola rota, hwilket Sal. Landshöfdingen Strömfeldt genom en allmän publicati-on låtit befalla alla sina Landtmån här i Wåstergöthland; men denna nyttiga Förordning hade redan så af sig kommit hos Allmogen, som alltid är hatare af nyheter, at nåppligen funnos nu mera några få Bönder, som kommo ihog och efterkommo sanma påfund. Til at se huru detta låter sig göras, tog jag et Swinhufwud at anatomicera, då jag aflådt huden öfwan på trynet, fann jag en muscel, som låg frammanför hwardera ögat, hwilken slutades uti en lång Tendo eller sena, som af tjocklek med en fogelpenna gick bel

smal

smal och lång in til spitsen af nosen, där han fäste sig uti en, trubbig Brust, som gör den del, hwilken ligger i nosen ofwan för näsebororna; då man drager på desse senor, ser man, at nosen uplyftes, at altså förenämnde sena är säkert densamma, som endast gör, at Swinet kan rota, hwilket alt tydeligen kan synas uti hogs gående figur:

Här af följer, at om man tager grisen, då han är 3 eller 4 wekor gammal, och med fingren känner ofwan för nosen, warder man finnande 2:ne små senor, sträckande sig längs öfwer trynet, liksom 2:ne segelgarns tråar:

Deſe trådar ſkär man af med en hwarſ pennknif, wid märket *, ſedan man förut litet öpnat huden, hwarigenom trynet ſå bliſwer ſnöpt, at thet ſedan aldrig, ſå länge Swinet leſiwer, kan rota; här igenom ſlipper Landtmannen ärligen det förtreteliga ringandet, och kan alltid wara ſäker, at ej bliſwa ſkänd til Tinget för ſina Swins rotande.

GETTER äro merendels förtretelige, för det de ſpringa öſiwer Gårdesgårdarne, och fördärſwa Ungar, Åkrar, Trågårdar, hwaremot jag på denna min reſa hörde et artigt medel, ſom andra för mig äſiwen haft ſig bekant. * Hvilket ſkal beſtå däruti, at man aſſkär på bakfoten, ſå ſnart killingen är killad, en liten ſena, ſom ſkal ſitta wid bakflöſiwan, hwarigenom Getterne aldrig ſkola wara i ſtånd at flöja öſiwer den lägſte ſtengårdsgård. Bak på benpipan ligga 2:ne ſenor eller Tendines, den yttra är Perforantis, den inre Perforati. Den yttre eller musculus Perforans delar ſig inunder ſmå-flöſiwarne uti 2:ne tendines, ſom hopdraga foten, äſiwen ſom musculus Perforatus; hvilkendera af deſe man aſſkär, ſkulle ſäkert förneka Geten at hoppa; men deſe äro dels ſwåre at ſkilja ifrån hwarandra på en leſiwande killing, dels alt för groſwa at afhugga, utan Getens men, ſom ſäkert häraf bleſwo ſtyfbent; men ſkulle man kunna göra, at tendo Perforans ej gingo lös, fram och tilbakas, igenom Perforatum, utan med hwarandra hopwure, ſynes nog tydeligen, at Geten ej kunde hoppa, faſt wål gå utan ſynnerligt men. Folket berättade, at man ſkulle ſkåra en liten muscel eller ſena, ſom drager tillſammans bägge ſtora flöſiwarne, om hwilket jag ännu icke kunnat ärnå ſå noga kundſkap, ſom jag gerna åſtundade, wil derföre haſwa mina Landsmän, ſom ſådant ſedt, anmodade, at tydeligen häröſiwer inkomma til Kongl. Wettenſkaps Academiën, ſom det ſedermera kunde göra allmänt bekant. Getterna ſkulle härigenom bliſwa dubbelt angenämare för Landtmannen, om han kunde

kunde åga sådane Kreatur, som ej förstodo sig på at volticera.

* KALM BAHUS 2.

ILLORE är et djur, som här på orten skal finnas, besynnerligen wid Leringe by i Segerstads Söken. Det är ej större än en Katta, med blekgul fäll, hwaribland swarta längre staggår åro strödde, des mun och öron åro hwita: Man hade helt swårt at gissa, hwad detta månde wara för et djur, om icke Drabanten Herr Mag. Tengmark sedermera det samma skutit, och skinnat upröfat, då man lätteligen såg, at det war en Iller eller *MUSTELA Putorius dicta* (*Famn.* 8.).

GÖDA ÅKREN är angelågit för Landtmannen, allenast gödslen icke kostar för mycket. At föröka gödslen, tyktes bönderna fring Klefwa och andra orter funnit på et hårligit hushålds grep, nämligen at upfaga torf, lägga den i höggar på åkren til torkande, den torkade torfwen sedermera bränna, och således göda åkren med askan, hwilken stora invention går up emot Finnar-nas Rytteland. Den fina myllan, som blifwer af förmultnade rötter och wårter, är den rätta gödslen, och födan för såden. Om torfwen lades tillsammans at förmultna til mylla, wore sattet godt och berömmeligit; men nu förbrännes torfwen til en aska, hwilken hafwer ingen ting uti sig til wårternas föda, utom et enda salt, som hastigt med rågnen drager utur åkrens mylla de finaste particlar af swartmyllan, hwarigenom åkren 1, eller högst 2 år märkeligen gödes; men mister de följande åren så mycket i sin godhet, som han de förra varit drågtigare: Alliså skadas gråswallen genom torfvens bårtagande, och den mylla, som kunde fås af torfwen, blifwer genom bränningen aldeles dödad, utan at båta åkren; ty wågar jag råfna denna invention ibland de skadeligaste.

SLÅTTERMANNEN war nu i sin anletes swett, och hans fel lärde os trenne rön; wi sågo på åtskilliga

ställen, där den idige Landtmannen under slåendet gick så nära med lian, at sjelfwa rötterne lågo bare; hwar af hände, at den idigas ångar woro långt magrare, än den latas, emedan de bare rötterne torkas af den brännande Solen, och strax förwisna, så at snålheten är för Slättermannen icke båttsam. Andre, som mena sig wara kloföre, slå bittida sina ångar, medan växterne stå ännu i blomma; ty de hafwa ofelbart lärt af låfarena, at örterne under blomstertiden hafwa sin angenämste lukt, smak och kraft, hwarföre ock de då skola få det bästa hödet; men de komma ej ihog, at tredingen af alla växter äro annuelle, eller skola upkomma af årliget frö; dese få härigenom ej mogna i sit frö; ej så sig, hwaraf de följande ären mista en treding af hödet, som den sensfärdige får utan motsägo bär ga i sin lada. Andre låta qwinfolken följa sig under slättertiden i hack och hål på hårdwallsången, at strax hoprässa det afslagne gräset i flyter, strånger eller bredor, hwarigenom torkan får tillfälle, at hastigt angripa stubben, som hela sommaren förut står fuktig och dåfwen af skuggan, då gräsroten icke litet af denna hastiga ombytning förderfwäs; däremot skattas de försummeligare lyckelige, som låta det afslagna gräset ligga på slag til des det halftorkat, och gagna dese senare sit ång genom sit drögsål.

NÄCKEROT war et namn på en ört, som jag icke hade mig bekant, hwilket förefom under det, at bönderna allmänt berättade om Walaborgs sjukan, som däruti bestod, at boskapen i myckenhet dödde, af det de kommo til en rännel eller liten Å, uti hwilken de antingen drucko giftigt watten, eller fingo giftiga maskar uti sig, eller som somliga förmente, åto en ört, som kallades Näckarrot. Ut blifwa underrättad och förwisad om denna sak, reste wi til Trimstorp i Gøthems Soken, som låg södväst ifrån Odens Kulle. Då wi kommo til Trimstorp, wisades oss af bönderna en rinnande bäck i ången, söder om gården, med berättelse, at så ofta boskapen kommo dit at dricka, miste man flera af dem,

dem, som strax tillsatte lifwet. Lieutenant Lundberg, som tilförene bodt här flera år, och mistat wid samma bäck en stor myckenhet hästar, och undertiden får, wiste berättat oss, at och människor ofta farit illa af watnet, eller af det de bitit af örter, då de watnat hästar, och at här woro rötter, som giftade watnet, fast många trodde, at där gåfwoos fina maskar, som gjorde allt detta onda. Men i detta mord war intet swårt at få tilräckelig ransakning, uplysning och dom. Både watten och maskar woro frie; men Näckaroten skyldig, ty hon, som eljest är sällsynt, wårte här i den myckenhet, at jag aldrig sett dess like, och tått som hampa; jag har på intet ställe sett henne så frodig och stor. På min Lappiska resa märkte jag wid Liminge ång i Österbotten, at boskapen dog af samma ört, (se *Flor. Lappon.* 103.) och et ännu mer öfswertygande exempel hade jag 1744, då några rötter af denna ört upkastades wid hafsstranden i Roslagen, hwilka emedan de woro tjocka, som Rålrötter, buros hem af Wallhjonnen; då Husbonden frågade åtskilliga, hwartil de tjänste, och hwad de woro, swarade en gumma, at de woro goda för kor, som af dem wäl trifwas; däröfver befaller Husbonden Ladugårdspigan taga en rot, och gifwa hwardera kon et stycke, ty han ågde några stora Holländska kor: befallningen blef efterkommen, korna begynte råma, falla liksom i brott, blifwa stinne, dö innom timman; då en af de qwarlemnade rötter, som ännu om Wårtiden ej utslagit sina blader, skickades strax til mig, den jag lät sätta i Uplala trågård, där hon efter 8 dagar sig wisade wåra den samma, som här kallades Näckarot. Denna Näckarot är en och samma med Språngörten, eller den rätta Cicuta (*Flor.* 239.), om hwilkens gift Wepferus de Cicuta aquatica skrifwit en hel tractat, och här besannas, at hon icke allenast är dödelig för människor, utan och för få, får, hästar, ja, ibland de Swenska örterna den giftigaste; ty är angelägit för hwar hushollare, at noga utrota denna Språngörten 239. Ståkran 238.

Stormhattsblommen 442, så sant han är angelägen om sina Kreatur.

QWACKSALFWARE woro i Wästergötland trenne namnkunnige, såsom: Gubben i Enefulla, Sven i Bragnum, och des discipel Valtin Sträng i Rinnwalds Söken. Folket i landet sökte bot hos dem emot sina sjukdomar, ej annorledes än af de största läkare. Wi woro nu på nesden, där Swen i i Bragnum bodde, ty reste wi på 1 quart at höra hans wisbet.

SVEN i BRAGNUM hade köpt sig en liten gård, på hwilken han bodde, och där utwält sig en liten mörkt kammare, i hwilken han hade sina dosor och läkedomar. Han war en bondedräng af några och 30 år, fast håret begynt gråna, och hans stilla lefnads sätt redan gifwit honom en ansenlig iverbuk. När wi kommo in, och helsade på honom, stod han orörlig, utan at röra mösan, eller at beswära folk med nedsittande. Han war i swar lätt, fast alswarsam. Mina följeslagare kunde ej afholla sig, at fingera sjukdomar, och rådföra sig med honom. Den ene M. T. föregaf, at han war plågad af Blodspottning; hwarpå Sven, sedan han frågat om des hemwist och kosa, swarade: At han skulle köpa på Apoteket i Götheborg Pulswer för blodspottning, och därtill frågade drängen, om han låtit sig åder, hwilket af patienten nekades, som sade, at han war rädd för blod; men blef dock rädd, at årdteligen öppna ådern på armen. Den andre E. G. L. frågade råd för et Öronsusande; drängen swarade: At patienten ingen ting skulle bruka; ty ju mer man brukar, ju wårre blifwer det, utan allenast öppna ådern under öresnippen, där sade han, at 3 ådror ligga, af hwilka den medlersta bör öppnas; åfwen at han skulle sätta en silfwerfled på glöd, och då hon woro wäl warm, slå litet Franskt win i henne, och låta inman därpå gå up i örat. Patienten frågade, hwaraf denna sjukdomen kommit? Drängen swarade:

Alt det wore blod, som nedfallit för örat. Patienten berättade vidare, at susandet flyttat sig ifrån det ena örat til det andra, frågade derföre, om bägge öronen hade någon communication? Drängen svarade: Ja håla tre må J det tro. Den ene begärte at få tala med Drängen enskild, då Drängen och Patienten giingo in i kammaren allena. Patienten föregaf, at han tagit ofätra steg, och därigenom råkat ut för et veneriskt takdropp; Drängen låfwade, at det skulle blifwa godt, gaf derföre ett groft örte-pulswer, som skulle intagas i Brånwin, med äggehwhita, hwilket kostade 16 styfwer: Patienten frågade vidare, hwad diæt han skulle föra? Drängen svarade: Alt det worry lika mycket, allenast man fastar en tima för Pulswrets intagande. Patienten frågade vidare, om man får suppa Brånnewin? Drängen svarade: Ja, må J tro det, det skal ju tagas in i Brånwin. Vidare sade Patienten, at han wore wan, at suppa 3 suppar om dagen, och frågade, om han får beholla samma diæt? hwarpå Drängen svarade, at 3 suppar woro ingen ting. Wi hade tagit med of örten af Cicutu, hwarföre Drängen frågade, hwad wi skulle göra med Stråttarna? Wi svarade, at de tagits wid Trinstorp, och at de woro skadeliga; Drängen mente nej, och log dåråt, säjandes, at de hwarcken woro skadeliga eller nyttiga, utan at han wille äta up altsammans, och tog örten i mening at bita på henne; men jag förnekade honom detta alwarsamma skämtet. Drängen blef frågad, om han kunde bota fallandesoten? Fallandesoten svarade han, jo den har jag curerat många hundrade gånger, och wil altid bota henne för 2 Dal. S:mt. Han hölt denna sjukdomen för en af de lättaste: Jag frågade honom: Om han trodde sig kunna bota all fallande sot, af hwad orsak han ock wore? han mente jo, dåråst icke slag och fallande sot woro tillsammans. Drängen frågades, om han kunde bota alla sjukdomar? Swartil han svarade ja, dåråst det icke wore til döden lagdt. Drängen satte sig utanför dörren, at pläcka en

flickas skorfiviga hufvud, och at med knif draga håret ut med rötterna, smorde sedan hufvudet, och lade där öfver et Karborrrblad; hwilket alt han lagade för en Riksdaler, eller $4\frac{1}{2}$ Dal. R:mt. En bonde kom och begärte hjelp för en stark Diarrhée: då Sven frågade honom, hwarföre han ej lagat sig ut förr, utan kommer nu så sent på afton? bonden swarade: Å jag tänkte, at J skulle vara ännu ute, och slå på ången. Drängen swarade: Ja, jag lärer behöfwa täcket, jag; wisdare sade bonden: Jag war rädd, at J skulle vara bårtrest. Drängen swarade, ja, en täcken, som jag är, behöfwer ej resa bårt, ty jag har nog at göra hemma. Ändteligen föregaf bonden sig ej eller wilsa komma på Helgedagen. Då Sven sade: Liksom J icke redan skolat stulit et stycke af honom. Bonden frågade då ändteligen, om han ej wille hjelpa honom? Drängen swarade: Ja, det wore så, om jag wälade mig stå med eder i natt. Wi sågo några medicamenter ligga på bordet, nämligen Calmusrot, Johannis ört och Wallörten eller Consolida. Wi funno nogsamnt, at drängen hade ingen insigt hwarcken uti Anatomicis, Physiologicis, Semioticis, Diæteticis, eller Botanicis, utan at hela hans kunskap bestod i några få medicamenters kraft uti sjukdomar, hwaraf Allmoggen argumenterade a minori ad majus, hålft då de sågo, at han under en alfwarfsam mine dölgde något djupare; men däruti war han dock at berömma, at han brukte inga wid skeppelser, och war fogelig med betalningen. En sjuk människa må wäl liknas wid et skepp, hwilket skal segla många farliga och widlöftiga skär förbi, uti en sticande storm; den Skeppare är då lyckelig, som råkar en utlård Los, hwilken kan bäst wisa wägen, och kånna de måsta klippor och fördolde skär; men den, som lemnar sit skepp i en okunnig karls händer, som knapt har sig en eller annan klippa bekant, kan wäl under tiden komma i en stilla wind, af en hån-delse, lyckeligen fram; men dock oförswarligen, at han wägar all sin ägendom uti så osäkra händer.

ÅSEN blef wårt nattkwarter, sedan wi rest 8 quartz frof-
resa ifrån Klefwa,

Junii 2.

RESAN stältes Mariæ Besökelses dag ifrån Åsen til Alle-
stad, under et stadigt rågn hela dagen.

FÖLJESLAGARNE Borgmästaren i Falköping Herr
Rudberg, och Drabanten Mag. Tengmarck, som
3 dagar beledsagat oss på de angelågnaste ställen, togo
nu afsked.

MJÄLLERUNGA Kyrka låg inwid Venern, där wi be-
wistade Gudstjånsten. Här sågo wi, huru den, som
gick med häfwen, då han fät af bonden i öre Koppar-
mynt i pungen, tillika med en nick, tog stray utur häf-
wen en penning, och lemnade den stray på andra sidan
åt samma bondes hustru, så at äfwen hon kunde hafwa
den åran at gifwa i pungen, då häfwen kom at besö-
ka henne; således språng den, som bar häfwen, stadigt
ifrån mansstolarna, til qwinnostolarna, af orsak, at
bondens skyldighet här ej räknades öfwer $\frac{1}{2}$ Dres de-
pence til häfwen.

QWINFOLKEN brukte nu mera inga hattar, som til-
förene.

LANDMONEN begynte blifwa mera backig, och i åns-
garna sågs en tåmmelig hop löfstrån; men Betesmar-
ken war skällig och skoglös, full af Ljung, och i alns
høga Enbuskar. De stora hedarna woro asbrände, at
En och Ljung måste wika för gråstrårten.

KNIPA BRO låg öfwer en liten flod, emellan Redabo och
Helgorp, som gjorde skilnaden emellan Scaraborgs och
Elfsborgs Län.

* HELGORP. quart. 7.

HUSEN här på orten woro måst bygde af *El*, i brist på andra träan.

PLANTER-HAGAR woro måst i alla *Sofnar* anlagde, nämligen en i hwar *Sofen*; de woro små af sten upmurade, och *Skarne* wårte däruti, fast merendels illa plundrade af getter.

EKEN hölt *Landtmannen* före bäst funna sås i *mossa* under *Enebuskar*, och at den ej upwårte utan *mossa*, ej eller blefwe wål bevarad ifrån *Kreaturen*, utan *En*, som dem afhöll intil deß *Eken* kommit til den högd, at hon kunde förswara sig sjelf.

* LJUNG. *quart.* 3.

TORF hade man här begynt uptaga i myckenhet, med stor besparning för skogen. Tre slags torf wisades of, den 1:sta kallades *Klappertorf*, som war gjord af dy, denna, utan rötter, brann senare och långsamare; men gaf starkaste wårman. 2:dra *Röttertorf*, bestod af rötter med någon dy blandad, och brann wål. 3:de *Mosetorf*, bestod af *Sphagnum* (*Flor.* 864.) eller *Rödmossa* djupt tagen, och i brottet tyktes bestå liksom af hår, denna brann hastigt, och gaf minsta wårman. *Åstkan* efter torfwen, blef här på orten rödagtig; men på andra ställen här omkring hwit. *Torfwen* brändes, och sadet göra all tjenst til eldning, som wed, i spis, *kakelugnar*, brygg, smide &c. men ej så til bak, icke eller at ihopwälla jern med: *Midt* i *mossan* togs här bästa *torfwen*. Hon skars bred och fyrkantig; men sällan tjockare, än 1 à 2 tumm: Hon tages up om *Wåren*, så snart man lagt ned *kroken*, eller lyktat åkerbruket; *upsturen* med en spada, lägges i högar, eller rökar, at *torkas* öfwer *sommaren*.

MJÖLK östes af *bondqwinnorna* mycket litet i hwardera bunken, så at *silbunken* knapt war $\frac{1}{2}$ tumm tjock, således singo de mera flöt genom det, at *gräddan* lättare kunde upstyta.

ALLESTADS Sätessgård låg 3 quart ifrån Ljung, ganska väl belägen, på en liten högd invid sjön Sem, som gick intill husen. Husen woro bygde på gammalt sätt, och nog åldrige, gårdesgårdarne förfallne, åkren sandig, och marken stenig; men situationen förträffelig.

Julii 3.

Herr BLACKVELL, en Angelsman, som gjort sig namnkunnig genom en Oeconomisk Tractat om Lerbränning, tjänlig för gödsel til åkren, kom för några år sedan til Sverige, och just då, när nationen med all ifver begynte tänka på Oeconomimens upkomst i Riket. Han, som lät sig förmärka åga en ogemen kunskap uti Oeconomien, blef med många förmoner begåfwad, och därtill fick detta Kongs Säteriet Allestad at bebo, där göra försök, och at wisa de lårgirige sina många arcana oconomica, hwarom han lät afgå en widlyftig specification til alla Landshöfdingedömen i Riket. Wi hade rest hit, at se och lära de högstönssfeliga rön, som kunde gagna både oss och publicum. Lifs Medicus Blackvell war ej obenågen, at wisa oss straxt alt hwad han hårtills uträttat. 1) På Characters byggningen hade han midt emot dörren åt sjösidan, låtit uthugga en lustdörr. 2) Några hundrade famnars gårdesgård hade han låtit upresa på denna skoglösa ort, och hämtat gårdset ifrån en annan by, sådant, som han det kunnat fåt. 3) Wid gården hade han begynt anlägga en trågård, i hwilken, utom Köksaker, han hade satt några stånd Galium album 117. Lotus sylvestris 609. Melilotus luteus 619. Trifolium bituminosum. Phaseolus humilis, hwilka stodo hwar på sin fång. 4) Til Humlegård hade han låtit upgrafwa en høy fångar väl i alus höge, och något mera brede, uti hwilka han tänkte plantera Humle; men i imedlertid uti åtskilliga satt Potatos, och bönor. 5) Åkren, som war fattig på swartmylla, hade han låtit plöga til 17 tumms djup,

med 4 par oxar, hwarigenom alfwen, eller sanden blifwit blandad med myllan, hwilken sand han förmente efter 3 år skulle wittra sönder til swartmylla; war altså ej underligt, at han dese första åren måste tola misvärt, at rågen här såg samre ut, än på något annat ställe; men denna förlust lärer hundradefalt betaslas, om Sand någonsin skulle förwändas i Swartmylla. 6) Emellan en myra, som låg öster om gården, nära intil sjön, hade han låtit slå et litet dike af några samnars längd, til wadnets afledande. Detta alt hafwer han hittills uträttat, mycket mera hoppas man framdeles.

RÖD-HUMLE hölt Lif-Medicus Blackwell före at wara bättre, än den hwite Humle, som hafwer lösare tuppor, där den röda har dem både ymnigare och fastare; äfwen at den Humlen, som skal brukas til utwaldt dricka, bör pläckas så snart han gulnar; ty om han lemnas längre qwar, blifwer han bäskare och oangenåmare.

HONUNGSDAGGEN hade redan begynt at fästa sig på Humlen wid bondegårdarna; hvars orsak Lif-Medicus Blackwell rätteligen fastade på det, at Humlen står så tätt, så at den dagg, som om natten faller, ej kan afblåsa, utan torfas wid bladen af solbattan, hvarsföre han årnade lägga sin Humle på sångar, hwar rot et stycke ifrån den andra, at wädret måtte få fritt spela på Humlen.

FEMJORD kallades här på orten wår gåsjord, om hwilken wi frågade Lif-Med. Blackwell, huru den samma kunde bättras, emedan den på åtfkilliga orter gör oändelig skada; han mente, at blandning af sand och lera kunde hjälpa henne; men som wi sett sådan gåsjord både på sand och lergrund, föreslog han afka, hwilket kommer an på försök.

SIGILLI Salomonis (*Flor.* 274.) bår, sade Herr Blackwell af eget försök, skada både oxar och kalfwar, ja,
Dem

dem ofta döda, och ändteligen, at han dem ingifwit åt hundar, som häraf dödt, hwilket ej varit mig tilförene betant.

THEEBLOMMOR ifrån China sägos här uptröfade, de gifwo Théet en stark perfumerad luft och smak, ja at man icke fick lägga mer än 1 eller 2 blommor til det andra Théet i Théefannan. Blommans *Calyx* war en *Perianthium* minimum, pentaphyllum: foliolis orbiculatis. *Corolla* magna, rosacea, regularis, enneapetala: petalis tribus exterioribus dimidio minoribus, reliquis sex interioribus in orbem positis.

WÄXTERNE woro besynnerligen här på orten:

EMPETRUM (*Flor.* 832.) *Vaccinium maximum* 312. *Tetralix* 310. ibland Ljungen wid Håfångstorp. *Raphanistrum* 568. med gula blommor i åkrarna.

PISUM *petiolis tetraphyllis, stipulis crenatis, pedunculis unifloris*, wårte här allmänt i åkrarna, och war mycket åtsild ifrån de allmänna årterna; ty wil jag gifwa des beskrifning kort: *Planta annua, Pisi arvensis & sativi facie, sed longe minor. Petioli tetraphylli, foliolis ovatis, oblongis. Stipulae majusculæ, crenatæ. Pedunculi uniflori. Flores vexillo cærulescente, venis purpureis; Alis obscure purpureis; Carina alba.*

GALLÅPLEN suto på bladen af *Glechoma* 483. de hade uti sig många små cellulas.

VERONICA *pratensis* (*Flor.* 12.) hade wid slutet af stjelskarna små ludna hufwuden, som woro ihopsatte af et par rundade ludna blader, innom hwilka lågo röde larvæ muscarum.

RESAN stältes ifrån Allestad åt Borås.

HÅFSHED låg wid wågen, mycket stor, jemn och angenäm.

CHAMOMILLA *romana* 701. wårte mycket wid Flabårg.

* FLABÅRG. *quart.* 3.

BÖK sägs något litet wid sidan af wägen.

ORTEN war ljuslig med hedar, watten, löfrika ångar, och wägen sandig. Dimman stod, som små moln öfwer bärigen.

* BORSTENA. *quart.* 4. Kl. 12. om natten.

Julii 4.

RESAN ifrån Borstena til Borås.

NOSSE-SJÖN låg intil Borstena, han war mycket liten, dock sadess gifwa begynnelsen til floden Lida.

FLOTBJÖRKER (*Flor.* 776.) tvåanne stycken, små, och nu förfallne, stodo här i Nosse-sjön märkwärdige. Dese woro wid pass af en mans högd, och hade med sina hopflåtade rötter fäst sig wid en liten flottuswa, som flöt nu til den ena, nu til den andra stranden, och wäxte ofta ihop med det land hon rörde, intil des någon blåst, frost, eller flod lågade henne. Björkerna woro i år aldeles förfallne; men hade lemnat efter sig en liten dotter, som med tiden lærer winna sina fäders gestalt. Tuswan war wid pass en famn bred, et quarter djup, och hade ingen ting mindre uti sig, än agh rötter (*Flor.* 35.) af hwilka Physici trodt, at stotholmar endast hopflåtades. Man kan undra, huru björkens rötter, då denna sjön om winteren är frusen, och rötterne öfweralt med is omgifne, likwäl kunna uthållas da wid lifwet, fast icke en enda trå af dem är fri från isen. Bönderne trodde, at dese stotholmar ändrade ställe, allenast wid instundande ofred, då de flyttade sig ifrån den ena sjösidan til den andra, och at de i förra kriget ofta flyttot sig; men uti det sista tåget allenast gått ifrån wästra sidan af sjön til den östra.

WÄGEN åt Borås gick up, nedföre, och på sidorna af
bran

branta backar, så at marken här war mycket skild ifrån de förra behageliga orter i Wästergötland, ja, så steril, granfull och ojäm, som helswa Angermanland.

ÖRE-SJÖN låg på högra handen alt ifrån Påtorp in til Borås stad.

* BORÅS. quart. 8.

BORÅS är medelmåttigt stor, men en mycket snygg och renlig stad, som här ligger in i landet, omgifwen med en backig, skogfull, klippländt och steril tract. Staden sluttar åt en stilla flod Wiska kallad, som flyter utur Öresjön åt söder på wästra sidan af staden, med et godt watten, och til färgerier besynnerligen tjänligt. Tio Gator gå längs åt staden, och åfwen så många tverrföre, alla regulaire, och wid påß 12 alnar brede; dese woro nu, fast rågnen stadigt continuerat, flera weckor aldeles torre; emedan alle slutta, och äro wäl stenlagde. Denna torra situation af staden bidrager mycket til inwånarnes hälsa. Husen utom Kyrkan och Nådskugan woro alle af timmer, snygt och jämt bygde, bestodo merendels af twänne wåningar, måst jämnhöge, på sidorna med bräder beslagne, och taken med torf täkte, sedan brädtaken blifwit förbudne af fruktan för eldswåda. Emedan grunden är sluttande, hade man behöft på ena sidan lägga stengrund, hwilken mur, åfwen som wäggarne, blifwit täkt med bräder, de där dock gingo slutt ifrån wäggen nedan til ut åt; detta bidrog, at gatorne woro snyggare. Spisarne i husen woro af en ställsten, eller Saxo micaceo quadammodo fissili, den inbyggarne wiste artigt hugga i fyrkant efter mått: dese spisar sedermera afflistrade, och hwitlummade, woro wäl så jämne, som någon tegelmur; ty her har ännu ej funnits synnerligen tjänligt på hela milen kring staden, hwarcken til tegel, eller lerkärl; inuti woro husen snygt meublerade, fast ej synnerligen kostsam, och tomterne tätt inbygde, så at denna stad, som år 1727. emellan den 21. och 22. Ju-

lii helt och hållen afbran, nu tycktes återvunnit sit förra skick. Utan för hwar port stod en tunn watten med en granruska för wädeld skull.

Jul. 5.

BORÅS uppehölt of till eftermiddagen.

FÄRGERIER woro 3 stycken i Borås. Langlets färgeri war så wäl inrättadt, som något i riket, däråst wi besågo åtskilliga processer.

ÅNGSKÅRAN (*Flor.* 660.) färgade gult, och köptes ifrån Östergötland, Halland och Skåne för 1 Dal. S:mt Lishpundet.

WEJDE (*Flor.* 543.) bruktes til blåkylen, som upblandades med indigo, hwilken flöt och stadiggt skummades wid sidorna, samt wisade sig blandad liksom ådror, när man blåste i kypen. Då klådet uptogs utur kypen, war det aldeles grönt; men så snart det begynte torka och fallna, blef det helt blått. Wejdet har jag wisat wildt wåra på Gottland och wid andra hafstrander; men det köpes dock ännu ifrån Erfurt fattals, hwart fat holler wid pass 16 LW .

WAU (*Flor.* 439.) färgar gult, och köpes ifrån Frankrike buntetals, hwar bunt kostar 1 Dal. S:mt, och består af 10, til 12 Marker. Han köpes också utifrån, fast han länge wårt wildt fring Lund i Skåne, och tål ganska wäl wårt klimat.

MJÖLONRIS (*Flor.* 439.) med Victriol färgade swart.

GLANSLÅROFT gjordes med en slipad flinta, som så stad wid en stång präfsade låröftet mot et höfladt bråde.

KLÅDESPRÅSSARNE woro både dyrbare och sköne.

KLÅDESMANGELN war stor; han drogs af en för ögonen bunden häst, som gick omkring sin axin perpendicularem. Hästen wiste af sig sjelf wända om, löpa fortare eller också stanna, allt efter som han med orden commenderades.

TRYCKLÄROFTETS stämplat woro skurna i påronträ, hvilka doppades uti en hwit materia, som stadigt ströks jämn, som en tunn gröt, af en annan goße; sedan stämpelen war häruti doppad och trykt på läroftet, ströddes en hwit mö eller fin sand på de wåta characterer, och fastnade därwid; denna materien afhölt färgen, då tyget nedsläpptes i kättelen at färgas, så at de påtrykte Characterer blefwo efter färgningen hwite, eller ofärgade, sedan den påtrykte materien blifwit afträttad.

CASSIANS-TRYCKERIET bestod af 3 falsar eller Cylindrer, ibland hvilka den medlerste war af metall, prägtigt utgrafwen, men inuti iholig; en stor upeldad jernbult kunde läggas uti honom, och därmed upwärma honom; denna prägade tyget emot de twänne andra Cylindrar, som woro af Björk.

MANUFACTURERNE af garn och spånad hade ganska mycket inrotat sig på denna ort, ty qwinfolken spunno, wåfde, strickade mösor, och dyligt, mer än på något ställe; de gjorde tyger och walmar, som oftade trotsfäde et tåmmelig godt kläde. Inbyggarne köpte sig desutom sit mästa gods ifrån Markshärad och Halland, där alt folk spinnit och wåfwa, så at ofta sjelfwe gubbarne måste sitta wid spånträcken; men qwinfolken gå där sällan ifrån wåfstolen, utan lemna mannen merendels omsorg om Ladugården.

SMIDET får Borås-boen ifrån åtskilliga fringliggande socknar, beshynnerligen ifrån Sandhult socken, där de mäste bönder äro smeder, och tilverka knifwar, liar, spader, ullsaxer, mungigor med mera.

FATKNALLAR, eller Landtmän, som swarfwa skålar, tappar, askar, finnes måst i Torpa och Åspere sockner. Utom det dese sjelfwa resa omkring med sina waror, sker, at drångar, som hos dem taga försvar, bruka samma handel.

BORÅS-boerne hafwa ifrån urminnes tider warit namnkunnige för sin synnerliga idaghet, at föda sig genom egna producter och iurikes handel, den de afwen utwidgat til Sarna i Bält, Finland, Norrige, Danemarf och vidare.

CAPITALS-DRÅNGAR, eller sådane, som fingo til Credit af sin husbonde 600 til 1000 Dal. S:mt, woro nyligen här affstafade, af orsak, at en Capitals-drång, som skulle gifwa sin Husbonde största delen af avancen, ofta handlade med å parte Capitaler ifrån andra städer och orter, och riktade således sig sielf mer, än capitals Herren. Man hade märkt, at de fläste Borgare således lidit på desse drångar, utom det, at drångarne ofta rymt hårt med hela capitalet, eller förlöst det, såsom ock ofta satt sig ned i andra städer, til denna stadens skada.

STUDERANDE woro här få, eller inga som höllos wid Academien; ty den idoge Borgaren hade sett de studerandes trångsel i Stiften, och därföré lärt sina barn arbeta och handla, som aldrig gör något trångsmål.

APOTHEKET war litet, men nog stort i anseende til det bruk, som invånarne göra af medicinen, hwar til den torra situation af staden mycket bidrager; ty Borgarne weta knapt af någon froða, den de ej eller någonsin hafwa, där de den samma ej fådt under sina resor.

SURBRUNNEN låg $\frac{1}{8}$ mil ifrån staden, på wästra sidan af et sluttande, och temmeligen högländt fält, där watern språng utur et fast grus, utan lera. Det war til smaken nog swagt, hade dock på sig en blå hinna, och uti afloppet sin gula okra. I profiwet hölt det sig således: Af

Saccharo saturni blef det hwit.

Pulv. Gallarum & Theæ brunt, men swagt.

Minio icke sötare.

Oleo

Oleo Tartari ofbrändrat.

Spirit. vitrioli ofbrändrat.

Syrup. violarum }

Succ. heliotropii } likt ordinairt Surbruns watten

Pulv. coccinellæ }

Alltså war denne liksom de ordinaire Surbruns watten,
men dock af de swagaste.

KÅLEN i Borås war en synnerlig art, af hwit hufwudkål,
den man intet gerna sett på andra ställen; ty hufwud-
den woro aflånge, som et ägg; men därjemte mycket faste,
och kunde wäl bewaras in på andra året.

JORDMONEN omkring Borås, som kunde cultiveras,
war mycket liten, måste både gödas och läggas i lin-
da, som i Bårgslagen, och låstade mycket i inföpet.
Lin, smör, och matwaror woro här nog dyra.

RESAN stälde ifrån Borås, förbi Sandhults Kyrka, rätt
i väster åt Alingsås: wägen war en gångstig, som ej
utan nöda kunde ridas för stenar och branta backar.
Wi hwilade öfwer natten uti HEARE, quart 6 ifrån
Borås.

Juli 6.

WESTGÖTA FJÄLLAR får jag lof at kalla det land,
som ligger emellan Borås och Alingsås; emedan det
aldeles liknar fjäll til stengrund, bårg, dåldar, gäsjord,
sterilité och brantheter, fast det är mindre högt, än
andre fjällar, ej eller reser sig så långt up, med mindre
en fullkomlig skog kan wåra derpå. Högderne, och
snart sagt, hela denna tracten, bestod af wida och flacka
bårg. Bårgen bestodo af en gråsten, som war
hopsatt af en småfjällig skimmer (Mica), blandad med
små quartz gryn. Alla dese bårgen sluttade åt öster
med et sakta affallande; men deremot woro de på wäs-
tra sidan styckewis afbrutne til flere alnars högd; de
skifrade sig uti tjocka flisor någorlunda horizontalt,

dock mera sluttande åt öster. Utan, eller öfre sidan på dessa bärigen gick i små vågor, liksom hafsstranden. Bärigen woro där och hwar sprukne med perpendiculaire springor ifrån öster til väster, och sprickorne ihoplåkte med en grof och skråflig spat, som merendels lemnade et årr af en tumms högd högre än bäriget. Man ser på klipporna wid Bohus, då de stiga up utur hafwet, huru de äfwen äro på västra sidan brant afbrutne, där det wilda hafwet stadigt arbetat på sidan; men slutta sig småningom på den östra efter lungnet emot landet. Alltså se wi i dessa Wästgötska fjällar ögonstänken spor efter hafwets forna arbete, och huru det efter hand affjunkit, samt på östra sidan lemnat klara märken efter sina strander och vågor, där det varit mera lungt, än på västra; så at då all historia tiger, tala sjelfwe stenarne. Jordmonen öfwan på dessa bärg war merendels en röd Mo, som ingalunda frögdade åkermannen, och på denna röda Moen låg mycket litet grof Gåsjord, eller Mylla, i hwilken föga annat fans än Ljung 309, hvars blommor ännu ej framkommit, däräst icke Tetralix (*Flor.* 310.) här och där framlyst med sina täcka blomster.

SKOGEN, som stod emellan bärigen i diupaste dälder, war af höga och tätta wurna Granar, så at Solen på wisja ställen näppeligen kunde en enda minut föra in i skogen, emellan trädens tätta skuggar; dock war jorden på sådana ställen öfweralt betäckt med en Mossa, utom hwilken icke en enda ört kunde bärga sig i denna dageliga skuggan, om icke något stånd här och där af Blåbär, (*Flor.* 313.) stuckit sig fram.

HYPNUM proliferum (*Flor.* 872.) war den Mossa, som täckte jorden i den skugga, som Solen aldrig bortdref. Den samma wärte här rätt frodigt, och lemnade ej en enda plats, som den ej tagit in, så at man här af kan se, huru Skaparen förordnat wårter, at täcka alla orter, och at denna Mossan kan wåxa utan Sol.

ÄNGAR sägos några få instängde omkring gårdarna, på dessa Wästgöta fjällar, hvilka woro bewyrne med Björk, Ljung 309. Arnica 689, Melampyrum album 513. Cornus herbacea 131. Trientalis 302. Vaccinium maximum 312. och Parnassia 252, som i dag wisade sina första blommor i dålderna af dessa ängar. Gräsen woro måst de uslaste; Backtåtel 68, Sårgräset eller Håran 95, och Ängborst 47. Häraf ses, at wärterne i ängarna woro mindre artige för Oeconomis, än Botanicis.

KÄRREN här på fjällarna woro torfmosar af Sphagnum 864. beströdde med Ljung 309, Kråkbår 832, Tranbår 315, Hjortron 413, Sattull 45, Siles här 257.

SJÖARNE woro mycket få, wid hwilkas strander wärte Lobelia 714, Plantago monanthos 128, och Ranunculus minimus 459.

LYCOPODIA 857. 858. 859. funnos här och där wid bergssidorna.

SENECIO sylvatica, som af vår tids största Medico och namnkunnigaste Botanico Herr Archiater HALLER mycket täckt blifwit afritad under namn af JACOBÆA senecionis folio incano, (*Flor. Jen. 177. t. 4.*) wärte i alla de swedjor, som för et år sedan burit råg, och ännu woro instängde til gråswärt.

CAMPANULA foliis Echii 183. wärte mindre allmän wid ängarna omkring detta fjäll.

QWARNSTENAR lågo wid wågen huggne af detta fjällets bärart, hwarföre de ock närmast kommo til Dalska murqwarnarna, i det, at quartz-grynen, som woro hårde och knagglige, hophäftades af skimret, och altså gjorde dem tjänligare til qwarnstenar, emedan de sällan behöfde hackas, och derföre lemnade mindre stenspulwer i mjölet.

SPIS-STENAR huggdes af denna fjällsten, af hwilka så här omkring, som i Borås spisar upmurades i stället för tegel. De woro därtill så mycket tjänligare; emedan de bestodo til måsta delen af eldfast skimmer, och skifrade sig, som en fjällsten; under murandet lades de horizontalt, at kanten kom in åt eldstaden, och således längre uthärdade hettan.

RÅGEN och all säden war här wärsåde wid gårdarna i fjällen, och åkren såddes årligen. Man undersökte, om Rågen wid sit blommande tagit någon skada af det myckna rågnet: man fant, at hwart å hade twänne sidor, hwar sida 8 glumas eller blomfoder, hwart blomfoder twänne folculos eller små blomster, och altså hwart å 32 blommor; då man sedermera noga räknade kornen i aren, fans merendels 23 å 24 korn i hwartdera; altså kommer landtmannen i år at förlora en fjerdedel af sin Råg, endast för det, at rågnet kommit i blomman.

LANDET bles, efter 10 quartz resa ifrån Borås, sidländtare och mildare, med byar, ångar, åkerfält och härliigare gräsward, då detta fjället slutade sig.

PTARMICA (*Flor.* 706.) hwars blommor och ört brukas på Apoteket, och eljest är nog sällsamt i Sverige, skod, in emot Alingsås, i ångarna, på ömse sidor om wågen.

* **ALINGSÅS.** *quart.* 15. ifrån Borås.

ÅLINGSÅS är en fläck, som tillförene ågt stadsprivilegier, intil år 1723; har nu sin Justitiarius, och håller Riksdags fullmäktig. Denna är aldeles anlagd och bygd med råta och stenlagda gator, såsom en stad; 4 gator gå längsåt staden i öster och wäster, af hwilka den tredje ligger på ömse sidor om floden, som flyter igenom staden: utom desse är ringgatan, som innesluter staden på alla 4 sidor, af lika längd; men denna gatan är dock allenast på inre sidan bebygd. Hwartz
quar-

quarter af staden är delat uti 4 lika tomter, på hvilka husen äro bygde wid hörnen, men i centro af quarteret, där tomterne stöta tillsammans, är en commun Brunn för alla 4 tomterna. Denna staden är belägen på et slätt fält, som består af fin sand eller mo; återfältt omgifwa staden på alla sidor, och utom dem stå på alla kanter högder. Husen i Staden äro mestendels små trähus, til et par wåningars högd, och de måsta äro upbygde af Manufactur-Societeten, samt underhollas til Laboratorier och Handtverkare.

MANUFACTUR-SOCIETET war här i Alingsås anlagd, som så intagit alt, at man föga annat såg eller hörde, än Manufacturer, Manufacturier och Manufacturister, hwilket alt blef öf wisat af Hr. Justitiarien Ekman.

TIGGARE finnas här inga, ty när de komma, sättas de in på verkstäderna. Alt sådant verkställes här, är ej underligt, då man ser, at en fattig qwinnia med 3 barn kan förtjäna sig på pipbruket 27 Dal. R:mt om wekan, som gör årligen 1402 Dal. R:mt.

ORIENTALISKE BÄCKARNE woro nyligen klippte, de liknade våra gemena bäckar til skapnad och åtbörder, men däruti åtskilde, at de buro i stället för stryf ragg en hwit, mjuk, rak, och len ull, som hängde til fötterna, af hwilken wi sågo et Cambelot de Bryssel, til färsgen swart, och så skönt, som någonsin något utländskt, hwilket ofelbart war det första, som i Sverige gjorts af eget Camelgarn.

GOTTLÅNDSKA GUMSAR gingo här med 4 stora horn.

SPANSK HUND sågs; han war liten och slät på kroppen, men dronen skilde honom noggsamt ifrån andra; ty de woro nedhängande, med en lång krusig ull, och så stora, at bägge kunde täcka hela hufwudet; bak på knån war han långraggig såsom et Lejon.

TURKISKA KATTORNE skildes därmed ifrån våra, at de hade både längre och mjukare hår, samt at deras swans war hårigare, nästan som på en mård.

SWENSKE RÅFWARNE, som hår woro bundne, hade hwita läppar, raka öron, lång råt swans, med hwit spits, rödaktig kropp, och fötter, som på framsidan woro svartaktige. De gapade vidare, än någon hund, skrek och wisade sig undertiden rådde för hundarna; men beto dem, när de kommo så til.

SPINA VENTOSA war här en passio endemica, som plågade åtskilliga barn, och det mer, än på något annat ställe: Barnen fingo knylar på benen, händer, armar, ansigte, åfwen och på sjelfwa bröstet: knylarne woro store, som små äpplen, och suto ofta i hullet, dock måst håftade sig fast wid underliggande ben. Merens dels woro de hårde, och utan wärk. Sällan öppnade de sig och gåfwo et litet war. De gjorde contracturer, och skände underliggande ben. Denne passion sågs på spenebarn och andra, intil deras 12. å 15. år; de, som en gång blifwit härmed angripne, fingo i många år beholla denna swårighet.

GUTTA ROSACEA sågs på en giftvuxen Jungfru, som midt på kinden först hade fått en liten Pustula, eller qwesa, hwilken sedermera utwidgat sig til en handlofwes widd. Folket hade rådt henne, at utwärtas brukta qwinnomjölck, hwaras passionen blifwit wårre: de hade ofelbart läsit i Medicorum böcker, at Lac virginale (eller Jungfru-mjölck) woro godt emot Guttam rosaceam; men de hade förtagit sig, då de tagit qwinno-mjölck för Jungfru-mjölck, ty den förra præpareras i hwart torp, men den senare allenast på Apotheken.

DRAG eller **FLUSS**, är en passion, som nog bryr de förnämre i Sverige, särdeles Fruerna, ja, och ofta sjelfwa Doctorerne, besynnerligen då de lärt sin practik wid utländska Academier, eller af utländska böcker, där deyne sjukdom icke går i swang; ty som andre nationer

tioner ej bruka spjäll, at därmed göra kamrarna til badstugor, så äro de ock frie ifrån denna olågenhet, emedan man sällan hörer någon så drag, för det han reser i stark blåst. Drag, med et ord, är et species catarrhi, och förorsakas, då en stark kall pust kommer på en dåfwig kropp, hwilkens porer af hettan stå mycket öpne, hwarigenom smetten stelnar i porerna, som hastigt sig ihopdraga, och således förorsaka, at transpirationen aldeles blifwer förstoppad på det stället; hwilket alt så tydeligen lägges för ögonen uti följande casu, at en blind kan derpå taga med sin häpp. En Patient begärte mit råd; han hade för 12 år sedan bodt uti en liten kammare, där en kackelugn war stald i skiljewäggen, emellan en stor sal och kammaren, på det, at när kackelugnen upeldades, han tillika måtte upwärma både salen och kammaren. Folket, som bodde i salen, nödgades dageligen göra kackelugnen mycket warm, på det de måtte fördrifwa kölden, hwarigenom den lilla kammaren blef alt för mycket warm, så at vår Patient nödgades öpna fönstret på glänt, fast kallaste vinteren påstod, härigenom inföll kalla luften på hans warma kropp och bara hals, hwaraf förorsakades et starkt drag eller fluss, at halfrwa hufvudet med den delen af halsen, som wändes åt fönstret, upswolnade, så at Patienten i förstone hwarken kunde swälga wätt eller tort. Häremot brukade han ganska många och olika medicamenter, som för honom af Medicis blifwit ordinerade; men utan werkan, intil des han blef rädd, at twätta den sjuka delen med warm ättika, uti hwilken twäl war riswen; häraf förgick passionen til måsta delen, utom det, at tungspenet som oftast upswolnade med en halsbränna, som allenast hölt sig up uti sielfwa swalget, och tillika förorsakade en täppning i näsan, eller en torr catharr, samt et ständigt susande för bronnen, hwilket alt sedan oroat Patienten, dock utan fel på hörslen.

Jul. 7.

MANUFACTURERNE i Alingsås med alla här inrättade verkstäder besågs i dag.

ULLSORTERINGEN, där ullen med alla sina slag pläddes ifrån hvarannan med fingrarna. Här sågo wi ullen piskas ifrån sin orenlighet på et af spolar flätadt bord.

ULLKAMMERIET med dubbla jernkammor, föreskrefne ifrån Eisenach; kammorne wärmdes uti et par små ugnar, som woro utan skorsten, stälte midt på golfwet, omring hwardera suto 4 arbetare, och hwar arbetare kammade ullen med 2:ne kammor; kammorne wärmdes ständigt genom horizontale springor på ugnen. Ugnarne gäfwö et stadigt os, besynnerligen om wintertiden, så länge fönstren ej fingo öppnas: wi märkte dock icke, at arbetarne hade fått annan olägenhet, än det allena, at de mistat lukten, och at de af minsta quantitet i starka drickar snart blefwö betagne.

SPINNHUS sågos tillika åtskillige.

SPINNERIET til fina kläden, där alla rullarne spunnos til skapnad af en kågla.

WARP-MACHIN, eller Skerran, som sjelf flyttade trådarna up och neder, så at de lupo spiralt up och neder åt warpen.

KLÅDES-FABRIQUEN med 4 stolar: 3 hwardera wäfsde twänne personer, af hwilka hwar och en hade sina 2 trådar. Kardningen för rättades här på 11 Skrubbor. Ullen gick ifrån de gröfwa Skrubbor til de finare. De finaste kardor eller Skrubbor woro af en ogemmen finhet. Här warpades med 20 rullar. Dese wäfstolar syfvelatte 97 och 82 Spinnerstör. Här war et stort magazin af ull, som måst war färgad, och et annat magazin af färgadt och ofärgadt garn. Denna Fabrique hade sit eget färgeri. KLÅ-

KLÅDESWÅFWERI för fina klåden, med 2:ne stolar. Här sägs, at ju lösare ullen war spunnen til inslag, ju fastare och tätare blef klådet.

KLÅDESWÅFWERI för grofwa klåden med ullens fardning och des magasin.

ÖFWERSKÅRERI, där 2:ne karlar med stora och ofanteliga jernsayer klippte hwart klådstycke. Twänne stora Klådespräfsar, utom en Kallpräfs; uti klådespräfsningen interfolierades klådet med papp, präfsades och uppvärmdes med 2:ne jernhållar emellan hwart klådstycke. Magazinet med beskurna och obeskurna klåden.

RUGGHUSET där klådet, som förut blifwit fuktadt, ruggades eller fardades af 2:ne karlar, hwilkas fardor woro ihopsatte af 8 capitulis Dipsaci. Magazinet, i hwilket fardor, eller capitula Dipsaci, bewarades in futurum usum; här torfades också klådet, samt Klådesmangelen drogs af en häst.

RAMGÅRDEN war stor och widlyftig, med många rammar, på hwilka klåden uphängdes til torlande.

FÄRGERIET försedt med stora och sköna kättlar, ibland hwilka war en stor och fyrkantig Tenkättel för Charlacans färgeriet, tillika med typhuset.

TWINN-MACHINEN war oval med 40 rullar, eller 20 på hwardera sidan: denna twinnade tillsammans det garn, som förut war duppleradt på en liten räck, då allenast en liten flicka drog omkring Twinn-machinen. Här förfärdigades också Floretts-band.

GARN-MAGAZINET, med garn af alla sorter, spunnit af Bondepigorna; det finaste hade 59 harswor på hwar mark ull. Bomull sägs här spunnen til den finaste trå.

STRUMPWÅFWERI werkstaden, uti hwilken sägs 14 Strumpstolar, som förfärdigade sit arbete så enfaldigt,

som de konstigt woro ihopsatte. Nu woro allenast 7 stolar i gång, af orsak, at strumpwåfwerie i de senare åren på andra och flere ställen blifwit anlagde, så at consumptionen här aftagit. Wid hwar wåfstol hängde et stort glas-klot fullt med klart watten, som ifylldes, så snart det evaporerade, och då detta watten satte någon orenlighet til botten, fördrefs samma floccus med några droppars tilgjutning af skedwatten; dese Glas-kulor staldes jemte lampau, at gifwa sten, och mera ljus i mörkret.

STRUMPKARDERIET, där strumporne kardades med 3:ne hopsatte hufwuden af Dipsaco, hwilka woro stälde på et jern, likt en treuddig gaffel: taggarne på dessa hufwuden af Dipsaco woro mycket styfwa; men kunde dock ej längre nyttjas, än en dag.

FRISWÅFWERIET; här woro 3 wåfstolar, 6 ull-kardningar, 5 Sponråckar med stort draghjul och skruf ytterst på lilla Tenen, som gjorde den grofwa tråden. Här suto på hwardera wåfstolen 2:ne karlar, hwilka hwar hade 4 tråder, och de kastade den stora skötteleen genom wåfwen til hwarandra. Här arbetades $1\frac{1}{4}$ Sk.pd. ull hwar wecka.

ESTOFTSWÅFWERIET med 14 wåfstolar, som woro lika med de allmänna wåfstolar; men sätet, på hwilket arbetarne suto, hade wid ändarna en ayel, at det kunde böjas fram och tillbaka.

DAMASCERAD SATFIN wåfdes på samma sätt, som Damask och Triumphant; många Söls hängde på sidan af wåfwen, där det ena Sölsiwet neddrogs efter det andra af en goße, til des alle Sölsiwen woro neddragne, då de åter upfördes, och på lika sätt continuerades; under wåfningen nedtryckte wåfwaren sina ordinaire Söls med fötterna, som gjorde en ordinair wåf, men lateral Sölsiwen gjorde ritningen.

RASKWÅFWERIET: Magazinet hårtil war mycket
an

ansenligt. Garn sågs här fint som Silke; så at man af et skålpund hade 96 harswor, hwar harswa af 5 knäpp, och hwar knäpp af 80 omgångar, altså hwar dera harswan af 60 alnar. Dupler- och Twinn-Machin.

BOMULLSWÄFWERIET: Här sågs Parcum wäfwas med 4 Sölf och trådar. Blekplatsen låg här jemte utbredd, och full med åtskilliga Bomullstyger.

NOPPKINS WÄFWERIET, där wäfstolen bestod af 8 Sölf och 4 trådor.

BAND-WÄFWERIET af 6 stolar, på hvilka floretts Banden wäfdes. Här sågs en stor Trå-Trumma, Tunna eller Cylinder, alt omkring igenom borad med tåta hål, genom hvilka figurerna på banden utstakades, på et konstigt uträknadt sätt. Magazinet med en myckenhet band uti.

BANDSTOLAR 3 stycken, på hvilka 24 å 25 band tillika wäfwes, och ofta hwardera bandet af olika couleur; alle dese banden wäfdes sig sjelfwe, när allenast et litet barn drog wefwen. Här wäfdes 60 stycken band på en wecka, hwardera stycket 50 alnar långt.

SILKES-BANDS-WÄFWERIET: Här woro 9 stolar i full gång, som alle wäfdes sina band, af hvilka somliga woro utzirade med rosor, somliga med bokstäfwer, och somliga med andra zwitter.

RÅ-SILKES-BODAR, där rått Silke spans, innan det blef floretts band. Magazinet af Silke.

SILKES-REDERIET, där Lachagie fokades, kardades på långa kardor, sedan spans på Svenska råckar, och ändteligen användes til floretts band.

NÅLMAKERI-WERKSTADEN.

STRUMPSTOLSMAKERIET, uti hwilket strump-machi-

chiner af jern smiddes, och förfärdigades konstigare, än något Ur. Utur denna verkstad woro åttskilliga Strump-machiner förfärdigade, och sålde til andra Manufacturers tjenst. Här sågs äfwen en Strump-machin, af Commerce-Rådet POLHEIM inventerad, i hwilken konsten prisade sin mästare, så mycket mer, som hon war simplare, än de allmännare. Denne nyttjades dock icke, emedan han mentes wara försen, hwilket dock stodo snart at hjelpas.]

GULDSLAGERIET: Här sågo wi huru guldet lades emellan fyrkantiga lappar, stora som et par kort. Dessa lappar woro alle tagne utur hinnan på blåtarmen i orar, och serdeles präparerade. Hwar lapp bestod af tvåanne hofsatte hinnor; 500 sådana hinnor gjorde en bok, hwars yttersta blad war af pergament; emellan dessa blad lades guldet, och slogs med starkaste hammarslag, då det deraf utwidgades. De berättade, at man af hwarje ore ej fick mer än en enda lapp, ty allenast en liten släck af tarmen tjénar til en sådan lapp, at altså en sådan guldslagare bok måste tagas af 500 orar, och därtill, at om den, som slår guldet, kommer til at slå et enda oriktigt slag, springer ofta hela boken, som sedermera blifwer onyttig. Man tog några hinnor eller blad af gamla guldslagare böcker, at försöka, om de mände werkeligen åga den förtreffeliga kraft, som dem tillägges, så emot färste, som röttsår, genom det man allenast lägger sjelfwa bladet på säret, och sedan det är pålagdt, allenast sticker igenom det et par hål med en nål.

METALL-ARBETERIET hos Petter Wirgman: Här såg man tvåanne artiga machiner, af den stora POLHEIM inventerade, den ena at igenombära jern, den andra at präsa knappar och dyligt mer. Här wisades of en Färnisa, som liknade guld, och hölt sig fast på Mesing, äfwen i hett watten. Et artigt slags knäpp-lås efter Chinesiskt sätt, hwilka ingen kunde uplåsa, som ej sedt uplåsnigen tilföre, fast än han hade nyckelen.

telen. Här hade ungdomen tillfälle at öfwa sig uti handaslögder wid metallers arbetande.

MINUT-BODEN, där allehanda här tillverkade tyger, Kläden, Fris, Strumpor, Noppfin, Parcun, Hattar, Carduser ic. såldes i minut.

STRUMPGARNS-BODEN, i hwilken strumpgarn sågs af allahanda couleur och finhet, och äfwen den allrafinaste Eistätterse ullen, som i finhet och mjukhet täflade med sjelfwa Silket.

MATERIAL-MAGAZINET war et stort stenhus, under hwilken botten war en stor och warm källare, i hwilken hwarjehanda wåta saker, och en stor hop färgor bewarades. I detta Magazinet sågos ofantelige Ullsäckar, konstiga Cattuns former, och allahanda färgmaterialier, hwilka lägo i beredskap under det de gömde et stort capital, at wara färdige wid första wint. Af de materialier jag här såg, wil jag allenast specificera de förnämsta:

LIGNA: Bresilia, Bresiletta, Fernbock, Gelbholtz, Blauholtz, Werfertholtz, Japanholtz, Sandel, Buxbaum, Lignum vitæ, Spanströr (til Wåskedor), &c.

FÄRGGRÅS: Engskära, La vau (Franskt och Swenskt), Orleans, Lacmus, Wejde (Engelskt, Franskt, Erfurthet, Swenskt; de två sista lika goda, och bäst), Indigo, Krapp, Sumack, Granatskal, Lagerbår, Galläpple, Cochinell, Knoppergall (gallæ species), Spansk Peppar (Capsicum), Sennetsblad, Cocus-skal, Angelicærot, Calmus-rot, Fœnum græcum, Floesamen (Psyllium), Janingo-frö (trilocularis), Karborre-frö, Coloquint (at röfa mot insecter), Karder.

PINGUIA: Gummi Arabicum, Tragacant, Hartz, Linolja, Bomolja, Rosolja, Talg, Tran, Husblås, Lim.

MINERALIA: Alun (Romerff och Swensff), Vitriol (Swensff), Winsten (hvit, röd), Sal tartari, Potaska (Swensff, Krensff, Pålssff), Souda, Salmiac, Sfedwatten, Arsenicum, Auripigment. Lithargyrium, Minia, Brunocker, Gulocker, Kölnisk Erde, Sittgelb, Spanskgröna, Ten, Bly, Jern, Messings-latun, Aurum rubr.

RUDMATER: Ull, (Isländsk, Pomerisk, Spanisk, Pålssff, Ängelsk, Gutländsk, Esderstettisk, Meckelburger, e. gr. sorterad, kammad, tvättad &c.), Bomull fin, ordinair, grof), Camelgarn, Hamp, Kohår (til Klådes Ufftor), Florett (A. B, Kolnisk), Silke (trom-ordosetta, Lauage), Flock af Frisen til Tapeter, Klådesskaf, Lin, häckladt, Garn, blekt, för Polamenteur band 6 slag, Båfwerhår til hattar.

PIPERUKET war anlagdt utom staden; här woro 60 personer syfellsatta med lerets åltande, rullande, kastande, torfande, polerande, ståmplande; och huru små gossar här användes til samma tjenst som store: Pipor ne formerades uti en Mesfings-form af tvåanne stycken, som långs åt och emellan sig lika slutades tillsammans. Formgöraren filade och formerade desse pipor former uti en serstild kammare. Pipleran, som hämtades ifrån Holland, war hwit, och rodnade icke uti bränningen; då man skrapade på henne med nagel eller knif, glånsade hon, som en hwit Talc, och mjölet war emellan fingrarna fett, slipprigt, flibbigt, nästan som en Talg eller Talmjöl. Källare woro anlagde, i hwilka de obrände pipor bewarades för frost och stark torfa. Tunnorne, i hwilka piporne brändes, woro af ler, liknade nog Socker-former, fast desse hade en flat botten. När piporne sattes in i Tunnan, tåktes hon med et papper, som war bögd in formam conis, och beströfs med lera på båda sidor, så at ler-skärpan blef qwarstående, sedan papperet brunnit bårt. Piporne brändes 24 å 26 timar uti en hög half Cyldrisk ugn:

ugn; 15 à 16 Tunnor brändes tillika, 10 à 20 grofs i hwar tunna, 144 Pipor i hwart grofs.

PLANTAGER woro anlagde på norra och södra sidan om staden, fördelte uti wiåa quarter eller torg genom lefwande Häckar, eller ock höga afhuggne Enebuskar, som ej under torrkandet lemnade sina blad, eller barr, hwilka alla gåfwo et behageligt lungn för Plantagerne, de där woro så af Färgegräs, som Tobak.

FÄRGEGRÅSEN woro på norra sidan af staden, och bestodo af Wejde, Wau, Krapp.

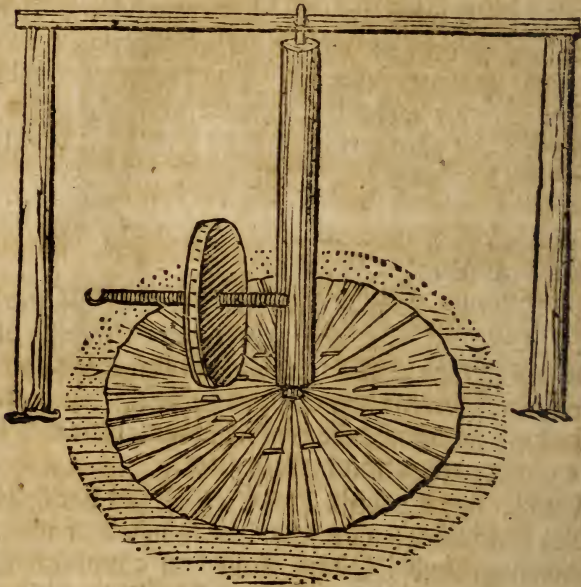
KRAPPEN eller *Rubia Tinctorum*, war planterad uti rätt stor myckenhet, och wårte ganska frodigt utan at dödas af winterkölden, då han allenast tåktes med granris, dock fordrar hon wål mera skötsel, och bättre jord hos oss, än utomlands eller i Skåne; hennes röda rötter woro redan tämmeligen store.

LA VAU, eller *Luteola* (*Flor.* 439.) sås här årligen uti stor myckenhet; i år war hon tvingad af wårtor^{an}, omkring Lund i Skåne skulle hon aldrabeqwåmligast komma fort, där hon sjelf wåxer wildt.

WEJDE, *Isatis* (*Flor.* 543.) wår åfwen sådd i stor myckenhet; det warar allenast tu år, ty sedan det burit frukt, förwisnar merendels roten; det wårte wål och frodigt; men jag skulle tro, at det ännu blefwo frodigare, om det såddes på öpet fält utan häckar, emedan des hemwist är wid strander, där blåsten altid ristat wårterna. Bladen affkåres til plantan, och präpareras til bällar, efter det sätt, som allmänt brukas. (*Raj. hist.* 842.)

WEJDEQWARNEN bestod af et flatt rundt golf, uti hwilkers centro upgick en vertical axel, högre än en karl, utur hwilkers sida en arm utstråktes med et stenhjul, likt en qwarnsten: då en häst drog omkring handen af denna qwarn, och språng rundt omkring, rullandes stenen på golfsvet, som efter stenens wåg war
be

beslagit med tversjern, som stodo i quarterifrån hwar-
andra, at härmed söndermala Wejdet.

TOBAKSHAGARNE bestodo af långa, och mer än alus
djupa fångar, i hvilka gödslen låg djupt och midt uti
fången, hwarföre plantorne sent wåxa, för än de med
sina rötter upkomma, då de sedermera hastigt blifwa
store. Köld, watten och wäder äro Tobakens fiender.
At undwika Kölden, sås plantorne om wåren i en bänk,
och täckas med pappers fönster. At undwika Watnet,
äro fångarna höga, branta och smala; så at allenast 2
rader plantor kunna stå på hwardera fången. At und-
wika Wädret äro förenämnde häckar anlagde omkring
widlyftiga quarter.

TORKHUSEN woro store, och et uti hwardera Tobaks-
hagen. Dese woro så wäl höga, som långa, och ha-
de merendels en flygel midt på wäggen. Wäggarne
woro genomskurna med aflånga gluggar, hvilka kunde
tilt

tillsutas kunde med nedhängande luckor, genom hwilka luften insläptes under torftiden.

TOBAKS-SPINNERIET af 12 rullar: Här sägs Krulltobaks skåringen, fyrskurna Carducers förfärdigande, 4 Tobakspräfer, Snusqwarnar lika Risqwarnar. Denna Fabrique täflar med alla andra i godhet och quantitet af Swenskt Tobak; ty man har här förledit år skolat spunnit Tobak för 40000 dal. S:mt. och 39000 L \ddot{a} . af de blader, som här wuxit.

TOBAKS-MAGAZINET för bladen besågs: Klappmachinen, där stjelskarne (petioli) planerades emellan et par jernfallsar.

COMMERCIE-RÅDET JONAS ALSTRÖM hade allt detta inrättat, fast mycket med publici hjelp; han hade förskaffat machiner, förskrifwit arbetare, som allt war så mycket, at wi kunde tröttna wid endast at se det med flygande ögon. Den, som här icke sjelf varit, kan aldrig föreställa sig allt detta. Här ses huru wida den kan gå, som användur sin tanke på något wist, och därtill äger en brinnande lust at tjena publicum; En sådan gör ofta mer, än många tusende ohogade. För Herr ALSTRÖMS tid woro Manufacturerne hos oss i et djupt mörker, öfwer måsta Riket, som nu klåda och föda så många tusende innom landet. De måste arbetare wid Alingsås woro nu Swenskt folk, som lärdt af de hit utifrån förskrefne Konstnärer, så at de måste werkstäder nu drefwos af våra egna Landsmän, som förstodo så wäl at tilreda de hårligaste klåden och tyger med Swenska händer i Sverige, som någonsin andre nationer utomlands. Här hafwa åtskillige Manufacturister såt konsten, Handtwerkare anledning til machiner, och många Ståndspersoner blifwit upmuntrade, at bereda sig tyger til husbehof, ja, sjelfwe Landtmannen har här omkring blifwet begifwen på spånad och wäfnad.

RESANDE ynglingar, som tänka besöka utrikes orter, borde först bese Alingsås och Fahlus grufwa, at de icke må söka utomlands, det de äga hemma, och de studerande wid Academiën, som hafwa någorlunda tillfälle, borde åtminstone 1 a 8 dagar här använda, uti hvarje verkstad, at se huru de kläder göras, med hwilka de sjelfwe prunka.

Jul. 8.

TOBAK planterades af åttskilliga Bönder omkring Alingsås, til egit behof, och war dem nog, om de allenast ägde 150 plantor. Bönderne torka sina Tobaksblader, och hafwa lärdt at något litet swetta dem; wid Jul-tiden bestänka de bladerna med litet wört, eller färsköl, i stället för sauce: de spinna icke sina blader; ty spinningen är endast gjord för wigheten, transporten och afsmätningen. Så nyttigt som det är för Bönderna, at hafwa oöfpanades Tobak för egen mun, så skadeligt skulle det ock med tiden blifwa, om Bönderne begynte anlägga stora plantager, och derigenom stjäla bårt gödslen ifrån åkren, ty Tobaksfabriken tyckes oförgräpeliggen nödwändigt böra wara Städernes enskildte.

SURBRUNNEN låg strax nedan om Alingsås, des watten pröfwades, som war långt starkare, än wid Surbrunnen i Borås.

cum *Gallis* tingebatur colore atropurpureo.

Pulv. Theæ dilutiore.

Succ. heliotrop. immutata.

Syrup. violar. virescens.

Coccinella obscurius rubra.

NORRBY WATTEN, som utgafs för Surbrunn, pröfwades på samma sätt; men hölt intet mineral, utan war et rent watten.

BOTANIQUEN, eller åtminstone wanen at fånna örter,
och

och at weta på dem några namn, lärdes *Pistarne* af Scholamästaren *Hultén*, genom små premiers utgifwande til dem af *Disciplerne*, som häruti wisade sig färdigast; hwarigenom en otrolig hog rotade sig i deras spåda år, för en gagnelig wettenskap, den sedermera swåriligen utrotas.

HEDERA (*Flor.* 190.) war funnen af *Herr Hultén* wid *Alingsås*.

LATHRÆA Squamaria dicta (518.) war sedd här omkring i *Björklundarna* nedanför bårgen.

CALCEOLUS marix (735.) war upletad af samma *Hultén* wid *Timsdala* på *Billingen*.

VACCINIUM maximum (312.) wårte på åtskilliga ångar jemte det wäl belägna *Hjelmare Rústhöll*, och gat tillkänna det ringa förråd på *swartmylla*, som ången innehölt, ty hwar som hålft denne buske wåper i någon quantitet, är altid en ufel jordmon.

BUNAROT tallades af *Wästgötarna Artemisia* (667.).

WEKAR tallades *Salix* (792.), eller *Uplanningens Jolster*.

POTATOS, eller *Solanum tuberosum* war planterad af arbetsfol et wid *Pipbruket*, på hellswa bårget emellan *klipporna*, dit mylla war förd och lagd; det wårte wäl, och rötterna woro om hösten icke swåra at igenfinna, ty de hade ej tilfålle at gå på djupet.

JETTEGRYTAN af 1 alns djup och lika bredd sågs uti en nedfallen klippa wid *Pipbruket*.

DYNGESTACKEN wid *Pipbruket* hade jemte sig et stort upgrafwet dike, i hwilket dyngwatnet rann och samlades. Diket fyltes med torf och mosar utur kårren, som insöpo dyngwatnet, och således blefwo förwandlade uti mycken och frön gödsel.

GETSTALLET war fringsatt med *Bänkar*, på hwilka *Getterne* kunde ligga, som gerna ligga tort och högt.

På sidorna woro Håckar fästade, at fodret ej skulle spillas.

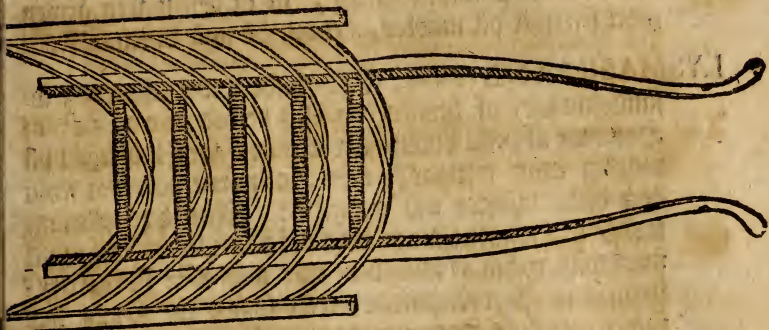
TEGELBRUK war anlagdt ut wid Pipbruket på en angenäm ort, wäster om staden, där watnet kringskuret de sköna blomsterfältten.

RAPSAT hade Herr ALSTRÖM låtit så på en åker til Oljeslageri. Denne *Brassicæ calvx* war semipatens. *Caulis* lævis, rämölus. *Folia* superiora longa, subdentata, basi rotundata, amplexicaulia; inferiora lyrata, glabra uti tota planta. *Siliquæ* longæ, crassæ, subtorosæ. Denne lyckades ej synnerligen wäl i profiwet; Jag skulle holla före, at Gottlands Rosworne med större båtnad kunde sås til Oljeslageri. *Se. It. Gottl.* 240.

GLI, et slags ganska liten fisk, den folket höllo före wara fiskungar, for som solgran i ån, åfwen som Mört wid stranderna om leketiden. De woro ingalunda större än mygg; wi upfiskade några, och sunno, at de icke woro fiskungar, utan et serskildt slagte eller PHOXINUS seu Cobitis Cyprini species. (*Faun.* 331.) Deras rygg war med wändeligt många små swarta prickar beströdd, och deras buk hwit.

KÄRRORNE här på orten bestodo af en stega, som lades på en ayel med et par hjul efter allmänt bruk; men häcken formerades af spröt, eller källpar, som nedbögdess under stegans spol i kors, och ändarne bögdess sig altså åt sidorna up åt til lagom widd, så at inga andra Håckar behöfdes på sidorna, hwilket föreställes uti följande figur, at jag må slippa en widlyftig beskrifning på et simpelt werktug:

Se figuren på följande sida:

FÄRGAN, som gick öfver Än emellan Staden och Pipes bruket, kunde bära 10 à 12 personer. Hon war däruti artig, emedan hon kunde byggas utan proportionel omkostnad emot de andra Färgor, och emedan den som wille sätta sig öfver på henne, behöfde ingen färgefärl, ty hon drogs utan möda, ändteligen emedan man kunde lätt draga henne til sig, då hon stod wid andra landet. Sådane borde på många ställen anläggas, besynnerligen wid städer; e. g. wid Swartbäcken i Upsala) där man ej beqwämligen kan få bro.

RESAN stälde ifrån Alingsås åt Götheborg.

LANDET blef fullt af bärg och backar, af lerjord, och af långa ångar emellan bärgen.

ÆKAR stodo nog mycket på bärgen, men alle woro i toppen falnade, hwilket kom där af, at rötterne stötte emot hårda hållebärgen; ty man ser det samma på små trån, som planteras i krukor, at då deras rötter ej få rum, utan stöta emot botnen, falna de först i toppen.

* **INGARED.** *quart.* 4½.

NATTEN kom på med sit tjocka mörker; himmelen war mulen, at inga stjerner syntes; men deremot tyktes de tusendetal's nedfallit på jorden, där de lyste på ömse sidor

dor om wågen ibland gråset, så at Skraparen åfwen gjort stjernor på marken, genom de små Lysmaskar.

LYSMASKARNE (*Faun.* 584.) hade under stjerten 3 lysfande ringar, af hvilka den sista bestod af 2 puncter; Honorne af dessa Lysmaskar äro de, som här ligga på marken utan wingar; men Hanarne häremot skola äga både wingar och wingskal: Man har allmänt trodt, at Honorne gingo med dessa lyfkor, at wisa sina mån wågen, och at låna dem eld; men vår store Entymologus Herr Cammarherren CARL de GEER har funnit, at dessa Honor metamorphoseras och aflåda sin hud, samt at de lysa både förr och efter förwandlingen, eller både då de äro Skräpufar, Puppor och Kråk; hwaraf tyckes slutas, at denne eld icke är någon kärleks eld, ty en sådan brinner aldrig hos barn, som ännu icke äga olja.

* LERUM, *quart.* 52.

Julii 9.

RESAN ifrån Lerum til Gøtheborg.

LANDET ändrade sig, så snart man infommit uti Gøtheborgs Län, där Landswågen 1 mil ifrån Lerum gick neder för et högt bärg. Strax öppnades Gøtheborgs Län med et långt, men smalt fält af ångar och åkrar, som sträkte sig hela milen in åt Gøtheborg. Detta liknade nog Tems floden, (allenast det städt under watten) då man ifrån hafwet seglar in åt London, fast de på bägge sidor liggande bärg woro här mer skalote och klippfulle. Då denna tract fördom stätt under watten, har ofelbart detta varit inloppet och harnen för Wästgötarna, under den tiden de foro i Härnad.

SKOGEN tog alt mer och mer af, så at man sällan såg några trån, utom dem som blifwit planterade wid gårdarna.

GÅRDS-

GÄRDSGÅRDARNE woro låge och smale, upmurade af Kullerstenar, som wid första påstötandet ramlade omkull.

ONONIS inermis (*Flor.* 622.) wårte öfweralt uti ångarna.

PTARMICA 706. stod allmän på ömse sidor om wågen.

RUBUS maximus, fructu nigro⁴⁰⁹ wårte lif Björnbår ibland buskarna, och jemte gårdesgårdarna, men mycket högre och fastare än Björnbåren. Flores corymbosi. Petala, stamina, & pistilla alba. Calyces quinquepartiti foliolis ovatis, concavis, acuminatis. Denna har jag tilföre icke funnit i Sverige wildt wårande. I Angeland är han allmän, där jag sedt honom ibland lefwande häckar, dem han mycket ihoplåtar och gör fastare.

* GÖTHEBORG. *quart.* 8.

GÖTHEBORG war den tåckaste stad ibland alla i Riket, til storleik något mindre än Upsala; nästan rund, omgifwen och befästad med Wallar och Grafwar; afdelad med regulaira, råta och jemna Gator; genomskuren med åtskilliga Grafter eller grafwer, som på ömse sidor hafwa gator. Sjelfwa grafwerne äro på sidorna perpendiculairt murade med gråsten, så at gatan til en mans högd står öfwer watnet; Broarne eller Bryggorne äro hwälfde; Löftrån äro planterade på ömse sidor om grafwerne, så at denne Stad mycket liknar de Holländska städer. Husen äro til största delen stora och swåra Tråbyggningar, af två wåningar, och nära intil hwarandra stälde, utanpå beslagne med bräder, samt målade med röd eller gul färg, men knutar och fönsterkarmar med hwit eller blå; så at de på någon distance mycket likna stenhus: grunden eller murarne äro äfwen som wäggarne beslagne med bräder. Taket äro af tegel, och fönstren af Angellst eller Franckst glas. Göta Elf stryker intil staden, och har com-

munication med grafterna; men på västra sidan stöter Hafsvisken til staden, så at stora skepp kunna nås staden på 1 eller $\frac{1}{2}$ mil, och där hafwa en beqwämlig hamn; men små och nåtta fartyg kunna gå in i sjelfwa staden; eljest skilja et par höga bärg hafwet ifrån staden. Han ligger nog sidlänt, så at husen ofta äro bygde på pålar; häraf sker, at watnet i grafverna är ofta något stinkande, hwaraf orten blifwer mindre sund. Här i staden är Landshöfdingesäte, Gymnasium, Guarnizon, Ammiralitet, Fortification, Artillerie; tvåanne Borgmästare, en skön Rådstuga med Börsh; trenne Kyrkor och Ostindiska Compagniet. Den beqwämliga Seglation ifrån stora västra hafwet, utan at passera Sundet, lättar Handelen; hwaraf de måste här lägga sig på Handel och Seglation. Staden är folkräk af Handlande, Seglande, Milice, Främmande, och Folk, som stöta til ifrån hela landet; hwaraf här är mycken roullance, så at inbyggarne må wäl, och äga sköna samt wackert meublerade hus. Castellerne Göta Lejon i nordost, och Kronan i söder ligga på hwar sit bärg, låga, cylindriska, wid basin fyrkantige, på alla sidor med styckgluggar försedde.

Julii 10.

CURIEUSITETER samlades i dag hos de Herrar i Götheborg, som af slika saker woro älskare. Directeu- ren öfwer Ostindiska Compagniet Herr SAHLGREN skänkte mig en PARADIS FOGEL; Stads-Physicus Herr Assessor BOETIUS en CAPRISCUS, Herr Doctor LECHE en hoy INSECTER och en CAPRISCUS; Apothekaren LUT en GVAPERVA och en CANCER; Apothekaren BAUCH en PISCIS QUADRANGULARIS, en NAUTILUS, en Testa testudinis, och några Ostrocodemata; Assessor FERBER, namnkunnig af sin *Horto agerumensis*, wisade oss hwarjehanda, och Lector EKSTRÖM led- sagade

fagade of at se Bibliothequet, där en Sturio, en Anguilla marina maxima, en Vitulus biceps, en Testudo maxima, et Titanokeratophyton och en Papegoja bewarades, tillika med en hopy wakra böcker.

PSITTACUS ruber, alis viridibus, remigibus rectricibusque introrsum purpureis, war stor som en duswa, öfweralt blodröd, utom pennorne i stjerten och wingarne, som woro gröna på den sidan som syntes; men så myckert af dem, som tåttes af andra sjedrar, war öfwen rödt.

CANCER cantonensis. Cancer marinus minimus quadratus. *Sloan. hist. 2. p. 270. t. 245. f. 1. Thorax* quadratus, convexus, lævis, lituris obscure ferrugineis adpersus, margine acuto cinctus. *Oculi* prominuli, pallidi, sinu oculos excipiente postice acuto. *Chelæ* obtule dentatæ, brachio acute angulato. *Pedes*, præter chelas, 8, lanceolati, ciliati. *Cauda* sub abdomine tota inflexa, ovata, obtusa: articulis 6, latis, depresso, ciliatis. *Pinnæ* sub cauda 4 utrinque, angustissimæ, ciliatæ, & præterea Racemi ovarum itidem 4 utrinque. In *Abdomine* subtus punctorum par eminentium & osseorum. *Magnitudo* cancri ad Arenas nostrates sylvestres maximas accedit. Figuren kan ses Tab. 3. fig. 1, där a på öfra sidan, b på undre wises i naturlig storlek.

BALISTES, quæ Gvaperva Chinenfis. *Corpus* acutum, compressum. *Dorsum* antice gibbum. *Pectus* compressum, pinnis pectoralibus terminatum, prominulumque. *Latera* corporis picta lituris lacteis, annularibus, interruptis, puncto centrali lacteo notatis. *Caput* magnum, thoraci immersum, dentibus minutissimis instructum. *Filamentum* subulatum, erectum, loco narium. *Pinna dorsalis anterior* retrorsum falcato-subulata, mollis, alta, e gibbere dorfi juxta caput enata,

radio 1. Pinna *dorsalis posterior* radiis 12. Pinnæ *pectorales* brachiorum instar manubrio instructæ, & antrorsum manuum instar inflexæ, (quod in piscibus singulare) radiis 10. Pinnæ *ventrales* approximata, radiis 5. Pinna *caudæ* radiis 9. Pinna *ani* radiis 7. *Iris* oculorum alba. *Magnitudo* totius piscis vix extimum pollicis articulum superat. Diversissima species a Gvaperva Jonst. Tab. 36. f. 6. quam ex America possideo. Figuren på denna kan ses uti naturlig storlek Tab. 3. f. 5. hvaråst han på sidan är aftagen lit. a, men på ryggen lit. b, at armarne på pinnis pectoralibus må tydeligen visas för ögonen.

OSTRACION quadrangulus, maculis variis plurimis. *Art. syn.* 85. *gen.* 56. eller *Piscis triangularis major.* *Clas. exot.* 142. Kroppen var tåkt med bruskaktig skorpa, til formen fyrkantig; sjelfva skorpan var liksom tåkt med serkantige figurer, som hade små uphögde puncter, liksom chagrin; men Stjerten var et par tvårfinger framför stjertsenan bar, och tåkt med en tun hud. *Radii Pinnæ Pectoralis* 10. *Dorsalis* 8. *P. ani* e regione *dorsalis* 9. *P. caudæ* 10. integræ.

OSTRACION compressus, fasciis nigris, cauda lateribus muricata. *Corpus* compressum, figura *Perca.* *Dentes* in utraque maxilla 8, lati, parum acuti: intermediis sensim longioribus. *Squamæ* corpus tegentes, rhombæ, punctis callosis scabris. *Latera* corporis cinerescencia cum *Fascia* nigra, a vertice per oculos, pone pinnas pectorales, ad pinnam ani ducta. *Fascia* altera acuminata, nigra margine albo, ab ano antrorsum porrecta. *Linea* alba a fine pinnæ dorsalis posterioris, ad medium piscis latus, & alia ad marginem posteriorem fasciæ nigræ prioris, in angulum acutum coiens cum priori. *Abdomen* subtus cartilaginoso-scabrum. *Caudæ* latera quadruplici ordine retrorsum aculeatæ sunt (ordine superiore brevioribus)

viore), quod in hoc pisce singulare. *Pinna dorsalis anterior* radiis aliquot: quorum anticus crassissimus & antrorsum scaber. *P. dorsalis posterior* radiis 24, ramosis. *P. pectorales* radiis 13. *P. ani* radiis 21. *P. caudæ* integra, radiis 12. a D. D. LECHE.

OSTRACION compressus rufescens, pinnae dorsalis radio longo retrorsum dentato. Monoceras. *Clus. exot.* 142. *Corpus* rufescens, compressum: squamis rhombæis, elevato-angulatis, punctatis. Os utrinque dentibus plurimis. *Caudæ* latera levia, nec aculeata. *Pinna dorsalis anterior* radiis 3, quorum 1:mus maximus, longissimus, crassissimus, antrorsum reflexo-dentatus. 2:us brevis, acutus, primo adhærens. 3:us remotissimus, distinctissimus, separatus in fossa dorsali, intra quam integra pinna complicari potest. *P. dorsalis posterior* radiis 30 circiter, mollibus, inermibus, distinctissimis. *P. pectorales* radiis 10 circiter. *P. ani* radiis 26 circiter, mollibus, distinctissimis. *P. Caudæ* integra radiis 8 vel 10. *Apex* pectoris prominet acumine scabro. a D. D. BOETIO.

PARADISÆA lutea, cauda pectore abdomineque brunneis, gula azurea. *Rostrum* picæ, aut sternæ, cultratum. *Caput* supra fulvum. *Dorsum* flavum. *Gula* viridi-cærulescens, ænea. *Pectus*, & *abdomen* brunneum. *Margo rostri* basin cingens, atertum supra, quam infra. *Cauda* longitudine corporis: *rectricibus* brunneis: 10, quarum 8 æquales; at intermediæ duæ longissimæ, corpore cum cauda triplo longiores, filiformes, brunneæ, radiis lateralibus, quæ pennam constituerent, omnino destitutæ, hinc quasi ferratæ. *Uropygion* s. pennæ caudæ basin supra tegentes, breves, caudæ concolores. *Hypochondrii* pennæ, & quæ caudam subtus tegunt longissimæ, (attingentes longitudinem rectricum intermediarum filiformium:) albæ, radiis distinctis, simpliciter radiatis,

tis, ut hæ pennæ clare, & distincte decompositæ conspiciantur: sunt hæ pennæ versus basin flavescentes. Femora & pedes, ut & alæ desunt. Denna Paradis-fogel har sit hemvist uti Ostindien, besynnerligen på Ceylon, där stora myror, så snart han dörr, äta up fötterna. Båtsmän, och annat sjöfolk, som aldrig skämma en god saga, taga bårt lären och wingarna, på det fogelen må synas sällsamare, och at Europeerne, som förundra sig öfver alt hvad frammande är, må lättare tro, at denne fogel wistas högt up i luften, och aldrig sätter sig på jorden, eller något trä, ja och, at han lefwer af luften: Swilket alt dock är en sägen; ty han har fötter, som en Kråka, och tager ofta mindre foglar til rof. Denna fogel fick jag til skänks af Herr Directeuren SALGREN. Således har jag beskriwit de raraste Indianiske Kreatur, som jag fått hos Curieuse i Götheborg. Nu följa någre rare af inländska insecter och örter, som Herr Doctor J. LECHE samlat här på orten, dem han behagat meddela mig, til at föröka Säderneslandets Natural-historia.

PHALÆNA pectinicornis elinguis, alis incumbentibus albidis: lituris fulvo-fuliginosis: angulis posticis fuscis. Magnitudo media. Alæ albæ: lituris transversis fulvo-fuliginosis, obsoletis; angulis alarum omnium ano proximis fusco-purpurascentibus. Alæ omnes subtus postice flavo purpurascentes.

PHALÆNA pectinicornis spirilinguis, alis patentibus flavis: superioribus fasciis duabus coloratioribus. Magnitudo Tabani majoris. Alæ inferiores supra flavæ, superiores flavæ, supra fasciis duabus, quarum anterior prope basin alæ, posterior ante apicem transversa; subtus fascia posterior omnes alas secat; margo posticus alarum itidem coloratior est. Fasciæ supra alas in mare fusce, in femina coccineæ.

PHA-

PHALÆNA seticornis spirilinguis, alis deflexis: exterioribus albo-maculatis, inferioribus nigro fulvoque variis. Magnitudo media. *Alæ exteriores* cinereo-fuliginosæ, seu nigro albo cinereoque variæ; *inferiores* nigro fulvoque variæ: omnes alæ subtus luteæ margine postico & fascia media, nigra.

PHALÆNA seticornis spirilinguis, alis incumbentibus: superioribus cinereo-nebulosis maculis duabus ferrugineis. Magnitudo Tabani. *Alæ* ferrugineæ. *Corpus* cinereum; in singulæ alæ superioris medio ad marginem crassiolem maculæ duæ ferrugineæ, quarum anterior minor rotunda; posterior major didyma.

PHALÆNA nasuta nigra, alis superioribus lunula alba: linea media nigra. Tota parva nigra. *Alæ* exterior prope marginem interiorem, in medio alæ lunula alba retrorsum spectante quam lunulam linea nigra transversim secat; hinc ex duabus lunulis quasi composita.

RADIOLA (*Flor.* 256.) visades af D. LECHE wid Kalbebeck.

SATYRIUM (*Flor.* 733.) Pseudo-orchis *Michelii* hade D. LECHE funnit på torra och skallota backar wid Kalbebeck 1 mil ifrån Alingsås.

PANICUM spicis alternis remotis laxis. *Hort. Cliff.* 27. Gramen paniceum spica divisa. *Baub Pin.* 8. Gamme Doctor hade funnit denna wid Diken på wåta åkrar, besynnerligen wid Kamlösa och Lund i Skåne.

CRYSTALLER gjorde af *Alun* och et af *assa* extraherat *sal alcali*, hwilkå *Salt-Crystaller* woro til formen lika *crystal'is nitri utrinque truncati* eller *Bly-Crystaller*, så at deras aflånge corpus bestod af 6 fyrkantiga

tiga långa sidor eller plana, men ändarne woro truncati eller tvårt affsurne med et sexkantigt planum.

LECHE, M. D. som tycks wara liksom född til historiam naturalem, har tillförene med oss communicerat et stort antal af örter, foglar och insecter i Skåne, med hwilka han föröf te wår Faunam och Floram Sveciæ. Han kunde wara i stånd, at wid Gymnasium i Götheborg tjena ungdomen bättre än någon annan uti Natural historien wid informations werket, däräst han här om tillitas skulle; om hwilket man så mycket mer gör sig försätrad, som des Ephorus den lärde Biskop Hr. Dr. WALLIN, aldrig sjelf spart någon möda för nyttige och curieuse wetenskapers upkomst i Nitet.

Jul. II.

SENECIO foliis pinnatifidis sessilibus: lacinulis angulosis, superioribus latioribus, florum radiis disco brevioribus; *Roy: Lugd.* 164. Senecio foliis pinguibus pinnatis, pinnis alterne brevissimis, radiis perexiguis. *Hall. Helv.* 732. Senecio hirsutus viscidus graveolens. *Dill. elth.* 347. t. 258. f. 336. är en liten ört, som allmänt fans på Götheborgs gator, besynnerligen på sösidan jemte bärge. Denne är ganska lik med den allmänna Senecio 690; men har flores radiatos. hwilkas frage är tillbaka bögd i frull, äfwen som Senecio 689, hwilken wi funno här på resan den 5. Julii; dock äro dese två sines emellan nog ättskilde; ty denne Götheborgske är liten, den andre stor. Denne är öfweralt beströdd med små hår, som uti en seg saft; den andre har icke sådan seghet. Denne har på sine pedunculis 2 à 3 blommor wid sidan af stjelen; den andre wäret in corymbum fastigiatum; denne är lik Senecio minor 690, den andre liknar Jacobæa vulgaris 688. på denne äro Calycis squamæ inferiores laxæ, apice sphacelatæ, longi-

gitudine fere calycis; men på den andra äro desse squamæ infimæ minimæ & arctæ. På bägge äro blommorna små, och fragen, eller radius revolutus, och det som synnerligt är, då denne lilla växer på bärren, är hon merendels beströdd inunder bladen med en lepra, eller et höggult mjöl, hwilket är sällsynt ibland växterna, om wi hos oss undantage Rubum 411. Alchemillam 135. Tragapogon 648. Efter desse två komma öfverens in corollis, och äro bägge besprängde med et besynnerligt gult mjöl, då de wåra på högen eller taf, och efter denne lilla blifwer på bärren högre, lemnas åt efterkommande Botanicis, at skärskåda, om desse två äro närmare fins emellan slägt, än man allmänt förmodat.

NISSENS TRÄGÅRD låg utom staden, artigt på Holändska sättet anlagd, med grafwar, hwaruti rinnande watten lop genom trädgården, med wakra häckar af hwit Bök eller Charme 786. samt med et litet orangerie.

HWITA BOKENS 786. blader woro måst hår i häckarna ihoprullade, eller med kanterna inböjde, så at afwiga sidan blef rundad; men med sina uphöjde nerver ganska mycket krusad. Wi förmodade, at Aphides ihoprullat bladen; men der fanns icke en enda, ehuru wi sökte derefter; man wiste ej eller, om starka wårterkan det förorsakat, eller om det war et nytt mode af krusade blad.

SWANOR (*Faun.* 88.) lågo uti wattugrften frit-hwita, med sina långa halsar, som på hufvudet hade jerngrå strimnor; Nässet war bekswart, som fätterna; men wid basen war det gult.

ANAS facie nudā papillosa (*Faun.* 98.) fanns i Trädgården til stor myckenhet; alle woro de hwita, alle små, alle luktade som moschus, at desse altså måtte wåra en mindre varietet, om icke något synnerligt species.

BROTTFÄLLING låg wid vägen, under det twi reste ifrån förenämde Trågård åt Carlebeck: denne eländige stackaren dreg in tummarna i handen, och bultade marken med rygg, hufvud, och hopdragne ben, at fraggan stod honom om munnen; men just som wi kommo intil honom, stante paroxysmen, utan någon påföljande sömn, som det plågar ske i rätt fallande sot, och han begynte tugga, hwaraf man förstod, at passionen ej war riktig, och begynte hårdt taltala honom, som ändteligen måste tilstå, sedan man beslagit honom i talet, at han fingerat denna sjukdom, til at beweka wårt och andras medlidande; ty han war en förflugen kari, som utan pass ströf genom landet.

KONGSGRAFWEN låg i södest ifrån Carlebeck, uti en liten åtteplats med uprättade stenar; hon war $2\frac{1}{2}$ famn lång, 1 famn bred, och eljest bygd såsom Hjelmars graf wid Falköping. Se pag. 81.

RUNSTENAR woro här inge, men Bönderne berättade, at i öster ifrån denna graf på andra sidan om en stor Mosa, skulle vara et bärg, på hwilket obekanta bokstäfwer woro skrefne; wi reste dit, och funno 3 skrefne rader, som sträkte sig wid pass 100:de alnar i längden; Bokstäfwerne stodo innom linier, ofwan och nedan, hwilka linier sträkte sig längsät en flat och sluttande bärgsflippa; hwar bokstaf war 2 å 3 quarter lång, och merendels 1 eller 2 bokstäfwer öfwer hwar linea; de fläste woro allenast strek, som gingo perpendiculart eller oblique til höger eller wänster; Jag är säker, at denne Runsten ej warit läsen på 100:de år, ty torfwen låg på flera ställen öfwer skriften til 2 å 3 fingers tjocklek. Om denna skrift ej måtte vara Billrunor, wet jag icke, hwad den skal kallas. Aldrig har jag sett så widlyftig Runsten, ej eller så stora characterer skrefne i sten.

SILENE floribus erectis, petalis emarginatis, calycibus teretibus, foliis lanceolatis (*Flor.* 367.) en liten

liten wacker Neglika, som är nog sällsynt i Sverige, stod icke allenast på dessa Runklippor, utan ock på alla fringliggande bärg. *Radix* biennis. *Caulis* spithamæus, dichotomus. *Folia* opposita, lanceolata, sessilia, glabra. *Perianthium* clavatum, decagonum. *Petala* 5, obtusa, emarginata, alba; limbo basi aucto duobus denticulis, ungue latiusculo. *Stamina* 10, alba. *Styli* 3.

CHINESISKA Gåf sågos wid återresan på Nådman Ahlströms gård Bø; de woro like med dem wi kalla Turfiska Gåf (*Faun.* 89.). Deras färg ofwan uppå war jerngrå. Stjertpennearne och bröstet gråaktige; magen och omkring stjerten hwite, ofwan på halsen något brunaktige (subgrisea); men halsen på sidorna hwitaktig; fötterne blekgule; näswoer bekswart med en stor swart klunß wid näswoets basen i pannan, hwilken war i proportion större, än på de Turfiska; halsen war ganska lång, och proportionerad emot en Swan-hals; Palearia eller kammarne under hafan kunde nåppeligen märkas; dese Gåfens låte war olika med de Turfiska.

AMURGRÅS kallades AIRA, quæ Gramen marix borussorum 70, den wi sågo wara hämtad af Bondepigorerna, och säljas i Götheborg i små qwastar, för i öre R:mt stycket, at hänga up i husen, för behagelig luft, eller ock för handqwastar, at lukta på.

KOPPER berättades af Presterna, som seglat til Ostindien, aldrig warit sedde på insula sanctæ Helenæ; men denne Dens Inbyggare få dem, som andre människor, så snart de komma på andra orter, hwaräst Kopper äro gångse.

FÅREN hade för någon tid sedan haft utslag på kroppen, det de kallade Kopper; men at en, som om winteren gifwit sina Får Cardebenedict aldeles præserverat dem för en sådan sjukta, fast hans Får gådt i bet med andra smittade Får.

Jul. 12.

3 dag lemnade Herr Directeur SALGREN oss sin slup, at segla ut åt hafswiken til nya och gamla hwarfwet, quart 2, at se, hwaråst Skeppen hamnade, med mera.

CAPRIFOLIUM germanicum (*Flor.* 191.) wårte wid hafssidan på åtskilliga klippor emellan springorna, där jorden war torr och skarper; denne wårt eller buske hade jag allenast tilförene sett i Sverige wid Kamlösa Surbrun i Skåne; han meriterar upmärksamhet, hållt då man ser honom tåla våra wintrar; ty ingen kan vara angenämare och tjänligare til sinä lusthus, som äro gjorde at spröt, för hwilka han såsom en Humle upklifwer, utan at med stjelfen årligen förwisna, och således hela huset betäcker med sina wackra blader, utom det han gifwer en angenäm luft med sina sköna blommor.

SEDUM rupestre (*Flor.* 388.) hade jag allenast sedt på några få ställen i Gottland, men här wårte det måst på alla klippor åt hafssidan.

SILENE 367, som i går omtaltes, wårte på alla klippor.

ORMAR funnos up emellan de brantesta klippor, af hwilka en togs, som war mycket stor och lång: Han war grå med några mörka fläckar på sidorna; men inunder brokig at hwitt och swart; hans scuta abdominalia eller tvårfjäll emellan hufvudet och afgangen woro 173 til antalet; men stjerten war inunder betäkt med 63 par fjäll. På bågge sidor om halsen war han hwit, och i munnen hade han ingen stor eller giftig tand, som kunde inböjas som en kattelö; hwaraf man säkert kunde sluta, at han war en **NATRIX** 259, eller Tomtorm.

BÖTTELET är en röd färg, som Wästgötharne sälja öfwer hela landet, om hwilken jag aldrig funnat få genom förfrågan någon redig beskrifning, ehuru denne färg öfwer

wer alt i Sverige är bekant. Jag fick höra at Västs-götherne ifrån Borås sidan ärligen fara hit til hafsklipporna, men besynnerligen til Hissingen, som på norra sidan stöter hit in, hwaråst de samla en Mossa, af hwilken de sedermera förfärdiga sin Böttele. Wid tilfrågan wiste hwar man at wisa oss denna färgemossan, som här wärte öfwer alla klippor, och war LICHEN leprosus candidus, scutellis fuscis: margine albo; (*Flor.* 942.) en Mossa, som utom Sverige ej är synnerlig allmän, åtminstone har jag mig icke bekant, at någon utomlands wetat använda honom til någon röd färg. Han wäxer som en tjock skorpa, hwitgrön, utan blader; des partielar äro afslånge och trubbiga; man finner sällan des Scutellas, som äro mycket wida, flata, gulaktiga, med en hwit trubbig kant. Mossan affkrapas hålst efter fuktigt wäder, torkas och males sönder, lägges i watten, omrörres, at all jord och grus må sjunka, torkas, lägges i en kruka, begjutes med urin, står således 4 å 5 weckor. Med detta färgas sedermera rödt garn. Häråst följer, at Bötteleten blifwer den samma, som beskrifwits af Herr *Kalm Babus.* 145.

JETTEGRYTOR sägos et par ej långt ifrån hwarfwet, up i bäragsklipporna, knapt et par byskott ifrån hvars andra: de woro håler swarfwade ned i bärget, såsom en Cylinder, af en alns djup, och lika bredd; af dessa grytor war den ena på sidan af bärget, där det något litet sluttade, men hålan hölt sig perpendiculairt, utan affigt på sluttningen.

ELFSBORGS FÄSTNING låg i quart ifrån landet på en liten holme, nästan midt i swalget af ingången at Götheborg, wid påß 3 quart ifrån staden. Det starka wästanwädrer förnekade oss at komma dit; ty wi fingo allenast högst på klipporna beskåda det på långt holl ifrån oss.

SPERGULA foliis oppositis, pedunculis simplicibus

378. wårte här på Klipporna, men sig sjelf så olif, at wi knapt kändt henne, om icke deß 5 pistiller rögt henne; ty bladen woro brede, lancett-life, stjellarne helt rafe, och kronbladen ej större, än sjelfwa blomfodret.

BILLINGEN war en liten holme, med et Batterie, som skildes ifrån landet med et litet fårr, hwilket den mästa tiden om året stod under watten, fast det nu war utorkadt.

ARENARIA *maritima* 376. β . wårte i detta utorkade fårr öfwerflödigt; stjellarne woro frypande; *Folia* subteretia, succulenta, obtusa cum acumine. *Stipulae* oppositæ, membranaceæ, brevissimæ, latissimæ, acutæ, infra folia coadunatæ s. unitæ. *Calyces* monophylli, quinquepartiti, pilis adsperfi, puncto fulco ad sinum calycis. *Flores* sub florescentia erecti, post florescentiam penduli, & maturo semine iterum erecti.

CHAMÆMELUM *maritimam* wårte ymnigt på hafstranden, det jag ej tilförene examinerat. *Caules* ramosi, diffusi, angulati, inferne purpurei. *Folia* duplicato-pinnata, vel multifida, glabra, subcarnosa, obtusiuscula, supra convexa, subtus carinata, margine reflexo marginata. *Pedunculi* sulcati, uniflori. *Flores* Leucanthemi, *Radio* albo, amplissimo: petalis tridentatis; *disco* convexo, flavo; *Squamis* calycinis margine membranaceo fusco cinctis. *Semina Radii* triangularia, tridentata; *Semina Disci* tetragona, quadridentata. *Receptaculum* hemisphæricum, aut conicum, nudum. Alltså är först denne et species *Matricariae*, som närmast kommer öfwerens med *Chamæmelum* vulgare 702, fastän deß calyx nog liknar *Cotulæ* foetidæ. Jag skulle ock sannerligen tro, at denna örten woro den samme med **CHAMÆMELUM** *maritimum* perenne humilius, foliis brevibus crassis obscure virentibus, *Raj. syn.* 3. p. 186. t. 7. f. 1. om allenast petala radii warit odelte.

CUCUBALUS maritimus 360. β . wårte på Billingen.

GAMLA HWARFWET låg på södra sidan om wiken, utan för Haga och Masthugget (en liten förstad), i quart ifrån staden; Här war Ammiralitets skeppsbyggeriet, hwaråst man såg på Ammiralitets gården en stor hop Ekstockar eller skeppswerke. Det berättades hemligen, jag wet ej hwarföre, af någon, at skeppswerket eller stockarne woro mycket sönderfrätne af mask, som på dem gjort stor skada. Jag wardt picchogad at weta hwad maskar detta gjort, och hwad skadan månde wara. De största fyrkantigt huggne Ekstockar funnos fulle med tranverselle hål, som gingo hundra dradetal i i stocken, och måst på sidorna af stocken; wi sågo ock där maskar kora ut genom dessa hål, och kallade Skeppsbyggmästaren, med anmodan, at få på en enda stock göra försök, til at utröna historien och egenkapen af de maskar, som gjorde all denna skadan, på det något medel emot så skadeliga kråk måtte kunna utsökas; jag wisade min Instruction och mit Promotorial, men alla föreställningar oaktade, fick man dock icke lof af Byggmästaren at röra det minsta; wi förestälde, hwad nytta det kunde wara, at wåga en stock, när kanske därigenom många 100:de kunde conserveras; men Skeppsbyggaren lät föra til protocols, at han håldre säge wid mönstringen, at 100:de stockar cassetades, än han lemnade en til försök, så at wi måste resa här ifrån med oförrättade ärender. Här på gingo wi til Nya Hwarfwet, där wi råkade et par artiga Herrar af Ammiralitet, som försäkrade sig skola skaffa oss en stock at säga sönder, och til at beskrifwa maskarna, om wi wille gå tillbaka til gamla skeppshwarfwet. Wi kommo tillbaka, och med stor åtrå examinerade maskstyngen, ty wi woro säkre, om wi allenast kommo i stånd, at utröna maskens art och natur, wi då lätteligen skulle kunna præsservera denna olågenhet, hwarigenom wi med et enda rön kunde gagna Publicum til många 1000:de Riksdlr; ty hwad skada måtte icke det wara, at sådane Ekstockar, som

ofta såljas för 100, ja 200 dlr. R:mt. stycket, här komma at casseras, sedan de et par år legat på gården. En stock söndersågades, då wi märkte, at dese maskhål, som ej woro widare än en dufwepenna, gingo ifrån ytan in i stocken, ofta til innersta kärnan tvvert före, och at de woro tomme, Tab. 2. f. 1. emellan A. B. Wi sågo andra hål gå längs åt in i sjelfwa trädet, och wara upfylde med maskmjöl, T. 2. f. 1. C. D. Andteligen sågo wi at dese med maskmjöl upfylde hål slutade sig ad angulum rectum uti öppna hål, som gingo tvvert före åt stockens sida, T. 2. f. 1. D. E. När wi nu fölgde hwart hål ifrån ytan, där maskarne utfloyade E, och gingo tillbaka intil maskmjölet D, och widare fölgde det längsåt stocken, sågo wi, huru detta blef alt smalare och smalare, intil des det blef så fint, at det näppeligen med blotta ögon kunde märkas C, hwarwid altid sågs et gammalt maskhål eller någon springa i trädet A. B. Här af slutes, at masken lägger några ägg uti et gammalt hål eller springa A. B, där de utfläckas af luftens värma, då den lilla utfläkte masken kryper mer eller mindre in åt stocken, sedermera åter och arbetar sig fram längs efter stocken i rätt linea C. D, och som han imedlertid växer, och blifwer större, fräter han stadigt et widare eller tjockare hål, intil hans förvandling nalkas, då han ändrar sit lopp, och går tvvertföre stocken, åt des yta E. Så länge han går längsåt stocken, fyller han hålet efter sig, men då han på slutet går tvvertföre utåt, lemmar han et öpet hål, at han efter förvandlingen fritt må krypa ut. Wi märkte, at han gick tillbaka, sedan han slutat sit hål wid ytan E, til begynnelsen af tverhålen D, där han lade sig, och blef förvandlad i en Puppä wid F. D, och blef där ligandes, intil han aflädt sin andra hud, då han sedermera utkröp genom hålet E, och flög aldeles bårt från stocken. Alt maskens gång således hade sig, war oemotfägeliget, då man såg masken f. 2. ligga uti hålen, som gå längs åt stocken emellan C. D, där han altid åt smalare ändan C hade upfyldt sin gång med maskmjöl,

men

men åt D ännu icke vidare grafvet sin gång, än til sjelfwa hufvudet. Wi sågo på andra ställen, at massen war begrepen uti tvårhålet emellan D. E, men ännu ej så långt hunnit, at han kunnat öfna yttersta sidan; då wi sågo honom sluta tvårhålet med en öfvergång, at intet mjölet skulle hindra honom wid utgången, då wi märkte, at han förvandlat sig ifrån mass til puppa f. 3. och låg innerst i tvårhålet, och ändteligen, då wi sågo puppan förvandlad til fogel, f. 4, som på andra ställen låg inne i tvårhålet wid D, på andra uti öppningen af tvårhålet E, hvarifrån han utkröp, och ändteligen flög, just wid denna tiden wi detta undersökte. Sedan massarne utkommit, flyga de och paras, såsom andre insecter; den hafwande Honans endaste traktan är hos alla insecter, at lägga sina frö på sådana ställen, hwarest de utfläkte til ungar strax kunna få sin födda; altså lägger detta insectet sit frö på Ekstocken, som är den födda Skaparen förordnat för des familie. Ugget utfläctes nu om sommartiden af luftens warma; den nyh utfläkte lilla massen, som är fin, som den minsta gnet, kryper uti håligheterna, til des han finner någon porus i trädet, där han begynner gnaga långs åt trädet efter poren i stocken, och stadigt fyller gången med det massmjöl, som massen afgnaget. På detta sättet arbetar han långs åt stocken, växer til, gör efter sin proportion allt vidare och vidare hål, hwarmed denna mass är dageligen syfelfatt hela wintren, under hwilken tid stocken täcker honom, mjölet slutar dörren, så at winterens köld ej kan skada honom; ändteligen då det lider til sommaren, och massen blifwit fullwuren, stannar han, efter den honom af Skaparen föreskrifne lag, at längre gå långs åt, utan ändrar sit lopp twert för stocken, at den närmare sidan, på det han må komma ut, och sedan han gjort för sig öfver väg, kryper han tillbaka, at lägga sig in i sin säkra stock til förvandling, där ingen kan skada honom, om icke Haxspikens tunga kan sticka honom igenom, och draga honom ut; men slipper han denna

sin olycka, förvandlas han, efter en månads hvilas uti sin puppæ gestalt, til et flygande kreatur, sedan far han ut, flyger, paras, lågger sina ägg efter sina fäders mäter, och som alla andra insecter strax därefter döer, då äggen multiplicera och conservera familien.

SKRÅPUKEN tab. 2. f. 2. (Larva) eller denne Skepps hvarfsmäst, som äter det hårda Ekverket är hvit, et par tum lång, tjock som et segelgarn, helt mjukt, består af 12 leder, utom hufvudet. Hufvudet är ganska litet och rundt, har tvåanne mycket små mörkfärgade tänder eller käkar. Första leden af kroppen är den tjockaste, ofwan til trubbig och uphögd, at hufvudet nästan til hälften kan ligga under denna knyl. De öfriga utom är denne leden den endaste, som har den tjockleken, at han kan upsfylla hela hålet. De 3:dje och 4:de lederna äro de käftaste; men de andre äro sins emellan lika långa. 3 par fötter sitta under de första lederna af kroppen ganska käfte, fram at böjde, med små hår försedde, utan synliga flor. Stjerten eller yttersta leden på kroppen är trubbig med en tjock framstående knyl inunder, hwilken knyl är något litet klyfd, och altså själfwa anus. Här af ses med förundran, huru et så löst kräft med så små tänder må kunna sönderbita den hårdaste Ek, och huru storleken af första delen på kroppen tvingar honom at äta hålet så stort, at han kan komma fram, det är så widt, som Skaparen welat hafwa det. Här af ses, huru Naturens Mästare om vintertiden bewarat honom ifrån kölden genom stocleken, som han själf gnager; vidare ses, huru han icke äter alt det mjöl, utan kastar sådarna tillbaka; och ändteligen, huru en så usel mask kan göra ärligen til många tusend d:rs skada.

PUPPAN tab. 2. fig. 3. (Propolis) blifwer, då massen hopdrager sig, och mister sin yttersta hud; denna är nedtrycker, aflång, smal mot ändarna, gulaktig, på ryggen mörk, och utan fötter orörlig.

SKEPPSHWARFS-FLUGAN blifwer af förenämde puppa, då hon aflädt sin hud, och är en **CANTHARIS ferruginea thorace rotundato, elytrorum margine exteriore apiceque nigricante.** Denne *Cantharis* är så lång, som en stuge-fluga; men mycket smal och rundad. Zuswudet är helt svart, äfwen som ögonen, men den lilla munnen är något brun. *Antennæ* eller hornen äro knapt halsparten så länge, som kroppen, fördelte i 10 länkar, af hvilka den yttersta är ovalt aflång. Hela Kroppen med Bröst, Maga, Fötter, och Wingskal äro gulaktige (ferrugineæ), men Wingskalen äro til spetsen och med yttre sidan längs åt swarte. De underliggande Wingar äro helt och hållne mörke. Magen är gulaktig (pallide ferrugineum), men ofwan, eller där wingarne betäcka, är magen mörk. Fötterna äro 6. Bröfket har inunder, emellan det andra och tredje paret af fötterna, en slät, stor, något kullrig lamina, eller bröstben. Stjerten kan utdragas til en tumslängd, såsom et perspectiv, med den ena Cyldren innom den andra, så at då denna fluga skal lägga sina ägg, hon då må kunna sticka stjerten långt in i et masshål eller springa på trädet. Hon har ingen tagg i stjerten. Wingskalen äro mjuka och hela på ändarne, såsom på *Cantharides*, fast bröstet är kullrigt, som på en *Leptura*. Häraf får man efter en tydelig beskrifning på insectet, et klart lius uti alt hwad tilförene om denna warit i twifvelsmål. Häraf följer, at denne masken har ingen slägt eller bekantskap med Holländska Sjömasken (*Faun.* 1329.), som inficierar skeppen eller stöckarna uti sjelfwa watnet; ej eller är denna masken slägt med det kråket, som upåter gamla trähus (*Faun.* 366.); utan är denne masken helt ny, och så wida mig witterligit, aldrig tilförene nämnd eller beskrefwen, fastän **FRISCH** i 13:de delen af *Tyska insecterna* p. 24. f. 20. afritat et insect, som mycket lifnar detta. Det war mycken twist här på skepps-hwarfswet, om maskarne stungit trädet, medan det stått på sin

fram och värt? eller om de genererats i trädet, sedan det begynt antaga första graden af förrutnelse och ugglewed? eller om träden blifwit skånnde af maskarna här på hvarfwet? eller om de, som sålt träden, aflemnat maskungen med stocken? eller om maskarne legat i trädet, sedan det wuxet? Alle dese twifvelsmål uplösa sig sjelfwa, sedan man har sig föregående historia om maskens metamorphosi eller förwandling och natur klart bekant. Man kan positivt säga, at alla de maskar, som nu funnos i stocken, eller i år utkommet, blifwit förledit år lagde igenom frön, så at stockarne ärligen warda mer och mer skadade, ju längre de ligga på hvarfwet; så at inge genererats af ugglewedden. Dessutan hade den som köpt stockarna bordt se på afbarfede stocken, om han varit mycket maskstungen, hwaraf han kunnat sluta, huru han hade sig inuti; ty för hwarje sidos hål, måste nödsakeligen varit et långt hål inuti stocken, och således ei flere hål inuti, än de som kunna märkas utanpå. En annor fråga war, om en Ekstock, som af dese maskar war genombarad, kunde användas e. g. til köl uti et skepp ic. ? Byggmästaren hölt före, at en maskstungen stock skulle draga watnet til sig, och således taga róta. Det är fuller ej utan grund, at en maskstungen stock kan suga watnet, dock förhindras det mycket genom et aktsamt Tjårande, hålst med warm Tjåra, som wål kryper in i maskhålen, och dem tiltäpper, utom det, at den luftten, som är insluten i porerna, sjelf står emot watnet, som en dykare-kläck; dock kommer det måsta an på myckenheten af hålen; ty suges watnet in på flera stål- len, så tager det hastigare róta, än om det på få stål- len blifwer dåswigt. Men at röra det angelagnaste, som däruti består, at köpte ofskadade stockar ej må skåmmas, medan de ligga på hvarfwet, och alt intil des de warda brukade, så kommer alt derpå an, at dese Skeppshwarfs-flugor icke må få lägga sina frö i stockarna. Wi wete at intet insect kan öka sig, så länge det ännu är Skräpuk, utan måste wänta til des det

under

undergått sin sista förvandling; och parats; hvaraf följer, at maskarne här i stockarna ej kunna multiplicera sig, utan måste först blifwa flygande, sedan paras, och ändteligen genom äggen och säningen blifwa flere. Vi se, at maskarne komma ut wid påf i begynnelsen af Julii månad, och om de då kunna hindras, at lägga sina frö på stocken, så blifwer han följande året fri för all mask. Detta hindret för Skepps hvarfs = flugorna kunde på många sätt werkställas. e. g. Om Erverket lades innom hus, och i huset röktes med litet swafwel ifrån den 16. Junii til den sista Julii, skulle flugorna dels dö af swafwel-röken, dels hafwa affky, at lägga sina frö på de rökta stockar; men som detta torde falla något beswårligt, skulle jag råda at stockarna allenast midt i Junii månad öfwerdroges med en tunn Tjåra, för hwilken alla insecter hafwa affky, då man med 8 styfwer säkert kunde bewara en stock af et par hundrade dalers wårde; skulle dese stockar allenast ligga under tak, kunde de i flera år, en gång tjårade, vara frie ifrån all mask, utan at årligen åter bestrykas: ty så länge tjåran warade, så länge woro de ock säkert frie. Ändteligen kunde ock stockarna bewaras ifrån dese flugor, om de aldeles nedsancktes i watnet så djupt, at icke den öfre sidan får höja sig up öfwer watnet, hwilket alt är så simpelt och lätt, at intet kan wara lättare, allenast at icke någre andre slags sjömaskar komma at infinna sig, af det stockarne lades i hafswatnet; ty är Tjåran det säkraste, genom hwilken man altid med 100:de dalers Tjåra kan bewara stockar för 10000:de dalers inköp. Således förmodar jag mig, genom detta enfaldiga rön rikeligen ersatt den omkåstnad, som blifwit gjord på resan, och at nyttan för Söderneslandet blifwer stor, då detta användes äfwen til de större werken i Riket. Jag gifar, at hwar och en låter förut sett detta, såsom Columbi ägg, sedan jag det satt i ljuset, ehuru ingen det märkte, då det ännu låg i mörkret. Så kan en liten fluga göra stor skada, och en stor skada genom en ringa ting hämmas.

LARUS maximus eller en af de största Fiskmåsar, sköts wid hafsidan, han war stor, som en liten Gås; Näfvet war blet gult, och nedersta läken war utemot spetsen, där den är trubbig, aldeles blodfärgad. Ögonläcken woro rundt omkring på kanten bare, med blodröda papillier; men ögonstenen war svart; Fötterna woro bleke; hufvudet, halsen, stjerten, bröstet, magen, stjertpennorne, och vingarne på undre sidan woro hwita. Swartaktige woro ryggen, vingarne ofwan uppå skripennorne, eller Remiges i wingen, hwilka senare dock hade hwita spetsar.

THEE - KOPPAR ifrån Limmare glasbruk, sågos gjorde af hwitt glas, så artigt, at de icke allenast tåflade med de Chinesiska til formen, utan wida öfvergingo dem i finhet, uthärdade hett watten, och blefwo mindre hete, än andre glas.

OSTINDISKA COMPAGNIET och des Handel omtaltes mycket; men som sådant ej hörde of til, lemna wi alt detta, ej eller angår det of, hwilkendera af dem, antingen de, som resa utomlands at förkofra sig i wettensskaper, eller de som fara på Ostindien, mer gagna eller skada Riket; dock war artigt at se, huru det myckna silfret, som med så många 1000:de människors swett utpinades utur Silfwergrufworna i Peru, längst söder i America, med mycken wåda transporteras åt Europa, där de måst cultiverade, och förnuftigaste nationer, som där af blifwit ägare, genom det de sig bemågtigat deras land, det samma til en annor werld i Ostindien med större möda och fara afföra ifrån Europa til ostuderade nationer, och där byta bårt det för några blader af en buske, som lätteligen kunde wåra hos of sjelfwa, om man allenast skötte om, at först skaffa friska frön; dese blader bruka wi at dricka in infuso, som sjelfwa äga 100:de slags både smakeligare och hålsosammare wårter; och en del af silfret, som uthärdar all tid, och ej en gång förtåres af elden, bårt byta wi för bräckeliga lerkåril, som, en gång släpte, aldrig

aldrig stå at laga. Si så commenderar wisheten penningen, och modet wisheten.

Jul. 13.

SURBRUNNEN låg utanför Götheborg, på västra sidan jemte wallarna; watnet war starkt af mineral, nästan som wid Medevi eller Fahlun; många sjuke drucko detta denna tiden med stor lisa.

QWINFOLKEN brukte allmänt hår i staden, at kasta et svart tyg, klåde eller kåpa öfwer sig, då de gingo ut på gatorna, åfwen som det brukas i Tyska städerna.

RESAN staldes efter Afstonsången ifrån Götheborg åt Bohus.

SALTKÅLLAN låg öde på en sidländt ång, 40 steg ifrån Götha Elf, emellan staden och Götha Lejon. Wi smakade des salta watten. Hon war graswen uti en lerhåla, omkring hwilken intet gräs kunde wäxa. Orrens skoglöshet lärer warit orsaken, at intet salt af henne kokats.

OLYKLIG KÅRLEK hade särat åtskilliga, hwartil mycket bidrog et ogrundadt rykte eller error popularis, som ingen god utspridt, nämligen at den olyckade kan blifwa fri, om han får sinitta en annan. En enda Kona kan med denna eld bränna och förderfwa hundrade i sin brånad rasande ynglingar; ty wore wäl, om Höga Öfwerheten med hårdaste straff låto dem bemötas, som åfwen på detta sättet skadad en annor, at icke så waderstyggeligit ogräs alt för mycket finge rota sig til Nationens skada.

HOSPITALET, som födde 78 olyckl. personer, låg wid wägen bårtöfwer Salgrens sköna Säckers-bruk: Man såg här tydeligen, hwaruti en lyckelig skiljes ifrån en olyckelig. Nunkar en skruf i hjernan, stapplar strax förnustet; lyckelig den, som lärdt tänka lika med de måste.

Här

Här sägs en *Christian Utfall*, hvars skruf blifwit för-
rykt på et olyckadt skepp. En *Marit Månsdotter*, som
för giftermål i 12 år varit melancholisk. En *Ceder-*
Crants, som ej kunnat tänka lika med andra, fast han
i et inneslutit rum fått betänka sig uti 32 år. En *Ma-*
gister Winterkorn, som gerna welat hafwa bröd, men
ej köttet, och altså mist bågge, hwilket han i 23 år be-
klagat; denne hade förgåtit werlden, mer än sin Latin,
hwilken han talade, som en *Tullii Lärjunge*. En *Eric*
Engelbrektsen, hade som en *Tiger öfwer* 20 år legat
naken, innesluten i en krubba på trågaller, war dock
kötfull, och stark; fast han i så många år varit utan
motion.

GÖTHA ELF fölgdes på östra sidan til $4\frac{1}{2}$ quartz längd,
alt intil Nybron. Man såg små strömbåtar fara sak-
ta up och ned för denna Elf med gods och jern.

NYBRON gick öfwer Götha Elf, där hon war smalast, el-
ler 250 steg bred. Härifrån fölgdes Elfwen på västra
sidan åt Bohus.

BOHUS-LÅN.

HISSINGEN är det land, som ligger på västra sidan om
denna Götha Elf, och skiljes ifrån det andra af Bo-
hus Lån, medelst en annan gren, som ifrån Bohus
stryker til Kytkil, åt väster ifrån Götha Elfwen.

GÖTHA ELF war på ömse sidor beprydd med ångar, och
desse ångar woro utan til instångde af höga sluttande
bärgsklippor, åfwen som ingången ifrån hafwet åt
Götheborg, så at ingen twifwel är, med mindre de
gamle Götther fått seglat och fiskat, där Kon nu spring-
er för Brömsen, och där Ören pustar under ofet.

* FÅRGESTADEN, *quart.* 7. en Gåstgifwaregård, som lig-
ger inwid Bohus Fästning på södra sidan: Här må-
ste wi hwiila, som kommo fram på natten, ty porten
wid Fästningen war sluten.

Julii 14.

BOHUS FÅSTNING eller Slott låg på en liten holme, och högt bärg, där Götha Elf delade sig i 2:ne grenar, och formerade en liten S. Murarne wero måsteds bygde af hård gråsten, och sjelfwa Fåstningen hade öfwerst uppå twänne runda Torn eller Casteller, Gars Zatt och Nors Nyssa kallade, hwilka spottade åt röda Kon, som låg på et högt rödaktigt Spatbärg, norr om Fåstningen. Ingången war med 7 portar, den ena efter den andra, igenom murar och wallar. På den innersta porten war en håstsko upslagen, med 8 sön, som säjes fallit ifrån håsten, då Drottning CHRISTINA skulle resa up i detta branta Slottet. Midt på Borggården war en 50 famnars djup Brunn, grafwen genom hårda hällebärget, hwilken gaf et friskt watten. På ena sidan i Slottet sågs en Dam af watten til ordinairt bruk och tämmeligen klart, utom det, at här funnos många MONOCULI conchæformes (*Faun.* 1185.), som eljest äro mindre allmänne. En myckenhet Ögerningsmän, som hit blifwit dömda til en wis eller ewig tid, ångrade här at de så litet wetat wårda sin forna frihet.

STALACTITES calcareus natosus hångde som is-tappar i hwalfwen, och öfwerdrog dem ofta på sidorna.

LICHEN fulvus (967.) och **BYSSUS flava** gjorde de södra klippor under Fåstningen gula.

BALLOTA (484) som eljest är sällsynt, wårte omkring Slottet.

MALVA major (581.) som brukas, eller åtminstone börde brukas uti Apotheken, och är mera sällsynt, än den förre, wårte i klipporna.

CONIUM (226), som somlige Botanici hollit före wara de gamlas giftige **CICUTA**, stod i myckenhet här på lilla Ön. Det war märkwärdigt, at då Bostapen åtit up alla andra wårter, hade de likwål lemnat denna örten, til et klart tecken, at hon icke är för dem den

håls

hålsosammaste; här af sluter man, at de icke fara wilsse, som holla före at hon är giftig.

ERYSIMUM foliis integris lanceolatis (*Flor.* 555.) är en allmänt bekant ört i Sverige. Här stod en wårt nog mycken, som så liknade detta Erysimum, at man swåriligen kunde säga, om hon allenast war en varietet med större blomma, eller ock et distinct species; ty Folia woro lanceolata, acuminata, parum scabra, obsolete dentata, nästan som på Hesperis eller Cheiranthus. Blommorna woro gule, och på somlige stånd helt små, på andra medelmåttige och på andra store. Skidorne woro fyrkantige.

SUBULARIA (527), en mycket liten oansenlig ört, wårte på stranden.

SENECIO, quæ Jacobæa vulgaris (688.), war här allmän.

COREOPSIS bidentis hade jag så när kallat en ört, som wårte på östra sidan jemte wågen emellan Färgestaden och Fästningen, ibland Callam, om jag icke wetat, at species af et genus aldrig afslä af sig genom varieteter andra genera. Den sjuirike HALLER har uplåst för den lärda werlden, at denna ört är en dotter af Bidens (664), och denna örten lärer alla Botanister, huru när Coreopsis och Bidens mände wara slägt.

CICUTA (239.) **SIUM** (235.) bägge dese giftige örter wårte i de wåta ångar.

KASSEWIA, *Poa maxima* (73.) wårte som hwar på ömse sidor om Slottet i floden, hwarifrån aktsamma Landbrukare kunde förskaffa sig frö.

KONGELF eller **KONGHÅLL**, är en liten Stad, som ligger inwid Bohus Slott utstråkt i öster och wäster jemte bäragsfoten, som på norra sidan instänger Staden, äfwen som Göta Elf (med sin mindre gren, hwilken stryker åt Kytkil) innesluter Staden på södra. Torget bestod af en fullrig och osämn klippa, och i Staden är allenast ~~en~~ Gata; ty om hwar gata bör räknas efter 2 rader af hus, så fattas här $\frac{1}{2}$, där klippan på ena sidan

dan af gatan gör tjänst för hus; altså är denna staden tämmeligen lång; men ganska smal; på norra sidan utsträdd med Trågårdar och Kålgårdar, som sträcka sig up åt bärgröten.

FLÅDER 250. var planterad här i Trågården til större myckenhet, än på andra ställen, tillika med många fruktbärande trån.

DESMANS-ROTTAN (*Faun.* 24.) sägs, hvars lugg på ryggen var mycket grå och mörk, mjuk och tät, mot spitsarna helt mörk; hwaribland längre och svartare skyggår woro strödde åfwen som på Väfvern. Magen och bröstet woro nästan hwite.

RHABARBER hade Comministren Kritlod förskaffat sig i sin Trågård, som honom var gifwen för åkta slaget, men war dock en gemen Rhaponticum; ej eller har någonsin den veritable Rhabarber wuxit i Sverige, förrän jag, för et par år sedan, förskaffade honom til Academie Trågården; där han icke lallenast frodigt växer, oaktandes våra kalla wintrar, utan ock så förökar sig, at man ej behöfwer köpa honom af Chineser, Turkar, eller Rykar.

CRATÆGUS folio subrotundo serrato subtus incano. *Turnefort. inst.* 633. eller *ARIA, Dalech. Hist.* 202. war et sällsynt trå, som Herr Kritlod infört i sin trågård, det man aldrig i någon Swenskt trågård sett, mycket mindre förmodat wara Swenskt Inbyggare. Det hade blifwit hitfördt ifrån Torsby Söken, där det wårt wildt uti et bärgröf; jag fick se det sedermera på et par ställen i Klipporna jemte hafssidan. Bladen äro like med Örel; men på undra sidan mera ludne, och snöhwite; Bladens kanter gå icke i vågor, som på Öreln; utan äro jämt sågade såsom et Allblad: eljest är detta trädet så likt med Örel, som det är med Öreln slägt.

CALMUS 277. war hitförd ifrån Karby, där han växer wildt.

RESAN ifrån BOHUS åt MARSTRAND.

JERNÖRT kallades här Ononis 622. som allmänt växte i ångarna.

STRANDRÖR 99. växte på wiså tracter i ångarna, så tått och så jämt som en åker med säd, uti långa fält; wi märkte, at där denne sjöväxt wägar sig up på wida och höga ången, alltid war et lika stort källesög under jorden.

CASTELLEGÅRD war Siverste Boställe, där man såg rudera efter gamla Kongsself; gatorne, som varit i staden, funnos ofta ännu oförändrade, men merendels en aln djupt under åkren; En liten Kulle stod qwar, som wisade hwaråst Klostret varit belägit. De stora och hårlige ångar ersatte någorlunda den stora bristen på wed, som ofta måste hämtas hela 4 milen härifrån.

NATTEN böd oss at hwila i Gullby, quart 2 ifrån Kongsself.

Jul. 15.

GULLBY war nästan den endaste Gård här på ökten, som hade egen brand af egen skog och Boskog.

SKOGSBRISTEN är här den svåraste; hela tracten är naken, fast i forna tider skogen tåkt alla bärg; hit skulle folk komma ifrån Rikets skogsfulle provincier, at se hwad förmon det är at åga egen skog, samt huru dyrt weden här köpes, då Bonden gerna gifwer 5 Mark S:mt för hwar spada om dagen, med hwilken han sjelf får skära torf på andras ågor; då skulle skogarne hos oss bättre wärdas och handhaswas, än som nu ofta sker.

GETTER hafwa både sin stora förmon och stora olägenhet, hwarföre man sökt Gette-sorter längst ifrån Orient. Här singo wi se et slags Getter, som varit wärdade at förskrifwas alt ifrån Peru, och emot Præmium plante-

planteras hos de måste Sveriges invånare. De funnos icke allenast här på Gullby hos Cornetten Memsen i stort antal, utan woro ock hos de måste grannar allmänne, fast ingen wetat hwadan de härstammade. Om man får gifva, är det troligast at främmande sjöfarande lemnat dem här på stranderna, wid sin återresa. Aldrig har jag tilföre sett sådana Getter på allmänt och eländigt bete, ej eller på bättre. Getterne woro wäl aldeles samma species med våra allmänna, och föga större, än de. Bäckarne hade en lång hwit ragg, dock ej så lång och mjuk, at man kunde tro det detta släktet wore en degeneration af Ostindiska Getter, som fordom blifwit hitbragte. Hos dessa Getter woro 2-ting, som måst drogo min upmärksamhet; det ena, som allmänt berättades, nämligen at de aldrig gnagde, eller skalade skogen; det andra, som jag såg, war at de mjölkade fullt et stop i målet. Jag stante i förundran, då jag såg Guret med spenarna, som war $\frac{1}{2}$ aln långt, så at spenarne råkte just neder til leden på sjelfwa knät. Spenarne woro tjockre och större, än på en stor Ko; jag såg med mina egna ögon, at en Get, som mjölkades, gaf 1 stop så fullt med mjölk, at hon rann öfwer alla bräddar. Detta kommer ingalunda af betet, som är sämre än hos oss på marken, mycket mindre af skogen, wid hwilken Getterne bäst trifwas; ty den war så godt, som ingen, och sjelfwa buskarne fattades. Således tyckes mig kunna med alt fog recommendera dessa Getter hos idoge Hushollare, på det et slag, som mjölkar så mycket, och aldrig gnager trån, må blifwa til allmän nytta, och ej förqwasd uti en aflägsen Sveriges wå.

LANDET här i Bohus-Lån inemot hafwet bestod af fullrige backar, som woro låga klippor, emellan hwilka lågo små ångar, små byar och fårr, utan någon skog. Det är otroligt, hwad åtskilnad et land får, då des backar blifwa, utan skog, nakna klippor, hwaraf landet ser ut, som wore det för några år sedan af watnets afgrund upstiget.

* KYFKILS Gåstgifwåregård. *quart.* 6 ifrån Kongsself. Här stante landet, och wi måste med båt låta sätta öf öfwer genom skären til Marstrand.

SKÅREN, emellan Kyfkil och Marstrand, sågo ut som landet på andra sidan Kyfkil, då det hade warit nedsanckt under hafwet, så at allenast bårghs kullarne upkyrat öfwer watnet; ty denna skår bestod af små rundade och fullriga klippor, nakna holmar, och flere grunder, så at man kan förmoda, det denne skårgård efter 1000 år warder sådan, som landet häröfwan före.

WÅXTERNE på dessa nakna skår woro *Trifolium* ^{12.} ~~697~~, *Jasione* 713, *Behen maritimum* 360, β . *Silene saxatilis* 367.

* MARSTRAND. *quart.* 4. ifrån Kyfkil.

MARSTRAND är en Fästning och stad, som ligger på en liten Holme eller Klippa, lik de andra här i skären, dock ibland de yttersta, 1 mil ifrån landet.

CARLSTEN kallas Fästningen, hwilken är anlagd på Marstrand, uppå et högt och mycket sluttande bårgh, som är en kånning för de sjöfarande. Sjelfwa Slottet så wål som wallarne äro bygde med famns breda gråstensmurar och bomfria hwalf. Öfwan uppå är en stor Rundel eller Castell, hwaraf hon kyor högt up i lusten. Den som sedt denna Fästning, undrar icke, at hon holles för en af de säkraste i Riket, åtminstone så länge en Öfwerste TUNGELFELTS like där är Com-mendant.

FÅNGARNE, som hit blifwit dömda, för sin obetänksamhet och öfwerilning, gingo nu i sin olycka, och måste betyga, at Fästningen war fast. Den som ser dese osälle, undrar ej, at Marstrands namn reser hären på dem, som höra det nämnas.

GUARNIZONEN eller Soldaterne med des miserable klådnad förtjänar upmärksamhet.

STADEN i Marstrand war mycket liten, och låg på norra sidan om Fästningen, utsträckt efter hafsstranden i öster och väster. Husen äro små, alle bygde af trä. Gatorne stenlagde, merendels med en flat skifrig ställsten, af hwilken måst alle bärg bestå här på orten, hwilfens silfwerglänsande Mica gör, at alla gator skina som silfwer emot Solen. Här woro näppligen öfwer 30. Borgare, och de måste af dem fattige, som likwål tyckes kunna blifwa de rikaste. Här på Ön är ingen äng, åker eller betesmark. Folket ligga stängde ifrån landet, så at få af Allmogen komma dit med sina waror, eller härifrån hämta det de behöfwa. Utskillige mente et Porto Franco här med båtnad och nytta för Ri:et i unde inrättas, såsom här war den bästa hamn på norra sidan, där skeppen kunde läggas intil skepps-bryggan; ty ingen bebodd skärgård war här omkring, genom hwilken Lurendrägeri synnerligen kunde befaras; här är ock den säkraste Fästning eller Asylon; och ändteligen emedan här är om vinteren på få dagar is, som sent lägger sig, men bittida går up om våren, at Köpmänner således desto bättre kunde nytja tiden. Men jag lemnar alt detta, som jag utan tillräckelig insigt beskådar, och förfogar mig at tala om Naturalier, ibland hwilka jag hoppas kunna taga säkrare steg.

Jul. 16.

NATURALIER gåfwoos här i Västerhafwet så många, sällsynte, obekante, åtminstone för oss i Sverige, som bo ifrån detta hafwet långt stilde, at wi däröfwer blefwo satte i största förundran; stenarne i hafwet woro täkte med Snäckor, botnen med Sjöväxter af Confervis, Fucis, Ulvis, Algis; ibland hwilka Manjetter eller Medusæ, Sjöstjernor eller Asteriæ; Tasskråstor eller Cancris, utom åtskilliga andra Sjökråk frupo; hwartil kom en myckenhet Hafs-fisk, som fiskades wid dessa strander. Wi botanicerade på Hafsbotnen, såsom i et nytt Sverige. Ståndspersoner,

soner och Ziwånare tåflade, at skicka och atlehandas slags fiskar, hwarigenom wi fingo så mycket, at tiden knapt räckte til at beskrifwa alt det wi här fingo se på en dag; hwilket alt jag hoppas få lof beskrifwa på Latin, så wål på det jag må göra alt kårt, som ock för det man i denna wettenskapen ej ännu på Modersmålet fått tilräckeliga Terminos artis; utom det, at få lära låsa detta med upmärksamhet, som ej sjelfwa studerat i denna wettenskapen tilföre; hwartil kommer, at utslåmningar, som måst plåga fågna sig af sådant fram, här, utur en Swenssk bok, må se hwad som finnes wid en Swenssk strand.

TÅNG kallades i Marstrand ZOSTERA. ALGA angustifolia vitriariorum (*Flor. Sv.* ¹¹⁵⁷ ~~364~~.) FUCUS 1. Alga marina graminea angustifolia seminifera ramosior. *Raj. Syn.* 3. p. 52. RUPPIA foliis linearibus obtusis. *Moerb. act. angl.* 1741. p. 217. *Babusis* TÅNG. Denne wårt fants så allmän på sjöbotnen, där hafwet war grundt, som någonsin mofan på bårgen. Wårten är allmänt bekant hos och både i Öster och Västerhafwet, så wål som utomlands, at ingen Botanicus är, som ej känner den; icke desto mindre fattas beskrifning öfwer densamma, åtminstone på blomman, så at denna wårt aldrig af någon Botanico Systematico blifwit satt i det ljus hon bör; ty ingen hårtills hafwer gifwit på detta genus tilräckelig Character; hwilket däraf kommit, at man antingen sällan råkat på de stånd, som hafwa blommor, eller då man får sådana plantor, har man swårt för at se sjelfwa blomstren, som ligga fördolde innom et blad; ingen Botanicus har gifwit någon god figur på denna ört, och des blommor äro aldrig aftagne. Det är fuller wist, at det finnes en kårt beskrifning på hennes blommor uti *Raj. Synopsi tertia*; dock är den ej så tydelig, at man däraf kan sluta någon Character genericus. Den lärde och curieuse Botanisten MOERING har uti *Transact. Anglic.* under namn af *Ruppia* förestått den samma på artigt och accurat sätt; men

men jag hade aldrig wetat, at den varit samma wårt, om jag ej sielf råkat blomman. Nu kan jag tryggt södra hans ört til Synonymia med min; jag bles här igenom satt i stånd, at determinera Characteren på et nytt genus, och altså uppfylla den brist, jag måste Lännas wid, då jag utgaf Floram Svecicam, där jag förmådde föra alla mig bekanta Swenska wårter til sina genera, utom denna enda, hwilken kommer efter denna dagens rön at transporteras til Gynandriam Polyandram. Örtten såg ut aldeles som et Flotgrås (771.), hvars figur jag gifwer Tab. IV. *Caulis teretiusculus, articulatus fig. I. Folia solitaria, linearia, longissima, glabra, fructificantia. fig. C. Fructificatio fit ex folio, quod supra basin, aliquot pollicum spatio, articulo instruitur; mox dilatatur utrinque margine latiusculo, utrinque obtuso, longitudinaliter connivente. fig. 1.* så at den som har bladen, och är ofunnig, skulle tro, at en Vermiculus subcutaneus hade åtit det inuti, och allenast skilt öfra huden eller sidan ifrån den undre; men när wårten påses, där han i hafwet wuyt, liknar han ganska mycket wårt bekanta Flotgrås (771.), ty de öfversste ändarne af bladen flyta efter winden och wågarna. Characterem genericum skal jag gifwa:

ZOSTERA. Tab. IV. f. 2. 3. 4. 5.

CAL. *Spatha e folio supra basin longitudinaliter connivente.*

Spadix linearis, planus, latere altero staminibus pistillisque, alternis, deflexis. fig. 2. 3. 4.

COR. nulla.

STAM. *Filamenta plura, brevissima, alterna. Antheræ ovato-oblongæ, nutantes, obtusæ, pone sursum subulato-incurvæ. fig. 15.*

PIST. *Germina pauca, alterna, ovata, compressa, ancipitia, subpedicellata, nutantia, apice affixa. Stylus subulatus, longitudine germenis, semibifidus. Stigmata capillaria, simplicia. fig. 6.*

PER. membranaceum, compressum, ovale, longitudinaliter angulo dehiscens.

SEM. unicum, ovatum.

SUDARE incolis FUCUS filiformis, simplex (1009),
 wårte hår i hafwet på några fammars djup så allmän,
 som Potamageton uti insjöar; han såg ut, som en trå,
 tjock med segelgarn, grön til fårgen, hade ingen gren på
 sig, war mjuk, och ofta några famnar lång; flere så-
 dane tråar upwårte af en rot, och om de blefwo längre,
 än watnets djup, flöto de som Flotgråset, eller som
 den förre; med den åtskilnad allenast, at denna ej låg
 ofwan på watnet med en torr sida, utan inunder öf-
 wersta brynen af watnet, så at hon altid war wåt.

KLOTÅNG och SWINTÅNG, FUCUS folio dichotomo integro, vesiculis verrucosis terminantibus (Flor. 1002.) wårte wid stranderna på klipporne och djupet. Wi hade tilfålle i dag se på denna några tydeligare tecken til fructification, än tilförene: wid sidan af bladet up emot slutet, sutto klotrunde, spån-
 bare och glatte blåsor, hwilka inuti woro ihålige, och strödde med hår, som stålde sig inåt Centrum; men längre ned på grenarna sågos par af blåsor, som woro upfylde med en gelatineus saft; dese blåsor woro be-
 strödde med många små puncter, hwilka sutto i blåsans hinna såsom gryn, och alle dese puncter woro (som år märkwärdigt) på yttra sidan öppnade med hwar sit lilla hål, så at det kunde gifas, at dese små gryn innehöllo hwardera et frö, som genom dessa hål kunde utkastas. Så at jag tror, at dese senare blåsor woro Honor, men de förre Hannar. Swintång kallades denne Fucus af det, at Inbyggarne gifwa denna utkölad och lakad åt Swinen til föda, hwilket bör ihogkommas af dem, som bo wid hafwet, där denna Tång aldrig plågar fattas; hwarigenom de kunna göra stor besparing för Swin-creaturen. Klotång kallades hon af sina små blåsor eller klot, at dermed skilias ifrån Zostera, som här allmänt nämnes specificke Tång.

FUCUS caule tereti brevissimo, folio maximo oblongo indiviso (*Flor.* 1010.) tåkte allestädes hafsbotten wid Marstrands brygga; han såg ut, som et tunt läder, war oval eller aflång, ofta af 2 alnars längd, och i alns bredd; han gick i wågor. Wid basen war han smal, eller hade en fårt petiolus; des rot håstade sig utan på stenarna liksom med fingrar.

ULVA oblonga plana undata membranacea viridis. *Fucus* longissimo latissimo, tenuique folio. *Bauh. prodr.* 154. wårte rått myckert på hafsbotten, där hon låg nog damfull, liksom i mörka wågor, at hon ej wål kunde kännas, förrän hon blifwit nog tvättad. Hon låg fullt på hafsbotten, och gjorde många wråar och winklar, uti och under hwilka åtskillige hafsdjur fingo beqwåmliga gömmor, såsom Asteriæ, Medusæ, Gammari. Denna är tilförene ej upford ibland *Floræ Svecicæ* rollar.

KUPUNGE kallades *Cochlea testis ovata*: spiris quinque striatis fasciatis, aperturæ margine postico dilatato rotundato. *Cochlea* fulca, fasciis crebris angustis prædita. *List. Angl.* 162. 1. 3. f. 9. en Snäckå, som ej tilförene blifwit inrollerad uti *Swenska Faunæ Armée*, bodde på alla strander, så wid Marstrand, som den andra skären här omkring; hon tåkte alla stenar, och kastades up til stranderna, som gräs, så at det allestädes krasade under föttren, då wi här gingo på hennes skal. Hon är föga större, än en Håselnöt, nästan flotrund, med en ganska fårt, dock hwarå spits; hon är knapt råslad (vix striata), men målad med många brunaktiga spirale linier; inunder är skalet ej genombåradt (minime umbilicata), och des öpning tåckes med et litet brunt tunt läck eller tunn umbilicus marinus, som midt på har en spiral character. Kanten på snäckskalets öpning är ej utwidgad; men med något mörkare liksom tilsatt. Innan til är skalet brunt. Figuren har jag utsatt *Tab. V. fig. 4.*

COCHLEA testis crassa ovata utrinque producta, spiris quinque sulcatis, aperturæ labro interne den-

ticu-

ticulato. **BUCCINUM** minus ex albo subviride, ore dentato eoque ex flavo leviter rufescente. *List. Angl. 259. t. 3. f. 6. exercit. 2. p. 85.* fans också så wid stranden, fast i mindre antal än den förra, äfwen tilförene för oss obekant. *Testa ovata, striis spiralibus copiosis sulcata; apertura ovata, pone canaliculo terminata, labro minime expanso, interne obsolete dentato, & operculo clausa.*

CONCHA testa oblonga lævi subviolacea (*Faun. 1333*) fans allmänt på alla stenar och Fucis i hafvet, wid hvilka hon alltid war fastad. Wid gångjernen eller cardines utkommo en stor hop fine och sege hår, liksom ifrån et centro, hvilka utwidgade sig såsom en spinnelwäf, på det hon fästes wid, at i det rotas. Där skalen hängde tilhoppa wid suturen, war sidan rakare, än på den framre; måstedels woro skalen glatte, men undertiden strödde med små kärta, uprätta, styfwa hår, som gjorde dem skarpa eller hispidæ.

LEPAS testa conica sulcata, operculo acuminato. (*Faun. 1349.*) Denna Balanus satt här och där på sjelfwa Tasskräftorna. *Testa constans valvulis septius VI, conij truncati forma; apertura superiore tecta valvulis IV, acuminatis rhombi forma, quarum 2 inferiores majores.*

DENTALIUM testa adharente flexuosa triquetra, fans allmänt på Tasskräftornas rygg, som hitintills gömt sig för vår Fauna. Det såg ut som en hwit mask legat krokig på kräfte-skalet, och wid det samma fastwuxet; men då man såg noga til, war detta en Tub eller skal, som är smalare åt ena ändan, och aldeles genombåradt; denna öpning eller genombåring är rund, fast sjelfwa skalet är långs åt trekantigt, eller åtminstone ofwanpå kantigt, som en köl.

DENTALIUM testa spirali plana adharente. **VERMICULUS** in littore veneto foliis algæ adharens. *Planc. conch. p. 13. n. 3.* är också en obekant Recrute för vår Fauna. *Swintången (Flor. 1002.), som*

høgtals upkastades til stranderna, war dels betäkt med Elchara, dels beströdd med hwhita gryn, som mången i förstone funnat tro wara Snäckgryn eller frö. Men då man tillsåg, war hwhart och et af dessa gryn en fullkommen Snäckä eller Dentalium, som aldeles liknade en Concham testa plana. Hennes skal gick uti en flat spiral rund ring af 4 omgångar, eller ringar; åt centrum woro desse ringar alltid något mindre; hwar af den öfra sidan blef något concav; men undre sidan war helt flat, och så fastvuxen wid Tångbladen, at hon med möda kunde skiljas därifrån.

PATELLA testa orbiculata altero margine gibba. Åter et nytt djur, som jag aldrig tillförene sedt, fanns på skalet af Humrvarne. Jag hade trott, at detta lilla skal warit et skal eller valvula af en muskla, om jag ej sjelf sedt annat: Jag trodde i förstone icke mina egna ögon; ty jag tykte, at jag såg et skal af en Concha, men måste finna, at det war en Patella. Jag tror aldrig, at någon Naturkunnig, som singe se detta i et Cabinet, någonsin kunde låta inbilla sig, at skalet icke woro af någon Concha. Skalet såg ut som et muskleskal af en Concha lævi rotunda; men hade intet någon Camrad; det war stort, som et fiske-själl, och tåkte et litet gult kråk, som lefde och rördes. *Testa suborbiculata, planiuscula, vix convexa, lævis, alba, pellucida, versus alterum latus seu marginem parum gibba, uti in Conchis juxta cardinem.*

LERNEA cauda duplici tereti, åsiven et nytt djur icke allenast för mig, utan så wida jag wet, åsiven för hela werlden. Jag fant det i de mjuka gålen på Knoten och Torsten, där det sugt sig fast som en Igel. Det är fuller wist, at det icke ännu i alla delar kommer öfwerens med den förra Lerneä (*Faun.* 1283.), dock är det närmare slägt til det, än något annat; imedlertid får det där stå, til des werlden begynner nogare at mönstra Kråk-Arméen. *Thorax* seu corpus molle, album, subrotundum, convexum, carnosum,

an-

antice obtusum, seu potius retusum, latere utroque notatum denticulo molli antrorsum spectante. *Collum* tenue, longiusculum. *Caput* trilobum, dilatatum; lobo intermedio obverse cordato. *Cauda* pone thoracem ex duobus corpusculis, pallidis, cylindricis, longitudine thoracis. *Brachia* sub thorace ad latera colli, utrinque duo, quorum par exterius bilobum, interius ovatum. At detta underliga kråk ej må tappas i glömskan, har jag låtit afstaga det uti *Tab. 3. f. 4.* Där *a* wisar det på ryggen, men *b* på undra sidan.

KORSTROLL kallades *Asterias radiis quinis latiusculis asperis* (*Faun. 1284.*), hon wältrade sig til myckenhet ibland förenämde *Ulva*. Denna Sjöstjerna bestod af 5 strålar, war blåröd, eller undertiden hwit, betäkt på alla sidor med små mjuka taggar, men inunder betäkt med papiller, som woro utstälde i 4 rader, med en liten öfning eller utgrafsven spits i ändan: Munnen war i sjelfwa centro på detta djurets undre sida.

MANIETT, kallades *MEDUSA orbiculi margine sedecies emarginato* (*Faun. 1286.*), flöt öfweralt i watnet til stor myckenhet, dock ej så ymnigt, som uti Sjöhafwet (*It. Lapp. Jul. 12.*). Dese flyta i watnet, som *Solar*, och sätta ut ifrån centro af undra sidan en hop tråar, af 1 eller 2 famnars längd, hvilka wäl sprida sig ut som *Solstrålar*; men då de råka små kråk, fastna de wid dem, och draga dem til denna *Solens* mun, som dem upåter. Beskrifning på detta djuret har jag upfatt i *Fauna*, men som figuren ej är rätt gifwen, har jag henne framställt *Tab. 3. fig. 3. 3.* Där *a* wisar henne på ryggen utan tråar, dem hon ofta fins aldeles utan, men *b* afstager henne på undra sidan.

MEDUSA orbiculo subtus quatuor cavitatibus notato (*Faun. 1287. It. Lapp. Jul. 12.*) är nog allmän här i sjön, och äfwen i Sjöhafwet, där jag henne beskris

skrifvit i Öländska resan (*It. Oel.* 160.); men här vil jag gifva hennes figur, sådan, som hon är på undra sidan, ty den öfre är helt slät, litet convex, och utan någon sällsam färg. *Tab. 3. fig. 2.*

TASK-KRÅFTA eller **CANCER** *Pagurus dictus* (*Faun.* 1244.) fans hos fiskare ibland de andra fiskar. Hon var stor som en Hummer, til färgen blek; men ytterste spetserne af klorna woro swarte. *Thorax* latissimus, marginatus, obtusus, crenatus plicis utrinque 8, obtulis, excavatis. Inter oculos denticuli 3, obtusi prominent, & totidem denticuli sub singulo oculo obtusissimi, inæquales. *Superficies thoracis* convexa, levis, punctis pallidis. *Antennæ* brevissima, ruffæ. *Sinus* sub antennis, in quibus *Tentacula* solitaria duorum articularum. *Brachia* manuum lævia. *Manus* leves, pallidæ, *digitis* maxima parte nigris. *Pedes* utrinque 4, pilis griseis, hispidi: unguibus glabris, rectis, obtusiusculis, validis. *Cauda* inflexa, quatuor articularum, exceptis primis duobus brevissimis. *Balani* och 2:ne *Dentalia* woro fäste på dennes rygg.

KRABBA. **CANCER** *brachyurus*, *manibus* ventricosis lævibus unicoloribus. Denne fröp ibland Ulvas, Fucos och Asterias. *Thorax* subrotundus, ferraturis utrinque quinque pone oculos: quarum postica acutissima; antice thorax inter oculos denticulis tribus obtulis. *Supra* convexus est *thorax*, inæqualis, lævis; *manus* læves, unicolores, ventricosæ, articulo brachiorum *manibus* proximo introrsum acuminato. *Pedes* præterea 4 utrinque, apice subulati. *Cauda* inflexa, acuminata, simplicissima, tribus articulis exceptis duobus primis linearibus, *caudæ* subjacet corpusculorum subluteorum par loco genitalium. *Antennæ* minutissima, setacea. Hon hade mycket likhet med den förra, dock ej swart på klorna, och något
i an

i andra delar olif, at hon åtminstone är en varietet, om ej serfsildstön.

HUMMER. **CANCER** gammarus dictus, (*Faun.* 1248. niger; *Thorax* oblongus, punctis sparsis excavatis, linea excavata longitudinaliter exaratus, & transversim alia linea exaratus. *Rostrum* acuminatum denticulis utrinque tribus, præter denticulum supra oculos ad rostri latera. *Antennæ* lumbriciformes, validæ longitudine fere corporis, constantes articulis brevissimis, nigro rufoque variis, tuberculis minutissimis. *Brachia* anteriora parum dentata. *Manus* læves, latere anteriore dentatæ; *digiti* extrorsum obtuse dentati; in pollice extrorsum supra basin denticulus validus. *Pedes* præterea 4 parium utrinque, hispidi fasciculis pilorum griseis: horum paria duo priora biungulata seu digitis duobus terminata; Posteriora duo paria digitis solitariis, extrorsum pilosis. *Cauda* longitudine corporis, pilis griseis ciliata, 6 articularum excepto ultimo: horum primus ad latera brevior. Ipsius caudæ extremitas constat valvulis 5, quarum 3 ovata, utrinque denticulo obscuro instructa; valvulæ 2. 4. obtusissimæ, valvulæ vero 1. 5. rotundatæ transversim futura flexiles, suturæ margine corpori propiore acute denticulato. Sub cauda *appendicularum* quinque paria (excepto primo), bipartita, ciliata, quibus ova adhærent. Inter *antennas antennulæ* 2, breviores: singulæ binatæ. Fæmina terat. På ryggen voro Balani, Dentalia repentia, & spiralia; bågge widwuxne.

HÅ fallades **SQUALUS** pinna ani nulla, corpore tereti (*Faun.* 269.) fants hår nog; en glupst fisk, som är en Tiger i sjön, hwilken då han skal gripa rofwet, måste lägga sig på ryggen. *Corpus* longum, teretiusculum, supra canum, infra argenteum. *Rostrum* prominens, ovatum, molle, subdiaphanum.

Oculi

Oculi albo-cærulefcentes. *Narium* foramina duplicata. *Apertura* magna, utrinque pone oculos, & præterea aperturæ 5, transversales, lineares, utrinque ad latera colli ante pinnas pectorales. *Pinnæ dorsales* duæ: angulo superiore obtufiore, inferiore, vero auctiore: Singulæ antice armatæ spina acuta, valida. *Pinnæ pectorales* obtufæ: angulo exteriore paulo longiore. *Pinnæ ventrales* remotiffimæ a pectoralibus, femirhombæ: fingulæ ad marginem interiorem instructæ papilla spinæformi. *Cauda* teretiufcula, subtus planior. *Pinna caudæ* oblique verticalis, bifida: lobo superiore longiore. *Vulva* magna, ovata. *Folket* berättade, at om någon fticker sig af taggarne uti ryggsenan, skal det upväcka fafelig wårk. Denna fifsens hud är Chagrin.

RÅCKA eller **RAJA** (*Faun.* 268.). *Corpus* planum, rhombeum, subtus leve, album, supra cinereum fuscomaculatum. *Oculi* finguli antice spina unica, postice duabus armati. *Foramina* solitaria magna pone oculos: & præterea foramina brachiorum utrinque 5, transversa. *Os* transversum, cartilaginofum, scabrum. *Cartilago* transversa abdominis nulla, si demas arcum distinguentem abdomen a pectore. *Pinnæ ventrales* radiis 14, quorum 4 vel 5 longæ in angulum acuminatum crassiusculum s. lobum exeuntes. *Spinæ* aliquot secundum longitudinem dorsi. *Cauda* corpore longior, supra convexa, aculeata, versus apicem. *Pinnas dorsales* 2, rotundatas gerens præter pinnam caudæ minimam.

FJÅRSING kallades **TRACHINUS** maxilla inferiore longiore cirrhis destituta (*Faun.* 282.) fins hår mindre allmän. Des membranå branchioftega bestod af 6 eller flere strålar. Om denna berättar *Bartholinus in actis hafn.* 3. p. 154. at i des ryggsena, då de 5 första pryklar sticka en människa, skal hon däråf blifwa liksom galen för wårk; andre återigen mena, at det ej är

är annat än ordinairt stick, om det ej sticker någon sena. Men Assessor BOETIUS i GÖTHEBORG berättade mig, at han haft Patienter, som häraf med en olidelig wårk fått samma som punctura tendinum, fast ingen tendo varit stucken. Regements-Sältfåren TEMAN berättade sig curerat en Karl, som af denna fist varit stungen i fingren, hwaraf hela handen och armen swulnade med en olidelig wårk, som nästan stannade ut: Gangræn, och efter 2 å 3 öpningar med största möda drefs til suppuration. Med et ord: hwar Borgare här, som här om rådfördes, berättade med en mun, at stungen äro farlige som ormsting.

KNOT kallades här TRIGLA capite aculeato appendicibus utrinque tribus ad pinnas pectorales. (*Faun.* 281.) Characteres maxillæ inferiori insculpti. Opercula branchiarum pone in aculeum definitia. Pinna dorsalis prior radiis 7 acutis; Pinna dors. posterior radiis 19. Pinnæ pectorales radiis 9. Pinnæ ventrales radiis 6, primo simplici. P. ani radiis 18. P. caudæ radiis 10. f. 11. Uti dennes gel fanns äfwen den underlige *Lerneæ* med 2:ne stjertar, som jag upritat T. 3. f. 4.

HWITLING kallades GADUS dorso tripterygio, ore imberbi, corpore albo, maxilla superiore longiore (*Faun.* 294.) lärer vara Holländarnas *Mole-naar*. I munnen äro spetsige tänder; utan på nedra kåken äro på hwardera sidan 6 utholkade puncter. Pinna dors. I. radiis 14. II. rad. 20. III. rad. 20. Pinnæ pectorales rad. 17. Pinnæ ventrales rad. 6. Pinna ani anterior radiis 30. Pinna ani posterior rad. 22. Pinna caudæ integra radiis plurimis.

KABELJÅ war GADUS dorso tripterygio, ore cirrato, cauda subæquali: radio primo spinoso (*Faun.* 295.) Cirrus subulatus sub apice labii inferioris. Membrana branchiostega radiis 7. Pinna dors. I. radiis 15. rotundata, II. -- 20. III. -- 16. Pinnaæ

næ pectorales rad. 20. *Pinnæ ventrales* -- 6. *P. ani*
I. rad. 21. II. -- 16. Pinna caudæ integra.

LÅNGA var GADUS dorso dipterygio, ore cirrhato, maxilla superiore longiore. *Art. gen. 22. f. 36.* ASELLUS longus. *Schönew. icht. 18. Will. It. 175. Raj. Pisc. 55.* är icke hitintills inrollerad ibland Svenska Neptuni Armée; men finnes här nog. *Membrana branchiostega* rad 7. *Dentes secundi ordinis* seu intra maxillas confit, i in ipso palato, validi. *Cirrhus simplex* sub apice maxillæ inferioris. *Pinna dorsi anterior* -- 15. *P. dorsi posterior* -- 63. *Pinnæ pectorales* -- 20. *P. ventrales* -- 6. *Pinna ani* -- 60.

LYRBLECK kallades GADUS, dorso tripterygio, imberbis, maxilla inferiore longiore, linea laterali curva. *Art. gen. 20. syn. 35.* är en stor och blek art af Forst. *Pinna dorsalis I. -- 13. II. -- 19. III. -- 18.* *P. pectorales* -- 16. *P. ventrales* -- 6. *P. ani prior* -- 27. *ani posterior* -- 18. *P. caudæ bifurca.* *Linea lateralis curva.* *Maxilla inferior longior absque cirrho.*

TORSK kallades GADUS dorso tripterygio, ore cirrhato, longitudine ad latitudinem tripla, pinna ani prima officulorum triginta. *Art. gen. 21. spec. 65.* *Corpus cinereum, lividum, punctatum.* *Cirrhus subulatus* sub mento. *Oculorum Iris rubra.* *Linea lateralis obliqua, articulata.* *Dentes acuti.* *Membrana branchiostega* radiis 6. *P. dorsi I. -- 12. acutior; quorum primus brevior secundo; II. -- 20; III. -- 20.* *Pinnæ pectorales* radiis 18. *Pinnæ ventrales* rad. 6: quorum duo primores longiores, molliores, rubicundiores. *P. ani prior* -- 19, *ani secunda* dorsali opposita. *P. ani posterior* -- 19. *Pinnæ dorsali postremæ* opposita. *P. caudæ integra* rad. 40. circiter.

GADUS dorso tripterygo, ore cirrhoso, cauda integra, linea pone caput excavata. Huic pinna *dorsi I.* radiis 13; *II.* -- 17; *III.* -- 19. *P. pectorales* rad. 18; *P. ventrales* -- 6: prinnis duobus mollibus. *P. ani prior* -- 18; *posterior* -- 17. *P. caudæ* integra radiis plurimis. Differt a præcedente colore cinereo, minime ruffo. Linea utrinque pone caput excavata; hinc forte sola varietas.

GADUS dorso tripterygio, ore papilloso, cauda bifurca, linea laterali recta. Corpus supra cinereum, infra album. *Linea lateralis* integra. *Oculi* magni; maxilla superior longior; sub inferiore *papilla* minutissima in cirrhum minime elongata. Pinna *dorsi I.* radiis 16; *II.* -- 18; *III.* -- 20. *P. pectorales* -- 17. *P. ventrales* -- 6. *P. ani anterior* -- 22; *posterior* -- 21. *P. caudæ* bifurca.

ega. **TANGA.** PLEURONECTES oblongus, maxilla superiore longiore, squamis utrinque asperis. (*Fann.* 299.) Corpus ovato-oblongum, supra cinereum fulco-maculatum, subtus album; utrinque vero scabrum. *Caput* subtus villosum. *Os* leporinum s. inferne ringens. *Oculi* a dextris. Pinna *dorsalis* radiis 71, mollibus, supra calloso punctatis. *P. pectoralis* exterior -- 8; inferior -- 7. *P. ventrales* -- 5. *P. ani* -- 40. *P. caudæ* -- 40 circiter, rotunda.

PIGGHWARE. PLEURONECTES lævis: latere inferiore albo quatuor maculis æqualibus. *Corpus* ovale, læve, supra cinereum, subtus album maculis quatuor distinctissimis æqualiter oppositis. Membrana *branchiostega* rad. 7. *Oculi* a sinistris. Pinna *dorsif* rad. 71, mollibus, a capite ad caudam extensa. *P. pectoralis superior* rad. 12: primo brevissimo cum secundo integris, reliquis bifidis. *P. pectoralis inferior* -- 12. *P. ventrales* -- 6. *P. ani* -- 61. *P. caudæ* -- 18. rotundata.

RÖDSPOTTA fallades **PLEURONECTES** utrinque glaber, tuberculis VI. a dextra capitis (*Faun.* 301.). Corpus rhombeum, supra cinereum maculis amœne fulvis in latere & pinnis. Rostrum acuminatum. Membrana *branchioftega* radiis 7. *Oculi* a dextris prominentes. *Caruncula* in fronte parva, mollis, ovata; *Puncta* 5 vel 6 ossea, longitudinalia pone oculos. *Pinna dorsalis* rad. 14. *P. pectoralis* - - 6 aut 11, (variat enim). *P. ventralis* - - 6. *P. ani* - - 54. *l.* 57. *P. caudæ* - - 20. circiter. Spina ad basin ani antrorsum spectans. *P. dorsalis* & *ani* in medio latiores, hinc quasi rhombeus piscis.

BÄRGSNULTRA (SPARI species) membrana *branchioftega* rad. 5; opercula branchiarum squamosa. *Dentes* in ore acuti: primoribus majoribus; *Iris oculorum* rubicunda; Corporis color subvirescens, linea lateralis juxta dorsum, ad caudam curva. *Facies* Parcæ. *Pinna dorsi* constans radiis primoribus 19 acutis, secundariis 8 longioribus, mollioribus; ubi radii rigidi, ibi membrana connectens post singulos aculeos exit in acumen molle. *P. pectorales* radiis 13: primo integro molli. *P. ventrales* squama lata connexæ, radiis 6: primo acuto. *P. ani* rad. 10: tribus primis crassioribus acutis. *P. caudæ* integra radiis 14. *Macula* nigra ad finem dorsi, ubi cauda incipit.

MARSTRANDS ARBETE var at beskifwa och examinera så många åtskillige och owanlige djur inom et dygn. Man säger allmänt i Sverige om et mycket tråkigt arbete, at det är Marstrands arbete, hwilken methaphora lärer komma af fångarnas släp wid fåstningen, då de ifrån staden eller sjösidorna skola transporterera något til den stora och höga fåstningen, up för den långa och branta backen, med dragande eller slåpande; det kostar på för en fri lathund at gå up ifrån staden til fåstningen, mycket mer för en dömd.

SJUKDOMMAR äro ej mer här gängse, än på andra ställen, fast denne *S* är en liten klippa uti hafvet; de som komma hit at bo, pröfvas gerna första året med någon sjukdom, til des de blifvet wane wid luften, sedan må de wäl, som icke äro hittomne för slaveri och förbjugg.

VOMITUS chronicus virginem 20 annorum diu detinuerat, quæ assumtum mox rejecit cibum, unde debilis vix e lecto surgere valuit. Ventriculus sub thorace, in sinistro latere, inter cartilagineam ensiformem & Lienem, durus, & dolorificus. Pulsus debilis; artus inferiores uti femora, & tibiæ laxæ, cachecticæ; Somnus mediocris. Alvus obstipata solvebatur 14. quovis die; vomitu rejecta acidissima erant; menitrua, quæ ante legitima, per 2 annos cessarunt. Urina parca. Corpus tamen non exsuccum; vasa sanguinea in latere interiore palpebrarum rubra, florida. Frustra usæ est enematis, absorbentibus, edulcorantibus, oleosis. Svasi usum lactis recentis a vacca calentis, parva copia, sed sæpe repetita.

HUSMEDEL emot **FROSSAN** berättades såsom et specificum af Regiments Fältskären Ternau, det han oändelige gångor bekräftade, at han försökt på sina Patienter med beständig och lyckelig effect, hwilket bestod däruti, at en nåsiva af **PALLGRÅSET** tages och kokas uti $\frac{1}{2}$ stop dricka, som infokas til hälften; hwar af gifwes patienten 1 timma för paroxysmen, då det ock merendels gör upkastning och hjälper.

PALLGRÅSET växte på klipporna, och var **SEDUM** acre (*Flor.* 389.), hwilket utom det, at des kraft är besynnerlig emot **Frossan**, så hade ock samma Fältskär egen förfarenhet, om des synnerliga kraft emot **Skörbjugg**, då det på Belows sätt kokas med **Tallstruntar**, **Pepparrot**, och litet **Rhabarber**.

RESAN ställdes emot astoneu ifrån Marstrand åt Udde-
walla sjöledes. Wi hade ärnat at gå utan för Körn
och Oroft; men wi woro icke wäl utkomme på hafwet,
förrän et starkt åfvedunder, med mulen och mörk him-
mel, storm och slagregn, förde os at taga leden inuom
skärs.

PATER NOSTER begyntes strax i wäster, utanför Mar-
strands hamnen, med många bränningar och klippor,
et farligt raband för de sjöfarande.

KRÅKAN war en liten S eller klippa, på hwilken wi up-
stego, medan råguet och stormen rusade öfwer.

AL är et bekant trå, som kännes af hwart barn. Här på
Kråkan wårte öfweralt Buskar af 1 alns högd utan
blomma och utan frukt. Bladen liknade både All,
Oxel och Hyll, ja alle 3 på en gång, så at man ej sä-
kert kunde säja, af hwilketdera slag denna war, dock
troer jag, at han war en förändring af All; ty Allen wår
per hos os allmänt på sidlända ställen med gröna och
flemmiga blader (ALNUS glutinosa viridis); men
i Norrland och på höga bärg, förändrar Allen sig med
torra, spitsigare, mindre, samt inunder hwitare bla-
der, samt smalare och hwitare stam, kallad Alre (AL-
NUS folio incano). Här på bara klipporna i haf-
wet blifwer Allen än mer förändrad, så at hon med mö-
da kan kännas af en Botanist.

KRUTLÅSKARE kallade folket ej obegråmligen den be-
kante TYPHA 772. ty han liknar det instrument,
med hwilken man låskar stycken. Denne Typha wårte
emellan klipporna på Kråkan, där watnet blef stån-
dandes, och wi sågo med förundran ar på hwart enda
stånd, som eljest äro nog sällsynte, hwilket man tydes
ligen märkte förorsakas deraf, at rötterna ej fingo wid-
lyftigt frypa eller utwidga sig, äfwen som man röner
uti Vinca, hwilken aldrig bår frukt i wåra Trågårdar,
där icke des rötter inneslänges inuom en trång kruka.

LIGUSTICUM foliis duplicato-ternatis (*Flor.* 232.) är en rar ört i Sverige; men här på holmarna allmän. *Radix* perennis. *Caulis* erectus, pedalis, rubicundus, striatus s. sulcatus. *Folia* duplicato-ternata: foliolis sessilibus, glabris, nitidis, inciso-ferratis. *Umbella* involucro universali & partialibus. *Fructus* sulcis 8 exaratus, & stylis duobus terminatus. *Semen* singulum sulcis quatuor acutis, angulisque eminentibus acutis.

ÅLKUSORNE. **BLENNIUS** capite dorsoque subflavescente lituris nigris, pinna ani flava. *Art. syn.* 45. hade åfven som Nåbbgådorne (*Faun.* 305.) gröna ben, och benen lyste i mörkret som Ugglewed (*Flor.* 1130.)

BLÅKULLA et högt bärg, och en landkänning för de sjöfarande, låg in på landet i öster, och var det högsta ibland de fringliggande.

TORP såges åtskillige på ömse sidor om vår fart, på de kalaste stenholmar, som ofta hade icke så mycket jord, at de kunde föda et enda kålhuswud, utan bestod hela Inwånarens fromma uti en liten källa, men deras åker och ång var hafwet.

ELOF (*Faun.* 129.) kallades här den swartaftige fiskmåsen, som icke sjelf kan slå ned i sjön, at fånga fisk, utan endast är skapad til röfware ibland fiskmåsarne. Man såg med nöje, huru denna Cobaken förföljde de andre fiskmåsar, så snart de fått någon fisk, och wände ej igen at förfölja dem, förrän fiskmåsen måste spy ut den fisk han fiskat och redan inpackat. Jag har sedt med förundran på en fiskmåse, som jag flere år haft i Academie Trågården hemtamd, at om han fått aldrig så litet mat, och någon sedermera litet jagat efter honom, har han då strax utspyt det han bekommit. Denna egenheten at lätt vomera har Skaparen användt at uppholla vår Eloffske familie; ty som fiskmåsarne of-
ta

ta fiska mer än de böra, så hafwa de också wäl råd, at gifwa skatt åt Swartlasse; men deremot har Naturen likwäl så lagat, at denna Labben ej alt för mycket får öka sig, hwarföre han ock är den raraste af alla måsarne. Hårtill kommer, at denna Struntagaren icke är mycket delicat; ty under tiden måste fisktåsarne, då de ej hafwa något på torget, öppna ba porten, och fasta för honom skänder mat, hwilken han ock holder til godo. Swartlasse är mycket wig, så at han altid tager maten i lusten, då han fastas åt honom af måsen. Han är ej eller blyg, ty då Ristarena se honom, och ropa Eiof Eiof, samt med utsträckt arm upreisa för honom en liten fisk, kommer Eiof flygandes åt båten, och tager lyran, så snart fisken fastas. Eiof holder sig alt tid där, som måst wankar, och hållt wistas wid fiskekar, där dageliget bröllop med lek och dans hollas; hwarföre Rugermanlåningen ej gerna ser at han skjutes; ty han wiar med sit flygande hwaräst strömmingen holder sig under watnet.

EBB och **FLOD** märkes icke här på orten; men af det wåstanwådet inblåser wågorne i skären, stiger undertiden watnet ansenligen, äfwen som det ansenligen utfaller wid Östanwåder, eller då det blåset ifrån landet.

KÖRN en stor Ö med 3 Kyrkofokner, passerades på wånstra handen jemte dess östra sida. Landet på Körn war skallot, utan trä med idel stenklipper, äfwen som de andre holmar.

LÖNG (300.) kallades här wår Ljung, hwilken på Skoglösa Kben war Ziwånarens wed och brändse. De köpte Ljungen således, at de gifwo 16 styfwer om året för hwar spis, til hwilken de fingo samla Ljung i det minsta Torp. Det war artigt at se, huru qwinsfolken med denna kokade sin mat; ty så snart de togo nåfwen full med Ljung och låde den under grytan, blåskade han nästan som halm, och strar war det bestält både med wed och wårma, så at den som kokade, fick aldrig

gå ifrån grytan, utan måste stadigt lägga näsivetals Ljung inunder. Detta borde de se, som hos oss äta så litet skogen.

GRYTORNE woro ofta här gjorde som en cylinder, med en wid bukt nedan til, och et jämt läck; denna bukt torde hjälpa kokningen, då elden icke allenast värmer på flere sidor, utan ock, då luften mer fringspelar i sjelfwa grytan, nästan som i en olla papini.

BRÖDET, som här brukades, war merendels Tunbröd, tjockt som et pergament, men dubbelt så widt som en ordinair kaka. Här kunde en Arbetskarl wäl äta up 4 à 5 kakor i målet.

LAMPOR bruktes här på orten i stället för ljus, * och woro gjorde af et litet fyrkantigt blåck, til quarters bredd, uti hwilket i stället för olja brukades Tran af Torst, (*Faun.* 291 - - 297.) och i stället för wete togo de torade och skalade stjälkar af Tog (*Flor.* 279.), som wäl oljade lades i et hörn på lampan och itändes, då dese wekar brunno långt bättre, än någon Bomullsweke, och som det hörnet, där Tranen ligger, gerna något dryper, hade folket hängt inunder det en Koklöf, som emottog droppet, at tranen ej skulle spillas. Desse lampor hängdes merendels på kroken wid spisen.

* KALM BAHUS. 188.

TAKEN woro på fläste ställen täfte med Tång (*ZOSTERA* eller *Alga* 1137.) til 4 twärfingers tjocklek i stället för Näswer, som här war dyr; oswan på Tången war taktet täckt med torf; sådana tak woro täte, waradel längre än af Näswer, och sades kunna stå bi hela 40 åren.

NATTEN bleswo wi i Hôwikenäs, sista gården på Rön, dit wi anlände wâte, kalle och kulne fl. 12 om natten, efter 2 mils sjöresa ifrån Marstrand.

Jul. 17.

KLIPPORNE här i Skårgården hade sig på samma sätt, som Westgöta fjellar (p. 113.), så at det tyktes, som dese holmar ej woro annat, än en continuation af förenämde fjellar, fast de woro lågre, dock til skapnad och egenskaper aldeles like; ty holmarne och bärger woro här rundade, mycket bratte på wästra eller hafssidan; de bestodo åfwen af gråsten, som mycket liknade de ställsten, och i sielfwa bärget skifrade sig slutt eller ad angulum acutum a linea perpendiculari; men dese bärger woro mer skallote, hwartil wi sökte orsaken, den samma funno, och däråt fagnade wi of.

JORD war ingen på klipporna, utan de woro helt rensfölga de, då de upstego utur sit wilda haf. Alt watnet sjunker här bårt årligen, åfwen som i Östersjön, är klart af alla kosars witnessbörd, som minnas, at igenom de inlopp, som i deras barndom kunde ingås med största Orlogskepp, kunde nu knapt et fartyg af 12 fots djup komma fram. Här af ses at bärger taga til, och blifwa högre, ej med något wärande, utan med watnets aftagande. Så snart bärger begynna föra up öfwer watnet, skuras de af de rusande wågor, som på dem fastas med en obeskriwelig styrka; ty man ser, at wågorne af starkt wåstan kunna bestänka sielfwa Carlstens fästning, som likwål ligger så anseñlia högt och långt ifrån hafwet: Det är altså ej underligt, at alla dese små holmar med sina klippor, blifwit så filade och skurade, at man med möda förs gå på dem, besynnerligen då de äro wåte. Sådane stå dese klippor, och sådane blifwa de; ty ex nihilo nihil fit. Kommer något frö at gro eller rota sig i springerna, blifwer örten, så snart hon upwuxit, antingen af Solen bårttorlad, eller af djur upåten; så at på dese stoglöse klippor föga någon matjord märkes; ty all mylla måste komma af förmultnade wårter: djuren äta fuller up de måste wårter, fast rötterne blifwa

allena qware, som efter hand förmultna til mylla; dock så ringa, at en örts rot gifwer knapt så mycken mylla, som en annor af samma slag behöfwer til sin föda: Men hwar som hållt någre flygande Tall- eller Gränfrön kunna så och rota sig i klipporna, och där först göra en liten skog, och med skogen en skugga, där ses örterna strax begynna så sig, och mösan gro på de kalle klippor; mösans undre sida, de små rötter af örterna, Tallens eller Granens barr som lemnas orörde af djuren och ärligen nedfalla, ruttna på jorden, och förvandlas til mylla. En stor del af desse barr och löf blåsas om höst och vår ned til dällderna, där de stanna i lugnet; den lilla svartmyllan sköljes äfven af rågnen efter hand ned i springor, dällder och caviteter; här af ses de skoglösa klippor wara bare, när de skogfulle äro mer fruktbarande, och ändteligen förvandlas i backar, som blifwit täkte med jord, at näppeligen finnes tecken i dem öfriget af förra werldenes skick, eller den tid, då de nakne upstego utur sit wilda haf; däremot hafwa dällderne blifwit mer fylde, och ändteligen förvandlade til ångar och åkrar. Den som ej tror, at så går til, och således gåt, han komme hit och se skoglösa Korn och skogfulla Orost.

OROST följde nu härpå, som war en S af mer än 2 mils diameter, med 7 Kyrkesöknar. Denne S war på östra sidan bewuren med skog, liksom det nästgränsande landet på Bohus-sidan äfven nu begynte blifwa skogfult, fast bägge woro af klippor och idel bärg, som den förra.

* SWANSUNDS Gåstgifwaregård quart 12 ifrån Marstrand. Här gingo wi ut i hafwet öfwer knäds, at wid låggrunta stranden botanicera på hafsbotten; där funno wi Zosteram, Ruppia, Boror i botnen, små uphögde Masshögar, och andra små Kråk.

RUPPIA. *Hort. Cliff.* 436. BUCCA FERREA-maritima, foliis acutissimis. *Mich. gen.* 72. POTA-MO-

MOGETON maritimum, gramineis longioribus foliis, fructu fere umbellato. *Raj. syn.* 3. p. 134. t. 6. f. 1. POTAMOGETON maritimum

pufillum alterum, seminibus singulis longis pediculis infidentibus. *Pluk. alm.* 305. t. 248. f. 4.

FUCUS folliculaceus, fœniculi folio longiore. *Bauh. pin.* 365.

Denne ört är aldrig förrän i dag funnen på någon Svensk botn; hon kryper med sin stjelt nästan under sanden, uppsätter små blader som en *Subularia*, och bär sina blommor in alis, som et det minsta *Potamogeton gramineum*. *Radix* simplicissima, descendens. *Caulis* albus, ramosus, articulatus, fili crassitie & figura, e singulo geniculo ramos demittens. *Folia* opposita, angustissima, planiuscula, aciculæ figura, mollia, basi membranacea latiuscula, se invicem amplectentia. *Primordia* ramorum duorum, singula duobus foliis constantia, inter descripta continentur folia. *Spica* sessilis, oblonga, inter ramorum primordia. *Calyx* vel *Corolla* nulla: sed flos singulus constans *Antheris* 4, sessilibus, æqualibus, subrotundis, subdidymis. *Pistilla* sunt Germina 4, 5, 6, subovata, conniventia, stigmatibus obtusis. *Fructus* in pedicello elongato, pro singulo flore ex seminibus 4, 5, 6, ovatis, obliquis, terminatis stigmate plano, orbiculato. Fructus hi singuli infident pedunculis propriis longitudine fructus, hinc fructus, cujusvis floris, quasi umbellatus.

CONCHA subarenaceo-marina. At musflor gifves allmänt på hafsbotten, sjöbotten, och i floder, wet hwar och en; at musflor äta sig in uti sielswa stenarna wid hafvet, och där wäxa til, at de med möda sedermera kunna uttagas, om icke stenen slås sönder, wittnar om Pholen och Solen *PLANCUS conch.* 33. Andre utwälja sandbotnen, andre lerbotnen, andre mylla, hwar på wi här kunde se differencen. Just då wi här spaßerade på hafsbotten, fingo wi se, at botnen på åtskilliga ställen war genombrad med 2:ne hål,

hål, smalare än et tvårfinger, som alltid stodo 2 och 2 jämte hwarandra, men aldrig 1 eller 3; wi märkte därjämte ingen upkastad jord, och förstodo altså icke, hwart jorden efter hålen blifwit bärtförd. Wi sågo desse hålen merendels på 1 alus djup, och däromkring längs efter stranden; lusten spörrhögg mig at få weta hwad slags massar brukte göra sådana hål, dem jag måtte med skafstet af en Tobaks-pipa, som gick perpendiculairt neder til 1 quarters djup, då hon stötte emot något hårdt, såsom et hällebärg; när jag satte wårjant i hafsbotten, gick hon hela alnen neder, utan at möta något bärg; men ehuru ofta jag med skafstet stack i hålen, stannade det alltid, liksom emot en klippa, utan at någon mass wisade sig, ty begynte wi med händerna at grafwa, hwar som wi sågo 2:ne hål, och när wi komma til botnen på hålen, funno wi en stor musfla, men ingen mass; ehuru ofta wi grofwo, så war alltid en sådan musfla wårt byte, som altså gjort dessa hål; men at weta, huruledes hon kommit tilwåga därmed, eller huru hon kommit så långt neder under sjöbotnen, war ej lätt at begripa. Musflan war en *CONCHA lævis, convexa, alba, ovata, striis longitudinalibus inæqualibus obscuris, cardine interne conjuncto in altera testa apophysi alba latiuscula, in altera vero apophysi parva*. Denne musflan är lik Sidmusflan 1332, men större, hwitare, fastare, står wid smalare spetsen något litet på glänt med en substantia fusca, rugosa, obtusa. Ehuru allmän denne musflan här war under sandbotnen, sågo wi likwis aldrig något tecken til henne wid stranderna, ej eller har jag funnit henne tilförene i Sverige. Den som wil examinera de höga muslebärgen wid Uddewalla, och icke känner denna musfla, han skulle lätteligen tro, at syndastoden fördt skal en dit ifrån en främmande werld. Måst alla musflor, som lesa uti hafssanden och gyttnan, hafwa 2:ne rör, som de sticfa utom jorden, hwarigenom de respirera watnet, såsom Chama* Pholen le Dail, som lesa uti leran under hafswatnet **, och Solen,

Onyx,

Onyx, Dactylus Plinii, som lefwer uti hafssanden, 2 fot djupt ***, hwilka alla den store REAUMUR beskriswit.

* Reaumur act. Paris. 1710. p. 573. 587.

** Reaumur act. Paris. 1712 p. 163. 171. 172.

*** Reaumur act. Paris. 1712. p. 150. 158.

LUMBRICUS marinus, är en mask, som jag för 14 år sedan såg på sjöbotnen wid Zshafwet: nu under det wi här gingo hit och dit på hafsbotten, som bestod af en hwit sand, märkte wi öfwer alt små högar upkastade, och just sådane, som Daggmaskarne upkasta på landet. Wi grofwo, och fingo ändteligen igen et djur, som förtjänar sin egen och tydeliga beskrifning, hwilken wi äfwen förestått Tab. III. fig. 6. Masken såg ut nästan som en Metemask af 1 quarters längd, och lika tjocklek med en Swan-penna. Denne mask har midt på et uthängande Viscus, ifrån hwilken han alt intil nosen är fördeld i 14 å 15 ringar eller segmenta, af hwilka hwardera består af 5 mindre segmentis, och af dese är den närmaste mot ändan måst uphögd; hwardera af dese 14 å 15 segmenta har på ryggen et par uphögde puncter eller knylor, och utur hwar knyl et upstående hår. Men andre delen, eller den änden, som är längre ifrån den förra medelpuncten, är slät, ljusgrå, med ojämna wingar och rylor, som med små puncter äro beströdde, allenast äro 4 ringar eller segmenta på denna sidan om förenämde Viscus lika med de förra. Det rödaktiga Viscus, som här hänger och slokar ifrån maskens medelpunct på undra sidan, är aflångt, fullt med små gula frön, hwaraf det tyckes wara ovarium.

STRANDKÅL, Crambe (*Flor.* 570.) wäxte sällsynt på holmarne wid stranden; men nog ymnigt på södra sidan om Marstrand. Folket berättade, at en Borgare-hustru i Marstrand hade hämtat sådan Kål, kokat och gifwit den åt Soldaterna, som spifat hos henne, i stället för Blåkål, hwilka alla blifwit sjollige, när de ätit af samma rätt; men då Officerarne undersöfkte derom, och funno wärdinnan lika tolig med gästerna, måste de
lemna

lemna altsammans. Sjukdomen botade sig sjelf dagen derefter.

HAFS-ÅRTER. PISUM petiolis supra planiusculis, caule angulato (*Flor.* 608.). PISUM stipulis integerrimis. *Hort. Cliff.* 368. *Att. Stockh.* 1743. p. 110. *Flor. lapp.* 272. wårte på några ställen ibland hafsgruset wid stranden, där hon kröp med sina rötter under jorden, som warade år ut och år in. Stjeltkarne woro 1 eller högst 2 quarter höge, kantige och något litet ludne. Blommorne woro blåbrofuge. Skidorne och frön woro mindre och båkare, än på andra arter. Dese åro sällsynte för oss, emedan de aldrig finnas utom hafsstranden; jag har allenast en gång sedt dem förut wid aldradsversta kanten af Botniska wiken, där de wårte uti hwita sanden; jag har planterat dem i Uplåla Trågård, däråst de sjelfwe bärja sig för wintrarna, och en gång sådde, årligen holla sig friske, utan at gifwa sig för kolden. Arterne kunna åtas*, där någon hafwer dem i tillräckelig quantitet. Således gifwer hafwet oss sina egna djur, fiskar, musflor, kål och arter.

* *Flor. lapp.* 272.

INSECTER funnos åtskillige i hafwet, ibland hwilka jag märkte 3 slag, som aldrig tilförene warit beskrefne, näml. 2:ne Onisci och en Scolopender.

ONISCUS semicylindræus, caudæ segmento ovato oblongo integro, är en liten Gråfugga; har 7 fötter på hwardera sidan, men dermed skiljes hon ifrån de andra, at hon icke är oval, utan lik en half Cylinder, dertil med föga större, än en lus. Stjerten består af et enda aflångt stycke, som är utan fötter.

ONISCUS striis transversis fuscis fans tillika med den förra i hafwet. Huswudet är dubbelt större än en lus; antennæ åro halsparten fårtare, än kroppen. Stjerten är trubbig.

SCOLOPENDRA plana pallida: linea longitudinali rufa. Detta lilla insect, som är knapt et tvårfinger långt, fans rätt mycket i hafsvet. Hon är smal som en tråd, har swarta ögon, många bleka fötter, och en blek kropp, hwilken längs åt ryggen har en rödaktig linea; stjerten består ytterst af en rundaktig led.

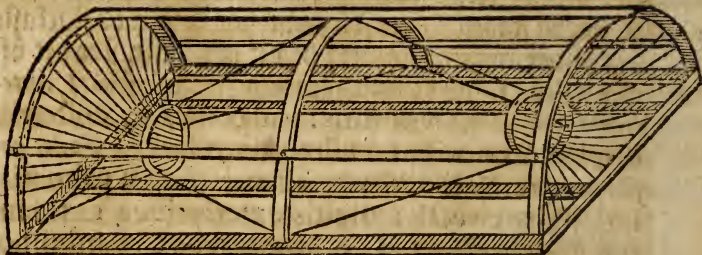
SKÅLAR (*Faun.* 11.) förade här och där up utur watnet med sina kalfiska mular. Folket berättade så här, som på andra ställen *, at då man slår dem med starkaste stöd öfwer ryggen, så akta de det icke, men sker det öfwer nosen, så dö de lätteligen och strax. *Pedes anteriores* manibus vix fissis: unguibus 5, cultratis, digitis interioribus sensim minoribus. *Pedes posteriores* retracti versus caudam: plantis palmatis: unguibus 5 rectis; digitis exterioribus 1. 5. sensim longioribus; 2. 4. minoribus; 3 minimo. *Cauda* brevissima, planiuscula, obtusa. *Auriculae* nullæ.

* *It. Gottl.* 270.

HUMMER (*Faun.* 1248.) fiskades här wid Midsommars tiden på 6 famnars djup; wid denna tiden på 8 à 10 famnars djup; men fram på hösten på 14 à 15 famnars djup; så at Hummarne midt på sommaren holla sig närmast intil landet, och sedermera såsom Solen förfoga sig allt mer och mer bårt ifrån wåra stränder.

HUMMERTINAN, med hwilken Hummarne fångas, är en mjärde eller mjåle af 2 alnars längd, 1 alns bredd, och 1 alns högd, til skapnad af 1 half Cylinder, med ingångar på bägge ändar; denne består af en flat botten, på hwilken 2:ne halfrunda bogar uprättas, på bogarne lägges 3 spjålar eller costæ longitudinales, hwaröfwer wåfweres et garn eller nät, med ingång på bägge ändar, såsom på en håma eller mjåle; på botten lägges et par stenar, at tinan må sjunka ned, och wid henne bindes et rep med en roete eller råcka, som på watnet wisar hwaräst tinan skal igentagas: midt
i tin

i tinan hänges en död fisk på en trå, hwilken är den läckebit, som Humren skal söka, då han lätt kommer in, men slipper ej så lätt ut. De fångade Humrarne tjudras sedermera i hafwet wid stranderna med et tjockt segelgarn, som bindes om foten, och för dem utkastas fiskräke efter rånsad fisk til deras föda, då de således få spåpera, til des man wil nyttja dem.

Uti figuren har jag wisat det, som uti tinan är af trå gjordt och utstakat ingångarne; om låsaren lägger alle näst här til nätet, som öfwer alt utan på betäcker henne, så wäl som wid ingångarne, så lærer han så nöd tydeligit begrep här om. *Kalm. Bahus.*

GÅRDAR sägos ätskillige på Orost med artiga lågenheter, med sköna åkrar och ångar, som instängdes af tringliggande bärg och högder; hwarigenom de friades ifrån stark köld och blåst, samt behölls längre de warme Solenes strålar.

LIGUSTER (*Flor. 4.*) wårte här på Orost wildt, som utom denna skärgård näppeligen är funnen i Sverige. Jag såg det sedermera i Trågårdarna, där det wårte så frodigt och så hårligit, at jag aldrig sedt des like; häraf märkte wi, at alle wårter triswas desto bättre, ju närmare de äro intil sin födelse-ort. Derföre skulle jag råda dem, som i Sverige wille anlägga Liguster-Häckar uti sina Trågårdar, at de icke hämta Ligustret ifrån Holland eller någon fjärmare ort; utan håldre

håldre ifrån dese nordiske länder, som bättre passa sig med vårt klimat, hvaraf man kan vara säker at det bättre trivs. Unge häckar i våra Trädgårdar äro angenämare, rarare, och låta bättre klippa sig, än Ligutter häckar, ty är angelägit weta hwarifrån de tjänligast kunna förskrifwas.

CONCHA Pectunculus dicta (*Faun.* 1340.) fastades här och där uppå stranderna, dock ei så mycket, som **CONCHA** Mytulus dicta. (*Faun.* 1333.)

TREMELLA subrotundo-sinuosa difformis gelatinosa sans allmänt på Confervis i hafwet, och bestod liksom af et gelée til consistence af Tremella (*Flor.* 1020.) och til anseende af Tremella 1021, fast hon ej blifwer så hård; kan ock hånda, at denne är allena en förändring af Tremella 1021, som blifwit mindre och lösare af rummet.

TREMELLA hemisphærica sparsa. Då wi gingo på klipporna, som stadigt woro wåte, så wida watnet upstänktes af wågarna, märkte wi, at fötterne altjemt wille slinta, hwilket kom af en oändelig hop gröna gryn, som woro liksom fällade på dese wåta klippor: grynen woro til formen halfrunde, til consistencen like med et hårdt gelée, til storleken nästan som knap-penåls knappar; de wårte immediate wid klipporna, och låra vara samma art med de små gryn, som ofta finnas på Confervis marinis.

MANIETTER besynnerligen af **MEDUSA** (*Faun.* 1287) fastades up på alla klippor wid hafwet.

FISKANDET skedde här merendels med Nåt, Krok, eller Långref. På Nåten fingo de måst flundror; på Kroken genom metande Torst, och åtskillig annan slags fisk. På Långrefwen, som är et långt tog, wid hwilket ganska många Krokar fästes, såsom på en Åref, togo de sådana fiskar, som stadigt holla sig wid botnen, och lefwa af fiskars as, såsom Räckor.

SMÅ BÅTAR såg man wrefas af en Karl, som i bakstammen hölt en åder ned i watnet, och den wred på 2 sätt, hwarigenom båten loyp, som hade han dragits med åder. Denne nu allmänne konsten hafwa folket säkert lärt af fisken, som medelst sin stjert gör sit måsta loyp.

KOSAN för of, som war årnad och stald norr om Orost, och des wästra sida, blef nu ändrad af wädret; emedan et starkt wästtan wäder ej behagade tilstådja of för denna gången komma längre ut, ty måste wi lyda och följa reddan åt Uddewalla.

UDDEWALLA-FJÄL låg rätt i wäster för Uddewalla stad af 2 quartslängd; på et ställe war han så grund, at han ej släppte fram fartyg, som wero öfwer 12 fot djupa. Zmersta inloppet, eller innom hamnen, där skeppen lågo, war Passagen så krukug och smal, at han på bägge sidor war utstakad med stänger, såsom en smal wäg, utom hwilken båten stadigt fastnade på tätgrund.

BOMMEN wid Uddewalla war om aftenen tilluten, som flöt på watnet, til skapnad som en Sparryttare; han öppnades, och wi seglade in igenom en stor och djup flod, som gick igenom hela staden, på sidorna upmurad med stora stennurar, som på ömse sidor uppehölo de störste träbyggningar, utur hwilka genom muren wero nedgångar med stentrappor ifrån sjelfwa husen, at man immediate kunde stiga ifrån förstugan neder til watnet eller båten; så at wi tykte of kommit i sjelfwa Venedig, då wi kommo til Uddewalla.

NATTEN kom of at hwila i Uddewalla, efter 6 mils sjöresa ifrån Marstrand.

UDDEWALLA Stad är tämmelig stor, utsträkt i öster och wäster på bägge sidor om en stor och stilla flytande flod, där han går in i hafwet, genom en lång fjol. Husen äro som i Götheborg stora träbyggningar, besynnerligen åt wästra sidan af staden; de äro måstedels be-

betäfte med tegeltak, försedde med sköna fönster, beslägna med bräder, öfverstruktne med rödt och målade med blå eller hwita knutar.

HUSEN hafwa emellan fönsterlusterna ej någon horisontail flo af timmerståckar, efter det sätt som allmänt hos oss är antagit, utan perpendiculairt inhuggne ståckar, hwilka göra at wäggen emellan fönsterlusterna aldrig får bugt, eller gifwer sig ut; detta sätt är bättre än wårt; men kan dock icke brukas, där husen icke besläs med bräder, ty det skulle eljest alt för mycket skåmma utseendet. Husens högd, tjärande och nära ställning intil hwarandra, äfwen som i Gøttheborg, sätta staden i största fara för eldswåda, som en gång upkommen, swårigen wid sådan byggnad kan hämmas, ehuru Städerne härigenom blifwa mycket täcke, lätte och angenåme at bebo.

TRÅGÅRDARNE besågos, och wi funno uti Rådman Jöns Kocks Trågård en Tråhola af 500 små frukttrån, en aln ifrån hwarandra stälde; dem årnade Trågårdsmästaren omflytta på ryggade sängar, efter det allmänt här antagne Principium, at ju högre en wårt står med rötterna, ju bättre skal han och trifwas; hvarföre de och här söka at på sidorna af åkeren afföra den fringliggande högden, på det åkeren må ligga något högre än landet, hälst som de här utrönt, at säden wäxer då frodigare; men hward trå angår, bör man se förut, at de ryggade sängar, på hwilka tråden warda stälde, torde med tiden af rågn och skurar jämna och planera sig sjelfwe, då trådens rötter warda blotade.

TOBAKEN, som här war planterad, gaf oss anledning at rätt förstå, hvarföre Tobaksfångarne allmänt göras på sidorna med djupa perpendiculaire gångar; ty här woro alle sängar fullrige, och nästan som en half Cylinder, i hwilka Tobak planterades längs åt, med 5 rader. De rader, som woro satte midt efter sängryggen

ryggen, woro rätt höge wårter, och skulle snart gå i blomma; men de plantor, som stodo i andra raden, eller på sidorna, woro lågre, och de, som stodo i yttersta, eller nedersta raden woro så små, at de ännu icke begynt uppsjuta stielken, fast alle desse 5 rader på en och samma dag woro satte; de Tobaks-sångar, som lågo på sidorna om quarteren jämte häckarna, så at sängen, på ena sidan, war fullrig åt gången, men på andra sidan war hög emot häcken, bestyrkte åfwen förra satsen; ty de plantor, som wårte på sådana sångar öfwerst eller på ryggen, där Solen starkast baddade emot häcken, hade ingalunda den trefnad och wårt med de plantor, som wårte öfwerst på de fria sångar, hwilka hade djupa gångar på ömse sidor; alltså handtera de Tobaksplantare rätt sina sångar, som på ömse sidor hafwa djupa gångar.

WINTRARNE hade så huserat med Trågårdarna emellan åren 1739 och 1741, at det ännu swed därefter, där dock samma år skolat warit mycket lindrig winter ofwan Själls i Norrige. Åfwen så förleden winter emellan 1745. och 1746. war den lindrigaste winter i Sverige; men i *Montpellier* så stark köld, at all spiritus föll ned i kulan på Thermometern, emot wann där på orten, om hwilket den lärde Professor SAVAGES mig tillfriskwit. Ja, wintren emellan 1735. och 1736, då både här i Sverige, och där jag wistades i Holland, war den lindrigaste, frös Brånvinet i källrarne uti *Noveborago* i America, hwarifrån wi hade bres: Häraf tyckes det liksom de starke wintrarne hwart år skulle holla sig grymmare på några wiså ställen i werlden.

THE hade Probsen WALBORG försärdigat af en Swenssk wårt så behändigt, at det til skapnad, storlek, färg, lukt och smak så nära kom öfwerens med Chinesiskt Thé de Bou, at den, som icke wore synnerlig kånare af Thé, ej lätt skulle märka åtskilnaden, åtminstone om en bleswe härwid litet wånd, skulle han så

gers

gera dricka detta, som det Chinesiska. Jag har druckit åttifilligt Thé, som varit tillagadt, at imitera det Chinesiska; men mins mig icke smakat något, som kommit närmare. Inventor häraf sade, at han kunde förskaffa sig hwarje dag många Lb . af detta Thé, och at han hade sina orsaker, hvarföre han icke nu wille göra det allmänt bekant, eller säga af hwad ört bladen togos. Bladen woro hoprullade som et ordinairt Thé de Bou, och färgade icke gult; de utslago sig i watnet, äfwen som Thé-blad, och hade ungefär samma skapnad. De woro så wäl afplockade, at wi icke på et enda ställe kunde se, om folia woro opposita eller alterna. Det war ej anständigt för en Botanices Professor, at fråga en annan namnet på en Swenssk ört, då han sjelf hade bladen för sig utslagne i watnet, ej eller borde man beswåra någon at upstäcka, det han en annor gång sjelfmant wille göra. Man bör honom pris, som et sådant Thé påfunnit, och så nått præparerat, hållt som det är tagit af en ört, som är långt hälsofammare än Thé-trådet, och hos oss wärer ganfsa mycket, men aldränast på Carls-darna. Örten är allmänt bekant, så at wi ej behöfwe gifwa hennes figure eller beskrifning; den Botanicus, som kanner Origani 480. närmaste slägtning, behöfwer ej widare min beskrifning. Detta Thé bör kallas KONUNGS-THE, efter wi hafwom Kejsar-Thé, som kommer ifrån China.

SKALBÄRGEN räknas med råtta ibland et af de största Bohus-Läns under; ty de ligga uppå Landet, nästan hela quartern på somliga ställen, ifrån hafwet. Dese Skalbärger bestå af Snäck- och Muskel-skal, som här äro samlade i den myckenhet, at man kan undra det så många lif lefwat i werlden. Wi besågo Capell-bärget, som låg $\frac{1}{2}$ quart utom Uddewalla södre port, sedan gingo wi til Sammered, som låg nästan 1 quart ifrån staden i nordost. På bägge ställen woro dese Skalbärger; besynnerlig och förnämligast wid Sammered. Här woro bare och fullrige gråstens-flippor

hvilka på den sidan, som wette åt staden eller floden, där inloppet fordom varit, lutade neder åt. Jorden war här litet convex upåt förenämde bärgs spetsar, och gjorde et fält. Då Swartmyllan aftogs, som fallan war öfwer et eller halst quarter djup, mötte detta Skalsstratum, som war 2 å 3 sammar djupt, under hwilket ren Lera tog emot. Inge skal sågos öfwan detta stratum ibland de bara bärgs fullar, utan de gingo alle i fält ifrån bärgen nedföre under jorden, öf ta til flere byskotts bredd. Skalen lågo här rena, helt hwita och oförändrade, utan någon tillsats af jord, allenast beströdde med litet grus, sådant som upkastas wid stranderna. Jag sökte med sorgfällighet alla de slags snäckor, som här funnos, på det jag skulle kunna sluta, ifrån hwad werld de kommit, eller om hafwet öfwen som landet förändrat sina Inbyggare. Jag skal här specificera dem allesamman, och uti Tab. V. af teckna dem, at de måge blifwa tydeligare för hwar och en, dock utesluter jag No. 5. och 10. uti figuren, såsom för hwart barn bekante.

- 1) LEPAS, quæ BALANUS Uddevallensis. Tab. V. fig. 1. Denne är större, än wåre Balani, som nu allmänt finnas i hafwet, och består af 4 större valvulis erectis, hvilka up åt alt mer och mer gifna ifrån hwarandra, dock så, at de emellan gifningen äro ihop håstade med tunnare skal, hwarwid är at märka, det 2:ne ganska smala valvulæ sitta emellan de 3 på ena sidan, så at först äro 3 stora valvulæ, sedan 1 smalare, därnäst 1 större, och ändteligen åter 1 smalare, hwarigenom desse Balani äro med sidorna 6-valves. Denne är allmänt bekant utomlands. Figuren är gifwen af Herr ARGENVILLE i des *Conchiologia tab. 30. fig. A.* Detta skal är här den allmännaste, fastän valvulæ, som nu äro skilde ifrån hwarandra, äro sins emellan olife, och swårigen kännes af en, som ej är hemma i Naturkunnigheten.
2. CONCHA oblonga obtusa: sulcis transversis. Tab. V. fig. 2. Denne är en liten musla, aflång, trubbig mot

mot bågge ändarna; skalén äro ihopfäste mot den trubbiga ändan, utanpå hafwa de grofwa foror, som gå tvärt för skalet, på inna sidan äro 2:ne ärr efter musklarna, som äro ingröpte, af hvilka den ena ligger wid den trubbigare ändan, den andre up emot bakkanten. Denne är måst intil den förra allmänast, och gör största quantiteten af skalet. Jag skulle tro, at PHOLAS, five Concha, intra lapidem cretaceum. *List. ang. 172. tab. 170. f. 21.* wore en och samma med wår, om icke skalet beskrefwes mycket bräckeliget och tunt.

3. CONCHA lævis, altera tantum parte clusilis, apophysi admodum prominente lataque prædita. *List. angl. 191. tab. 5. f. 36.* är ock tåmmelig allmän. Denne är af samma slag med CONCHA subarenaceo-marina, som i går beskrefs, där hon låg med sina två hål under hafsbotten, ty hon är nogsamit skild med en liten stenflik, som hon har innom cherneret.
4. COCHLEA testa ovata, spiris quinque striatis fasciatis, aperturæ margine postico dilatato rotundato, eller KUPUNGE, som *List. angl. 162. Tab. 3. f. 9.* beskriswit, mindre allmän.
5. CONCHA Mytulus dicta (*Faun. 1333.*) åsiven här mindre allmän, och fast hon mistat sin blå färg, har hon likväl behollit inuti sin sköna silfwerfärg, och bär ej tecken af något cherner.
6. COCHLEA spiris quinque utrinque producta striis acutis imbricatis. *Tab. V. f. 6.* tåmmelig allmän; denne har wid basen et rostrum, genom hvilket den ovala opertura evacuerar sig uti en canal; hon har strias longitudinales, som gå helt tätt ut med hwaråa kanter.
7. CONCHA Pecten dicta striis numerosissimis. *Tab. 5. f. 7.* Denna är mycket sällsynt; hon är en röd Pecten af 4 tvärfingers längd och bredd, slåt, litet skrynks

frynklig, med mer än 70 strier, som lifwål äro olifft djupe.

8. COCHLEA spiris octo oblonga utinque producta lineis duabus elevatis. *Tab. V. f. 8.* Denne är aldrararast och störst.
9. LEPAS Concha anatifera transversim sulcata longitudinaliter striata, *Tab. V. f. 9.* tämmelig allmän; af denna finnes allenast valvulæ in angulum acutum porrectæ, och undertiden på kanten föröfste med en lång smal valvula, som har strias ad angulum rectum transversas. Emedan man ej funnit denna hel, ty lemnas i twifwelsmål, om hon är en Concha anatifera, eller ock et operculum af Balanus No. 1.
10. CONCHA Pectunculus dicta (*Faun. 1340.*). Här af ses, at alle dese skal äro af sådana hafsdjur, som dels wistas wid våra strander här omkring, dels ännu synas på de norrska strander, dels wid Ungeland och Frankrike, så at man kan skäligen tro, at när hafwet stod hit up til skalbårgen, och här slutade sig såsom uti en spits, besynnerliga som de måste skären här utanförre då legat under watten, hafwa dese skal af starka wåstanwåddret blifwit drifne hit up i wråen. Det är ej underligt, at någre denna tiden dragit sig til mer södre orter, ty man ser det samma på Holländska Silen, som förut varit i Belt, sedermera här på Kusterna, och nu för tiden redan kommit til Lovers Banc.

SKALEN af dessa bärg brukas til Kallbränneri och til hwitmenande; på dessa Strata ligga nu undertiden åkrar; där åkrar ligga på sådana skalfalt, gifwa de wacker säd, allenast där icke kommer mycken torka: på andra ställen lagas Landswägarna med detta gruset, som där af blifwa mycket faste, ty skalet upsuper wåskan. De äldste skalen, som ligga högst och längst ifrån hafwet, äro de löfaste och hwitaste; med dessa gnidas gålsfwen, sedan de äro rentwåttade, at de måge blifwa hwitare, och

och bönderne gnida härmed både wäggar och tak, at göra dem ljusare.

KALKBRÄNNINGEN af skalen sker här utan ugn. Skalen upgräfwos liksom utur sina grufwor, til et par samnars djup; de sållas igenom et groft såll, at hafssanden må lemna dem, ty annor jord är icke blandad med dem. Dernäst lägges wed och skalstratum supra stratum, weden uptändes, och skalen af weden, som sedermera brinner et par dagar; när detta är bestått, begyntes de brände skalen med watten, fastas hastigt in i huset, där de solveras och slåckas til en fin hwit kalk, hwilken brukas til hwitlimningar på spisar, så wäl som i bruk til murning, men i luften och utan på skorstenarna holler han sig ej så länge, som annor kalk. Skinredare bruka denna kalk fram för all annor, at med honom taga håren af sina skinn. Om dessa ses *Kalm. Babus. 180.*

JÄTTEGRYTER sågos 4 à 5 stycken uti Hårestads Hägen på bärigen, de måste woro $1\frac{1}{2}$ aln brede, och $1\frac{1}{2}$ djupe, alle woro sluttande på sidorne efter bäriget; gemene man trodde, at inbyggarne fordom brukat dessa hål, til at i dem mala sin säd, förrän de wiste af qwarnar, eller ock at häruti stöta sit korn til gryn, men andre berättade sig funnit i dessa hål stora stenar, til skapnad som en sammantrykt glob eller lentiformes.

ÄNGELSKA FÅREN gingo här til stort antal i bet med de gemena, och skildes lätteligen så wäl med deras tjocka swansar, som med det at scrotum hängde med swansen aldeles neder til knäs, där desse delar på de gemena fåren är långt kortare.

HEDER 190. wårte strax utanför södra porten af Udde- walla, upför sidan af Råsgilliebärg; här woro twänne stånd, et på hwardera sidan om bäriget. Den som wårte närmast åt landsvägen, hade öfwerst uppå sig på rönlike löf, utan sidesflikar; desse qwistar boro sina blom-

blommor bittida om wären, och hafwa blifwit af Botanisterna nobiliterade med namn af *Hedera Poëtica*. Bänderne bruka bladen at lägga på brännsår, röttsår, rosen och röda ögon, då de strax draga ut hettan bättre än något härtils bekant medicament; hwarföre utom lands swartwas ärter af trädet til Fonteneller, och löfwen läggas på Fontenellen, när han blifwer oartig, eller antager hetta, och inflammation.

Jul. 19.

3 dag blefwo wi qware i Uddewalla, och reste ut at bese Surbrunnen.

STYNGET, Oestrus (*Faun.* 1024.), eller en fluga stor som et wattubi, flög tätt omkring hästen på resan at Surbrunnen, och hölt sig måst wid fotfågget på hästens främre fötter, hwaraf hästen oroades, stampade och esomoftast wille stanna. Wi stego af hästarna, och togo flugan. Hon hade en lång och inbögd fjert, som bestod af flera Cylindrar, hwilke woro utdragne utur hwarandra, såsom et perspectiv; men hade ingen tagg, hwarmed hon kunde sära. Hufwudet war ljusgråt, Ögonen brune, Bröster med gråaktiga hår, midt på swart och skallot, Magen gul, Wingarne wattufärgade med en stor mörk tvärfäck, och en liten rund mörk fläck wid spetsen, utom en swart punct wid basin. Halteres eller knapparne under wingarna hwite: Munnen hade hwarfen snyte eller tånnder: 3 magen funnos många små aflånga ägg, som på bägge ändar woro spitsige. War altså denne Fluga aldeles en och den samme med dem, som komma utur Brömskulorna på Korna; men hwad skada denne kunde göra hästen, som aldrig får Brömskulor; eller hwarföre hästen war så rädd för henne, som ej kunde sticka honom; eller hwad hon wille neder på fotfågget, wet jag icke ännu, ty wetenskapen om de minsta kräfens Politie är ännu til det minsta kunnig, och

mys

mycket ljus skulle werlden få uti åtskilliga saker, om man hade mera tid och åhoga at utröna desse träkens hemliga wägar; det är dock aldeles troligt, at denna Flugan lärer på något sätt skada hästarna wid fotstågget, emedan hon härwid war så beständig och enwis, at här plantera sina frö; kanske Flussgalle eller Spritt, eller någon annan fotpassion hos hästarna af henne förorsakas. Wi wete icke ännu, hwarföre Korna, som om sommartiden löpa för denna Flugan, stanna och stå säkre, så snart de fädt kommit til watten, at watnet står öfwer fotleden. Jag har uplåft för werlden, at Curbma, som plågar Lapparnes Renar, är en annor sort af detta släktet, och at Renarne för deras skul om sommaren söka högderna, fastän den, som senast beskriwit Lappland dragit detta i twiswelsmål, emedan desse flugor äro allmänne i fjällen, men sällsynte i Lappmarken; men man bör ihogkomma, at i fjällen wistas de mästa Renarne om sommartiden, och ganska få blifwa qware i Lappmarken; man bör ock ihogkomma, at flugorne utkomma endast och allenast af Renarnes rygg midt på sommaren; är altså nödwändig, at flere flugor synas i fjällen wid en Koj, som äger 1000:de Renar, än wid en Koj i Lappmarken, som har 10 Renar; om jag wil räkna såsom et medium 3 flugor för hwar Ren, så skulle wid en sådan Koj i fjällen synas 3000 flugor, då 30 funnos i Lappmarken; men deremot, om alle Renarne, som äro i fjällen, skulle om sommaren wistas i Lappmarken, woro nödsakeligit, at ingen fluga skulle finnas i fjällen: Med et ord, hela saken kommer därpå an, at mig blifwer lärdt, om Renstynget Curbma någonsin kommer, födes eller föröker sig i fjällen utom Renarna? Sker det, så har jag oriktig sats, men til des det wisas mig, står min sats på fastaste grund.

HEDER (*Flor.* 190.) wårte wid et bärg på wänstra handen, nära intil Landswägen, på sidan af et gårde, då man reste til Baggetofta.

BAGGETOFTA SURBRUNN låg i quart ifrån Ud-
dewalla åt söder jämte hafsviken på en behagelig ort,
han hade startt watten, men låg uti lerbotten. Om
denna har Herr Assessor Boëtius skrifwit en speciel
Tractat.

CALMUS (277.) växte wildt til största myckenhet, uti
et litet fårr, som låg strax ofwan för Surbrunnen, fullt
af Ochra.

STRUTHIOPTERIS 841. växte i Baggetofta ång, jem-
te wågen, ganska ymnig och stor. *Foliola partialia in-*
fima integra, hastata, & veluti ex tribus foliolis
lanceolatis composita. Åren, som nyligen woro ut-
wuxne, stodo tillika med de fjolgamle Åren i centro, ej
halsparten så länge som bladen.

IMPATIENS 722. växte tillika med PARIS 325. i skug-
gan af Struthiopteris.

HUMLE 818. växte wid gårdesgårdarne wildt.

MINERAL-KÅLLA sågs i Lundebreck's ångar, öster ifrån
Baggetofta, belägen uti et Allfårr. Denne liknade
til situation ganska mycket Wiksbergs Surbrunn;
hon hade mycken ochra blandad med confervis, men
watnet war swagare, än Baggetoftas.

ALSINE altissima nemorum 370. B, växte mycket om-
fring Källan.

CAMPANULA maxima 180. stod ganska hög och myc-
ken, öster ifrån Lundebreck's Källa, upåt et skogsfullt
bårg.

STACHYS sylvatica 489. fans omkring Lundebreck's Käl-
la i myckenhet, och många paddor höllo sig inunder
hennes skugga.

PADDOR (*Faun.* 253.) holla sig på skuggrike ställen, be-
synnerligen wid bårgr-rötter, där denne stinkande Sta-
chys

chys 489, och den stinkande Actæa 431. wåra. Jag wet ej, hwad deße fule djuren finna för behag uti illa luktande örter, och jag har sedt; huru Paddorne trängt sig in i husen, då Stachys foetida inburits; åfwen så uti Ukraine, där Cotula foetida 703. wårer mer än på andra ställen, finnas så många Paddor, at de gå öfwer alt i husen; men så snart Cotula i de länder tager af, förswinna öfwen Paddorne. Jag hufvade hunden på en stor Padda, han bet henne och, men risste och skackade sedermera munnen rätt illa, och wisfede tydeligen, at det skadade honom, ej eller kunde han sedermera förmås til nytt försök, så at det är troligt, hwad LISTER berättar, at om man tager detta djur med en tång, så pifår hon med hwarje wårta en hwit saft, som skadar och giftar.

WATTUPROFWEN anstältes med 3:ne watten, nämligen med Lundebreck's watten N. 1. med Baggetofts No. 2. och med et watten, som togs uti Rådmannen Jöns Kocks Trågård, utur en källa, som hölt rent watten, men något hwitaktigt No. 3. De förhöllö sig som följer: Af

Thea viridi 1. subpurpurascens. 2. fusco-purpurea. 3. pallida.

Spir. Salis Ammon. 1. 2. 3. immutata.

Coccinella 1. obscure purpurea. 2. nigro purpurascens. 3. rubra.

Syr. Violarum 1. cinereo-virescens. 2. saturatius cinereo-virescens. 3. cærulescens.

Succ. Heliotropii 1. 3. violacea. 2. saturatius violacea.

Mercur. sublimato 1. 2. præcipitatur grosse granulata. 3. tenuissime granulata.

War altså Baggetofts watnet starkt af Mineral, Lundebreck's swagt, och Trågårds-watnet hölt intet Mineral, utom jordsalt.

WÄGGLÖSS sades mycket säkert fördrifwas med et widspjetteligt medel, at man tager 3 af deße wäggelöf, och

och lägger dem i likkistan, när någon bärtbåres. Si credere fas. Andra hafwa för et säkert medel, at fasta en Höna uti spisen, sedan elden är utbrunnen, då spjället slås igen, och folket går ut, at Wägglöfken dödas af ofet.

FÖRSTOPPNING försåkrades aldralättast öpnas, om frön tages af Humle, hwilka lätteligen kunna samlas, där Humle någon tid legat; men emot förstoppning af *Urinet* recommenderades *Semina Nasturtii*, och ändteligen emot Näsblod, at blöda på hett jern.

LAXEN berättades af åtskilliga, på norra sidan om Uddewalla, fångas genom et artigt frigspruf. Det är bekant, at Layerne holla sig gerna i strömmar, där som watnet med sit brusande blifwer klädt med et hwitt skum, hwarföre man hwittlimmar et brant högt bärg, som ligger jämte strömmen, eller upsätter et hwitt segel eller stort linkläde, hwarigenom Layen förfogar sig inåt det hwita, i mening at där finna någon forß, då han fångas med noten.

KÖTT, som slagtas om sommaren, ehuru det saltas, kan aldrig bewaras, med mindre det får någon osmak, hwaremot wi lärde, at doppa färska köttet uti kokhett watten, och sedan blodsaften blifwit wäl utkrammad, skal köttet lätt bewaras i sin saltning.

LANDTMÄNNEN här omkring hafwa sin förnämsta förtjenst af fiske och seglande, hwarigenom de dels omkomma, dels wistas mycket bårta, och således församma sin åker, hwilket ej litet bidrager til brist på folk i landet.

SKOGARNE äro wäl ännu tillräckelige, dock löse, at man kan frukta, det en gång städerne, byggnader, sivedsjor, bruk och utskoppning torde hjelpas åt, at utöda dem.

NATTEN åter i Uddewalla.

Jul. 20.

RESAN ifrån Uddewalla förbi Trollhättan til Hunneborg.

SONCHUS repens 642, växte mycket i åkrarna, där det är et ibland de förtreteligaste ogräs; ty jag märkte, då jag införde alla Svenska växter uti Uptala Trågård 1741, at inge mer krupo och utvidgade sig med rötterna, än denne 642, Qwickroten 105, Scutellaria 499, Stachys palustris 490, Epilobium 304, och Ægopodium 247. Blommorne på denna Sonchus wände sig hela dagen efter Solen, långt färdigare, än någon Solblomma.

ANGELICA palustris 234, växte rätt mycket i sidlände te ångar.

* RACKNEBO. quart. 3½.

ÅKRARNE stodo i fara, at den starka Solhettan, som nu hela 8 dagarna baddat efter det förra myckna och långsamma rågnen, aldeles skulle utmergla sädes-åren, därigenom at säden blesse för starkt och hastigt drifwen, och således mognade förr, än matningen wäl wore skedd.

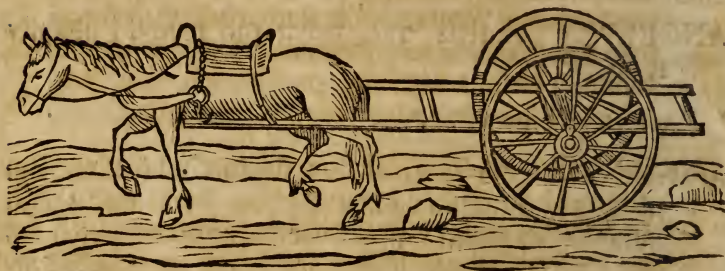
WÄSTERGÖTLAND.

RISÅN skilde Bohus-Lån ifrån Wästergötland, när wi kommit quart 1½ ifrån Racknebo.

EDSWÄGEN kallades en Landsväg, öfwer hwilken Eds- Bönderne förde det jernet, som kom ifrån Venern, äfwen som det åt Gøtheborg, passerar Trollhättan den rätta Edswägen; Bönderne holla härtil en ansenlig myckenhet hästar, som dageligen til 600:de tals slita wägen.

EDS-

EDSMÄRREN är merendels et eländigt kreatur, spåndt för en simpel kårra, håst ad wid sadelen, som frammantil har et Brösthstycke, såsom en Sele; öfwer den bårtra bogen på sadelen ligger en wedja, som uppeholler kårre-armarna; öfwer den förra bogen ligger en annor, som uppeholler en jernring med en hafe, som håstes i kårrens arm; jernstångerne lägges längsät i fors öfwer kårran, at de räcka så långt fram, som sjelfwa märren; här brukas inga tömmar, utan går den ena märren efter den andra, så at en karl ofta förer 12 å 15 kårror, medelst det han går efter och ropar, eller kastar sten; dese märrear weta artigt, at gå utur wägen för hwarandra, hwilket wanan lärde dem.

* ALMÅS. quart. 4½.

SCHOENUS floribus fasciculatis 34, wårte på högra handen i myrorna.

PIMPINELLA saxifraga major 246. wårte på några ställen i ångarna, högre ån jag hade någonsin sedt til förene, och ofta til 3 fots högd; des blad woro duplicato-pinnata, och liknade mer bladen på et Smörblomster, ån sig sjelf.

WÅGEN togs af på högra handen igenom en backig och gammal stog, åt Trollhåttan.

* TROLLHÅTTAN. quart. 4.

TROLLHÅTTAN är en del af GötaElf, där wätnet gör åtskilliga fall, och formerar flere små holmar, wid hwilka qwarnar och sågar äro bygde. Wätnet tränger och brusar nid emellan dessa holmar. Fallet wid wästra sidan emellan Gullön och wästra landet är det största, och kan jämföras med Elskarlbys fall. Det är föga större, fast detta här fått större namn, på en ort, där de sällan se stora forfar; men för dem, som sett de Lappske fall och forfar, är detta et barnewerk. Wätnet faller på detta stället icke allenast nid, utan äfwen tränger sig fram ifrån Gullöns sidan, och således formerar en Ängel i sjelfwa fallet: Här brytes ofta de störste trån sönder, då de skola stupa utföre, under det de flottas genom GötaElf. Öfwan för fallen låg en myckenhet af Flottar, Sägstockar och Bläckar. De trån eller stockar, som strömmen kastat in på Gullön, kunna ej hjälpas därifrån, emedan hwarken Båt, Is eller Bro här göra någon tilgång från landet.

SKRÅDDARE-KLINTEN, som hänger på wästra sidan utöfwer detta fallet, är ganska hög, tillika med T JYF-BOEN*, eller det gamla bekanta Rösware-nåstet, som nu war nästan igenfallit, lågo bägge til utseendet nog faselige.

* OL. MAGN. L. 2. c. 19.

CAPRIFOLIUM germanicum 191, wårte som den långsta Heder i de brante bärgswäggar, jemte det högsta fallet, och war nu beprydd med sina wälluktande blommor.

ELFGRIPAR skola folket omkring Trollhättan kallats i forna tider, och kommit af Hunnerna, som sig nedsatt omkring Hunnebärg och Trollhättan i Seculo primo; hwilke då för wanart och snatteri warit bekante, som of berättades af Lieutenant BELFRAGE; men denna tiden kunde wi ej märka sådant, fastän det fuller of förefom, som den gemeinstaste sorten war något mer talande, än hjälpsam.

ANTIQUITETER finnas åtskillige här på orten, dem jag alla går förbi, emedan de ej höra til något af de 3 provincier, som Naturens Herre och i nåder anförtrott. Wil underkasta allenast derföre Antiquarium omdömmene den berättelsen, som Lieutenant BELFRAGE lemnade om 2:ne stenar, som stå uti en Sandås på stora Högoms ågor, i Gårdhems Söken, $\frac{1}{2}$ quart öster om Trollhättan, af 3 à 6 alnars längd. Han mente, at desse stenar woro upreste af STARKOTTER til en åminnelse af HERRGRIMER och des Käresta, då han dödat HERRGRIMER, och des Käresta sig sjelf. Men den stenen af 5 alnars längd, som står i quart ifrån den förra åt södväst, midt för Ollholmen, eller nedersta fallet i Trollhättan, på et slått fält up i bärget, $\frac{1}{2}$ quart ifrån Ollholmen, mente han äfwen wara uprest af STARKOTTER, där han haft sin hytta.

LANDET blef slått med härliga ångar och åkerfält, sedan wi rest i quart ifrån Trollhättan åt Hunnebårg.

TUNHEM, 3 quart ifrån Trollhättan, blef vårt Mattquarter, sedan wi wäl sluppit Marstrand, Blåkulla och Trollhättan. Detta Tunhem låg såsom et jordiskt Paradis på södvästra sidan af Hunnebårg, där Hunnebårg gjorde en wik. Prästgården, som war den wäkraste ibland alla jag sedt, låg här inwid roten af Hunnebårg på et högländt fält, som på norra och östra sidorna betäcktes af sjelfwa Hunnebårgs wäggar, hwilke woro klädde med Ek, nedan ifrån alt upåt. I söder wat en stor Ekskog. På wästra sidan war äfwen en Ekskog; men som landet här hade en affättning, kunde skogen ej synas ofwan fältet, utan öppnade en prospect åt den mycket widlyftiga slått, som war täkt med åkrar och ångar.

Julii 21.

HOLSJÖN låg i södväst ifrån Tunhem; en fällsam sid
där

därutinnan, at han blifwit af ång, och ärligen tiltager, där alla andra sjöar plåga aftaga och blifwa til ång; han är redan i quart lång, men mycket grund, har 2:ne inlopp åt östra och västra sidan, och et enda utlopp åt norr i GötaElf, där han sakta utfuger sig. Han stjäät ärligen af sina grannar, då västan-wädrret retar honom, et stycke ång, det han säkert gifwe tillbaka, om han kunde få et fritt utlopp.

HUNNEBÅRG bestod öfwerst af et någorlunda slätt fält, dock bewurit med träan. Wäggarne woro perpendicul'aire, flusne och höge som Kyrkomurar. Foten sluttade utföre, hopkastad af ras och hwaråa stenar, besättte med allehanda slags Lichenibus leprosis, hwaribland LICHEN leprofus candidus, tuberculis atris 937, färgade dem med stora hwita fläckar, och i detta ras stod fullt af Ekar, såsom en planterad Lund. Ringar lågo utom rasen, inemot bärgets foten: altomkring woro de kåraktige och djupe, af det watten, som ärligen runnit ifrån bärget, och at dese kår bestode af en djup seg lera, måste jag nogsamnt lära, genom det jag så när mistat hästen, som här sjunkte mid.

SPRICKHÅLLER*, eller SAXUM schistiforme calcareum cinereum, är den stenart, af hwilken Hunnebårgs högd, med des perpendicul'aire wäggar och nedfallne ras består. Bärget spricker med perpendicul'aire snidt, som affkåra hwarandra ad angulos acutos, äfwen som en sfiswersten. Stenen delar sig horizontalt, med mer än quarters tjocka sfiswer, hwilkas tvärsnidt äro synligare, än de perpendicul'aire, så at hwart stycke af stenen har sina tvåanne sidor, och alle 4 kanterne äro råte, men osämt länge, och på slutt affkurne; så at hwardera har en angulum acutum och en obtusam, hwaruti denne stenart alldeles kommer öfwerens med sfiswersten. Denne stensart är mycket hård at sönderflå, och i brottet har den ofynliga partiolar, med något convex superficies. Han är ganska hård; men mot stålet gifwer han ingen

eld; til färgen är han ljusgrå, och beströdd med nästan osynliga mörkgrå puncter. Då han legat någon tid i dagen, blifwer han råstfärgad.

* KALM BAHUS 279.

KÖRTELSTENAR äro här och där til finnandes ibland skifwerstenen, och bestå af ovala swarta stålfärgade skifwerstens stycken, med Hinna utom Hinna, såsom på en Rödlök, emellan hwilka Hinnor en gulaktig Ochra synes, at det tyckes, som et jernvatten supit sig igenom skifwerstenen, och honom coagulerat, hwaraf de och utanpå äro gulaktige, som et stål.

HUMUS rubicunda ochracea finnes i myckenhet, så wäl ofwanpå Hunnebärg, som wid dess rot.

SWART KRITA fans här i bärget, som ej war annat än en mycket lös skifwersten af det slaget, som antager swarta bokstäfwer.

SKIFWERSTEN fans här uti åtskilliga stratis, som war ganska mörk, och af en behagelig swärta; han språkade och ronnade i elden. Sällan fans han så stor, slät och hård, at han kunde brukas til Stenbord eller Räkningstafvor, och då man skref därpå, bleswo ej bokstäfwerne hwite, utan ännu swartare, hwaraf följer, at om Bord skulle beredas häraf, swärtade de ifrån sig, och Räkningstafvorne gåfwo mörka bokstäfwer. Bönnderne kalla dessa stenar Swarthåller *, mala dem sönder med slipsten, och swärta sina likkistor därmed. De stycken, som äro rätt lösa, kunna brukas som krita, och göra swarta bokstäfwer, hwaraföre Mineralogi kallat sådana stenar Swart Krita.

* KALM BAHUS 266.

ALUN helt gedigen sägs ganska mycken på små stenar ibland rasen; han war utwitrad som en tjock rimfrost uti de längs och tvärt löpande springor och smakade sur. Här war Alun i största quantitet, som måst rögd sig på södra sidan af Hunnebärg midt för Fredstorp.

WAX-

WÄXTERNE på Hunnebärgs sidor woro några besyn-
nerlige. Jag skal upräkna de förnämsta, såsom: Pre-
nanthes 645. Origanum 480. Orobus caule ra-
moso 597. Hypericum caule tereti 626. Tri-
folium lupulinum erectum 617, och desutom
HEDERA 190. öfverflödigt omkring Tunhem krypande
på jorden.

SEDUM rupestre 388, eljest sällsynt.

GERANIUM lucidum 574. den jag endast tillförene sedt
på Gottland.

JUNGERMANNIA hypophylla 930, stod nu med sina
pistiller och stamina.

XYLOSTEUM 192, som hade i sina blad massar (Ver-
miculos subcutaneos), de där kröpo med krogångar
innom bladens öfre och undre sida.

GERANIUM pedunculis unifloris 571. stod här med
en sällsam förändring, därutinnan, at ytterste spetsarne
af stjälken, som skulle frambringa nya blader, hade i
stället lit som gröna stidor (Legumina fasciculata in
petiolo communi sessilia); men då jag nogare un-
dersöfte, woro dese stidor ej annat, än blader, hvil-
kas stidokanter blifwit tillbaka rullade, at små gula ma-
ssar kunde innom dem ligga betäkte.

CIRCÆA lutetiana (Flor. 5. β.) har jag aldrig funnit
tillförene i Sverige, fast min antecessor Archiater
RUDBECK uptåkt henne i Lappland, och Doctor LECHE
i Skåne. Här wärte hon midt för Frestorp uppå si-
dan af Hunnebärg jämte den gedigna Alun, och war
wål 6 à 8 gångor större, än den lilla allmänna Cir-
cæa. Radix repens; Folia cordata, oblonga, op-
posita, acuta, subdentata, petiolata. Racemus
caulem terminans, erectus, longus, laxis, ru-
ber. Flores nutantes. Germen hispidum. Calyx
purpureus, reflexus. Petala ad duas tertias bipar-
tita, in recenti rubicunda, in senescenti flore alba.
Stamina duo, alba. Stylus ruber: stigmatate bifido.

HYPERICUM, androsæmum campoclarense dictum
(Flor. 626. β.), har jag aldrig funnit i Sverige wildt

wärande, mer än här på södra sidan af Hunneberg; ty den allmännare af denna nummer, har både ludna blad och stjelfar, där denna har både glatta blad och stjelf. Stjelfken hade inga andra grenar, än dem, som gjorde floris paniculam, hwisla ock mycket litet utspärrade. Bladen hade inga puncter, som lyste igenom dem, men wäl några bruna prickar i kanten. Blommorne woro större, än på de andra våra Johannis-blomster. Märkwärdigt är på denna, at de 2 Blader, som sitta under hwar blomma, tillika med selswa blomfodren, äro sågade; Tänderne i denna sågen äro ganska spetsiga, och hwardera har på spetsen en liten Körtel.

EK växte på Hunneberg, mer än på något annat ställe här i orten; ty hon beklädde alla sidor af bärget, såsom med en lund. Utom det at Ekarne ofwan på Hunneberg woro mycket allmänne. De Ekar, som stodo på sidorna, woro ej serdeles store, och ännu mindre woro de, som växte ofwan på bärget. Dese senare wisade, jag wet ej hwad för et främmanat wäsende, ifrån den allmänna Eken; ty stammen war smalare, barken hwitare, och måst betäkt med mosa eller Hypnis, så at han til påseendet mer liknade en Böf, än en Ek. Grenarne slofode mer, än som de plåga göra på vår Ek. Bladen woro mer gröne, mer faste, mer glänsande, och utan fläckar: de hade ock på undra sidan klarare grönska, och hwitare ådror, eller costas, utom det, at bladen wid basin woro mer tillbaka böjde. Alle dese kännetecken woro dock ej tillräckelige, at gifwa en tillförlitelig differentiam specificam. Andteligen märkte jag, at des frukt hade inga Blomskast eller pedunculos, hwaraf jag tydeligen såg, at denne Ek war en different varietet, som aldrig tilförene af Swenska Botanicis blifwit i ått tagen, näml. QUERCUS latifolia mas, qua brevi pedunculo est. *Bauh. pin.* 419, eller PLATYPHYLLOS mas. *Dalesch. hist.* 2. Jag frågade Bönderna, om detta Ek-träet war hårdare, löfware och waraktigare? eller om det hade någon annor egen-

egenkap, än den allmänna Eken? men de wiste ej at lemna mig därom den minsta underrättelse; jag twiflar dock icke, med mindre en så serfild varietet månne hafwa sin egen art, och tjena til åtskilligt annat, än wår allmänna Ek.

BÖK 785, wårte ofwan på Hunnebårg tämmelig mycken, dock måst på nordwästra sidan.

LICHEN 960, Apothekarnes PULMONARIA arbores, wårte i myckenhet på Bökarna; wi sågo på henne des peltæ, som woro fästade i kanten med en kårt pedunculus, til formen iholige som et halft flot och gule; hwar som hålft de rörde någon flit af bladen, wårte de fast.

HYDNUM caulescens, pileo convexo imbricato, 1097. wårte här och där i skogen med stackot stjelf och grå taggar på undra sidan af hatten.

CHANTARELLEN eller AGARICUS caulescens, lamellis decurrentibus 1049, en swamp som åtes, wårte mycket allmänt ofwan på Hunnebårg, och war därmed skild ifrån alla af sin slägt, at des lameller grenade sig, som är eljest owandt ibland swamparne.

AGARICUS caulescens albus, pileo plicato membranaceo, stipite nigro 1034. Den minsta swamp, wårte här och där på de nedfallna barren med swart stjelf och hwit hatt.

SOP-MOSSA kallades här POLYTRICUM vulgare 868.

HUMLE 818. wårte wildt, och fröp ibland rasen på roten af Hunnebårg wid Rammene Klef.

WALLBORG kallades RHAMNUS 193, som wårte mer omkring Rammene Klef, än på någon annor ort i Sverige, så at den, som wil af detta trä anlägga häckar, eller samla bark til färgerier, eller ock baren til saftgröna, kan aldrig få bättre tillfälle.

CAPRIMULGUS (Faun. 248.) stög up här och där emellan rasen af Hunnebårg, och wiste noga akta sig för oss; ty så swag syn som han hade, så god hörsel ägde han ock.

WÄGGELÖSS fördrifwes med många medel; men jag har

aldrig hört, det som mig här helt säkert berättades. Wäggen strykes med Terpentins-Olja, och tändes på med ljuset, då lågan hastigt sloskar, och dödar Wäggelöfen: Man bör i alt fall hafwa watten til hands, fast denne låga ej gerna siveder eller bränner. Den som wil wäga et sådant försök, som säkert dödar ohyran, bör noga komma ihog, häst uti en gammal malåten och mosad träwägg, HIPPOCRATIS ord: experimentum est periculosum. Andra berättade et säkrare hjälpmedel, nämligen MENTHA sylvestris, som straxt skal döda Wäggelöfen.

FLO Kyrka låg 6 quart ifrån Tunhem, på norra sidan om Hunneborg, sedan wi rest öster om Hunneborgs sidan. Här blefwo wi öfwer natten hos den lyxfuliga och namnkunniga Poëten Herr Probstsen KOLMODIN.

Jul. 22.

RESAN ifrån Flo öfwer Hunneborg Wilddjurs- eller Postwägen, åt Hall til Wennersborg.

RÅGNET påstod hela dagen, äfwen som i gde och i natt; hwilket gjorde wårt stöfwande på Hunneborg i de wäta pukar, emellan trä-rötterna och stengarne, med rinnande watten, nog beswärligt, och icke litet afbröt den undersökning, som eljest hade kunnat anställas.

ÅKERFÄLTEN omkring Flo woro delte i Hemjord och Hafrejord: Hemjorden war mindre, plöjdes om höst och wår, såddes med råg och korn, och hwilade hwart annat år. Hafrejorden är större och widlöftigare, til hwilken ej gödslen råcker; hon plöjes allenast om hösten en gång, sås om wåren strax med hafra, som nedplöjes. Alltså handteras åkren nog slätt; det är skada, at Landtmannen ej har tillräckelig gödsel och bruk, til så ansenlig myckenhet åker. Årter sås uti en tåkt eller instångd åker på hemjord; de risas icke här på slätten, där det är swårt efter ris, derföre lida de ock undertiden ganska mycket, äfwen som i år.

HUNNEBÄRG såg ut i dag här på norra sidan, äfwen som det wiste sig i går på den södra och östra, nämligen omgifwit med stora slätter, hwarpå följde *Uble* buskar, sedan smale sankta ångar, sist ras af nedfallne stenar, som uphögdes åt bärgröten, hwarpå *Kleswans* perpendiculaire och perpendiculairt förade klippor, til färgen grå, af *LICHENIBUS* crustaceis & leprofis, upstego til en stor högd. Öfwan uppå war landet något slätt, dock ojämt utan bärg med *Grans* och *Tallskog*, samt *Hypnis* och *Vacciniis* betäkt. Det sadess hafwa 23 *Sjöar* och åtskilliga *Torp*; men skogen innehade det mästa.

DETTERN, en sjö, sågs emot norr ifrån *Hunnebärg*, och hade communication med *Wenern* på sin norra sida; han war tämmelig stor, och låg nästan parallelt med *Wenern*.

STRÖMMEN, som dref åtskilliga qwarnar, föll neder för *Hunnebärgs* wästra och höga *Kleswa*, med rika *Casca-*der, strax wid *Hjerpatorpet*.

LICHEN foliaceus umbilicatus undique lævis 970, wårte på de perpendiculaire klipporna, som dageligen stodo wåte af det stadiga rågn, som denna *Forß* stånkte ifrån sig. Jag stod länge i förundran öfwer denna mörkgröna mossa, som aldeles tyktes wara en *Ulv*, til des jag ändteligen fant af des buklor och öfra mjöliga superficies, at det war förenämnde *Lichen*, som förändrat sitt lynne af watnet.

HALL ligger wid södra sidan af *WENERN*, och går med sin norra kant ut i sjön, det är et dylift bärg med *Hunnebärg*, men med sine perpendiculaire *Kleswör* högre, ty då *Hunnebärg* war et *Byfeskott* högt, war *Hall* två; och *Halls* ras war wid bärgröten mindre bredt, men hwarcken kunde *Halls* eller *Hunnebärg* på något sätt til högden komma emot *Olles* eller *Möbe* bärg, mycket mindre med *Kinneskulle*. Deße 2:ne

Hall och Hunnebårg hade inga affättningar, som de andra Wästgöte bårigen, men woro deremot mera brån- te, och bare på sidorna. Stenarten war i Hall nä- stan den samma med Hunnebårgs, ty Hall gick så nä- ra på norra sidan til Hunnebårgs norra sida, at de knapt woro skilde til 6 å 7 Bykeskott. Utskillige Torp lågo ganska behageligen emellan bårige desse bårigen, och hade et rinnande watten, som strök längs ut emel- lan bårigen, med en fin hwit sand. PEPLIS 291, wårte i desse sidlåndte ångar och SONCHUS repens 64², med ODONTITES 517, i åkrarna, PTAR- MICA 706, IMPATIENS 722, och TROLLIUS 474, i ångarna. Hall war öfwerwuxet med Tall- och Granskog, såsom Hunnebårg, men hade uti ras- et inga Ekelundar, såsom Hunnebårg, utan allenast nå- gra få Ekar.

FLÖGTRÅ, såsom Flög-Runnar och andra öf- från finnas här så många i Klesworna af Hall, at den som åstun- dar sådana til slagruter, eller annat håyeri, kan få dem i största myckenhet.

HEDER 190, wårte mycken och nästan allmän på Halls södöstra sida.

SEDUM rupestre 385, wårte mycket i ras- et af Hall. Hollådarne plantera denna wårt, åta henne som Sal- lat, och kalla den TRIPP-MADAME.

HÅCKLA är et och samma bårig med Hall, til natur, art högd och utseende; men skildt ifrån Halls södra sida medelst Draget, eller en dåld af et bykeskotts bredd. Detta Drag synes på östra sidan, som det fordom wa- rit med en mur af små stenar igenstångd; men om det skedt af Hunner eller andra, lemuar jag Historicis.

ATTESTÖRTAN är en Ballhall på södersta- sidan af Håckla, där bårgets helt perpendiculaire, råfflade, grå och höga sida, wida öfwergår de andre Halls och Håcklas Kleswor; här såges de gamla Gøter hafwa bråstøtt sig utföre, och hifat segel åt Odens S, utan at tänka på återresan, då all ting icke mer wille gå dem i lag,

i lag, eller då de blifwit trötte wid werld och lefnad. Gamla werlden war enfaldig, hon hade då hwarken upfunnit Krut eller Arsenicum, och ännu hade hwarken Turkar eller Angelsmän påhittat den lindrigaste döden.

DOMMARE-RINGEN * bestod af 8 stenar i fyrkant stälde; de innessöto et fält om 24 stegs diameter. Dessa gamla stenar äro mer än 3 alnar höge, 2 alnar brede, och 1 aln tjocke. En af dem war nedfallen och liksom hopsatt af tvåanne längs åtskilda stenar, hwilket jag icke wet, om konsten eller ären gjort. Alle stenarne woro nu grå af åldren, som mången gjort grå på mindre tid. Dommare-Ringen är belägen i södväst ifrån Häckla Attestörta, ej långt ifrån Häckla. Många Atteplatsar lågo här omkring, och andre närmare intil Attestörtan.

• KALM BAHUS 65.

RONNUMS Bro låg öfwer GötaElf, (som går ifrån Wenersborg åt Bohus och Göteborg), där floden war smalast, och gjorde et högt fall; hon war rätt wäl bygd öfwer forsen utan Stenkar, af Byggemästaren Hillerström. Wid denna bro på östra sidan utstötte en Klippa med en kant, och formerade en liten winkel eller wik neder åt strömmen, där Laren stannade och sökte hvilas, under det han näppeligen kunde arbeta sig up för en brusande forß. Här war artigt at stå på Bron, och både se Laren stå i sit arbete, och fångas med häf.

* WENNERSBORG. *quart.* 8. ifrån Flo.

Jul. 23.

WENNERSBORGS Stad war ej synnerlig stor, låg på et jämnt fält wid södvästra sidan af Wenern, där landet något litet stöt ut åt sjön, så at Wenern tåkte Staden på norra sidan; Wasbottens Wiken stötte in åt Landet på västra sidan, til hela quarts längden. Et skönt Torg war här i Staden, och gatorne woro råde,

råte, brede och ljuse. Staden tyktes nu wara i tiltagande, emedan åtskillige nya Byggningar dels hades under händer, dels nyligen woro förfärdigade, och desse woro långt präktigare än de äldre. Här i Staden war Landshöfdinge säte, men Staden war ej befäst.

CARLS GRAF låg ej långt ifrån Staden, den Konung **CARL X.** lätit gräfwä ifrån Wasbottens Wiken 36 steg bred, at leda watnet förbi Ronnums fall, på det man med båtar eller flottar kunde komma således ned åt Trollhättan. Skulle den nyare desseinen, som Commercie-Rådet **POLHE M** projecterat, Konung **CARL XII.** approberat, och Riksens Höglof Ständer undersökt, fullföljas, nämligen at få stilla Transport förbi Trollhättan, så finge, utom all annor förmon, Wennersborg härigenom långt ansenligare rörelse, emedan alt det jern och timmer, som kommer ifrån Wermeland, passerar denna wägen genom GötaElf åt Göteborg, äfwen som alt annat gods passerar till bakas, hwilket nu beswärligen måste föras Edswägen, til lands, förbi förenämnde swära fall.

TOBAK war för några och tjugu år sedan en sällsynt ört i Sverige, och man twiflade, om den någonsin kunde i Sverige med båtnad planteras, här utkommo publice och private skrifter, som sökte råda och lära Landtmannen at anlägga sådana nyttige plantager; Bonden war owan, riste på hufwudet, och wille ej gerna på denna omöjligheten. Sal. Landshöfdingen **GYLLENBORG** förelyste Landtmannen här på orten med egne anläggningar, at en eller annor Bonde blef lyckeligen smittad. Nu funno wi tilståndet efter önskan förändradt; ty alt ifrån Trollhättan til Tunhem, och den Tracten, som ligger wäster om Hunnebårg, så wäl som rundt omkring Hunnebårg, hade så lyckelige Tobaksplanterare, at ofta en Bonde af $\frac{1}{8}$ Hemman kunde sälja Tobaks-blader årligen för 100, 200, ja 300 Dlr. S:mt. De woro lyckelige, som inkommit med denna nyttiga konsten, ty här kunde de använda

all sin gödsel på en liten åker, utan at föra den på af-
lägse åkrar. När de en gång sådt och utsat Tobaks-
plantorna, kunde barn, från 6 til 10 år, sedermåra stöta
alt det andra med wätning, rensning, kypande; imed-
lertid fick Bonden mera winst af et litet Tobaksland, än
tilföre af all sin åker, och dertil fick han penningarne
på et bråde, emedan åtskillige Tobaksspinnerier här
woro inrättade, så at 5 Tobaksspinnerier i nästa städer
fourneras af förenämde Tract. Det berättades ock
förwiso, at Bönderne här förledit år såldt Tobaksblad-
der för 24000 Dal. R:mt, det de aldrig på såd kunnat
förtjena. Således tvingades de mindre af nöden at
på Sorgen utbjuda sina små kycklingar och unga lamb.
På detta sättet kunna wi med tiden undgå at hämta
Tobaksblader ifrån Holland, Angeland och sjelfwa
Virginien, när Bonden öfweralt får se denna bättnad,
och antagna modet uti de bästa länder af Riket. Dock
skulle jag oförgripeligen tycka, at denna plantage med
rätta borde wara Borgarens enskilt, ty den andra
åkrer blifwer försummad, som ei får gödsel, och gifwer
ingen såd; jag förstår icke hwilket är bättre, antingen
köpa utifrån Såd eller Tobak, ty det ena är aliment
och det andra luxe; jag wet ej eller, antingen mis-
bruk af Brännewin eller Tobak med större nytta för-
bjudes, fast Brännewin på en liten stund gifwer hun-
ger, den Tobaken förtager. Imidlertid lärer Tobaks-
planteringen sjelf sätta sina egna ramar, emedan då
förmånga begynna plantera en wara, faller priset, om
icke consumptionen skulle lika stiga genom öfwerflöd.

ELGAR (*Faun.* 37.) äro ibland de djur, som endast triff-
was i kalla länder; hos Landshöfdingen i Wenner-
borg Herr General Major Roos gick en ung hemtamd
Elg, af et års ålder; han war redan 9 quarter hög,
til färgen mörkaktig, (*fuscus*), beströdd med hwita
fläckar; lår och fötter woro gråaktige; hornen woro
ännu smale, utan grenar, och ludne; näsebororna af-
långa, som på en starkt löpande häst; swansen gan-
ska stubbot; lårtklöfverna på framfötterna utåt
böjde

bögde ifrån hwarandra, men de rätta Elöfvarna på framfötterna woro flatare än på bakfötterna. Lätt Elöfvarne på bakfötterna stodo parallelt tillbaka ad angulum rectum ifrån fötterna. På ryggen öfwer arnarna längs åt stod en swart mah, tämmelig hög och något litet slofande, nästan som på et swin. Under hakan war et swart rundt skägg, som sedermera sträcker sig åt hakan; det wårte på en rund caruncula, til skapnad och storlek som en tumme, hwilken hängde som et mjukt fött under hakan. Om denna Caruncula barbx åfwen finnes hos honan, kan den aldrafäkraste differentia specifica tagas häraf.

WARGLOAR (*Faun.* 4.) finnas åfwen här i Höfdinges dömmet; deras Kropp war rödaktig med hwita fläckar, Magen war hwit, och Swanssen war ytterst swart, åfwen som de långa håren, hwilka liksom pentflar sluta öronen.

FROSSAN botades här således: De taga hwit Ingefära, Lüneborgs Salt, och Alun, af hwardera en fingerbor; detta pulveriseras, blandas och ingifwes förrän paroxysmen kommer, och Patienten får ej dricka här på. Detta har hulpit många, men recommenderas dock icke, hälst Alun skämmer hårt Magan, och Ingefäran kunde förbyta Frokan i en hetsig och farligare Feber.

TOBAK wårte rätt wacker, i Wennersborgs Stad planterad; ty här war ingen lera, som skadade hans wårt.

NATTEN blefwo wi åter i Wennersborg.

Julii 24.

RESAN staldes åt DAL, sedan wi som hastigast genomfarit Wästergötland, och här sedt des måsta Städer, de märkwärdigaste platsar, den artiga Sörgården, de

fälls

fällsamme bång: Kinnekulle, Billingen, Myssébång, Ollebång, Hallebång, Hunnebång och Trollhättan. Här i Wästergötland hade varit mycket annat, som förtjent at beses; men Höstetiden war förhanden, de många blomster jag inskaffat til Upsala Trågård, fodrade mit upseende, och kroppen begynte nu at tröttna af resor, som utom Norrige, Dannemark, Tyssland, Holland, Ungelland och Frankriket ridit til håst igenom alla Sveriges provincier, utom Dal och Bermeland. Ty walde jag hemresan genom Dal och Bermeland, at jag åtminstone måtte få taga dese två i ögnasigte, fast tid och krafter icke tillåto mig at wida föra omkring.

DAL.

GRÄNSEN imellan Dal och Wästergötland woro någre stenbång, som togo til wid Dal, så snart wi rest öfwer Wenersborgs Broen, som låg öfwer Wasbottens Wiken wåster om Staden. Dese Dalbobång liknade Bohus-bårgen, och tyktes öfwen löpa neder åt Bohus eller Uddewalla. Emellan dem rann strax en liten bäck, uti Wenern, som gjorde skilnaden emellan Wästergötland och Dal. Dals land instångde Wenern på hela wåstra sidan, hwilken sida wi fölgde åt Bermeland, utan at begifwa öf långt in i landet, som stråkte sig på 2 mil när Friedrichshall i Norrige, hålst wi ej skötte om at låra öf den wåg, som wi aldrig tänkte resa.

WÄDRET war behageligt om morgonen, himmelen klar med et angenämt Solken; men Swalorna, som plåga fiska mygg högt up i lusten, höllo sig nu wid jorden, så at de nästan slogo henne med sina wingar, * och bebodade öf det skur, med hwilket wi hela dagen sedermera blefwo öfwerföljde.

* I. Öland. 85.

* RÖSHULT. *quart.* 4 $\frac{1}{2}$.

SONCHUS repens 642. gjorde på åtskilliga ställen åkrarna gula, och war et förhateligt ogräs för Landtmannen.

HORNTISTEL kallades **CARDUUS lanceolatus** 654. stod i myckenhet på Erådes fälten orörd, sedan alla andra växter woro bårtätne, härigenom fick han lof at få sig, och beswåra ärligen Landtmannen. Wi hade nu tilfalle, at se hwarföre Natursens Mästare warit så angelägen om denna tistel på de ställen jorden röres, at han gifwit des frö den förmonen, at kunna bärga sig til flere år i jorden ofskadde; ty om des frö sås, växpa de icke alla up första året; utan komma efter hand up in til 10:de året; hwaraf sker, at där denna tistel sig inrotat, han ej så lätt utrotas. Wi sågo här på Erådesfalten, at Får och Få bårtgnagit altsammans, så at icke en enda växt kunde bära frö eller få sig, utom endast några få, som gömde sig imellan tistelens blad och stjelfar, dem tistelen med sine hvarse taggar förswarade ifrån djurens wäldsamhet, at dese menlöse växter således måtte få mogna och få sig, besynnerligen Annuelle, hwilkas slägte eljest af Kreaturen aldeles utrotats. En documentum œconomix divinæ!

MJÖLKBLOMSTREN, eller **LEONTODON pedunculis squamosis** 629. hade fått sig på några lindar, så at man på långt holl skolat trodt, at åkren städt full af Rapsät. Jag har aldrig sett henne i sådan myckenhet, fast hon med sine gula blommor beklädde denna tiden alla wägsidor, ty på förenämde lindor war knapt et enda stånd af andra växter.

HUSEN på bondegårdarne woro merendels beslagne utan på med Gran-telJOR, som stodo uprätt jämte hwarandra, och håstade wid wäggen, at de längre måtte uthårda lustens wäldsamheter.

ASPELUNDAR sågos hela dagen i dag jämte Byarna,
men

men besynnerligen stodo de helt wackre wid Trenderfors Kyrka.

KYRKOGRÄDEN fring Trenderfors Kyrka låg nära intill Landsvägen, och gaf oss anledning at estertänka, om man kan eller bör taga myllan utaf Kyrkogårdarna, at dermed göda sina åkrar eller kålgårdar? Naturen lärer oss, at wi ej böra upåta våra Fäders eller Barns lik, och wet jag icke, hwem här til skulle hafwa nog mage, om det icke woro en inhuman Cannibal. Alle Nationer hafwa warit angelagne, at deras döda måtte få hwila i sina grifter, och at Hedersmän skulle föras med heder ned i sina grafwägar, at de ej måtte falla rof djuren til födo; de förmögnare låta göra sten- och koppar-kistor, at deras mull ej skall utströs; de gamle låto sätta sig och sin aska i högar, som swärligen kunde rubbas, och ibland Guds wälsignelser räknas at den råttfärdigas ben, stoft, mull och aska skal få ro i sina grifter; deremot blifwa misgerningsmän af alla Nationer utsatte för maskar och wargar, at korparne skola uthugga deras ögon, och de ogudaktigas lekamen hafwer Gud utwrafft för hundar och wildjur; då wårter och djur förmultna, blifwa de til Mylla; Myllan blifwer sedermera til födo för de wårter, som deruti sätt och rotat sig, så at den största Ek och den fulaste Nässa äro af enahanda ting hopsatte, nämligen af de finaste swartmyllans particlar genom Naturen eller en lapis Philosophorum, som Skaparen satt uti hwart frö at förbyta och förwandla Myllan til sin egen art. Här af sker, at då djuren dö bårt, förwandlas de til Mylla, Myllan til wårter, och wårterne åtas af djuren, där de göra djurens delar, så at jorden, som blifwit förwand i såd, går sedermera under namn af såd i människans Kropp, där förwandlas af människans natur til kött, ben, nerwer ic. och då människan efter döden förrutnar, förfaller Naturens Kraft och människan warder åter til jord, sådan hon tagen är. När nu wårter komma at så sig i denna mull, wåra de frodigt, och förwandla

människo-jorden til sin Natur, så at den skönaste Jungfru-kind kan blifwa den fulaste Bolmört, och den starkaste Starkotters arm den lösaste Nate: den förre upåtes af en stinkande Cimex, och blifwer et sådant djur; denne Cimex åtes sedermera af foglar och blifwer til fogel, fogelen åtes af människan, och där blifwer en del af henne. De gamle Philosophi Pythagoræi, och än i dag de Ostindiske Gymnosophistæ trodde en Metempsychosin animarum; wi, som holla den för flård, se en annor Metempsychosin corporum. Då jag tager mullen af Kyrkogårdarna, tager jag de delar, som constituerat och warit förvandlade af människor til människor; förer jag den på min kålgård, och sätter kålplantor deruti, får jag deraf kålhufwud i stället för människohufwud, men lokar jag dese hufwud och gifwer dem åt folk; förvandlas de åter til folkhufwud eller andra delar &c.: Således kommom wi at åta up våra döda, och det bekommer oss wål; men jag tilstår gerna för min egen räkning, at om jag wiste, det jag på detta sättet upåte min eller en annors Farfader, at jag icke gerna ginge på den kålen, utan jag hade desto starkare appetit och hunger. Jag wet wål, at Nåsior wåra frodigt på Kyrkogårdarna, och där pläckas flitigt af fåringar, samt köpes och åtes på god tro, och det bekommer wål, fast jag för min räkning håldre åte dem, som wuxit i en annan Trågård. Wi hollom Kyrkogårdarna helige, wi tole ej at wåre saligen döde upåtas af Kreaturen, och wi skulle icke wilja göda våra s Witt med lif, fast wi hade aldrig så mycket förråd deraf; och jag tror, at om de dermed woro gödde, wi lätteligen skulle mista appetiten för flåsket. Borgarne i Lejden tola icke en gång at Medicinæ Studiosi skola der upgrafs wa incognito deras barn, sedan de äro begrafne, at anatomicera dem hemligen, fast de lifa incognito åter grofwo ned dem på sit ställe. Jag tror at det är naturligaast låta de döde hwiola i sina grifter, och at förunnna dem en liten plats inunder jorden, sedan de ej mer få wåra ofwan på jorden.

NEMESIS divina experimentalis demonstrerades af en olyckelig, som låg på et stegel jämte wågen på Brålanda Hed; Folket berättade om honom, at han warit en Bondedrång, som tjent hos en Bonde, och der skolat stigit in i sin husbondes enda rätt, at husbonden sedermera tränat hårt och dödt, då drången åttat ånskan, men en öfwerilning hade gjort honom til fader åt sin egen stofdotters barn. Olyckelig den, som ej kommer ihog, at Gud är långmodig och en rättfärdig Dommare.

NILS BRELIN Pastor uti Bålstad hade nyligen här uti en stilla hamn fått slagit sit ankar, sedan han på et brusande haf i flere år blifwit kastad af många olyckans stormwäder. Hans lopp, som hårtills warit en Roman, lærer Wetenskaps-Academien i sinom tid lemna åt efterkommande. Hos denna curieuse Magistern såge wi åtskilligt uti Mechaniquen, som han med egna händer förfärdigat, såsom Musical-Instrumenter, Wagnar, Plogar &c.

WAGN sågs af Magister BRELIN förfärdigad med 3 hjul, samt öfvertåkt Cour. Bakhjulen woro 2, men framshjulet allenast et, dock wickade icke wågnen. Åxlarna woro af jern helt slåte och polerade, men hjulnaxwen woro ej skodde inuti, dock nöttes de icke af jernaxelen, utan axelen snarare af trädet, hwilket wäl synes uidersligt, fast det är sant och bestyrkes med allmän försäkerhet, at om man med en sticka gnuggar en Bökspipa, blifwer trästickan sotig, til et teken, at hon nött jernet, och icke jernet henne, och Skåftet nöter alla Metaller.

PLOGAR sågos af samma Man förfärdigade, på hwilka i stället för en knif eller rist stodo 3 knifwar, dock stälde så, at den ena stod frammanför den andra på sne eller trappewis, hwarigenom torfwen sönderskars i flere remsor, och således lättare upkastades och sönderplögdes; men at knifwarne gingo trappewis, förhitt-

drade at torfven icke skulle frammas och fåstas mot kni-
varna wid skärningen.

• Act. Stockholm. 1747. trimest. I.

BLÅKLINT, Cyanus 710, wårte på en åker, som war sådd
med Canarie-frö. Denne åker stod jemte kornåkrar-
na, och war sådd samma dag med dem. Canarie-så-
den wårte tunn och så full af denna Cyano, at åkren
stod helt blå, hwilket föll of underligt; emedan knapt
et enda stånd Blåklint märktes på de wid sidan belä-
gne Kornåkrar, hwilket ofelbart kommit deraf, at kor-
net i sina åkrar förqvast Blåklinten.

RESAN ifrån Rofshull til Bolstad war *quart.* 8; härifrån
reste wi förbi Kyrkorna Grinstad, Järn och Holm at
Mellerud.

ÅNGARNE stodo fulle af Arnica 684. Ptarmica 706.
Erica 309. och Pedicularis minor 504.

MAJSTÅNGER woro upreste wid de måste gårdar, redan
för Midsommarsnatten; här til togs en lång men gan-
ska smal mast af Gran, hwilken skalades, sedermer be-
klåddes hon ringwis alt omkring med löf och alla slags
blomster. Ungdomen hade omkring dem wid Midsom-
maren sina innocente nöjen, med sång, dans och lek,
efter sina förfäders sätt, til at continuera de gamlas
Floralia, eller at förnöja sig af sommarens kårta få-
gring: Löfhyddor woro ock upreste på åtskilliga stäl-
len, som goswo et kårt men angenämt nöje.

* **MELLERUD.** *quart.* 6. ifrån Bolstad.

Jul. 25.

KÖPMANNE-FJÄLL låg emellan Gåstgifwaregårdarna
Mellerud och Lund, 4 mil långt, 12 mil bredt up til
Dörriige. Dese bärg woro like med Bohus bärgen til
storlek och skapnad; skallote och trubbiga; men aflånge,
utstrakte at söder och norr; på wästra sidan brant af-
stus-

Skurne; men åt öster afluttande. De äro i sig sjelfwa inga fjäll, ty de ligga lågländt, som andre Swenska bärge.

KLIPPORNE här i Köpmannefjäll hafwa allmänt den arten, at de blifwa gröne af rågnen, åfwen som en Tålgsten, och därjemte, at där de söndersprucket, hade springorne ihoplåts med et ärr, som ofta steg hela tummen högre än klippan; hwilket torde komma deraf, at rågn, wäder och Sol hade förnött den lösare klippan. Desse ärr woro merendels af samma art med stenen eller af Gråbärge, fast något hårdare än klippan, och altså icke af Quartz eller Spat. Eljest gingo här i bärge bredare och större horizontale tvärspringor, som woro upfylde med en hwit Quartz, åfwen som ådror i en grufwa; desse sågos här i öppna dagen bredare, större, och på flere ställen, än de jag någonsin tillförene sedt, ty här war knapt en enda klippa, som ej hade flera sådana stora och långa Quartz-stref. Denne Quarten ströf in efter sjelfwa bärgets klyftor, donlagers wis, ifrån wäster neder åt öster, och hade ofta på sidorna sit fulband, och wid det samma god och fast Tålgsten, som kunde brukas til gryter och dyligt.

ANTON SWAB Bärgemästaren, som framför alla Swenska gått så långt uti malmkänningen, at ingen i Europa med honom förliknas kan, hade af Öfwerheten blifwit förordnad at ständigt resa omkring i Sverige til at upleta Malmer. Han, som til denna nyttiga wettenskapsen hade upofrat all sin tid, hade ock dertil skänkt all sin lefnad, då han hwarcken sökte hemwist eller familie; utan af åhoga för sciencen och Publici nytta stadigt reste, hwarigenom han ock wunnit det sinnelag, som behagar alla. Denne Herr SWAB hade på intet ställe i Sverige funnit större nöje, än i desse Köpmannefjäll, och de flera behageliga bärge på Dal, hwaråst han uplått Kies, Koppar, Bly, Silfwer, Falerts, Guld; de försök han redan anstält, hade wäl lyckats, hwaraf

man med tiden förmodar på denna Tract en widlyftig Bäragslag.

KÖPMANNE-BRO låg åt norra sidan af Köpmanne-fjäll, öfver Köpmanne-ån, hvilken Å kommer ifrån några sjöar i Wermeland, såsom Stora Led, Silen, Led lång, Lax-sjön, och faller här ut i Venern, gifwer en beqvämlig Transport och fart åt och från Venern.

WESTGÖTE-DAL kallas den delen af Dal, som ligger på södra sidan om Köpmanne-bro. Detta land liknar Wästergötland med sina stora och skoglösa fält, wida åkrar, slät mark och mykna lerjord.

WERMELANDS-DAL är den andra hälften af Dals land, som ligger norr om Köpmanne-bro, och ser alldeles ut som Wermeland; ty det är mera bäragsaktigt, mera skogfullt, fullt af sjöar, och har mycken sandmo.

WASSWIKS-GRUFWOR lågo $\frac{1}{2}$ quart ifrån Landsvägen i södost, sedan man passerat Köpmanne-bro. De hade uti sig en myckenhet Quartz, som war artigt och sällsamt med någon hwit kalk blandad, uti hvilken satt Koppar-kies, Bly-glans, litet Jern-kies, och än mindre svart blände, som woro blandade, och på sidorna bekläddes ådrorna med Tålgsten. Glansen skildes ifrån Kiesen med söfring, stampning, siktning, wästning, altså nog mödosamt; men artigt war at se huru Koppar-kiesen skildes ifrån Bly-glansen, sedan Malmen på förenämde sätt war pulveriserad, genom det han slogs uti et Säll, Sället nedsänktes uti et rundt cylindriskt kar, fullt med watten, watten språng in under nedsänkningen igenom porerna på sällbotnen, och under inrusandet uplyftade Malm-mjöllet, då glansen, såsom tyngre, föll hastigare til botnen, än Koppar-kiesen, som war lättare; hwaraf då Sället uptogs, och watten war afrunnet, fans ren Kies ligga ofwan på rena glansen, då Koppar-kiesen afskrapades ifrån Bly-malmen.

SPATUM album lamellosum undulatum, en eljest
sällsynt sten, sågs här i gruset, allmänt ibland Quar-
tzen.

* LUND. quart. 74.

SEDUM petreum 387. gjorde taken i Lund helt hvita,
med fina hvita blommor.

ANIMMEN en stor sjö låg på västra sidan om vägen.

ANIMS-WIMMA kallades en fisk, som til myckenhet fån-
gas i denna sjö, och eljest är ganska sällsynt. Ingen
må tro, at han är samma slags fisk, som på andra stäl-
len kallas Wimma, och altså et slags Cyprinus, utan
han är en **COREGONUS** eller Sif af et quarters-
längd. Den förra ryggsfenan består af 12 mjuka
strålar, ibland hvilka de 3 första äro hele, men de an-
dra grenige; den första strålen är aldraminst, den an-
dra längre, den tredje längst; men den sista, eller 12:te
är så i tu fördelt, at man snart kan räkna 13 strålar i
denna fenan. Den andra ryggsfenan är en liten flota-
fena, utan strålar, mindre fet, än på de andra Sifs-
slagen, och nästan sågad i kanten. Buktfenorne haf-
wa hwardera 10 strålar, som alla äro fördelte, utom
den första, som är hel. Gumpfenan har 14 strålar,
af hvilka 1 kortast, 2 längre, 3 längst. Stjerten
är tværlöfd. Sidesstrimman (linea lateralis) är
raf. Utom denna Wimma finnes i samma sjö också en
Siklöja, som är stor som Sif, af $\frac{1}{2}$ alns längd, helt
ätskild ifrån den förra Wimmen, och äfwen til smaken
olika med stora Siken; hon leker om Hösten, hvil-
ket gifwer tillkänna, at, hon, äfwen är af Sif-
släktet.

TYN-SJÖ låg på östra sidan om vägen, och öster om dens-
na sjö woro någre Swabiske Silfwer-grufwor.

* TORPANE. quart. 54.

HÖET skändes af det dagelige rågnet, som warat alt ifrån Trollhättan, intil des wi komma hit, med dageliga skurar; ty Landtmannen hade ej lärt, at på Wärgslags sätt häfja Höet.

WÄGEN låg liksom en Allée emellan de alt ifrån roten up til toppen greniga, höga och gröna Granar.

* ÅMÅL. *quart.* 5. Här fingo wi hwila, och blefwo emottagne af Krono-Befallningsmannen Hr. HAQUIN LIIDBECK.

Julii 26.

ÅMÅLS Stad är den enda på hela Dal, belägen rätt wacker wid wästra sidan af Venern. På norra och södra sidan är han omgifwen med nog höga bärg; på östra sidan går en lång Bif af Venern up til staden; på wästra sidan kommer en wacker Å, som stryker twärt igenom staden (och midt uti honom gör en bukt, såsom et Kunst S), så at fartygen beqwämligen kunna upstiga i hieswa staden. Eljest är staden liten, och de mästa husen små.

FISK fångas mer i Åmål, än wid någon annor stad wid Wenern; ty begätwo wi oss neder åt stranden, i tanka, at få några sällsynte fiskar, men kunde dock icke fånga några synnerliga, fast folket nämde åtskilliga, som wi önskat få se, såsom:

WIMMER, hwilka lära wara de samme wi sågo i går.

GUPPOR, kanske af samma sort, men en varietet.

STENSUGARE, torde wara Stensimpan (*Faun.* 279.).

GADDSUR, är, kan hända, *Gasterosteus* (*Faun.* 277.).

GLI sådes wara Tors af minsta sorten.

ELGKULOR äro samma med Alluswoan.

ALKUFWA war den endaste wi kunde fånga, hwilken til alla delar kom öfwerens med det Gli, som sågs wid Alingsås p. 132, CYPRINUS min. (*Faun.* 331.), fast han

han war 10 gångor större, eller nästan half så stor, som en Löja. Ryggen war grå med mörkaktig rand på hwardera sidan. En mörk fläck stod fram för hwardera ögat. Ögonringen war hwitaktig. Snusdet, eller skallen war nästan genomskinande, och beskrödd med swarta fläckar; på kroppen woro inga fjäll. Ryggfenan war lång och spitsig med 7 strålar. Brösts fenan hade 11 å 12 strålar. Magfenan 8 strålar. Gumpfenan 9 strålar, af hwilka den förste war kårstast, och den andre längst. Stjerten war klyfd med 18 strålar: geltacket hade 3 strålar. Denne lilla fiskefans både i små bäckar och wid stranden af Wenern; han war mycket snål och nappade hastigt på krot, som war gjord af en liten knappenål.

TIPULA subvirescens, dorso fusco, oculis nigris, eller en liten Mygga, ja, så liten, som den minsta loppa eller gnet, språng hastigt på den klappuren, som låg alt stilla wät wid stranden af wågorna. *Antennæ* filiformes, longitudine fere thoracis. *Oculi* nigri. *Thorax* gibbus, dorso fusco, lateribus pallidis. *Abdomen* angustum, subvirescens. *Alæ* incumbentes.

HÖET bärgades nu, fast det af långsamman rågnen ej war wäl torkadt. Borgmästaren Herr PETTER ÅBERG lät derföre kasta uti det samma litet salt, ty han sade sig ofta försökt och funnit, at Höet sedermera hwarken brinner eller unknar, deutom blifwer det behageligare för Boskapen. Wi lärde här, at det ej wore nog wäl torka Höet på ston eller slaget, utan bör det äfwen sätas i säter eller stack, at där taga en liten warma eller swettning, hwar och icke, unknar det, och slår sig i lardorna.

SJUKDOMMAR ställa sig efter orten och lefnads sättet, liksom örterne efter land och jordmon. Wi fågnade oss, at här allenast få se en rar sjukdom, långt mer än den, som honom helt och hollen ägde. En fattig Borgare

gare af medelmättig ålder, blef först på året sjuk, då han fick en trångande värk wid knoken på fotleden, med et ryckande; detta flyttade sig först up åt benet, sedan til låret, så til armen, sedan til axeln, ändteligen skuldrorna, alt med et ryckande, at man utan på kunde se, huru Musclarne ryktes; sist gick det ifrån skuldrorna ned i magen, som blef hård, spänd som en trumma, och nästan öm, med hjertsångslan, qwas och mållösa. Detta kom igen hwar 14:de dag, eller 3:dje weka. Paroxysmen eller flyttningen ifrån fot-knylen til benet, låret, armen, axeln, skuldrorna, warade sällan öfwer $\frac{1}{4}$ eller högst $\frac{1}{2}$ timma i sänder, men i magen stod det längre med et mumlande, som wore något lefwande i magen. Paroxysmen begyntes beshinnerligen om aftonen, stundom ock om morgonen, beshinnerligen om Patienten war allena, och skrämde sig. Denne sjukdom kommer närmast öfverens med Die varen. *Forst. obs.* 804. eller *Volatica scorbutica. Barb. act.* 2. n. 118.

Jul. 27.

SÖNDAGEN firades förr middagen uti Åmåls Kyrka, men efter middagen foro wi ut på landet, at lära öf Dal- Botaniquen af gamla Vigor och Gummor, hvilka här ägde mera kundskap om växter och husmedel, än man lätteligen på något annat ställe funnit; här falsades

Sinnstagg Nardus *Flor.* 47.

Måra Galium album 118.

Hjertblomster Parnassia 252.

Saltbläck Menyanthes 163.

Streckgräs Gentianella 203.

Elgestjelt Epilobium 304.

Bockbläck Sedum anacapseros 386.

Stenbär Rubus repens 411.

Majblomster Ulmaria 405.

Switläck Anemone 450.

Jette

- Jektegrås *Ranunculus lanceolatus* 458.
 Solmojegrås *Ranunculus acris* 466.
 Mjölkgubbar *Ajuga* 475.
 Skogshumle *Brunella* 498.
 Holtemjålla *Melampyrum vulgare* 513.
 Skallra *Rhinanthus* 503.
 Grangrås *Pedicularis* 504.
 Abrahams-rot *Geranium sylvaticum* 572.
 Jogere *Vicia Segetum* 605.
 Rödkålla *Trifolium rubrum* 615.
 Mjölksblomster *Leontodon tertium* 629.
 Hästblomster *Arnica* 684.
 Willfan *Millefolium* 705.
 Zareqwå *Gnaphalium* 672.
 Crucifir-ört *Senecio* 690.
 Borstar *Cirsium* 657.
 Skateblomster *Viola tricolor* 721.
 Stoppelgrås *Equisetum aquaticum* 836.
 Enestab *Pteris* 843.
 Skogslöper *Polypodium trifidum* 852.

MULO-MEDICINA, eller Hus-curer för Boskapen äro angelägne för dem, som bo på landet, och hafwa Ladugård; en nödvändig wettenskap, fast ännu aldrig theoretice lärd, emedan rönen icke ännu blifwit tillräckeligen samlade. Swar Nation har sit eget sätt at bota Boskapen, och som wi här singo tilfalle, at tala med dem, som i många tider omgäts med Ladugårds- och Boskaps-skötsel, och ibland dem med sådana, som häruti woro mycket namnkunnige, så wil man lätt upräkna det förnämliga.

YXNA kallas här detsamma hos Kor, som hos Swinen här kallas woren, eller det, som exciterar venerem. Här til gifwes Korna gåst, eller Larstjert, eller Wispebo, eller löpe af en Turkalf.

MOSTULNE Kor skäres äfwen här i rumpetången, och något litet af denna blod gifwes in på litet bröd at Koen; eller tages Spanst-gröna, så stort som en liten ärt, och gifwes henne in.

IDISLA, eller när Ko'n ej hjortar eller idislar, så tages det, som en annor Ko idislat, och gifwes åt den sjuke.

GULSOT botas hos Boskapen, om den inre gula hinnan af magen på en höna torkas, pulveriteras, och ingifwes.

EFTERBÖRDEN hos Kor drifwes med en näsve hönsesträck, som ingifwes i dricka.

WATTUSOT hos Får botades med swälgd fisk, som war tagen utur magen på en gädda, torkad, pulveriserad, och ingifwen, eller det, som här hölts för et secretum, torkad grodrom.

FÖRSTOPPNING förtogs hos Boskapen med et kläckskahl, eller skahl af et hönsägg, som warit utklätt. En underligare Cur war, at slå öl igenom en knifslid, 3 gångor, och det sedan gifwa Kon, dock på god tro.

DURCKLOPP hämmas sympathetice, om man låter träcken ifrån Kon på glödgad Tegelsten, at där stekas.

BLODSOT botades på et sällsamt sätt, i det de togo en lefwande Scolopendra (*Faun.* 1263.), den samma inweklade uti vårt ler, och gåfwo Kon, utan at röra kråket med bara händerna.

KÄRTISTEL 659. war här et prognosticon för tillkommande winter, ty de trodde, at snön skulle blifwa så djup, som denne tistel war hög.

BARR-LIND 825. wårte hårdomkring, dock ej i myckenhet.

Julii 28.

RESAN ifrån Åmål åt Carlstad.

SKILNADEN emellan Dal och Wermeland war utstafad med et fors wid wågen, då wi nästan kommit 3 quart. ifrån Åmål.

WERMELAND.

GÖKEN säges allmänt blifwa til Höf, och at han upfödes af

af en liten fogel, hwilken han på slutet upåter. Swart barn wet, at Gökten lägger sina ägg uti små foglars bo, såsom hos Sädesarlor eller Krukor, hwilka föda och efterfölja den utfläkte ungen. Denne Gök är mycket lik til färg, storlek och skapnad med Sparvhöken (*Faun.* 68.), hwarföre folket trodt, at han blifwit til Hök. Ja, jag blef också sjelf bedragen, at jag ännu ej wet annat, än at jag såg en Hök i stället för en Gök. Jag war ej wäl kommen förbi Åfwelsätter, förrän jag fick se en Fogelunge, så stor, som en Kramsfogel, til färgen jerngrå, med hwit mage och hwitt bröst; han hade (om synen icke alt för mycket bedrog mig) en frofig näs, och han skrek skärt, såsom en unge af en Kyrkofalk (*Faun.* 67.). Han flög på gårdesgårdar och stannar såsom en Gök, et par Sädesarlor fölgde honom och matade honom; mig war omöjeligit, at komma honom så när, at jag kunde distinguera fötterna. Detta gifwer widare anledning, at nogare eftersyna, om icke et slags små Hökar äfwen lägga ägg uti små foglars bo, hwilket föranlätit de gamle, at tro Gökens förwandling.

* ÅFWELSÄTTER. *quart.* 4. ifrån Åmål.

KULLEN, som låg på wänstra handen in wid wägen, (midt för By Kyrka, förrän wi kommo fram til Tullhuset, wid Säflebron, hwilken ligger öfwer By-Elfwen) kunde man strax se, at icke Naturen, utan konst anlagt, emedan han war af sand eller mo, som blifwit förd öfwan på en klippa, där det kringliggande landet, som ligger lägre än klippan, ej är af sådan sand; denne Kulle war större än andre åtteplatser, och kom i storlek nästan öfwerens med en af Upsala högar: Här omkring har tilföre den beqwämlige marknaden för Dal städt, som nu är flyttad til Warpenäs, med så stor beqwämlighet för Wermelänningarna, som den förre war för Dalbönderna.

* GÖSTAKROG. *quart.* 5.

LAPSANA 649, wårte här wid Gøstakrog så ymnigt i ådrarna, at Trådesåkrarne här af stodo helt gröne, liksom åkren hade warit sådd med denna enda ört; således har hwar ört sit eget ogrås.

SENECIO quæ **JACOBÆA** Senecionis folio incano perennis *Raj. hist.* 285. wårte öfwer allt på Swedens jorna.

ÖRTE-NAMNEN här på orten woro besynnerliga:
ORMKAGE *Pteris* 843. eller *Getrams*.
HWITHUFWUD *Eriophorum* 44.

BROSJÖN sågs til wågen på wänstra handen, sedan man passerat Bro Kyrka; denna sjö wallar sig årligen tillsammans, och blifwer innan kort måst all til en sidsåndt ång, som med tiden warder mycken båtnad för de fringliggande Byar. De som efter et par hundrade år få åskåda werlden, låra knapt kunna tro, at här warit nu en djup sjö.

SIUM 235, wårte uti otrolig myckenhet jemte Landswågen uti den Bäck, eller liten flod, som war Brosjöns aflopp.

MASSEWIK, Herr Olivecronas gård, låg $\frac{7}{8}$ mil ifrån Landswågen på högra handen, jemte en wijk af Venern; här blefwo wi öfwer natten, och sågom husen tapetzerade med gröna Granqwistar, hwilken enfaldige prydnad wida öfwergår de Turkiske Tapeter, fast hon icke warar så länge.

Jul. 29.

RAMSUNDS-BRO låg $1\frac{1}{2}$ quart förrän wi kommo fram til Malöga, med en lång Bro öfwer sjelfwa wiken af Venern, som här stack långt inåt landet, med en behagelig situation.

RÅNSKURAR, som warade $\frac{1}{2}$ timma, komo nu så starkt,

starkt, och med så öfversiddigt watten, at jag nåppeligen i all min lifstid sedt deras like. Detta rågned förde bårt en otrolig myckenhet af det mykna förskåmsda Höet, som öfwer alt låg på ångarna. Alle tat drös po nu, som tilförene warit tåte; men min Jemtlands skinnräck hölt mig dock torr, som gåsen.

* MALÖGA. quart. 7½.

SÅDEN, som här sås, är måst Hafre, något Korn, litet Råg och Hvete. Hafresåden sås hwart år på åkren, emedan den sällan gödes. Då Rågen sås, gödes åkren, plöjes sedan, åter plöjes, hwarfwäs, sås och nedharswäs. Kornet sås Wåren efter Rågsådet, då åkren allenast en gång plöjes, harswäs, sås, nedharswäs. Här brukar Bonden det måsta brödet af Hafremjöl, af hwilket han så wål bakar ordinaire kakor, som tunnbröd. Undertiden brygges också af Hafren Dricka, men Hafre-maltet gifwer mycket litet dricka.

SLOTTS-BROEN war mycket lång, så kallad af några rudera, som wisades på et ställe, där fordom skolat stådt et slott.

FRYKEN är en stor sjö af 8 mils längd men nog smal, ligger up i Wermeland. Denne är allmänt bekant för den sköna Glittersanden, som han kastar til stranderna, så af Guld som Silfwerfärg. Gamma sand brukas, at skura Ten med, och åfwen til ströfsand, at pryda bokstäfverna; men är nog tung.

FLUGFISKEN, som finnes i Fryken, är ej annat, än *GASTÉROSTÉUS aculeis in dorso tribus* (*Faun.* 276.).

NORS-ELFWEN, en skön och stilla flod, fölgde wågen hela 2 quarten, kom ifrån Fryken. Wid sidorna af denna flod lågo i watten wändeligt många stockar, qwarthollne innom sina Bommar, hwilke Bommar

mar woro sammanfäste af ihoplänkade stockar. Itskillige fartyg lågo i denna Elf, at taga om bord dessa stockar, och at föra dem til Göta-Elf, som gick ifrån Wenersborg åt Bohus och Götheborg. Det är sannerligen otroligt, hwad myckenhet af timmerstockar, genom alla floder nedföras ifrån Wermeland til wästra sidan af Wenern. Den öfwerflödige utskęppningen täflar med de många Bruken, at utöda de sköna skogar, som frambragt så många masttrån och så härsligt timmer i Wermeland, öfwer hwilket barnebartt låra få sjunga bittra klagewisor.

* LILLENOR. *quart.* 6 $\frac{1}{2}$.

RÄCKEJORD sägs wid Nors Kyrka i åkrarna; det är ännu en stor brist för oss i Oeconomien, at wi icke hafwom alla jord-sorter nog tillräckeligen kunnige, och wet jag mig icke hört denna Räckejord tillförene nämnas, ej eller Fråkenjord, om hwilken folket i går talade, fast jag om den senare icke fick någon fullkommlig eller tillförlitelig anledning. Räckejorden är på åkrarna en Mylla, som är mycket lös och mjuk, som mjöl emellan fingrarna; hon stöter med färgen något på rödt, och finnes på de ställen, som äro litet sidslandte. Utaf mycken wåta blifwer hon sur; men ännu mer lider hon af torka; i henne trifwes näppeligen annor säd, än Hafre, som holler til gods det magraste. Den lilla Myllan, som finnes på utmagra, tufwiga och fuktiga Ljungheder, är af samma art; och folket berättade, at om Kårrjord föres på åkren, blifwer äfwen af henne en dylik Mylla.

HAFRE säs här på orten endast af det hwita slaget. Denne holles för wara långt bättre, än den swarta, ehuru de i andra provincier, utwålia den swarta för det hwita. Folket berättade här med wår förunt tan, at då de köpa Hafre ifrån Wästergötland, som alltid är swart, blifwer den samma, här sädd, efter några generationer, helt hwit, äfwen som Wästgöt arne berättade oss

i Wä

i Wästergötland, at om der sås hwit Hafre, blifwer den samma swart; hwilket jag icke förstår, som skulle Climatet kunna så hastigt förändra färgen, utan håldre tror jag, at det mykna mjölet, som blås ifrån de andre Hafre-åkrarna på denna Hafren, ändrar honom, äfwen som då Blåkål sättes på en och samma sang med Hwitkål, at bära frö, då man får af Hwitkåls-frö gemen Blåkål, för det at blomstermjölet blåst ifrån Blåkälen på Hwitkåls blommorna.

SÖRMOEN begyntes strax wid Lilla Nor, där marknadsplatsen Warpenås. är anlagd. Denna Mo strätte sig hela 3 quarten, och bestod af lös samt djup Sand-Mo, betäkt med Tall, Ljung och Mjölön-ris.

* CARLSTAD. *quart.* 6.

CARLSTAD är en medelmåttig stor Stad, som ligger tämmeligen horisontelt, något litet uphögd åt norra sidan; Stora Elfwen Clara delar sig in wid Staden i 2:ne delar, som bögge gå ut i Wenern, och affilia denna Tingwalla S, på hwilken sjelfwa Staden är belägen; Staden är ljus och behagelig; Husen äro måstedels af trä, och måst halfannor wåning höga; här holles årligen Påsmaffo-tiden en ansenlig marknad, til hwilken inwånarne från alle Städer, som ligga fring Wenern, segla med sina fartyg. Här är et Superintendents sate, Gymnasium och Schola; wid Gymnasium äro allenast 5 Lectores:

1. Theol. NIC. SPÅK.
2. Log. & Eth. JON. ULLHOLM.
3. Græc. & Hebr. PET. STROKIERK.
4. Eloq. & Poës. BEN. D. TINGBERG.
5. Math. & Hist. JOH. FRYXELL.

Här saknade jag Historiæ Naturalis och Physices Lectoratet, emedan som jag märkt, at Wermelands Studerande i Uplala äro mer fallne och begifne på detta Studium, än någon annor Nation. Denna Westenskapen fördrifwer Widseppelser, och lägger grunden

den til all Privat-Oeconomie och Manufacturer, på hvilka et Rikes välfärd stödjer sig. Uti Synodal huset woro de mästa Vermelands Superintendenter artigt affbildrade, såsom:

M. SVENO B. CAMÆN, Vermelandus, primus Superintend. Carolst. obiit anno ætat. - - muner. Superint. - - post nat. Christ. 1666.

M. ANDREAS KILANDER, Vermeland. natus anno - - - P. & P. NyEd. 1656. Superintend. II:dus Carolst. 1666. obiit 1672. (III:tius deest.)

Doct. ERLANDUS BROMAN, Vermelandus, per Vermeland. Dal. & Wik. borealem quartus Superintend. obiit anno 1693. muner. Super. - - ætat. suæ 60.

M. BENEDICTUS S. CAMÆN, Vermel. Superintend. Carolst. post priores quatuor constitutus a. MDCXCIII. obiit a. Ch. 1704.

M. JONAS ARNELL, Helsing. nat. 1642. Pastor Holm. 1681. Superint. VI:tus Carolst. 1704. obiit 1707.

Doct. TORSTANUS RUDEEN, Vermelandus, natus die 9. Martii 1661. Profess. Aboens. 1692. Superintend. VII:us Carolst. 1708. obiit Lincopix d. 9. Sept. 1729.

(DANIEL NORLIND deest).

Doct. INGEMUND BROEMS, Suderm. nat. 1669. Prof. Pern. 1703. Theol. Prof. Prim. Aboæ 1707. Superint. Carolst. IX. 1718. obiit 1721.

Doct. JOANN. STEUCHIUS, Upl. natus 1676. Prof. Lund. 1708. Upl. 1710.

(MAGN. AURIVILLIUS, Upl. ob. 1740. deest).

Doct. NICOLAUS LAGERLÖF, floret.

FLODEN Claras sidor, wid södra kanten af Staden, där watnet affskurit dem, bestodo af mycken fin, klar, rund, hwit eller gulblandad Quartz-sand; i dese sandstrander syntes stora trån begrafsna och fulliggande, mer än til 2 alnars djup under sanden, och qvistarna woro på

på ättfälliga ännu qvarfittande, til et ofelbart tecken, at Elfvon antingen ändrat sit lopp, som hon ock än i dag gör, fast på andra sidan; eller har ock här fordom varit en flygsand, då Wenerns strander sträkte sig hit up; ty denne sand är aldeles en och samma med flygsanden på Fär-den i Gottland.

TJURBAST kallades **DAPHNE** 311, af hwilken barken (*Cortex Mezerei*) här såldes wid marknaden af Bönderna, såsom et præservativ för Boskapen.

KRÄFWETAN curerades här i landet af Kåringar med decoct af cortice Mezerei, uti hwilket Linne-flutar doppades och lades på bröstet, som af Kråfwetan war half upåtit. Sjelf hade jag ej tillfälle at råda folket; ty wil jag hafwa dem af Wernelands Nation ombudne, som älska wishet, dygd och ärbarhet, at de tackas noga efterfråga detta, och omständeligen här om inkomma til Kongl. Wetenskaps Academien, hållt som hela den lärda werlden, intil denna tid, aldrig warit i stånd at fördrifwa en enda sådan fiende. Eljest hade en Glicke i Fryksände Socken ondt i en tå med olideslig pina, som angrep henne såsom fulslag, hwilken blef botad med Bären, som kokades med Tjåra, och lades derpå, då wårken innom $\frac{1}{2}$ timma förgick. Er. Eurén.

HÄLSO-BRUNNEN låg midt uti en Korsgata, in i Staden, och besöktes nu af många Stadsens inwånare; han war djupt grafwen och murad, aldeles som en allmän brunn, utan något synnerligt aflopp, ty watnet måste djupt ifrån updragas. Watnet war klart, stötte något på gult, utan mineral-smak eller luft; det gulaktiga watnet hade förorsakats af något litet jord-salt eller jern-victriol, som brutits af dy eller lervatten; det hade altså föga någon styrkande mineralisk kraft, såsom andra surbrunnars watten, och hwad det gjorde, kom af det mykna och kalla watnet, som följde och kylde Bloden. Watnet profwades, då det blef af

Sacchar. Saturni lactescens, opaca.
Gallar. pulvere flavescens, minime violacea.
Spir. Sal. armoniac. immutata.
Ol. Tartar. per deliqu. opalescens.
Spir. vitrioli immutata.
Syr. violarum cinereo-cerulea.
Coccionell. pulv. purpurea.
Mercur. sublim. subflavescens sedimento non granulato.

MARSWIN är här i Sverige et utländskt djur, som på få ställen, för ro skull, födas och alstras i husen. Wi hade här tillfälle at beskrifwa dem uti Hr. Doctor LAGERLÖFS hus. Dese Marswin äro ej af Swin-slågtet, utan af Mus-slågtet; ty de hafwa tvånnne framtänder öfwan och äfwen tvånnne nedan i munnen; men aldeles inga betar. Snuswudet war tämmeligen tjockt i anseende til den öfriga kroppen, och något spitsigt at nosen; men framman til med en bred läpp affskurit, nästan som på en Geforn; det öfra trynet war litet flöft långs at; under käken war något kårtare än den öfre. Murchåren woro länge, som på Mus-slågtet; äfwen ledes stodo några sådana styfwa och långa hår eller borst framför ögonen. Öronen woro fullrige och stodo mycket ut, såsom på Mösen. Öronen woro större och nakne, med bare ådror, såsom på Mösen; men runda och ej med någon flit fördubblade. Kroppen war stor, som en Igellott, fast stackugare, och baktill fullrad, täkt med tämmeligen styfwa och långa hår, som på nacken yfde sig något mer, än på öfriga delen af kroppen. Halsen nästan aldeles ingen. Fötterne hade inga flöfwar, utan flor, hwilka woro nog tjocka och raka. Märkwärdigt war, at framsfötterne woro delte i 4 tår, men baksfötterne allenast i 3 tår. Swansen war nästan ingen. Hans låte och gång liknade Mösens; Sårten varierade, såsom på andre hemtamde djur. Kan altså detta djur kallas *MUS cauda abrupta, palmis tetradactylis, plantis tri-dactyl-*

dactylis, och är det samma med MUS, five CUNICULUS Americanus & Guinensis. *Raj. syn.*
223.

BÅRGEN emellan Åhmål och Carlstad kommo däruti öfverens med Dalbårgen, at de woro låga, brede, öfwerst skallote, utstrakte i söder och norr, på ena sidan flakt kullrade och på andra brant affburne; men de skildes ifrån Dalbo, Bohus och Wästgöta-Bårgen deruti, at de woro affburna på contrairt sätt, nämligen åt öster, men småningom afluttade åt wästra sidan; dock som denne observation endast är gjord wid wågen, lämnas det til at widare bestyrkas och utrönas af dem, som hafwa tilfälle at här längre forä sig omkring.

TENN-FISK berättades finnas uti en Sjö, Horn-Kårnet kallad, som skal ligga up emot Norrka Gräntsen, och at i samma Sjö ej skal finnas mer än denne enda fisk. Lector FRYXELL har på min anmodan låtit hämta honom därifrån, och sedermera skickat den samma til mig, då jag fant at han war GASTEROSTEUS aculeis in dorlo tribus. (*Faun.* 276.).

LAX-FISKE woro här i landet 3 besynnerliga: Dejer-fors, Munke-fors och Skifwe i Clara Elf, för hwilka i Arrende sades gifwas 750 Dlr. S:mt. All denne Laxen kommer utur Wenern, och tyckes där födas och wäxa; emedan mycket få låra kunna passera Högwatten wid Trollhättan, om de skulle komma ifrån Wästerhafswet.

RESAN ifrån Carlstad åt Philippstad.

* PRÅSTEGÅRDS Gåstgifwaregård. *quart.* 5.

GRINNAR plåga wara allmän ro eller oro för de resande; men alt ifrån Åhmål til Carlstad och der ifrån til Philippstad war icke en enda Grinn på Landswågen, så at den, som här hafwer trångtande hästar lærer hafwa

svårighet, at få dem snart igen, om han slapper nogen løs.

HÅSTAR, som äro yre, kunna svårigen skos utan skostall; men här togo de hästen om öfversta läppen nedanför Näsebororna med bägge händerna, så starkt en karl förmådde, hvaraf hästen stod stilla som et lamm, medan han skoddes.

NATTEN kom på med sit tjocka mörker; den höga Barrskogen syntes som en mur dubbelt högre af mörkret; Kornblirret lyste som Gasteld hastigt och ofta, utan dån; Håstarne gnistrade, och slogo eld med skorna emot stenarna; Ugglorna skrek som Gastar, och Mattstråfwan skarrade som en spånräck; Vulcani blefe skjortgåfar dundrade och slaggade med mer än handkrafter, långt bårt wid Hamrarna, intil des wi fl. 11. om natten kommo fram til Norum, efter 5. quarts resa.

Julii 31.

HERMAN KOLTHOFF, Bruks-Patron i Norum, hade haft samma öde med sine 5 eller 6 Syskon, at han wid ärens tiltagande förlorat sin syn; men ehuru denna olyckan war för Syskonen allmän, war hon dock icke ärstelig; ty Fadren hade ej haft samma svårighet; och defutan hade denne Bruks-Patronen Amaurosin eller swarta starren, men den andre Bruks-Patronen hade Cataractam eller hwita starren, som är af hel annor orsak och art. Naturen, som plågar i et mål wedergålla, hwad han i et annat bårttager, hade på denna här skärpt minnet och dygden.

HAMMAREN wid Norums Bruk låg beqwämlig med behageliga Wattudrag, som på sidorne pryddes med höga trån. Stångjern såldes denna tiden til 14 dlr. S:mt S^W. Tackjernet köptes för 16 dlr. R:mt S^W. Transporten 7 mil kostade 16 Mark S:mt. S^W.
En

En stig kol köptes för 7 dlr. R:mt; så at avancen är föga stor, då arbetsfolket blifwit betalt och Machinerne underhollne.

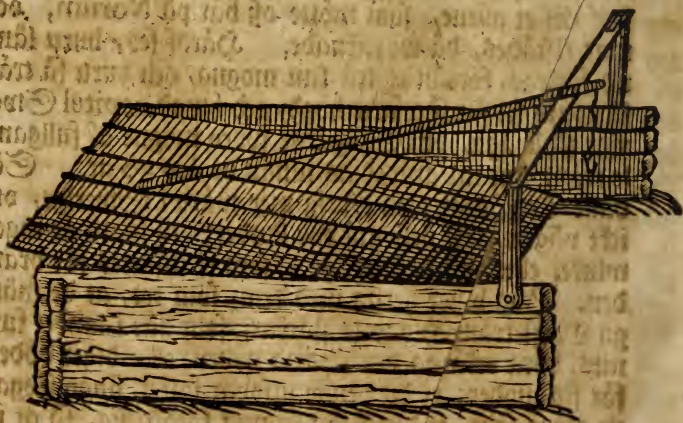
BÅTAR woro här artigare bygde än på de fläste ställen i Sverige, och beqwämligare at fara igenom flodar; ty en båt om 21 alns längd war midt på 4 alnar bred och $1\frac{1}{4}$ aln djup, med 5 bols högd utom kölén, som midt under war dubbel; Båten war spitsad och updragen åt ändarna; 10 wrångor midt på, utom 3 wid hwar dera ändan fäste båten; Rodret war hakadt wid Bals stammen.

FUREN (Fl. 788.) blifwer det högsta träet i Sverige, och det tåflar ofta med Eken i år och ålder. Herr Assessor **ULR. RUDENSCHÖLD** har funnit i Finland Furu-trået af 320 år *. Här wid Norum sågom wi en Furu-stäck afhuggen, som war en ibland de största wi någonsin sedt, ty han war 33 alnar lång utom skaten; Storänden war 5 quarter bred; Lilländen $3\frac{1}{2}$ quarter bred. Wi wordo altså hogade, at räkna åren på denna stora stäck, då wi funno, at han wid storänden hade 469 ringar eller år, war altså wid påf 100 år äldre, än de største Furu, som Herr **RUDENSCHÖLD** räknat och funnit i Finland, hwar til samma Herre sjelf luf et witne, som mötte oss här på Norum, och war tilstådes, då wi räknade. Här af ses, huru lång tid fordras, förrän et trä kan mogna, och huru få trån få wåra til sin föresatte högd, och hwad capital Swerige skulle åga, om Skogarne woro mogne af fullgamle trån, som nu affwedjas innan de äro 30 år. Sådane Trågrudar låra aldrig mer wåra i Sverige, om icke någon lital pest utsopar landet; ty snart är ingen winkel eller wåd i Sverige, som ej utsättes för branden. Jag haller gerna med dem, som tro, at de många Mast-trån och gamle stäckar, som här i landet funnits, böra erkåna den swarta döden, eller diger döden, för sin moder; ty då denne utsopar folket, singo Skogarne wåra fritt, til deß folket kunnat föröka sig, så at in-

ingen plats kan göma sig för dem; ty detta trä var up-
 mytt år 1337, och de store försträckelige, pester, som
 ofta ej lemnade en enda bland 100 människor, tyran-
 niserade emellan 1330 til 1350.

* Act. Stockholm. 1746. p. III.

RÄFFÅLLA var anlagd wid Norum, på et mycket lätt
 och enfaldigt sätt, som utan kostnad kunde uprättas
 wid hwar gård. Hon var bygd af stäckar i fyrkant,
 utan den 4:de wäggen; hon war 4 alnar lång, 3 quar-
 ter bred; wäggarne bestodo hwardera af 4 stäckar; lås-
 fet, som nedföll, war af 8 parallela stäckar hopsatt,
 hwilket upgildrades med en stång öfwer en liten galge;
 på stångens yttra ändra war en widja med en krok, som
 uplystade låcket frammantil, och på andra ändan af
 stången hängde åtelen under låcket; då Råfwen drog
 här på, föll luckan ned på den sidan, som stod öppen,
 at han således war sluten i arrest. Emedan hundorne
 gernä präjudicera Råfvarne, har denne Råf-fällan
 den förmon, at hon icke dödar, utan endast arresterar,
 så att hwar kan få sin hund igen, då de allenast biswit
 något brydde af en sådan fälla. På sidorne kan wa-
 ra et litet hål, at se hward fogel fastnat i snarar; Jag
 tillägger figuren, at alt tydeligare skal förstås.

RESAN fortsattes ifrån Norum öfver ålsviken och Norums
sön til Målkorn och därifrån öfver Børsjön til Ny-
Eds Prästegård.

LOBELIA 714. växte vid alla Stränder.

PARNASSIA 242, stod nu med sina artiga blomster. 252.

de nyss utslagna blomstren woro alle stamina kårtare
än pistillen; i de ännu äldre hade en anthera lagt sig
öfver sjelfwa öpningen på Stigma, och i de äldsta
blommor hade stamen 2, 3 å 4 kommit öfver Stig-
ma, och sedan de mist sit mjöl, bögt sig ifrån Pistillen
ut åt sjelfwa blombladen; altså wisa dese blommor
handgripeligen, huru Antheræ med sit mjöl fœcun-
dera pistillen, som ännu icke med sina Stigmata full-
komligen utwuxit.

JUNGFRU-RIS kallades här af Bermelänningen SOLI-
DAGO quæ virga aurea 685.

NATTEN gaf oss hwila uti NYEDS Prästegård, quart. - -

Aug. I.

NYEDS Prästegård war, ibland alla jag sedt, måst regu-
lair bygd; En ganska stor prydnad, som wunnits utan
penningar, endast med gamla Probstens regulaira
sätt, som åsven genom regulair lefnad hade redan up-
pehollit sig med sin Maka i 46 års äktenkap.

STÅNGJERNS HAMRAR finnas i stycken nu förtiden
uti NyEds Socken, hwilken dock ej består mer än af
29 hela gårdar, lärar altså näppeligen någon Socken
i Riket hafwa flere i proportion.

MAGRASTE Jordmon kom oss före på resan åt Brattes
fors, hwarest en lös Tallskog växte på en hed af pur
Sand-Mo, hwaribland föga sågs annat än Jung,
Blåbårs-ris, Mjölön-ris, Kruståtel 64. Håragräs

95; Kenmossa 980, och Hedemossa 959, alltså alla de växter, som växa på och utmärta den magraste mark.

KORNET sågo vi först i år skaras i dag, hwilket varit sätt 8 dagar för Walborgmässan, eller den 23. April.

* **BRATTFORS.** *quart.* 8.

ÄLDERDOMEN med des många bräckligheter wiste sig hos Bruks-Patronen HINDRIC KOLTHOFF, som nu af årens matthet låg til sängs, med utmärkt krops, skynlig hud, darrande lemmar, blinda ögon, swag hörsel, flenmodigt siune, calculosus à decubitu, strangulosus à calculo. Så föra åren of alle genom lek, kistslighet och estertanka til skröpligheten.

SURBRUNS-KÄLLA låg strax wid Brattfors, som hade et godt watten.

KAKELUGNAR och **SKÅRSTENAR** gjutes wid Brattfors helt Cylindriska, sådana, som allmänt här omkring brukas; de runde Kakelugnar taga ej bårt mycket rum, och de runde Skårstenarne wore en stor besparing i Upland, där Skårstenar af Böndernas Teggel upmurade, näppeligen uthårda et enda år.

SKOGEN blef mera ojämn af backar, och Högderna mera skogrike och växterlige.

VIOL-STENEN (*Flor.* 1125.) låg på bägge sidor om wägen, och mer allmän än på andra ställen, så at om någon skulle wilja samla honom i myckenhet til gul färg eller Medicine uti febribus ex anthematicis, kan han få honom här lättast. Denna Byssus växte endast på de stenar, som wid wäglagningen blifwit utur wägen rögde, och hwilkas tilförne undra sida nu blifwit den öfwersta. Gällan fants han på Klipporna, utan allenast där jorden blifwit afrodgd, som tilförne tåkt Klippan; ty han växer icke på andra ställen, än där han uti stenarna finner rena och öppna porer, lårer alltså icke födas af annor jord, än den, som nedfaller med rågnen, eller utdunstat utur kringstående trä. Det war artigt at se, huru denna blodröda Mossa, som växte på de af sopade

sopade klippor, miste både sin behageliga färg och sköna luft, så snart han begynte wäja åt den sidan på klyppan, som länge legat här, där han antog en matt, grön och mörkaktig färg, så at han knapt kunde synas, utan wisfede sig, som stenen warit ören, eller af Solen bränd.

LINNÆA 522. wärte här öfweralt wildt på ömse sidor om wägen.

SKOGARNE täfte alt det, som syntes under en widlöftig horizon, då wägen låg öfwer de höga bärnen. Hela orten bestod af Barrskog, som upfylte dällderna och beklädde högderna, at icke en enda slåck syntes utom Philippstad, som ej hade denna gröna prydnad.

LIFFÄRGAD LERA, som af wäskan blef ännu rödare, bröts på flere ställen wid wägen inemot Philippstad. Denna leran är god til eldstäder, fast hon icke är aldeles jordfast, och hon blefnar mer af bränningen, än hon rennar. Men förnämligast brukas hon til skjutler i grufwor; ty hon låter hårdt packa sig. Denne liffärgade lera är nog sällsynt i Sverige, och helt ätskild både ifrån Zwitleran och Blåleran, och än mer ifrån Wästgötarnas Rödlera.

MYRA eller en Mose låg på wänstra handen, förrän wi kommo fram til Philippstad, och war nog fullrig eller uphögd i anseende til wägen. På honom wärte Zarull 45, Andromeda 335, och Wixwang i myckenhet.

WIWANG war et egit och artigt namn, som folket har allmänt satt på **BETULA nana** 777.

RÖNN-TRÄNA stodo här til stor myckenhet, och nu uti bästa fågring med sina röda bär. Rätt behagelige Al-leér för Krams-foglar.

* **PHILIPPSTAD.** *quart.* 5.

PHILIPPSTAD är et Justitiariat eller Röpung, som fått sit

sit namn af Hertig PHILIPP, Konung CARL IX. Son. Staden sträcker sig i öster och väster efter en Elf, som på södra sidan afstår fjerdelen af Staden. Åren och ången här omkring handteras på Bärghsmans wis, med linders laggande och ångens besynnerliga cultiverande.

Aug. 2.

SURBRUNNEN lög väster ifrån Staden, quart $\frac{2}{3}$, söder om Myran, neder wid Färns Sjöns strand, och war så til smak som luft, aldeles lik Göteborgs Hålsobrun. Åtskillige Ståndspersoner drucko nu honom, fast der wid ännu icke war någon inrättning. Han hade så starkt aflopp, at han på 5 Minuter fastade 60 kannor eller 7 fat, altså på en timma 12 fat, eller 288 fat om dygnet.

DAGEN gafs til ro för kropp och sinne; emedan wi alt ifrån Uplala intills denna tid intet gifwit oss någon dag hvilat.

Aug. 3.

SÖNDAGEN firades i Philippstad.

GÖKEN hade Hr. G. Lundstedt sedt lägga sina ägg i Sådars-årlans (214.) bo, och at ungen, som där utklättes wid Midsommars-tiden, ej gof första året, utan det andra och följande, allenast under lek-tiden.

HORN-FISK berättades af Hr. Myrman finnas up i landet, hwhilken skulle hafwa et horn i pannan; denna fisk blef derifrån hämtad, och sedermera of tillsänd af samma Brufs-Patron; han war **GASTEROSTEUS aculeis** in dorso tribus. (*Faun.* 276.)

GEDIGEN KOPPAR gafs of af Bärghmästaren Stockenström. Denna är sällsam; ty han är icke præcipiterad; Stufen bestod til öfra delen af hwhit Spat, och til

til nedra af en svart Jernmalm, liksom jernmalmen uti sjelfwa generationen præcipiterat Kopparen, under det Spaten wårte. Denna sten war tagen i Winterråsa Socken ifrån Nerike, utur Håfeskulla Jerngrufwa.

GEDIGET SILFWER ifrån Nordmarks Jerngrufwa, som ligger quart 6 ifrån Philippstad åt öster, fingo wi med den förra. Samma grufwa hade blifwit afskuren med en lersköl, då ädren, där hon ströf igenom lerskölen, förwandlat sin Jernmalm uti en myckenhet gediget Silfwer.

Aug. 4.

RESAN ifrån Philippstad åt Nora.

LANDET, som nu genomrestes, bestod af höga, stora, widt stråkte, aflånge jordbårg, betäfte med tät, grön barrskog, emellan hwilka lågo djup fulla af Björk, Årre, Åll, Jolster och annat Wide, så at hela landet såg ut med sin gröna skog, då wi reste öfwer Backarna, liksom derpå gått wägar.

STENMURAR woro på åtskilliga ställen, för många år tillbaka anlagde af stora stenar; men här märkte wi, at stenvurar kring ågorne ej äro de bästa, och hwarföre Bonden så nödigt dem uplägger, näml. emedan tiden ej skonar dem, ehuru fasta de tyckas wara; ty den upmurade stenen, tillika med jordfyllningen emellan dem, begjutes årligen med Höstrågnen, som om winterten frys til is, och då isen altid utwidgar sig, rörer han ständigt, åfwen de störste stenar, något litet ur sit ställe, och besynnerligen åt sidorna; om Wåren smältes isen först på yttre och hålft på södra sidan, då stenarne åter dragas ut åt, och således efter flere år åndteligen ramla omkull, den ene efter den andra. Således blifwer en mur, som med mycken möda är hoplagd, swårare at reparera, och på slutet uttröttar Landmannen. Der

före

före såg man de fastaste stenvägar, som varit hoplag-
de af de största klippor, på fläste ställen fullramlade,
dem man eljest skolat trott kunna påcka alla år och
tider.

VIOLSTEN 1125, låg på bägge sidor om vägen i största
myckenhet, och wårte denne Moskva aldrastrodigast på
nyligen up- och nedwända gråstenar.

LINNÆA 522, war en allmän wårt öfwer alla dessa skogar
och Bäragslager, så at den, som wil samla des blader
til Thé, kan få henne här i största myckenhet. Ingen
Swenssk wårt är ännu funnen tjenligare til Thé; ty
des runde Blader gifwa en god smak, och därtill rensa
blodet framför alla andra wårter, så at ännu intet sä-
krare medel är emot Torrwärk, Gift och Flufar.

* **YNGSHYTTAN.** *quart.* 4.

YNGEN, en sjö, låg på östra sidan om vägen, utsträckt
ifrån Yngshyttan, förbi Pårsbärgs Grufwa, til en
mils längd och bredd; han hade klart watten, klippor
och skår, utan många wattu-wårter.

PEPLIS 291, wårte i et dike wid vägen, emellan Yngs-
hyttan och Pårsbärg, större än jag någonsin sedt henn-
ne tilföre; ty hon wårte såsom Corispermum (*Fl.*
3.) uti $\frac{1}{2}$ alns djupt watten, och flöt med sina öfwer-
sta blader, som formerade en ros med rödaktige ådror
i bladen, och samm äfwen som Corispermum.

PÅRSBÄRG låg et litet stycke ifrån Yngshyttan åt öster,
och bestod af et widsträckt, fullrigt, 40 famnars högt
bärg, belägit på norra sidan intil Yngen. Detta bärg
war måst betäkt med litet jord, utom det aldrastrodigast-
sta. Här bröts den rikaste Zern-malm, som uti gods-
het täflade med Dannemora, Bitsbärg och Norbärg.
Alla Malm-strefen lågo på norra sidan i dagen, hwar-
ifrån de gingo på slutt neder åt söder, dock så, at de på
östra sidan af bärget lutade på sidan åt öster, men på
västra

wästra sidan lutade de åt wäster, fast ej så mycket, som de östre. Bärget war igenomgrawit med åtskilliga grufwor, af hwilka många woro lemnade, dock måst på wästra sidan, men på östre fullföljdes de flitigare på djupet, emedan der fans den rikaste Malmen, hwars af skedt, at någre grufwor här blifwit arbetade til 45 famnars djup neder om sjöplanen, så at de in alles woro 75 famnar djupa. Malmen wants måst med skjutande, och sällan med tilmakning, emedan det här ej skal gå an, at efter eldningen eller tilmakningen begripa stenarna med kall watten, på det de därigenom måge blifwa spröddare, emedan denna stenen blifwer igenom watnet långt segare, än utan det samma. Wi sågo hos Gruf-Jogden Friberg, med hwad ~~hwar~~ flit grufwan blifwit drifwen dese senare åren, och hwad Malm, Gråbärg och Watten här utur blifwit updragit:

År. Malm-tunor. Gråbärgstr. Wattu-baljor.

1740	=	20918.	=	6998.	=	91543.
1741	=	19536.	=	5040.	=	50268.
1742	=	15740.	=	3090.	=	19021.
1743	=	16925.	=	2940.	=	57976.
1744	=	16585.	=	2970.	=	65124.
1745	=	15860.	=	4960.	=	80381.

MALMEN stötte måstedeles något på grönt, och den gröne halten hölts före at wara godaktig, samt bestå af kalk; hwita springor sågos här och där i Malmen af hwit och ren kalk; här fans Klingmalm och Tålgsten i myckenhet. Röda och grofwa Granater woro ej sällsynte. Malmen såldes sällan efter wigt, utan måst tunnetals. På hwart laf räknades 1½ tunna; hwar tunna hölt 52 pund, och gaf merendels 1 St. jern. En sådan tunna Malm af bästa slaget såldes för 4 dlr, men den sämre för 3 dlr.

HWIT KALK fans i bärget wid 5 famnars djup, dock ej wid öfwerste spetsen af Bärget; denne hwhite Kalk war klar, grofgrunnig som et Salt och tjente til en god
 Flusk

Fluß för jern-malmen; fast än Kalk, som undertiden fans med rödaktiga ädror, sällan eller åtminstone ej med allmänna processen låt bringa sig til Kalkmjöl; men den Kalk-arten, som war isprängd med gröna ädror, gaf både et fint kritthwitt Kalkmjöl, och en god Fluß.

GRÖN KALK war nog allmän omkring Malmen, så wäl som i springorna emellan Malmen.

SANDSTENS-KALK fans på åtskilliga ställen, som war liksom et medium emellan Cos och Calx; ty han bestod af små stråfwa, hwita, opacz particlar, hwilken aldrafwårast gick til Kalkmjöl.

TEN-MALM fans uti de mycket fina och hwita Kalk-korper, som suto emellan Malmen; men dock i ringa quantitet; ty han bestod allenast af några små, swarta, kantiga, glänsande gryn, hwilka hwar för sig, åskådade med Microscopet, utwiste tydeligen, at de woro åtta Zingrauper.

TALGSTENEN war af 2:ne slag: Den ene bestod af strödde agnlige particlar, såsom en Ollaris, den andre af fjäll, såsom en Mica.

IS låg til 12 alnars tjocklek i Kammar-grufwan, och hade ej warit smält sedan år 1738. Underligt nog, at Is här kan blifwa i grufworna och til sådan tjocklek, utan at af sommaren smältas; men det långa och starka draget, ifrån norra öppningen twårt igenom grufwan, låter måst bidragit hertil.

WATTEN I BLOD förwåndt har kommit af Monoculis (*Faun.* 1182.), af FUCO (*it. Oel.* 110, 120, 207.) af Byfso (*it. Westg.* 114.); men här råkade wi det 4:de slaget på Kalkbårgen, där Poikarne, at efterapa sina Föbrädrar, för ro skul borat och med frut sprängt Kalkflisan. Uti caviteterne af dessa sprängda Kalkbårg, har sedermera rågnwatnet stannat och wid sidor-

na satt et blodförgadt och högrödt mjöl, hwilket med fingrarna kunde afstrykas. Folket mente, at watnet utdragit denna röda färg af hwita Kalkstenarne, hwar- til wi dock ingen anledning funno.

GRUF-GRABBER berättades af Gruf-folket wara den endaste siff, som här fans i de ödelagde och wattungulle grufworna; wi undrade huru siff kunnat kommit hit öfwerst på bärget, til des wi fingo se siffen hafwa 4 fötter och wara en *Wattuödda* eller **SALAMAN- DRA** *aquatica*, (*Faun.* 256.)

LEMNA *monorrhiza* 999. tåfte watnet i de grufwor, som stodo af watten fulla, och war däruti märkwärdig, at hon ej war blandad med andra slag af sit slägte och hade de minsta blader; under denna sågos romliga, slippriga, flotrunda, gröna och ojämt stora gryn, af hwilka de största ej woro större än Gädde-rom, och hwardera grynet satt särskildt här och där wid någon Lemna; men om desse gryn mände wara en *Ulva* eller et frö til någon *Vermis*, wet jag ännu icke.

GERANIUM *robertianum* 578. warte öfweralt i gruf- wan til största myckenhet med sina stinkande röde blader.

HIERACIUM *murorum laciniatum minus pilosum* *C. B. Flor. sv. p. 392*, som är en förändring af *Hieracium* 637, fans här och där i grufworna.

RÖDING (*Faun.* 310.) fans uti Sjön Yngen, som eljest är sällsynt utom Lappland och Wetteren; denne war stor som en stor Sil, på ryggen mörk, på sidorna blåaktig, inunder Silfwer-hwit, med brandgula fläckar på sidorne och rödgula fenor under buken. Sides-Li- mien war rak; under ögonen hade han på de köttfulla kindbenen 4 utgrasne puncter, och åfwen så många mindre puncter emellan öfra läfen och ögonen. Den förre Ryggfenan bestod af 13 mjuka strålar, af hwilka de 4 förste woro hele och de främste kårtast. Andra

R

Rygg

Ryggsfenan war en *Flotsfena* utan strålar. Brösts-
fenan bestod af 14 strålar. Magfenan hade 10
strålar, af hwilka den sidsa strålen war bredast, äf-
wen som den sidsa uti Bröstsfenan; wid Magfenan
war märkwärdigt at se en appendix cartilaginolus
seu adiposus, som håstades wid ytra basen af denna
fena, och sedermera bögdes inunder sjelfwa fenan; den
samme war halsparten käftare än fenan och helt tre-
kantig, hwilket kännemärke uti differentia specifica
ingalunda bör förgåtas. Gumpfenan bestod af 12
strålar, ibland hwilka de 4 förste woro hela. Stjer-
ten bestod af 19 strålar, utom dem, som på sidorna
stöddja fenan. Fisken leker merendels 8 dagar före
Matthes-mågan, och det på skären eller klipporna, som
ligga nära up til wattubrynen, där han gör sig balar
stora som et fat, dermed at han lägger sin rom uti en
ring, hwilken ring eller bale ej göres af en, utan flere
fiskar tillsammans; derföre sökes denne bale af fiskare,
som utsätta sina nät omkring sådane står, at fisken må
fastna på nätet, då han wil upstiga til sin bale. Le-
ketiden warar 3 à 8 dagar, alt som blåsten är til; ty
år blåsten stark, blifwer leketiden käftare, emedan fisken,
genom wågarnas medarbetande, blifwer desto snarare
qwitt sin rom, än uti lugnt wäder. Det berättades
at åtsamme fiskare bruka fasta sedermera någon resla
öfwer balen, at rommen ej må upåtas af annor fisk;
hwilket är berömmeligit.

FISKE-REDSKAPEN, som i Sverige brukas, äro allmänt
ifrån långa tider bekante, och har Bellonius, uti sit *Iti-
nerario*, merendels dem alla beskriswit; såsom:

Not, *Sagena*, *Gallis Traine*. *Bell. obs. I. c.*
74. p. 72.

Flotnot, at draga öfwer hela sidan.

Ståndnät, at fånga Nört, Abborrar, Gåddor.

Zamma af *Garn*, at taga Gåddor under lek-
tiden.

Mjåle, af *Bast* at fånga Abborrar.

Abborr

Abborhåf, Truble huic proximum est. *Bell. ibid. 73.*

Norshåf, Piscatio cum quadrangulo reticulo. *Bell. ibid. 73.*

Katifa, af uprättade sprött för Braxen.

Drag, lineas per tempestatem ducere. *Bell. ibid. 74.*

Mete, lineis piscatio. *Bell. ibid. 74.*

Långref, ducenti hami longa serie ex fune. *Bell. ibid. 74.*

Ljustra, piscatio noctu ad lucem. *Bell. ibid. 74.*

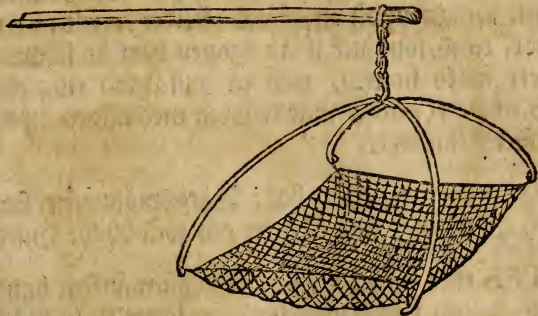
ABBOR-HÅFWEN, som brukas här i Yngs-sjön, är sällsamt, och minnes jag mig icke sedt honom tilförne. En jernring, som midt på kan hopledas til 2:ne half-circlear, är af 3 alnars diameter; men på sides något bredare, eller $3\frac{1}{2}$ aln i diameter. Botnen är rund och flat, som en tallrik af en alns diameter, gjord af tagel, ragg eller swinhårs-rep, som spiralt är hoplydt, och utom kring med en tjock jern-ring omgifwen. Håfwen eller nätet, af hwilket Håfwen är bunden emellan öfra jern-ringen och nedra botnen, in formam Coni truncati, är 9 quarter djupt. Mastorne äro så store, at minsta fingren kan inträdas genom dem, med yttersta spetsen. Denna Håf är uphängd med 4 tåg, på ändan af en 4 alnars lång stång, i hwilken stängs andra ända et tåg af 12 alnars längd är håftadt. Abborren holler sig altid wid skären eller klipporna i sjön. Dit rör Fiskaren, och släpper ned Håfwen på botnen, hwarpå Abborren, som altid ålfkar runda ringar, begynner skäcketals dansa öfwer denna ring, men då Håfwen updrages, blifwer Abborren rädd, gifwer sig åt botnen, och således uptages uti Håfwen, ofta til ansenlig myckenhet.

Se figuren på andra sidan.

QWIDD (*Faun.* 331.) fångas ock wid stranderna med förenämde Abborrhåf, och brukas til agn då man wil meta Abborrar eller utsätta Långref.

NORRSHÅFWEN är et nåt af $4\frac{1}{2}$ aln i fyrkant. Detta trådes löst på en tåndel, som har wid alla 4 hörnen en ygla, at nåtet står wäl flatt innom sin tåndel; men dock litet nedsänkt midt uti. Twånne bogar sättas i fors; hwardera bogen är gjord af twånne Gran-swedjor, som midt på wid korset äro ihopskötte; ty man får dem eljest näppeligen så långa och smala wid bågge ändarna. Detta fors ihophåstas starkt och fast med jernband wid en stång af 5 til 7 alnars längd. Korsets ändar insättas igenom hwar sin ygla, som är wid hörnen af nåt-tåndelen, då korset bör wara så långt, at Gran-swedjorne böjas til en half-cirkel, af 3 alnars högt hwalf. När Håfwen således är färdig, brukas han för NORR, at nedläggas på 2 à 3 sammars djup, hwarest Not, för ojämn botten skul, ej kan dragas.

När Håfrwen updrages, afhålles den fångna Norßen uti båten och åter nedsänkes, hwarmed continueras, så länge man tycker. Norßen brukas här måst at torkas och åtas speken.

RESAN fortsattes widare ifrån Pårsbärg. Åtskillige grufwor af dylig jernmalm lågo wid wågen, et stycke ifrån Pårsbärg. Stenar woro på ömse sidor utur wågen rögd, alt intil nästa Gästgifswaregården, som woro helt genomrostade. Sjön Yngen låg på östra sidan wid wågen, wid hwilkens strander, på åtskilliga ställen, låg en myckenhet malm ifrån Pårsbärg, som dit blifwit förđ sjöledes.

RANA manibus tetradactylis fissis, plantis pentadactylis subpalmatis, eller et slags små Skogspaddor, som ei woro större än Gråshoppor, hoppade på wågen, där skogen på ömse sidor war hög och skogrik, och alltså stadigt utdunstade et osynligt rågn; ty dese små djur ålfska sådant klimat med Violstenen 1125. och Linnaea 522. De woro mycket like med Paddungar (*Faun.* 253), men af deras fötter och hoppande märktes, at de woro et annat species, som för detta aldrig blifwit bekant; ty är nödigt at beskrifwa det samma. Framfötterne hade 4 tår, som woro aldeles klöfde ifrån hwarandra. Baktfötterne hade 5 tår, som woro mindre klöfde, eller något litet lyfte, af hwilka tår
den

den sjerde war långst. Kroppen war inunder grå; men ofwan uppå mörkblef (fulco-lividum) med en mörk rand, som gick ifrån ögonen bårt åt sidan. Ögonen woro swarta, med en gulfärgad ring eller Iris. Gumpen (anus) war trubbig med några hwita bleka puncter inunder.

* SAXÅN. *quart.* 4. Här hade Bäragsmännen sin Hytta och Hammar, sina Tätter och wäl bygde Gårdar.

HILSTER eller SALIX 792, stod på wänstra handen inwid wägen i en Björkelund, ej långt ifrån Gästgifwaregården. Här fants det största Hjulster-trä, jag någonsin sedt; ty det war så tjockt om stammen, som det tjockaste Karaben, och hade wäl 8 å 9 famnars högd, samt lutade nästan öfwer wägen.

SAXEN war en smal sjö, som låg på wänstra handen wid wägen, af 1 mils längd, och följde wägen åt intil nästa Gästgifwaregård. Wägen, som låg wid denna stranden, war mycket behagelig at resa, och full med löftrön.

* SAXHYTTAN *quart.* 4. hade sin malm ifrån Pårsbärg.

NERIKE och WESTMANLAND.

Aug. 5.

SWART ELFWEN öfwerrestes. Åtskillige höllo den för skilnad emellan Wermeland och Westmanland, fast andre i går berättade of, at åtskillnaden emellan Wermeland och Nerike war lagd 2 quart bak om Saxhyttan. Det är underligt, at Inbyggarne näppeligen sjelfwe wiste, i hwad land de bodde, emedan de woro andelige Westmanlänningar, och werldslige Nerikesboer.

TORRWARPEN, en lång och smal sjö, låg på södra sidan om vägen, och var mycket frodig, besynnerligen wid Grythyttan.

VIOLSTEN 1125. låg allmänt i skogen; men sågs på intet annat ställe, än jemte vägen, där stenarne woro omfullrade, eller ock på klippor, som tilförene varit betäkte med jord, men nyligen afrogde.

* **GRYTHYTAN**. *quart.* 2. var en stor by med en gata och torg, emedan han i forna tider varit ämnad til stad, som skulle kallas Grythem. Denne socken har först blifwit inrättad 1633, 17. April. af några byar eller torp, som tagits ifrån Nora, Philippstad och Carlskoga; sedan 1641, 11 Augusti fädt Stads Privilegier för fringliggande Bäragslag skul, hvilka blifwit confirmerade 1649, 12 Octob. och 1660, 3 Mart; men ej Torg och Marknads-plats. 1660, 26 Nov. confirmerades Bäragslags friheten, dock under beskattning. 1668, 19 Sept. blefwo Privilegierne allenast til en tid prolongerade, emedan de nästgränsande små Städerne Nora och Linde ej kunde bestå, utan at ödelägga hwarandra, om flere Städer så nära skulle anläggas.

RESAN staldes i söder åt Loka, som låg 5 quart ifrån Landsvägen, då wi efter 1 quarts resa foro öfwer Färgan wid Torrwarpfund, samt öfwer Torrwarpfjön.

WÄGEN var den aldrabehageligaste, ty han betäcktes på båda sidor med Björkelundar. På återresan tog Himmelen på sig et svart moln, som hade med sig dunder, blixt och slag-rågn.

FLOTGRÅS 771. wårte i Torrwarpen wid Färgan, där det flöt med åndarna af bladen, och under starkaste stormen bröt så wågorna, at watnet stod helt spegelklart, så långt detta gråset wårte. Det är märkwärdigt, at de flytande Wattenwårter så kunna dämpa wågarna, och uti mari pacifico wete wi, at så wida

FUCUS Sargazo dictus där flyter, så är det ock et beständigt lugn på wilda Hafwet. Den curieuse Doctor J. F. GRONOVIVS i Leiden har genom bref berättat mig, at de Holländska Svalsfiskare til Grönland alltid föra om bord et par fat olja, hwilka de i stark sjögång, och för nöd skul slå ut på watnet, at där med bryta wågorna.

LOKA KÅLLA läg på en myra eller mycket sank ång, af 2 eller 3 Byfeskotts diameter, hwilken ång war fringsstångd med låga bång. På norra sidan låg den lilla sjön Noren, som ofelbart trängde sit watten under den åsiga och höga wågen, at ången stadigt blef wåt; på södra sidan låg sjön Loken, til hwilken Elfwen Trösa gick. Alle wåre Swenske Surbrunnar, såsom Medevi, Fahlun, Såtra, Wårby, Wixbång, Norrmalm, Götheborg, Fällorne, Ramnlösa, Ronna-by, Lindahl &c. åga jernwatten, med blåcksmak, blåflygtig Hinna och gul Ochra. Alle äro tingerade af et yrke eller Mom; alle agera på enahanda sätt, med det de corroborera af sin martialiska kraft, och differera endast til starkleken. Men Loka Kålla är af hel annan art, och åger hwarken Smak, Luft, Hinna eller Ochra, har altså hel annor kraft; ty den corroborerar icke, diluerar mera, och relaxerar mera, gör altså god effect uti slag, gift och wårk, samt hwad som hålst förorsakas af skarphet i blodet. Wid Surbrunnerna finna de lisa, som hafwa en swag och slapp magga eller krops, en Leucophlegmatie eller Cachexie, hwilkas fibræ böra corroboreras, hwilke alle här finna ingen hjelp. Loka watten ändrar sig wid profwen ej mer än gement watten; smakar, som det behageligaste och renaste källe-watten, är mycket kallt, men ej hårddruckit; det har ingen synnerlig luft; men då det omswalpas, kännes det något litet bitumineust; det holler också intet mineral, och kan derföre ej med de ordinaria profwen igenkännas, ty har det af Medicis blifwit mer förundradt, och där ingen Theoric warit,

Dömts

dömts efter rön och observationer. Watnet har ifrån Hedenhøds blifwit af Allmogen brukt, och dem lärds af någon händelse, och continuerats af en förfaren Empirie, då Landtmannen haft för årlig plågsed, som ån i dag warar, at resa hit Midsommarsnatten, och dricka detta sköna watnet, at med des kalla watten kyla sin blod, at med det klara watnet affkølja des sålta, at med det smidiga watnet lösa det spända. Jag wet ingen, som intil denna dag kânt detta watnet, och jag har sjelf aldrig förståt det samma, ehuru jag ofta druckit det, som warit fördt härifrån uti bouteiller; ut vidi obstupui; ty jag har sedt öfwer 100:de Källor med Loka watten, utan at weta des werkan; jag har mången 100:de gång låskat min matta kropp med sådant watten, då han warit swett af Floræ tjånst; jag har warit den, som nogast beskriwit Loka Källor (*Flor. Lapp. 414.*) utan at weta om Loka. De måste Lokæ Källor har jag sedt i Lappmarken, och där funnit et tecken, som nästan aldrig skal slå mig felt, om Källan allenast får stå fri, hwilket är en Mofa, näml. MNIUM caule simplici geniculis inflexo (*Fl. Sv. 913.*); ty där denne wäxer i något Kårr til form af en tufwa, där finnes altid et källeseg af Loka watten; med et ord: Loka Källa är ej annat, ån en KALL-KÅLLA. Kall-Källor äro helt andre Källor ån Spring-Källor, ty Kall-Källorne finnes allenast i sidlånte Kårr, som bestå af dy eller Kårrmylla; ofta stå sådane Kårr om sammar-tiden fulle af Solhujmt watten, då likwål uti dem finnes et källeseg med nästan Is-kalt watten upwälla, hwilket på sidorna är fullsatt med förenånde Mofa eller Mnio. Kårren taga syra och fetma utaf det stadiga watnet, hwarföre all Kårrmylla kan göras til brännande torf, och alla rötter, som ligga i Kårren, hafwa mycken fetma; når denna Dy blifwer uttorkad i jorden, förwandlas hon til skifwersten; skifwerstenen, som är moder til stenkolen, och bärgbeckert, wisar hwad fetma de fåt utur Kårren. Kall-Källornes watten suger sig djupt igenom

nom Kärren, kan altså ej annat, än holla något Petroleum, hwilket skönjes igenom waterns skwalpning uti glaset, då det röjer sig med luften; holler således Loka watten ej annat, än et rent kalt watten med Petroleum, hwilket gör det smidigare och lättare at dricka. I Lappmarken finnas oändeligt många sådana Kall-Källor, och äfwen ofta i våra skogar, som ej gerna frysa om vinteren. Mången kör och ofta ned i dem både med häst och slåda. Lappen dricker och utväljer deras watten framför alt annat, då han det kan hafwa, fast man icke wet at Kall-Källornas watten, i ruck t på Surbruns sätt, gjort så härliga Curer. Men det jag kan försäkra, at de, som hafwa Kall-Källor på sina ågor, ej behöfwa resa hela 30 milen öfwer An efter watten.

ÅKERTISTEL eller **SERRATULA** foliis dentatis spinosis 662. war i myckenhet uphåmtad wid Torpen, den Bønderne torkat, at af honom taga den mykna och långa ull (Pappus), som sitter på frön, med hwilken de fylla sina örnegått i stället för fjäder, hwar til den är tämmelig tjenlig. Här i landet brukas af fattiga at taga Pappen af åtskilliga frön, såsom Eriophorum, Epilobium, Salix, Serratula; ty Landtmannen har ej märkt ännu de andra, hwilka alla jag på sit ställe har upteknat*; men nyttan blifwer ringa, ty en del walkar sig tillsamman i klimpar, andre sinolas sönder til mjöl.

* min Oratio de Telluris incremento. p. 68. 69.

WÅGEN ifrån Grythyttan, sedan wi kommit tillbaka ifrån Loka, fortsattes åt Nora. Han war ljuslig at resa, men natten kom på, och efter 2 quarters resa sågo wi i den mörka natten hela jordbrynet i skogarna hwitt, och liksom med snö betäckt, hwilket dock ej annat war än et tjockt och ganska stort hagel, som här fallit för några timmar sedan, under åskedundret. Efter 4 quarters resa ifrån Grythyttan, stante wi uti Barnås öfwer natten.

Aug.

Aug. 6.

WARNÅS GÅRD låg på en Udde, som på 3 sidor omgafs med sjön Halfwars-Norn, liksom med en halfinåne; Gården låg något uphögd; men landet emellan gården och sjön war af lågländte Lindar, så at denne gård bör wäl räknas ibland de bäst belågne Sveriges gårdar.

* KÅRINGEBORN. *quart.* 5. ifrån Grythyttan. Här war Hytta och Hammar. Jernmalmen togs ifrån Högborn och Holmgrufwan. Stångjernet såldes här til 36 dlr. Rp:mt Sff .; Transporten til Arboga war 7 dlr. Rp:mt. för lastet; hwart last bestod af $2\frac{1}{2}$ Sff .

KALKEN, som brukades här til flusk, war helt hwit, och däruti sällsam, at han war beströdd med *particulis longis, sparsis, subprismaticis, procumbentibus*, så at figuren nära kom öfwerens med de swarta, strödda particlar af Blände, som finnes i Kopparmalmen wid nya Kopparbårget, fast desse particlar woro hwite och klare.

* GREKSÅSA. *quart.* 6. Här war åfwen en Hytta. Malmen togs ifrån Stybårgs- och Nybårgs-grufwor: Sjön Greken låg ej långt härifrån.

LIF-FÅRGAD LERA, aldeles lif den, som grofs wid Philipstad, men något segare, sågs wid wågen jemte Blisbäck.

* GYTORP. *quart.* 5.

MALVA montana seu Alcea rotundifolia laciniata (*Flor.* 583), wårte med röda blommor midt emot Gården Bårgsången, som kanske torde komma utur Trågården. Det är ej utan all grund, hwad gemene man allmänt talar om hennes blomster, at om en *Flicka*, som hemligen lemnat tyglarna, luktar på deras per-

perfume, hon däråf merendels röres, wil quåffias, eller swimma, hålst en sådan människa merendels är hysterica ab adsveta, sed denegata venere.

NORA låg quart $\frac{1}{2}$ ifrån wågen på wånstra handen; det war en liten stad, med 2 långa och råta gator, 3 twårgator, och et stort grönt torg. Husen woro af trä, med en wåning, dock snygge. Staden war omgifwen i Norr, Öster och Söder af Sjön Norn, men på wåstra sidan skildes han med en flod ifrån landet.

* **BONDEBY.** *quart. 5.* Matten kom på, och wi hade årnat här hwila; men det återstod något, som jag icke ånnu lårt på alla mina resor, näml. at beskrifwa huru olyckelige de månde wara, som komma at resa hos nationer, de där hwarken hafwa seder, lagar, eller moral för ögonen, och huru fullt et folk kunde blifwa, där det ej tillhöllts, at bemöta resande med beskedlighet och höflighet. Wi fingo nattläger i nästa by eller gård wid Hjerle Hammar.

Aug. 7.

BRYNE woro här tagne af sin ställsten.

WEDEWÅG låg wid wågen, 1 mil ifrån Bondebyn. Detta war en stor by af Jern-Manufactur-werk, mycket wäl inrättad. Husen woro måst af Korswärke, och de måste Arbetare Swenske. Här sågo wi som hastigast:

Metallgjutare-werkstaden.

Swartsware-werkstaden af Trå och Metall.

Kniphammar för Pryor och Liar.

Sax-smedjan för Saxar, Knifwar och Klingor.

Stång-jerns-Hamrar.

Spik-smedjan och Sölie-smedjan, som bägge arbetades af små Gåsar om 11 år, helt behändigt.

Smed-werkstaden til förtent jern.

Stuf-smedjan, där stora jern-stufswar til Klådes-pråkar förfärdigades.

Sortement-smedjan til instrumenter af allahanda slag.

Skafmakare-werkstaden til Kniffkast.

Tunnråds-arbetare.

QWARNBACKA war den delen af Wedewäg, som låg öster om Floden. Här sågs

Knip-hamrar.

Sil-smedjan för filar.

Knif-smedjan, där Knifbladen polerades med sönderstött jernslag.

* BLIXTERBO. quart. 8.

RANUNCULUS foliis capillaceis 472. begynte nu andra gången at blomma i Kärren, och utsatte et par runda blad, som flöto på watnet jemte blommorna.

FÄLLINGSBRO Kyrka låg högländt, omgifwen med stora och jämna åker-fält, dem wi saknat en lång tid på refan. Malört wårte på Kyrkogården så mycken, som hade han där warit sådd. I Kyrkan sågs en Gråsten med Fadrens och Sonens namn, som båge warit Pastores, samt deras barns namn: CAROLUS OLAI HISING. natus 1572, denatus 1642. hwilken hade 11 Söner och 5 Döttrar. CAROLUS CAROLI HISING. natus 1603, denatus 1669. hade äfwen 11 Söner och 5 Döttrar. Et Magazins-hus eller Kornbod stod på Kyrkogården, murad af gråsten, med mer än 1 samns tjock mur. Fällingsbro är en af de största Sockner i Riket, i henne äro 14 Stång-jerns-Hamrar.

KOER ålsta och trifwas wäl af Salt. Här hade en Ko för et par dagar sedan fät dricka et helt åmbar Silla-ska, hwaraf hon dog, då des tarmar sågos ihopdragne, som Får-tarmar, och i des hjerta fanns et grönt watten. Så skadar det bästa, när det är för mycket.

RU-

RUDERA efter en gammal Fästning, berättades af Prosten STRANG skola ses, på et högt bärg wid Senåker, 1 mil ifrån Fällingsbro.

NATTEN böd of blifwa qwar i Fällingsbro, *quart.* 3½ ifrån Blixterbo. 3 dag hade wi rest torre; ty denne dagen war den förste, som ej rågnat, alt sedan wi lemnade Uddewalla.

Aug. 8.

WINTEREN lemnar of sent om Våren med sina frostsätter, och dröjer ej länge på Hösten, förr än han åter inställer dem; ty då wi i dag wakenade, woro fönstren helt wåta af fuktigheten, som fäst sig på kalla glaset, emedan natten varit kall, så at litet rimfrost lagt sig på marken; således hafwe wi varit frie ifrån Frostnätter, alt ifrån Solståndet, til slutet af Rötmanaden; men ehuru stackot denna Sommaren varit, fölgde dock en blid Höst derpå, som gjorde, at man snart glömde denna första Winternatten.

ÅKERFÄLTEN begynte blifwa stora och widsträckt at Westmanland, som i såd har sin mästa förmon. Rågen war redan affkuren, och på åkrarna satt i skyllar med råckhatt.

STOCKHOLMS WÅGEN tog wid något förr, än då wi kommo fram til Fällingsbro Krog, nämligen den samma, som wi foro förbi wid bårtresan den 14 Junii, (p. 9.), at wi altså måste här efter resa samma wäg tillbaka at Upsala, som wi tilförene bårtrest. Wi märkte strax större rörelse på wågen, swagare hästar, oginare folk, och dubbelt dyrare Gästgifware.

* FÄLLINGSBRO KROG. *quart.* 2. ifrån Fällingsbro Kyrka.

ÅLANDS ROT eller ENULA (695.) stod i Kålgårdarna med sina stora och gula blomster, uti hwilka wi märkte något besynnerligt, som ingen Botanicus tilfö-

förene sedt. Alle Botanici hafwa åstundat skilja detta species ifrån Genus Asteris, emedan örtens utseende är mycket olif med de andra Asteres; men ingen har kunnat finna någon notam essentialem generis, förr än i dag, då jag märkte en Character essentialis, hwarmed Enula icke allenast skiljes ifrån Astore, utan ock ifrån alla compositis syngenesiæ, hwilken bestod däruti, at de 5 *Antheræ* connatæ in cylindrum, hwardera wid basin, utgingo med 2 nedåtsstående Borstar, som woro så länge, som sjelfwa filamenta staminum. Blifwer altså hårefter Ålands roten et helt nyt Genus under namn af Enula, eller råttare, at bruka Plinii ord: INULA.

* ARBOGA Stad. *quart.* 5.

GRINNEN, som stod strax utan för Arboga, war för oss en stor raritet, ty wi hade icke haft någon grinn på Landsvägen, sedan wi lemnade Åmål i Dal, eller wid pass på 30 mils resa; en ganska stor tröst för trångtannde hästar.

SKATORNE, som suto på Gårdesgårdarna, woro nu alle pläcfade om halsen, at bara dunet satt qwar, hwilket sker årligen wid Dlofsmåso-tiden på hela Skateslägtet, hwaraf Bönderne plåga säga, at Skatorne fara wid Dlofsmåsan til Blåkulla, at indraga Hödet åt Janen, hwaraf oket nött bårt fjedren på halsen.

* KÖPINGS Stad. *quart.* 7. hit hade Gästgifwaregården blifwit flyttad ifrån Ostuna efter war afresa.

KÅLEN hade til många stånd hos Prosten BROVALLIUS blifwit förändrad, och lif som sjuk; då wi drogo up des rötter, bestodo de af många ojämna, fastsittande knolor, hwilka förmentes komma af maskar, som åtit sig igenom roten.

NATTEN öfwer bleswo wi i Köping, efter en torr och warm dag.

COREOPSIS Bidentis, eller HEPATORIUM aquatile, folio non diviso, flore aureis undique petalis radiato. *Triumpf. obs.* 65. den wi sågo wid Bohus Slott (pag. 160.), wårte i Diken jemte wågen wid Bollsta By, förr än wi kommo fram til Kålbeck. *Caulis erectus, hispidiusculus. Folia opposita, lanceolata, sessilia, amplexicaulia, profunde inciso-ferrata, basi vix coalita aut reflexa. Flores cernui, sive nutantes, pedunculis sulcatis, unifloris infidentes. Involucrum pentaphyllum, reflexum, lanceolatum, subciliatum. Perianthium e duplici foliorum serie: singula foliolis 5, ovatis, coloratis. Corollæ radius ex 5 ad 8 flosculis, lingulatis, ovatis, integerrimis, luteis, sterilibus. Seminum coronæ ex dente quadruplici, retrorsum aculeato.*

* KÅLBECK. *quart.* 6.

FULLERÖN låg nästan $\frac{1}{2}$ mil på östra sidan om Landswågen, då wi ännu woro $\frac{1}{2}$ mil ifrån Westerås. Denne wackre Sätessgård war Hans Excellences Riks-Rådets Grefwe JACOB CRONSTEDTS, den Hans Excellence sielf mycket tåkt inråttat, och med stora samt härliga Trågårdar utsirat. På norra sidan war en Lustgård med flipte Pyramider, Alleér och Håckar af Syren, Lönn, Alm, Lind. 3 Orangeriet hångde wackra Childerier, som utwisade de 4 årsens tider, af hwilka Winteren artigast förestålde de snöhwita taf, och den nedhängande tafisen, samt skrofsisen wid floderna, huru Bönderna båra wed, föra sina slådar med ludna myxor, och wantar, samt sporen i snön, och rimmen på de bladlösa trån. 3 Orange-rie-Trågården sågos Fikon, Mulbårs-trån, Winranfor, och andra angenåma wårter. Fruk-Trågårdent låg på södra sidan om gården, mycket stor med Alleér af allahanda utwalda frukt-trån: Applen, Pårön, Kersbår, Moreller, Bigarauer &c. På östra sidan låg Röks-Trågården och TråPlantagier af wilda stamtrån.

trån. På västra sidan Alléer af wildda trån, *Aspelundar*, *Minagerier*. Utur *Palaitzet* syntes sjön *Målaren*, så på norra, som södra sidan, et stycke från *Gården*. *Bibliothequet* låg med en ferskild byggning uti *Frukt-Trågården*, i hwilket *Hans Excellence* med största sorgfällighet samlat alla de *Autores*, som på *Svenska* eller af *Svenska* utkommit, näppeligen en enda undantagen, och *Riks-Rådinnan* hade därjemte sit egit *Bibliotheque*, af en ganska stor samling med de utvaldaste *Resebeskrifningar*.

GOLSKÅDRA kallades *JACEA nigra* 709. med denna hade *Riks-Rådinnan* färgat et stycke *Persianiskt Damask*, med en hög, gul, stön färg, som icke gaf *Ängskåran* efter i något mål; at således intet twifwel är, med mindre äfwen denna *Centaurea* tjénar til färg.

APIS thorace nigro, lineolis flavis, abdominis segmentis nigris: margine flavis; primo fecundoque ferrugineo. (*Faun.* 998.) är en sällsynt *Wispa*. Här i ången gick et hål neder i jorden, som hade någon genomstucket wällen med en stör; samma hål war helt rundt, och bögdes i kret under jorden, så at när wi upgrofwö det samma, war det en gammal förutnad och utholkad *Eterot*, i hwilken förenämde *Wispa* bodde; denna *Wispa* varierade däruti, at magen icke war frammantils brun. *Caput nigrum macula flava, rotunda, bifida; in fronte macula flava inter antennas, ut & macula duplex pone oculos. Antennæ nigrae Maxillæ flavæ. Thorax niger, linea utrinque flava, inter caput & alas. Punctum flavum sub alis. In tergo thoracis tria paria macularum flavarum. Abdominis segmenta nigra margine flavo. Pedes flavi femoribus nigris. Alæ absque macula.*

Aug. 10.

SÖNDAGEN firades på Fullerön.

Ⓔ

ESCA-

ESCADIE D'ESPAGNIE, är et nytt inventum Nepotum, eller en Bakelse af Äggehvita,socker och Citronskal; detta är en behagelig ting för Magnates; men i min mun smakade det som tort smömos, af hwilket wälsignelsen försvinner, förrän det kommer i magen. Om detta står $\frac{1}{4}$ dag uti kallt rum, uplöses det til et slem, ty bör det bewaras uti tort rum, då det är lätt, löst, (lamelloso-porosum), sött, uttorikat, och kännes som et tort mjöl emellan tänderna. Olyckelige woro människorna, om Gud och Naturen icke förlånt dem fastare mat, at bygga sin kropp af.

RESAN fortsattes åt Upsala.

KO-SWAMPEN eller **BOLETUS** (1087.) begynte nu wäxa frodigt i ångarna. Då Mjölköerne fått äta honom, gäfwos de en wämjaktig och osmakelig mjölk, hwilken under löpmandet blef seg, och uppöste midt i kårilet, som hade hon varit förtrollad, hwilket dock alt denna swamp förgjort.

* **WESTERÅS** Stad uppehölt oss icke länge.

NATTEN tilbragtes 1 mil ifrån Westerås, sedan wi blifwit wäte och kalle af den orena wägen och wäta wädret.

Aug. II.

UPLAND.

CARDUUS caule crispo 658, som wi på hela resan mycket litet sedt, begynte blifwa allmän, så snart wi kommit in i Upland.

ÅKRARNE lågo til et bedröfwelighet spectakel, sedan Rågen war afflagen, fullt bestrodda af spilda ar, hwilket alt hårrörer af det sätt, som Landtmannen här brukar at med Lja afflä Rågen.

HÖSTEN hade alt ifrån Fällingsbro stadigt wisat sig för våra ögon. Skogen stod wäl grön; men alftwar sammare än om sommaren. Mark och Ängar woro wäl gröne; men utan blomster, ty de förre hade Fånas den, och de senare hade Lian förraskat. Äkrarne stodo fullsätte med gula skyar, och den gulaktiga stubben efter säden war isprängd med grönt ogräs. Diken stodo fulle af watten, efter den wäta sommaren, och den mykna Brunsfåran gjorde dem gula. Wägarne betäcktes på sidorna med *Persicaria acri*, som nu begynte rodna och sloka med aren. Landtmannen war ute öfweralt i fullt arbete: somlige Bönder slogo af säden med Lian, under det deras Qwinfolk, som woro om hufwud och armar helt hwite, sammanbundo henna, somlige förde hem sin Råg, somlige tröskade, somlige söndergnogo Koflarna med sladden, somlige jämkade åkeren med jernharswoen, somlige sådde ut Winter-Rågen, somlige harswade ned Kornen, somlige jämnade åkeren med Wälten, under det Waller barnen söngo och blåste i sina horn för Boskapen som bettes i de aflagna ängar, intil des det fulna aftonwädret begynte hwisla, och klara Solen nedsjunka under horisonten, då wi kommo in i Uplala Träs gård.

Eil

ARCHIATER LINNÆUS.

å kan nu ock vårt Swea skryta
 Med stora Ljus och witttra Mån,
 Dem hon ej wil mot anbras byta.
 Den lärda werlden saknar än
 Wår CELJUS; och i fruktan båsiva
 Wi re i för POLHEIMS hwita hår;
 Wår önskan wil mot åldren stråfwa,
 Som of så märklig skada spår.
 I dem och flere Swenske Lärde
 Ha wi ej blott copier haft:
 All werlden känner deras wårde
 För påfunds gåfwor, tänke-kraft:
 LINNÆUS detta antal öfer:
 En wetenskap i mörker gömd
 Med swett och möda han framsöker;
 Hur' kan han bli i Swerget glömd?
 När ryktet med Hans wårda minne
 Har alla lärda Samfund prydt,
 Utlänningarnes afunds sinne
 I wårdnad och förundran bydt.
 Den i Naturens blomster-rike
 Wil hinna långt och mächtig bli,
 Och som LINNÆUS ej sin life
 På denna wida rymden si;
 Skal wågen först af honom lära,
 Deu är båd jemn och wål beredd.
 Det är Fransosen nu en ära,
 Ut blifwa af den Swenska ledd.
 Hwad han har upfått, rönt och funnit
 Med bry, försök, med wett och wal,
 Har alla Lårdas bifall wunnit,
 Och läres nu bland deras tal.

Up Ewenska Enillen, skynden eber
 Til ädel täflan hwar och en,
 Afundens fritt LINNÆI heber,
 På det han ej må bli allen.

Stockh. 1747.
 d. 2. Martii.

Hedwig Charlotta Nordenflycht.

Då

D. D. CARL LINNÆUS

Återkom ifrån WästerGötland,

Sändes följande:

S

ir all Europens wida part
 Wil åt LINNÆUS fransar dela,
 När Tyfka Bottens sköna mark
 Och lilla werlden wid, Amfela;
 När Themfen, Seine och Tiberns folk
 Med undran är des lofords tolt;

Då har den norra werldens mur
 De ewigt Endbetäfte Fjällen,
 En Skånska fältens blid Natur
 Och Gottlands stranders täcka ställen,
 Samt Smålands lunder, frukten sett
 Af wår LINNÆI stora wett.

Når man fring nya werldens fält,
 (Hwars prydnad trotsar mer än hundra,
 Där Flora slagit up sit tält)

LINNÆI witterhet måst undra,
 Når Ceylon önskar se sin prast
 Utaf des hand i ordning brast;

Vår Swenska Flora frantsar här,
 Se'n hon sitt åttartal fått samla,
 Och Fauna i sin lappmudd swår,
 Kring Swenska bårger aldrig fanila;
 Och Sala i LINNEI wård
 Snart trotsar Ganges blomstergård.

Dock har det makalösa wett,
 Om hwilket sjelf Naturen talar,
 Ej nog af Atlands skatter sett;
 Det feltes Wermtlands sköna dalar,
 Och WestraGöthars wida land,
 At målas af så wårdig hand.

Sålt, Swea, du, som åga får
 Det alt för många måste sakna.
 En wishets del från Norden går,
 Den aldrig Söder fått se wakna,
 Den wår LINNEUS odlat op,
 Och rest Naturens falua hopp.

Men usla afund som skal se,
 På wårdigt hufwud Hedern grönstas;
 För alt du dig wil sorgfält te,
 Kan aldrig bättre lön dig önstas,
 Än då du här det ämne är,
 Som åt LINNEUS frantsar här.

Wälkommen hem wårt Swithiods ljus,
 Wälkommen Swenska snillens åra,
 Wälkommen til Ert blomster hus,
 Der minsta blad kan witne båra:
 At ock hos oss den förmon bor,
 Som Flora gör i werlden stor.

Nu Himmel! du som styrer alt
 Med dina dolba visshets lagar;
 Som i en blick det alt befalt
 Som gjort vår Lärda trötta dagar;
 Låt äran fröna lärdoms nit,
 Och lyckan löna arbets flit.

Så får i tusend sälla dar
 Vår tid åt hundra tider säga:
 Att hon et wett framalstrat har,
 Som de ej ägt och knapt få äga.
 Från Falsterbo til Lappens tjäll
 Hörs: Vår LINNÆUS leswe säll!

Från Hq

Förklaring öfver Kopparstytterne.

Tab. I.

1. KINNEKULLE i profil, pag. 20. 22.
 - a Sandstens Klesivan p. 20.
 - b Limstens wallen; Høkebårgen p. 21.
 - c Rødstens Klesivan af Allwarsten, som inunder består af grøn Griffell.
 - d Gørstens Klesivan. p. 37. 21.
 - e Backen af Kullersten. p. 21.
 - f Kråkbårgen af Stifwersten. p. 21.
 - g Høgfullen af Gråbårg. p. 21. 35.
2. HESLINGES KYRKA, på hwilket Westerplana ång ligger 162 alnar långt; är högsta Sandbårgen omkring Kinnekulle, 42 alnar högt; det ligger södväst om Kullen. I det tväyer Hedera, och Koppar bygga där.
3. MARTORPS KLEF söder om Kullen, består af röd Tålgsten, är 26 alnar högt, och har en Öfverfals Qwarn.
4. LILLA BRATTEFORS, 25 å 16 alnar högt, af röd Tålgsten, som ligger på grøn Griffell.
5. STORA BRATTEFORS, sudost från Kullen, är 35 alnar högt med et starkt wattenfall. En Grotta är wid roten under eller innom försen, där flere personer kunna sitta törre och oskadde. p. 40.

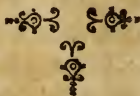
Tab. II.

1. Et stycke Ektrå från Skeppshvarfvet. p. 150.
 - A. et gammalt maskhol, där flugan lagt sina ägg.
 - B. där et gammalt maskhol slutas.
 - C. där et nytt maskhol begynnes, som är upfylldt med maskmjöl.
 - D. där maskholet gör sin tvårbugt, och slutas at upfyllas med mjöl, hvar af puppan förvandlas.
 - E. där holen slutas med öppet hol tvårtföre utåt.
2. SKRÅPUKEN af Skeppshvarfsflugan, i naturlig storlek. p. 152.
3. PUPPAN af den samma i naturlig storlek. p. 152.
4. SKEPPSHWARFS-FLUGAN i naturlig storlek. p. 153.

Tab. III.

1. CANCER cantonenſis, p. 137. i naturlig ſtorleſ.
 a Ryggſidan.
 b Baſſidan.
2. MEDUSA orbiculo ſubtus quatuor cavitatibus notato. p. 172. på undre ſidan niſad i mignateur.
3. MEDUSA orbiculi margine ſedecies emarginato p. 172. i mignateur.
 a öfra ſidan.
 b undra ſidan.
4. LERNEA cauda duplici tereti, p. 171. i naturlig ſtorleſ.
 a Ryggſidan.
 b Baſſidan.
5. BALISTES quæ Guaperva Chinenſis, påg. 137. i naturlig ſtorleſ.
 a på ſidan ſedd.
 b på ryggen ſedd.
6. LUMBRICUS marinus. p. 189.

Tab. IV.

1. ZOSTERA. p. 166.

a öfversta delen af stjelen.

b undra sidan af bladet med blommor.

c blad utan blomma.

d blad med blommor på öfra sidan sedde.

2. et stycke af et blad, som bär sina blommor inneslutne i naturlig storlek.

3. samma med 2, allenast stikarne på bladen så öpnade, at blommorne kunna synas.

4. samma med 2. 3, där bladet är bögdts ifrån blomman.

a är Spadix med sine blommor.

b är et stycke af bladet.

5. Anthera.

6. Pistillen.

Tab. V.

Här aftefnas de förnämste skal, som finnas i Udde-
walla Skalbårg. p. 197.

LEPAS Balanus uddevallensis. p. 198.
b en valvula af den samma.

2. CONCHA oblonga obtusa fulcis transversis. p.
198.

3. CONCHA lævis, altera tantum parte cluifilis. p.
199. 187.

4. COCHLEA Kupunge dicta. pag. 199. 169.

5. är utesluten, ty hon är allmänt bekant.

6. Cochlea spiris quinque utrinque producta. pag.
199.

7. Concha Pecten striis numerosissimis. p. 199.

8. Cochlea spiris octo utri.que producta. p. 200.

9. Lepas anatifera. p. 200.
a. valvula aucta.
b. valvula simplicior.

10. är utesluten, ty allmänt afritad.

NB. Läsaren bör nogga märka wid denna tafsla,
at Kopparstickaren har uti plåten aflagit
figurerne såsom de warie ritade, hwar af
aftrycken blifwit ifrån högra sidan til wän-
stra, hwilket gör contrair wridning i Snä-
körne eller Cochleis, som Zoologi nogga
böra i akt taga.

Register.

I.

Historiska Saker, Orter, Antiquiteter &c.

- A**lingsås 116.
Alun-Bruf 68.
Aranäs 19.
Arboga 9.
Badstuga på Lindholmen 50.
Berg, se Register öfwer Physic.
ting.
Berga 72.
Billingen 63. &c. 70. &c.
Blackwell 105.
Blåkulla 182.
Bohus-Fästning 159.
Bohus-Lån 158.
Situation deraf 163.
Borås 109.
Botaniquens upkomst 5.
Brattefors 40.
Bruf, Jäders-Bruf 9.
Brunsbo 58.
Bykulle 237.
Capital-Drängar 112.
Carlabylånga 23.
Carls-graf 220.
Carlstad 241.
Carlsten 164.
Castell-gård 162.
Clara-flod 242.
Dal 223.
Diger Döden 247. 248.
Domarefullen 81.
Domareringen 219.
Dåtern 217.
Eds wågen 207.
Elfgripar 20.
Elfsborgs Fästning 147.
Enköping 4.
Exempel på Guds råttswisa 227.
Fabriquer, se Manufacturer.
Falbygden 72.
Falköping 79.
Fattnallar 11.
Frieri 69.
Fryken 239.
Fulleröden 272.
Fällingsbro 9. 269.
Fästningar 135. 147. 159. 164.
Fämslifor 30.
Gamla Hwarfswet 149.
Graf, Grassken 28. 29.
Grindar, rara 245.
Grytthytta 263.
Gullby 162.
Gymnasier 56. 135. 241.
Gallequist Slott 57.
Göta Elf 158.
Göteborg 135.
Göteborgs Lån, Situation 135.
Hall 217.
Hamans Galge 90.
Hellekis 25.
Hjelmarsrör 81.
Hisingen 158.
Hofwa 17.
Holsjön 210.
Hornkärnet 245.
Hospital 157.

Geographie och Historie.

- Hunneberg 211. &c. 217.
 Hälöga 91.
 Häckla 218.
 Højentorp 58.
 Ingefätter 66.
 Jäders-Bruf 9.
 Jättar 25. 19.
 Graf 25.
 Kinnekulle 20. &c.
 prospekten 35. 36.
 Klefwa hed 90.
 Kolthoff, Brufs Patron, 246.
 Kongelf 160.
 Kråkan 161.
 Kyrtor, Forshem 19.
 Hufaby 41.
 Klefwa 91.
 Lidköping 54.
 Mariåstad 18.
 Skara 56.
 Wåsterplana 33.
 Österplana 38.
 Kågla 9.
 Köping 7.
 Köpmanna-fjäll 228.
 Köpmannebro 230.
 Korn 183.
 Laudati, Brelin (Magister) 227.
 Hefelius (Med. D.) 10.
 Hof (Leët. Mathes. Scar.) 57.
 Kalsenius (Episc. Aros.) 5.
 Leche (Med. D.) 142.
 Myrman (Brufs Patron)
 252.
 Reuterholm (Gubernat. Ne-
 ric.) 10.
 Swab (Anton) 229.
 von Aken (Pharmacop.) 11.
 Lechö Slott 51.
 Lida flod 54.
 Lidköping 54.
 Lindholmen 49.
 Loka Källa 264.
 Majstånger 53. 228.
 Manufacturer och Fabriquer 110.
 &c. 117. &c. 120. &c.
- Mariåholm 17.
 Mariåstad 17.
 Marstrand 164. 165.
 Milstolpar 56.
 Mofjön 13.
 Mulltorp 68.
 Måffewik 238.
 Mölleberg 73. 85. &c.
 Norfs-Elfwen 239.
 Nora stad 268.
 Norums-Bruf 246.
 Nyckel-Ångarna 85.
 Nyeds Prästegård 249.
 Nerike 9.
 Odens-Kulle 89.
 Ollestad 105.
 Orangerie 8.
 Oroft 186.
 Orrnås 19.
 Ost-Indiska Compagniet 156.
 Pater noster 181.
 Philippstad 251.
 Pährsberg, des Grufwor 254.
 Qwackfalsware 100.
 Qwarnbacka 269.
 Qwinqfölkens Klådedrägt 69. 103.
 157.
 Ronnums bro öfwer Göta Elf 219.
 Runstenar 10. 43. 53. 144.
 Scara 56.
 Scaraborgs Slott 56.
 Sedwånjor 103.
 S. Sigfrids Källa 42.
 Sjöar, se VIII. Registret bland
 Physic. Saker.
 Skjöld 68.
 Slott 1. 51.
 Stångjerns Hamrar 11. i en
 Sofn 249.
 Stola 45.
 Superintendenten i Wermeland
 242.
 Sven i Bragnom 100.
 Sörmoen 241.
 Tengne Sofn 82.
 mångas namn 82. Tige

Bärgarter.

Ziggare 17. 117.
 Fiweden 15.
 Dorg gonfka stort 54.
 Trollhättan 209.
 Tunhem 210.
 Tynsjö 231.
 Uddewalla 194.
 Upland 1.
 des situation 4.
 Upsala 1.
 Warnås 267.
 Warpenås 241.
 Walswicks Grufwa 230.
 Wedewäg 268.
 Wenern 41.
 Wenersborg 219.
 Wermeland 236.
 situation deraf 251. 253.

Wermelands-Dal 230.
 Westergötland 16. 207.
 Westgöta-Dal 230.
 Westgöta-Fjällar 130.
 Westerås 5.
 Westmanland 4.
 situation deraf 6.
 Yngen 254.
 Älleberg 82. &c.
 Ällestad 105.
 Ämål 232.
 Åre-Portar 5. 7.
 Ättebackar, Ätteplatser 4. 41
 81. 88. 91. 144. 219. 237.
 Ättestörtan 218.
 Örebro 19.

II.

Bärgarter.

Alun, gediegen 212.
 Alun-Crystaller 68.
 Alun-skifwer 68. Se ock Kråk-
 berg, Skifwersten.
 Bergbeck 88.
 Bleke 81. 92.
 Binglants 230.
 Crystaller 141.
 Femjord 106.
 Flinta i Limstens-Wallen 21.
 Flygsand 243.
 Gorsten 37. 21. 92.
 Granater 255.
 Gråberg 35. 113. 115. 116. 165.
 185. 211. 228. 229. 245.
 ej alla i första Skapel-
 sen 35.
 Gråstenar, lösa 21. 35.
 Humus ochracea 212.
 Jern-tes 230.
 Jern-malm 17. 252. 253. 254.

Jordarter rödaktige 22. 28. 29.
 33. 37. 63. 71. 83. 240.
 Jordmon, magraste 249.
 Kalksten, grå 21. 24. 42.
 grön 21. 34. 256.
 hvit 34. 70. 73. 87.
 230. 255.
 röd 21. 28. 33. 37. 70.
 92.
 stråligt strödd 267.
 Kläckesten 73.
 Koppar, gediegen 252.
 Koppar-tes 230.
 Krita, svart 212.
 Kråkberg 21. 28. 35.
 Körtelstenar 212.
 Lefwersten 21.
 Lerarter, älskellige 10.
 Ler förmandlas til Kalk 87.
 Lera luffärgad 251. 267.
 Limsten 21.

Lithomarga 24.
 Marmor 73.
 Orsten 21. 24. 63. 68.
 Pesar 41.
 Petrificationer 24. 41. 87. 88.
 Quartz 53. 229. 230.
 Råckefjord, en jordart 240.
 Salt 30. 157.
 kastas bland h^ö 233.
 Sand 55. 242.
 Glittersand 239.
 Sandmo 241.
 Sandsten 20. 21. 33. 70. 71.
 Sandstens Kalk 256.
 Silex 73.
 Silfwer, gedieget 253.

Silfwerthalm 231.
 Skifwersten 21. 22. 28. 35. 63. 70.
 86 87. 212.
 Skifwer förbytes til Kalk 87.
 Spat 231. 252.
 Sprithållor 211.
 Stalactites 159.
 Stenkolswar 41.
 Swarthållor 212.
 brukas til svart färg 212.
 Tenmalm 256.
 Tophus 88.
 Torf 104.
 Afka deraf hwit och svart
 10.
 Tålgsten 256.

III.

Inhemfka Wårter.

Ramnen, ordningen och numren, som står in parenthesis, äro tagne utur Flora Suecica. Asteriscus (*) utwisar de stål- len, hwarest anten talas om någon wårtens synnerliga nytta, eller eljest göres någon anmärkning derwid.

Ligustrum (4) 192. *
 Cirsæa (5) *minima* 26. 92.
 β lutetiana. 213. *
 Veronica (7) *spic. minor.* 84.
 (8) Årenpris 74.
 (10) *aquat. fol. obl.* 39.
 (11) *Beccabunga* 39.
 (12) *Pseudo-chamedrys*
 107. *
 Pinguicula (21) *vulg.* 31. 60. *
 Utricularia (24) 46. 49. *.
 Valeriana (30) *sylv.* 6. * 30.
 Schoenus (34) *hosc fascic.* 208.
 (35) *Ag.* 108. *
 Scirpus (38) *Cyperus gramin.* 64.
 Eriophorum (44) Ångull 6. 238.
 (44) *Sarull* 115. 251.
 Nardus (47) *Gram. Spart.* 39. 115.
 Milium (55) Amur 33.

Melica (57) Bergslök 23. 31.
 Agrostis (61) Kryphwen 39.
 Aira (63) Tåkt-Tåtel 39.
 (64) *Krus-Tåtel* 249. *
 (68) *Bäck-Tåtel* 115.
 (70) *Myst-Tåtel* 57. 145. *
 Poa (73) Jättegroe, Kafewia
 44. * 46. 48. * 160.
 Cynosurus (81) Kambering 33.
 81.
 Bromus (89) Sparrlosta 76.
 Festuca (90) Swinswingel 39.
 (91) Ångswingel 39.
 (95) Sårswingel 60 * 62.
 115. 249. *
 Avena (97) Landhafre 93. *
 Arundo (99) *vulg.* 93. * 162. *
 Triticum (105) Qwidrot 93. *
 207.

- Asperula (114) *odorata* 33.
 Galium (116) *lut.* 6.* 39. 74.
 (118) *quadrif. alb. 6.** 39. 74
 (119) *palust. alb.* 39.
 Plantago (128) *monanthos* 115.
 Cornus (131) *arbor.* 32.* 39. 40.
 84.
 (132) *herbacea* 57. 83. 115.
 Cuscuta (138) 16. 23. 43.
 Potamogeton (139) *natans* 46.
 Myosotis (149) *Sörgät mig ej.*
 6.* 9. 60.*
 Lithospermum (151) *vulg.* 33.
 (152) *rad. rubra* 28.*.
 Anchusa (153) *Örtunga* 2.
 Primula (162) *flor. rubro* 76.
 Menyanthes (163) *Trifol. palustr.*
 39. 62.
 Lyfimachia (166) *vulg.* 39.
 Campanula (176) *vulg.* 31. 74. 90.
 (179) *persici fol.* 74.
 (180) *maxima* 27. 74. 204.
 (181) *fol. ursica* 27. 74.
 (183) *altiss. hirs.* 115.
 Solanum (189) *Dulcamara* 56.*
 71.
 Hedera (190) 33. 131. 201.* 203.
 213. 218.
 Lonicera (191) *Caprifol.* 146.* 209.
 (192) *Xylosteum* 31. 213.*
 Rhamnus (193) *catharr.* 23. 31.
 84.* 215.
 Ribes (195) *Krusbår* 23.
 Ulmus (219) 23. 66.* 84.
 Sanicula (222) 23.* 27.
 Conium (226) 159.*
 Heracleum (231) 23. 31. 39.
 Ligusticum (232) *scotic.* 182.*
 Angelica (233) *vulg.* 6.*
 (234) *sylv.* 64. 207.
 Sium (235) 46. 160. 238.
 Phellandrium (238) 6.* 46. 47.*
 62.
 Cicuta (239) 6.* 46. 48.* 62. 98.*
 160.
 Chærophyllum (243) *Sundlöf*
 3.*
 Carum (245) 2. 49. 93.*
 Pimpinella (246) 39. 208.*
 Ægopodium (247) 62. 207.
 Sambucus (250) *vulg.* 161.
 Parnassia (252) 39. 115. 249.*
 Linum (255) *catharr.* 39.
 (256) *minimum* 141.
 Drosera (257) *fol. orbic.* 60.*
 115.
 Allium (263) *sylv. latif.* 27.
 Cepa (265) *Änglöf* 84.
 Anthericum (268) *Gram. offifr.*
 Convallaria (273) *Lilium conval-*
lium 6.*
 (274) *Sigill. Salom.* 106.*
 (275) *fol. verticill.* 75. 84.
 Calmus (277) 161. 204.
 Juncus (279) *Wetog* 184.
 (285) *Ätog* 60.*
 Peplis (291) 218. 254.*
 Rumex (292. β) *Herba Britanu.*
 46.
 Alisma (300) *Plantago aquat.* 6.*
 46. 47.*
 Trientalis (302) 36. 115.
 Epilobium (304) *Simmelsgräs*
 6.* 74. 207.*
 Erica (309) *vulg. Ljung* 74. 89.*
 114. 115. 183.* 228.
 241. 249.*
 (310) *Tetralix* 107. 114.
 Daphne (311) *Kållerhals* 243.*
 Vaccinium (312) *Odon.* 74. 107.
 115. 131.*
 (313) *Blåbår* 74. 114.
 249.*
 (314) *Lingon* 74.
 (315) *Trånbår* 62. 115.
 Chrysofenium (317) *Saxifr. au-*
rea 62.
 Persicaria (318. β) *fluitans* 46.
 Bistorta (321) 39. 64. 92.

Wäxter.

- Paris (325) *solanum quadrif.* 31.
39. 62. 204.
- Adoxa (326) *Moschâtellina* 37.
- Butomus (328) 46.
- Pyrola (331) *minor.* 18. 20. 83.
(334) *uniflora* 36.
- Andromeda (335) *vulg.* 251.
- Arbutus (339) *Njölönris* 110.*
241. 249.*
- Cucubalus (360. β) *marit. rep.* 149
164.
- Silene (364) *Tjätblomster* 23.
39.
(366) *paniculata alba* 39.
(367) *caule dichot.* 144.*
146. 164.
- Alfne (370. β) *altiss. nemor* 204.
- Arenaria (376) *maritima* 148.*
- Spergular (377) *pedunc. dichot.* 56. 64
(378) *pedunc. simpl.*
147.*
- Cerastium (379) *villosa - visc* 39.
- Lychnis (384) *flos Cuculi* 9. 39.
- Oxalis (385) *Trifol. acetos.* 36.
- Sedum (387) *petr. alb.* 231.
(388) *rupestre* 146. 213.
218.*
(389) *acre* 180.*
(391) *caule cr. solit. ann.*
49.*
- Lythrum (393) *Lysim. spic purp.* 31.
- Agrimonia (394) 6.* 39.
- Padus (396) *Sägg* 32.*
- Cratægus (399) *Sägtörn* 23. 31.
- Sorbus (400) *Rönn* 31. 42.*
251.*
- Pyrus (402) *Malus sylv.* 23. 31.
67.* 93.*
- Mespilus (403) *Chamæmespilus* 39.
- Filipendula (404) *vulg.* 39.
(405) *Ulmaria* 6.* 93.
- Rosa (406) *calyc semipinnat.* 31.
40.
fl. albo 33. 52.
- Rubus (409) *maximus* 135.
(410) *fr. caeso* 40.
(413) *Hjortron* 115.
- Fragaria (414) *Smultron* 17.
- Potentilla (415) *anserina* 2.*
37.*
- Tormentilla (421) 74.
- Comarum (422) *quinques. pal.*
rubr. 6.* 39.
- Nymphæa (426) *lutea* 46.
(427) *alba* 46.
- Papaver (428) *Äkerwalmo* 2.
- Actæa (431) *Christophoriana* 203-
205.*
- Tilia (432) *Lind* 23. 67.*
- Cistus (433) *Helianthemum vulg.*
76.
- Reseda (439) *Luteola* 110.* 127.*
125.
- Aconitum (441) *lycoll.* 6.*
(442) *Storinhatt* 6.*
48.*
- Aquilegia (443) *vulg.* 32.
- Stratiotes (444) *Alvi palust.* 46.
49.*
- Pulsatilla (446) *vulg.* 62.
- Thalictrum (454) *minus* 26.*
- Ranunculus (457) *longif. pal. maj.*
46.
(458) *Flammula* 47.*
60.*
(459) *fol. lin. caule rep.*
115.
(466) *prat. cr. acr.* 6.* 36
(472) *capillaceus* 269.
- Caltha (473) *palustr* 6.*
- Helleborus (474) *fl. globoso* 6.*
14. 39. 64. 92. 93. 218.
- Clingrodium (479) 31. 197.*
- Origanum (480) *vulg.* 39. 40. 74-
213.
- Mentha (481) *sylv* 216.*
- Glechoma (483) *Hedera terrestr.*
107.*
- Ballota (484) *Marrub. nigr.* 159.
- Marrubium (485) *alb. vulg.* 18.

- Nepeta (486) *Mentha cathar.* 52.
 Stachys (489) *sylvat.* 27. 84. 204.
 205.*
 (490) *palustr.* 93.* 204.
 Brunella (498) *vulg.* 39.
 Scutellaria (499) *fol. cren.* 207.*
 Rhinanthus (503.β) *Crista galli*
mas 6.
 Pedicularis (504) *calyc. quinquesid.*
 39.* 228.
 (505) *calyc. bifid.* Kall-
 aräs 4.* 6. 39.*
 Melampyrum (510) *cristat.* 39. 40.
 62. 74.
 (512) *cærul. coma* 62.
 (413) *lut. latifol.* 23.
 39. 62. 64. 74. 115.
 (514) *corollis hianti-*
bis 23. 39. 62. 64.
 74.
 Euphrasia (517) *rubra* 218.
 Lathræa (518) *Squamaria* 131.
 Scrophularia (520) *nod. foet.*
 Linnæa (522) 9. 36. 251. 254.*
 Draba (526) *alpina* 75.
 Subularia (527) 160.
 Lunaria (529) 27.
 Thlaspi (531) *incan. vaccaria fol.*
 2.*
 Hatis (543) *Weide* 110.* 125.*
 127.*
 Brassica (546) *perfol. fl. lut.* 91.
 Sinapis (548) *Akersenap* 30.* 72.
 Erysimum (555) *fol. int. lanceol.*
 160.*
 (557) *Barbarca* 53. 62.
 (558) *Alliaria* 62.
 Cardamine (560) *stolonif.* 26.* 39.
 76.
 (561) *apetala* 26.*
 Dentaria (565) *heptaphyll. baccif.*
 62.
 Raphanus (568) *Rapistr. fl. alb.*
 69.* 107.
 Crambe (570) *Strandfål* 189.
 Geranium (571) *uniflor.* 39. 40. 74.
 213.* 578.
 (572) *batr. fol. aconiti*
 6.* 64. 74.
 (574) *lucidum* 213.
 Malva (581) *sylv. fol. sin.* 159.
 (583) *Alcea* 267.
 Astragalus (591) *Glycyrrhiza sylv.*
 23. 32. 39. 40. 84.
 Anthyllis (594) *Vulneraria rust.*
 23. 39. 74. 90.
 Orobus (596) *rad. tuberosa* 39.
 (597) *caule ramoso* 213.
 Lathyrus (599) *sylv. lut.* 39.
 Vicia (603) *stipul. cren.* 40. 84. 92.
 (605) *multiflor.* 2. 39.
 Pisum (608) *marit.* 190.*
 Lotus (609) *Trifol. cornic* 90.
 Trifolium (611) *mont. alb.* 84.
 (615) *prat. purp.* 90. 93.
 (617) *lupulin. erect.* 213.
 (618) *lupul. rep.* 65.*
 (619) *Melilotus offic* 40.
 Medicago (620) *legum. lunat.* 2.*
 (621) *legum. renifim.* 2.*
 Ononis (622) *non spinosa purp.* 25.
 39. 84. 135. 162.
 Hypericum (624) *caule quadrato*
 6.* 39.
 (625) *caule ancipiti*
 6.*
 (627) *caule tereti* 213.
 β *andros. cum-*
poel 213.*
 Leontodon (628) *hispidum* 14. 39.
 62. 92.
 (629) *Crepis* 224.*
 Hypochæris 631) 39. 64.
 Hieracium (637) *murorum* 23. 31.
 39. 257.*
 (638) *cichorii folio*
 32.* 39. 64.
 Sonchus (642) *repens* 207.* 218.
 224.
 Prenanthes (645) 26. 41. 213.

- Scorzonera (647) *latif.* 23. 32.*
 39. 64. 74.* 92. 93.*
 Lapsana (649) 238.
 Carduus (654) *lanceolatus* 224.*
 (656) *acaulis* 88.
 (657) *Cirsium* 64. 84.
 (658) *Crispus* 274.
 (659) *palustris* 31. 39.
 236.
 Serratula (660) *tinct.* 110.*
 (662) *carduus* 266.*
 Bidens (664) *fol. integris* 160.*
 Tanacetum (666) *Xenofana* 54. 74.
 Artemisia (667) *vulg.* 131.
 (668) *Abrotanum campe-*
str. 33. 42.
 (670) *Absinthium* 269.
 Gnaphalium (672) *Kattfötter* 74.
 Tussilago (680) *vulg.* 20. 40. 84.
 Doronicum (684) *Arnica* 6.* 15.*
 39. 74. 90. 115. 228.
 Solidago (685) *Virga aurea* 74.
 249.
 Senecio (688) *Jacobea vulg.* 160.
 (689) *Jacobea Senec. facie*
 115. 142. 231.
 Aster (694) *Gotland.* 31.
 (695) *Enula* 270.
 (696) *salicis fol.* 39. 40.
 (697) *marit. Tripolium* 25.*
 Chrysanthemum (700) *Bellismajor.*
 39. 74. 90.
 Matricaria (701) *Chamamel. nobil.*
 107.
 Anthemis (703) *Chamamel. fatid.*
 205.*
 Achillea (706) *Ptarmica vulg.* 116.
 135. 218. 228.
 Centaurea (709) *Jacea nigra* 2. 39.
 265.*
 (710) *Cyanus* 56. 72.
 228.*
 Jasione (713) 18. 69. 164.
 Lobelia (714) 115. 249.
 Viola (716) *mart. inod. sylv.* 20.*
 (718) *acaul. fol. cord. hisp.* 74.
 Impatiens (722) *noli me tangere*
 26.* 207. 218.
 Orchis (723) *alba bifol.* 74.
 (727) *palm. calc. obl.* 74.
 (728) *palm. prat. latif.* 39.
 (729) *palm. prat. macul.* 74.
 Satyrium (733) *Pseudo-orchis* 141.
 Cypridium (735) *Calceolus* 131.
 Ophrys (738) *fol. ovat.* 31.
 Calla (744) *Misne* 15.* 36.
 Carex (768) *Lappstarr* 39.
 Sparganium (771) *natans* 46.
 263.*
 Typha (772) 181.*
 Alnus (775) *vulg.* 18. 93.* 181.*
β alba 13.
 Betula (776) *vulg.* 93.* 108.* 115.
 (777) *nana* 251.
 Sagittaria (780) 46.
 Myriophyllum (781) *fl. spic.* 46.
 Quercus (784) *vulg.* 14. 23. 45.*
 64.* 67.* 104.* 133.*
 149.*
 Fagus (785) *Böf* 67.* 108. 215.*
 Carpinus (786) *Äfwenböf* 143.*
 Corylus (787) *Säffel* 31. 68.* 74.
 Pinus (788) *Tall, Furu* 186.*
 241. 247.*
 Abies (789) *Gran* 23. 114. 186.*
 238.*
 Salix (792) *Tolster* 3.* 131. 262.*
 Viscum (816) *Mistel* 31.*
 Humulus (818) *Humle* 75. 84. 204.
 215.
 Populus (819) *Äsp* 23. 224.
 Mercurialis (823) *Cynocrambe* 23.
 39. 60.* 62. 64.*
 Juniperus (824) *vulg.* 23.* 65.*
 127.*
 Taxus (825) *Barrlind* 19. 825.
 Fraxinus (830) *Äff* 23. 67.* 93.*
 Empetrum (832) *Kräbbär* 107.
 115.

Equisetum (833) <i>arvense</i> 60.* 63. (836) <i>fluviat. Gråfne</i> 46.48.*	(959) <i>Sedemossa</i> 250.* (960) <i>Pulmonaria</i> 215.* (967) <i>fulvus</i> 159. (971) <i>Deustus</i> 217.* (980) <i>Renmossa</i> 10.* 250.*
Osmunda (841) <i>Struthiopteris</i> 15. 33.204.*	Lemna (999) <i>Monorrhiza</i> 257.
Pteris (843) <i>Ormbunte</i> 6* 238.	Fucus (1002) <i>Klotång</i> 168.* (1009) <i>filiformis repens</i> 168.* (1010) <i>scot. edulis</i> 169.*
Polypodium (846) <i>Filix mas</i> 93. (850) <i>ibvensse</i> 71.	Agaricus (1034) <i>in fol. pini</i> 215. (1049) <i>Chanterelle</i> 215.
Asplenium (854) <i>Trichomanes</i> 42.	Boletus (1087) <i>Koswamp</i> 274.
Acrosticum (856) 42.	Hydnum (1097) <i>imbricat.</i> 215.
Lycopodium (857) <i>caule cr. dichot.</i> 36. 115. (858) <i>caule cr. spica</i> <i>glabra serm.</i> 20. 115 (859) <i>Mattegräs</i> 115	Phallus (1102) <i>Murklor</i> 36.
Sphagnum (864) <i>Rödmossa</i> 104.* 115.	Lycoperdon (1116) <i>Tubera</i> 36.* 93.*
Polytrichum (868) <i>scopar.</i> 93.* 215.	Mucus (1124) <i>Sonungsdagg</i> 28.
Hypnum (872) <i>proliferum</i> 114.*	Byffus (1125) <i>Viol-sten</i> 9. 250.* 254.* 263.
Mnium (913) <i>geniculatum</i> 265.*	Alga (1137) <i>angustif. vitriar.</i> 166.* 184.*
Jungermannia (930) <i>hypophylla</i> 213	Agrostis (1138) <i>Brunhwen</i> 9. 39.
Lichen (937) <i>lepr. cand. tuberc. atr.</i> 29.* 211. (942) <i>Byttelet</i> 147.*	

IV.

Vya inhemskta Örter, som ej stå i Flora Suecica.

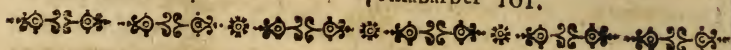
Cerasus, <i>Kersbärstrå</i> 25. 32. 38.	Cratægus <i>fol. subr. ferr.</i> 161.
Byffus <i>farinac. flava</i> 53.* 159.	Zostera 166. 167.
Potentilla. <i>Quinquefol. fragifer.</i> 63. 76. 84.	Ulva 169.
Lathyrus <i>arbonensis</i> 75.	Ruppia 186.
Panicum <i>spic. altern. remot. lux.</i> 141	Tremella 193.
Senecio <i>sylvatica</i> 115. 231.	Quercus, <i>Platyphyllos mas Dalech.</i> 214.
Coreopsis <i>Bidentis</i> 160. 272.	Pisum <i>sylvestre</i> 107.
Chamæmelum <i>marit.</i> 148.	

V.

Trågårds och Utländska Växter, som i detta Werk
omtalas.

Caraguana 10.
Linum Siberic. 10.
Canarie-frö 12. 228.
Plommonträ 22.
Walnöstrå 25. 52.
Thé-blommor 107.

Ruta 52.
Rål 270.
Rubia tinct. 127.
Potatos 131.
Rapsat 132.
Rhabarber 161.

VI.

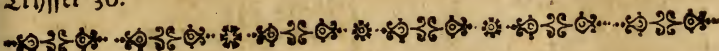
Swenska Örtenamn, som i denne Rese-beskrifning
nämnes, och icke stå i *Flora Suecica*.

Abrahamsrot 235.
Amurgräs 145.
Bockebläck 234.
Borstar 235.
Crucifix-ört 235.
Efnas 32.
Elgestjelf 234.
Eneftabb 235.
Finnstagg 234.
Folafötter 20.
Grangräs 235.
Gölsnöre 62.
Haregwå 235.
Häfelbrodd 57.
Hjertblomster 234.
Holtemjålla 235.
Horntistel 224.
Hwithufwud 238.
Hwitlåck 234.
Håra, Håragräs 60. 249.
Håstblomster 235.
Jktegräs 235.
Jernört 162.
Jngesåra 36.
Jogere 235.
Jungfruaris 249.
Kallgräs 4.
Kafewia 44. 48.
Kirß 62.

Krutlåckare 181.
Kråfot 62.
Lusblommor 36.
Lång 183.
Majblomster 6. 234.
Mjölkblomster 224. 235.
Mjölkqubbar 235.
Muleagräs 93.
Måra 234.
Näckerot 98.
Ormgräs 93.
Ormfage 238.
Ramslöf 227.
Refgräs 20.
Rödfålla 93. 235.
Saltbläck 234.
Skallra 235.
Skateblomster 235.
Stogshumle 235.
Stogslöper 235.
Snarrereswiv 16.
Solmøjegräs 235.
Solögön 36.
Sopmosa 215.
Steckgräs 234.
Stenbår 234.
Stroppelgräs 235.
Ståkre, den rätta 46.

Eudare 168.
 Ewinblomster 32.
 Ewinkål 30.
 Ewintång 168.
 Ejurbast 243.
 Frangulter 62.
 Tripp-Madame 218.
 Dryffel 36.

Wallberg 215.
 Wefer 3 131.
 Wespelten 31.
 Wildhafre 93.
 Willfan 235.
 Wiwang 251.
 Wästgöta Höfrö 75.

VII.

Djur, Foglar, Fiskar &c. Numern inom (Parenthe-
 sis) bemärker Fauna suecica.

Syrfetade Djur.

Björn (2) 13.
 Desmans-rotta (24) 161.
 Dofbjört (40) 28.
 Elg (37) hemtamd 221.
 Får (43) 58. 59. 60. 61. 66. 72. 99.
 117. 145. 201.
 Spanska 58. 72.
 Engelska 201.
 Getter (42) 66. 96. 131. 162.
 Orientaliske Väcker 117.
 Hund (12) 107. 205.
 Spansk Hund 117.
 Häst (34) 6. 37. 38. 46. 80. 99. 202.
 203. 208. 246.
 Jekorn (21) hwit 8.
 Jller)
 Jllore) (8) 97.
 Katta (3) Turkiss 118.
 Marswin 244.
 Oxe, Ko, Nöt (44) 6. 38. 64. 80.
 98. 99. 106. 124.
 Råf (14) 118. 248.
 Skäl (11) 191.
 Ewin (36) 65. 32. 36. 93. &c. 168.
 Chinesiska 62.
 Warg (13) 16.
 Warglo (4) 222.

Foglar.

Anas (98) 143.
 Bjuggbit (162) 81.
 Canarie-foglar (207) 8. 11. 13.
 Caprimulgus (248) 27. 215.
 Dufwor, Spanske 8.
 Elov (129) 182.
 Gök (77) 81. 236. 252.
 Gåf (90) 43.
 Chinesiska 145.
 Kornkvarren (162) 81.
 Larus 156.
 Mattskärre (248) 27.
 Ortygometra (162) 81.
 Plittacus 137.
 Paradisfa 139.
 Paradisfogel 139.
 Skater 271.
 Steglitsa (195) 11.
 Stensqwättungar (219) 49.
 Sterna (129) 182.
 Swalor (244) beboda rågn 223.
 Swanor (88) 143.
 Sädesårta (214) 252.
 Amphibier.
 Groba (250) 84.
 Grufgrabba (256) 257.

Orn (259) 146.
 Padda (253) 204.
 nytt slag 261.

Siskar.

Ålkuswa 232.
 Balistes 137.
 Bårgsmulltra 179.
 Blennius 182.
 Coregonus 231.
 Cyprinus Phoxinus 132. 232.
 Elgfulor 232.
 Fjårþing (282) 175.
 Flugfisk 239.
 Gaddfur 232.
 Gadus (294) Gwitling 176.
 (295) Kabbelja 176.
 Långa 177.
 Lyrblek 177.
 Torf 177.
 - - 178.
 Gasterosteus (276) 239. 245. 252.
 Gli 132. 232. 260.
 Guppor 232.
 Gådda 45.
 Hornfisk (276) 252.
 Hwitling (294) 176.
 Hå (269) 174.
 Kabbelja (295) 176.
 Knot (281) 176.
 Lax (306) 206. 219. 245.
 Lyrblek 177.
 Långa 177. 178.
 Ostracion 138. 139.
 Phoxinus 132.
 Wigghwarf 178.
 Pleuronectes (299) 178.
 (301) 179.
 Wigghwarf 178.
 Raja (268) 175.
 Qwidd (331) 260.
 Råcka (268) 175.
 Røding (310) 257.
 Rødspotta 179.
 Sparus 179.

Squalus (269) 174.
 Stensugare 232.
 Tenfisk (276) 245.
 Torf 177. 184
 Trachinus (282) 175.
 Trigla (281) 176.
 Wimma 232.
 Ålkusa 182
 Ånius: Wimma 231.

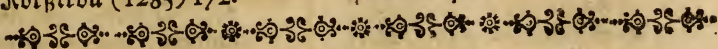
Refå. INSECTA.

Bi (1003) 43.
 (998) 265.
 Cancer (1244) 173.
 (1248) 174. 191.
 exot. 137.
 Fårlof 59.
 Hummer (1248) 174. 191.
 Krabba (1244) 173.
 Monoculus (1182) 14.
 (1185) 159.
 Musca (1053) 84.
 (1083) 84.
 (non dum descr.) 35.
 Mygg (1116) 37.
 Oestrus (1024) 202.
 Oniscus 190.
 Phalena (838) 27.
 (895) 65.
 (nov.) 140. 141.
 Phryganea (nova) 47.
 Scolopendra (1263) 236.
 (nov.) 191.
 Stepshwarfs: Flugan 153.
 Tabanus (1047) 9.
 Taffkråsta 173.
 Tipula (1150) 65. 233.
 Wågglof (646) 195. 215.
 Stridfå. VERMES.
 Asterias (1285) 172.
 Cochlea (1298) 27.
 (1302) 49.
 (1316) 84.
 (novæ) 169. 199. 200.
 Concha

Physicaliska Saker.

Concha (1333) 170.
 (1340) 193.
 nov. 187. 198. 199.
 Backar af Muskel och
 Snäckskal 197.
 Muskel och Snäckskalens
 nytta 200. 201.
 Dentalium 170.
 Korstroll (1285) 172.

Rupunge 169.
 Lepas (1349) 170.
 nov. 198. 200.
 Lerneä 171.
 Lumbricus (1270) marinus 189.
 Maniätt (1286. 1287.) 172. 173.
 Medusa (1286) 172.
 (1287) 172. 173.
 Patella 171.

VIII.

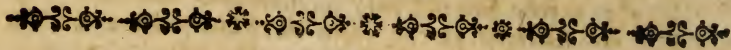
Physicaliska Saker.

Backar af Snäck- och Muskel
 skal 197.
 Benpipor af 6 quart. längd 19.
 Berg draga Dimba til sig 79.
 Västgötha Bergens strata
 79. 77. 83.
 hura fluggen af moln sy-
 nes från höga Berg
 på slätterna 83
 ganska grönt på norra sid-
 dan af de Västgötha
 85.
 Blodfot, sjukdom hos Boskap
 38. 64.
 Brattfors fall och grotta 40.
 Brunn i hårda Berget 159.
 Canarie-fogel parat sig med Stög-
 lisa 11. 12.
 Cataracta 86. 209.
 Ebb och Flod 183.
 Galbygdens art och egenskaper
 72. 76.
 Fisk, ömskar hemvist 200.
 Flottbjörkar 108.
 Flottholmar 108.
 Flögträ 218.
 Frostnatt den första 270.
 Furu af 409. års ålder 247.
 Grotta 48. 51.
 Gråberg, ej alla wid Skapelsen
 35.

Haf fordom, der nu land 40. 63.
 114. 134. 158. 164. 185.
 200.
 Honungsbygg 28. 106.
 Höstens Beskrifning 274.
 Jord, ingen på Klippor 185.
 Jordremna 54.
 Jordstott 45.
 Is i flere år osmält 256.
 Jättar 25.
 Jättegrutor 131. 147. 201.
 Källa af salt watten 157.
 Lithogenesien 78.
 Lunder 24.
 Maskar, som bärtstämman
 werke 149. ic.
 Musflor och Snäckor flytta me-
 ra til söder 200.
 Måsar 13.
 Rattens' beskrifning 246.
 Orkorn, hwad, och des nytta
 65.
 Rågn, tekn dertil 9. 71. 223.
 faller mer på bergiga
 orter 80.
 håstigt 238.
 Sjöar 13. 43. 44. 55. 58. 108. 109.
 217. 231. 238. 239. 245.
 249. 254.
 drifwa rågn från sig 80.
 som årligen tiltagar 210.

Medica.

<p>Solen gick ned 2 gånger på en dag 89.91</p> <p>Spatt, sjukdom hos hästar 38</p> <p>Springa långs efter Lidköpings torg 54.</p> <p>Spritt, sjukdom hos hästar 38.</p> <p>Stenars förvandlande 37.</p> <p>Strata af Kinnekulle 20 20</p> <p>af Wästgötha bärger 70 77. 83.</p> <p>af Skalbärger wid Udde-walla 198.</p> <p>Surbrunnar 56. 112. 131. 157 204 205. 243 250. 252.</p> <p>Sofa brunn 264.</p> <p>Tekn til Rågn 9. 71. 223. til ofred 108.</p> <p>Tilländningar 43 238.</p> <p>Trå, hwarföre wiså skada de närstående wårter: 67. hwarföre små: 3.</p>	<p>under sand 242.</p> <p>deras ålder 247.</p> <p>Watn förwändt i blod 14. 256.</p> <p>Wårpt och flådstämman de 62.</p> <p>i Wenern, somlige år hds gre, 55.</p> <p>des aftagande 19 185.</p> <p>Wintrar ofta falla i Söder, då på samma tid blidare i norra orter 196</p> <p>Tomma bittida 270.</p> <p>Wårberdomens bräckeligheter 250.</p> <p>Wår 13.</p> <p>Wårtebackars ålder af Swartmyllan ogrundad 89.</p> <p>Wårter, otta föda för et Creatur, men förgift för et annat 48.</p>
---	--

IX.

Medica.

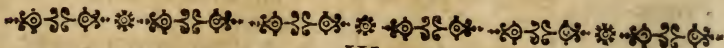
<p>Blofsot 31.</p> <p>Brottsfalling 144.</p> <p>Brånsår, bot derföre 202.</p> <p>Drag eller Fluß 118. bot derföre 254.</p> <p>Frofa 31. 112. bot derföre 180. 222.</p> <p>Fullslag, bot derföre 243.</p> <p>Förstopning, bot derföre 206.</p> <p>Gutta rosacea 118.</p> <p>Hospital 157.</p> <p>Koppor 145.</p> <p>Kråfwetan, bot derföre 243.</p> <p>Lues Venerea 157.</p> <p>Nåsblob, bot derföre 206.</p> <p>Rosen, bot derföre 202.</p>	<p>Nöba ögon, bot 202.</p> <p>Nötsår, bot 202.</p> <p>Sjukdom, synnerlig 233.</p> <p>Störbjugg 180</p> <p>Spina ventosa 118.</p> <p>Starren, hwita och swarta 246.</p> <p>Stenhuggare, gammal med fria Lungor 35.</p> <p>Synnens förlorande 246.</p> <p>Sår, bot derföre 124.</p> <p>Die varen. 234.</p> <p>Volatica scorbutica 234.</p> <p>Vomitus chronicus 180.</p> <p>Wårk i leder och armar 21. bot för Wårk 254.</p>
--	---

X.

Register på hwarjehanda i Oeconomien, Commerciën,
och Landthushollningen.

- Abbor-Håf 259.
 Allun-Brut 68.
 Betesmark 80.
 Bi 43.
 Bondstugor 18.
 Boskap, deras sjukdomar 38. 64.
 präservativ 243.
 Brånge af Hakel 68.
 Torf 104.
 Ljung 183.
 Bröd 184. 239.
 Båt 194. 247.
 Fabriquer, se Manufacturer.
 Fiskande 193. 258.
 Får 66.
 Spanska 58. 72
 hwilka örter får gerna
 åta 60.
 hwilka örter skadeliga för
 dem 60.
 deras sjukdomar, och bot
 dersföre 145. 236.
 Fårhus 61.
 Fåhus 61.
 Fårg, grön 3. 93.
 gul 3. 53. 93.
 röd 146.
 Getter 66. 131. 162.
 deras flöjande at förekom-
 ma 96.
 Getestall 131.
 Grinnar, rara 245. 271.
 Grytor 184.
 Grön fårg 3. 93.
 Gul fårg 3. 53. 93.
 Gårdesgårdar af Knebstekar 31
 127.
 af gårdsel 80. 89.
 af perpendiculairt
 stående stötar
 79.
- af sten 31. 89. 93.
 135. 253.
 Gåsjord, huru förbättras 106.
 Gåf 43.
 Gåffel af bränd gråstorf 97.
 torf och mossa 131.
 salt 30.
 fårt, at bekomma den
 skön 131.
 af Kyrtogårdar 225.
 Hastre 239. 240.
 swarts förvandlande i
 hvit, och tvärt om
 240.
 Hummersfiske, Himmertina 191
 Humle, när den bör pläckas 106
 hwilken bäst 106.
 Hus 54. 79. 104. 109. 135. 194 195
 224 241.
 af röd Kalksten 92.
 Hwete 30. 239.
 Håckar borde anläggas på Sals-
 bygden 80.
 Håst 9
 deras sjukdomar 38. 202.
 203.
 dö af Ståkra 46. 47.
 örter skadelige 6.
 på Edswägen 208.
 yra lätteligen at skos 246.
 Hå 232.
 förekomma des brinnande
 och unknande 233.
 Kafelungnar af Jern 250.
 Kalk, Kalkbränneri 14. 23. 68.
 af Musel, och Snåtskal
 200. 201
 Kor, örter skadelige 6. 98.
 at excitera vener. 235.
 modstulne, huru botas
 kor 235.

- Kor, när ej idisla, hwad bot 236.
 när de ha gulsot, bot 236
 at utdriswa efterbörd 236.
 för förstoppning 236.
 för durklopp 236.
 för blodсот 236.
- Korn 239. 250.
- Kål 4. 113.
- Källa med waturännor 71.
- Kärror 132.
- Kött, huru des saltning behö-
 les 106.
- Lampor 184.
- Landthafre, huru den utrotas 93.
- Laxfiske 206. 219. 245.
- Löftråd planterade wid gårdar 7.
- Manufacturer och Fabriquer 110.
 &c. 117. &c. 120. &c.
- Mjölk, huru den silas 104.
 osmakelig 274.
- Norsbåf 260.
- Pipbruk 126.
- Plantager 127.
- Plantelafwar 13.
- Plogar synnerliga 227.
- Qwarnstenar 115.
- Råg 116.
 des ogräs 8 239.
- Råffälla 248
- Röd färg 68. 146.
- Salt til gödning, des werkan
 30.
- Schefferi 58. 11.
- Scheffers nödige kandskap och
 beskaffenhet 60.
- Stepsbyggeri 149.
- Stog 9. 15 251.
- brist derpå 80. 91. 134. 162.
 nödwändigt at skona dem.
 247.
- Sturqwarnar 34.
- Storstenar af Jern 250.
- Episar 81. 109. 116.
- Stenbrott 33.
- Stenmurar äro ock obeständige,
 253.
- Sticke Tapeter 38.
- Stångjernshamrar 249.
- Swin, hwilka örter de gerna
 äta 32. 36. 93. 168.
 deras sjukdomar 65.
 at förekomma deras gräs-
 wande 93. 11.
- Taf af Kassewia 48.
- Torf 109.
- Tång 184.
- Tegelbruk 132.
- Thé inhemskt 196. 254.
- Thé-käppar af glas 156.
- Tobaksplantering 58. 128. 132.
 195. 220. 222.
- Torf brukelig til bränse 104.
- Trågård 143. 195.
- Wagn med 3 hjul 227.
- Wattloja på hjul 72.
- Wargård 16.
- Weideqwarn 127.
- Wåderqwarnar 53.
- Wägglöf, at fördriswa 195. 215.
- Äkrar 2. 17. 19. 30. 65. 80. 105. 200.
 206. 207. 252.
- Äng 4. 9. 85. 90. 115. 252.
 deras skände 97.
- Ärter 216.

XI.

Örternas nytta i Oeconomien, &c.

- Til mat för folk. Renmosa 11.
 Misne 15.
 Chanterelle 215.
- Trippe-Madamo 218.
 Til Drick. Apel 67.
 I stället för Thé. - - - - 197.

Örternas Nyttä.

Linnea 254.
 Trä nyttiga på ångar Alm 66.
 Lind 67.
 Växter skadeliga på åker och ång
 EE 67
 Ljung 88.
 Til angenäm luft. Myrskätel 145
 Til bränfle. Sassel 68
 Torfven af Sphagnum
 103.
 Ljung 183.
 Til Bekar. Weketog 184.
 Til Häckar. Alm 66
 Ligustrum 192.
 Getapel 215.
 Til Lusthus. Caprifolium 146.
 Til åttillige redskap och Enic
 farearbeten. Äst 67.
 Äpel 67.
 Alm 67.
 Til ungsqwastar. Polytrichum 93
 Til taf. Kafewia 48.
 Tång 184.
 Til Tapeter. Fårsta Granris
 qwistar 238.
 Furustickor 38.
 Til nytta i sankta kärr, floder ic.
 Kafewia 44
 Til Wägglöf fördrifwande
 Will-Mynta 216.
 Ut befrämja växternes säende.
 Sorntistel, 224.
 Färg, blå, Hatis 110.
 grön, Hundloka 3.
 Røthwippor 93.
 Getapel 215.
 Gul, Hundloka 3.
 Byssus farin. flava
 53.
 Äpelbart 67 93
 Björklöf 93.
 Ählbart 93.
 Ängfår 110.
 Luteola 110.
 Violsten 250.
 Gulkrödra 265.

Färg, röd, Byttelet 147.
 Swart. Mjölonris 110.
 I stället för Ull, Hampa ic.
 Jolster 3.
 Lindbart 67.
 Tekn til kall Jordmon. Kall
 gräs. 4.
 til tilkommande Winter.
 Kärrtistel 236.
 Til Widskeppelser.
 Skogs = Violer mot
 förgjord mjölk 20.
 Viscum mot wädelb 31.
 Präservativ för Boskap. Tjur
 bast 243
 Växter begärlige för Hästar.
 Kafewia 48.
 Äklöf 67.
 Lindlöf 67.
 Växter skadelige, eller mindre
 nyttige för Hästar.
 Galium lut. 6.
 Galium er. quadrif. alb. 6.
 Färgåt mig ej 6.
 Åkermönja 6.
 Hypericum caule quadr.
 6.
 caule ancip. 6
 Ulmaria 6.
 Valeriana sylv. 6.
 Lilium convall. 6.
 Angelica sat. 6.
 Zimmelsgräs 6.
 Kråkfötter 6.
 Ormbunke 6.
 Storknäf 6.
 Trollius 6.
 Aconitum 6.
 Arnica 6.
 Phellandrium 6. 46.
 Alisma 6. 47.
 Cicuta 99.
 Växter begärlige för Kor.
 Medicago renissim. 2.
 Fräkne 48.
 Käse

Örternas Nyttä.

- Kakewia** 44. 48.
Äsklöf 67.
Lindlöf 67.
Wäxter skadeliga för Kor:
 Arnica 6.
 Ranunculus prat. er. acr.
 6.
 Caltha 6.
 Aconitum Lappon. 6
 Cicuta 6 48. 98.
 Mercurialis 64.
 Sigillum Salom. 106.
 Conium 159.
Wäxter begärlige för Får:
 Färgtäs 60.
 Äsklöf 67.
 Lindlöf 67.
Wäxter skadelige för Får:
 Myofotis 60.
 Gram. Ossifragum 60
 Iltoq 60.
 Drosera 60.
 Pinguicula 60.
 Mercurialis 60.
 Flammula 60.
- Equisetum** 60.
 Cicuta 99.
Wäxter begärlige för Swin:
 Scorzonera 32 93.
 Tubera 36. 93.
 Sura Äplen 67.
 Wicfrot 93.
 Stachys palustris 93.
 Rumin 93.
 Klotång 168.
Rot Swins Sjukdomar:
 Örtorn på En 65.
Wäxter, som älska skugge 26.
 wid wattungfall 40.
 som wäxa i watn 46.
 som triffwas i kårer 115.
 som wäxa wid sjöstran-
 der 115.
 som krynpa starkt med röt-
 terne 207.
 som gifwa tilkänna den
 magraste jordmon 249.
Wäxter, som triffwas hälst i ån-
 gar 6. 9. 31. 39. 115.
 Dgräs bland Råg 2.

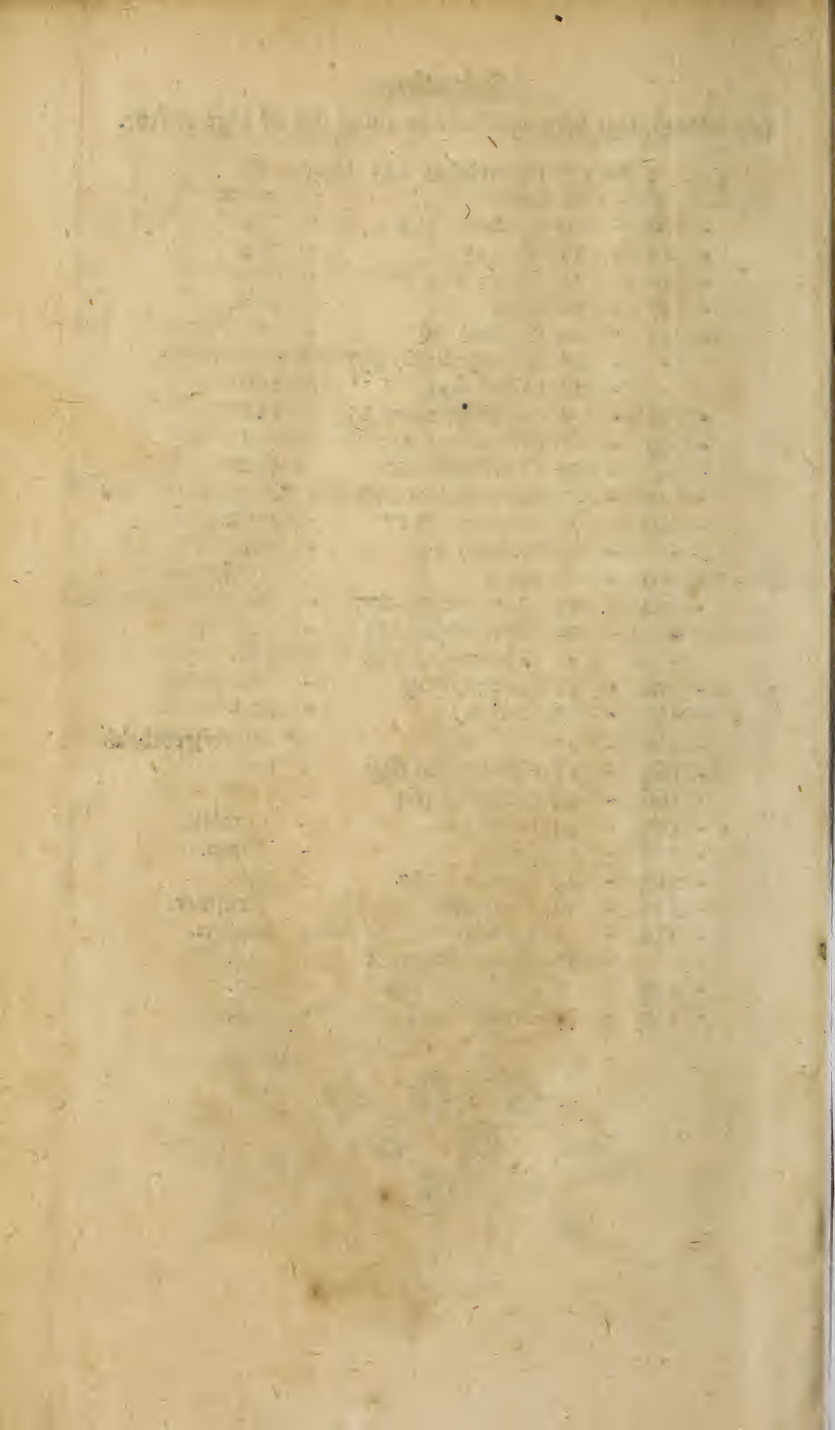

Rättelser,

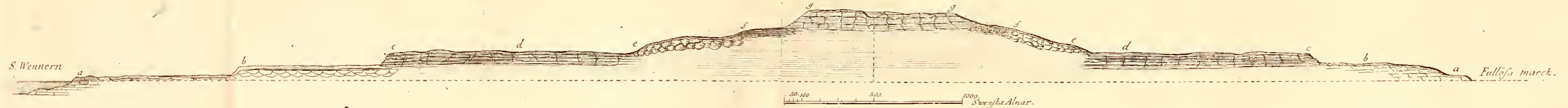
som nödvändigt böra märkas, de andre äro af föga värde.

påg.	3	linea	7	(Hundlofa)	245	läses	243.
-	7	-	36	datara	-	-	datura.
-	9	-	9	(Lychnis)	368	-	384
-	23	-	17	(Ef)	184	-	784.
-	25	-	31	(Aster)	622	-	696.
-	27	-	26	auëta	-	-	acuta,
-	31	-	24	(Melica)	56	-	57.
-	-	-	25	(Clinopodium)	497	-	479.
-	-	-	29	(Aster)	664	-	696.
•	33	-	1	(Lithospermum)	153	-	151.
-	39	-	5	(Astragalus)	592	-	591.
-	40	-	31	(Tussilago)	600	-	680.
-	48	-	30	(Ranunculus)	459	-	457.
-	49	-	7	(Cochlea)	1317	-	1302.
-	-	-	11	(Sedum)	39	-	391.
-	59	-	6	inlöst	-	-	inläst.
-	60	-	18	(Anthericum)	277	-	268.
-	-	-	20	(Mercurialis)	283	-	823.
-	-	-	-	(Flammula)	258	-	458.
-	74	-	31	(Orchis)	529	-	729.
-	135	-	7	(Rubus)	-	-	409.
-	160	-	37	$1\frac{3}{4}$	-	-	en tresjerbedels.
-	164	-	11	(Trifolium)	697	-	612.
-	166	-	14	(Zostera)	364	-	1137.
-	177	-	14	Lyrbleck	-	-	Lyrblek.
-	178	-	17	Långa	-	-	Tunga.
-	218	-	23	(Sedum)	387	-	388.
-	225	-	12	Grafven	-	-	Grafver.
-	238	-	1	Lapsala	-	-	Lapsana.
-	-	-	10	(Eriophorum)	4	-	44.
-	249	-	5	(Parnassia)	242	-	252.
-	256	-	30	(Byssus)	114	-	14.

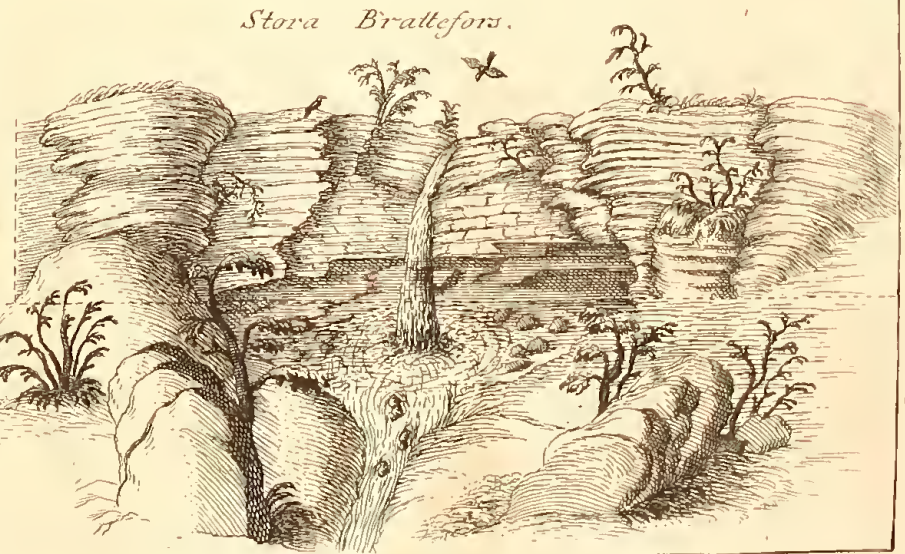
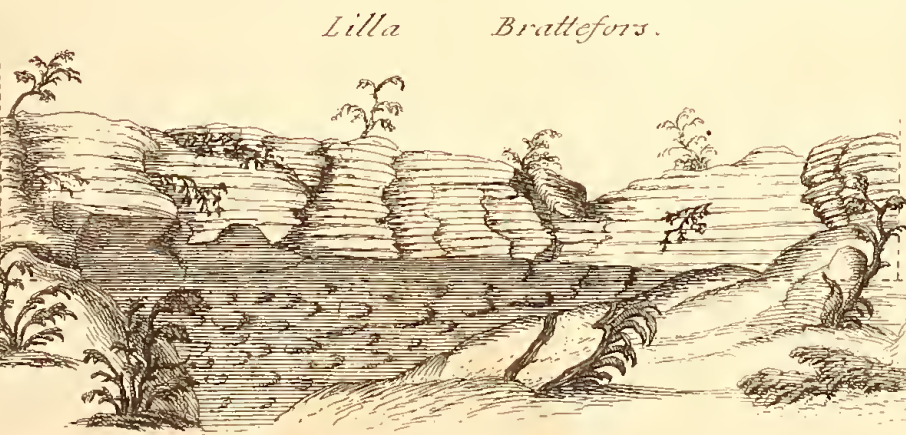

Profil öfwer Kinnakulle.

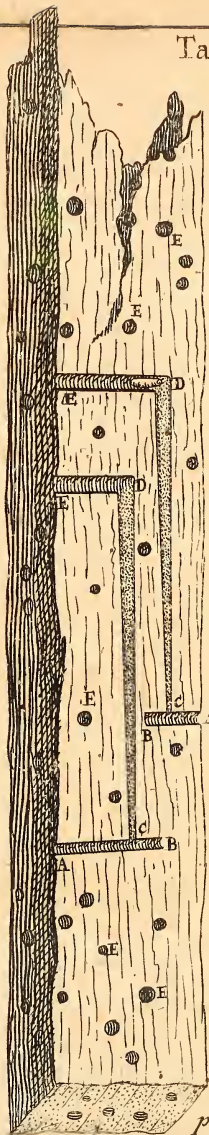
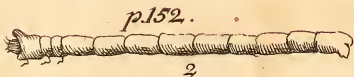
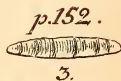
Faciat af Bergen.

24

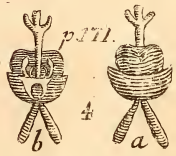
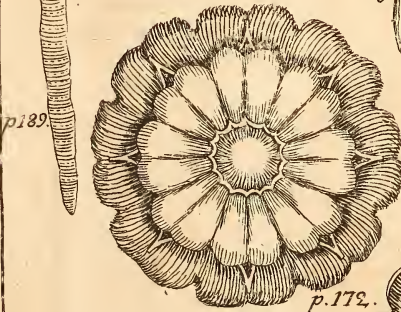
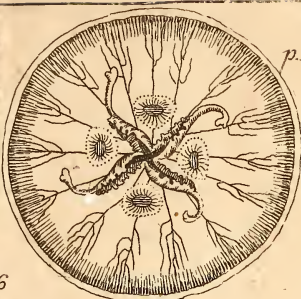

Skepskvarfs flugan.

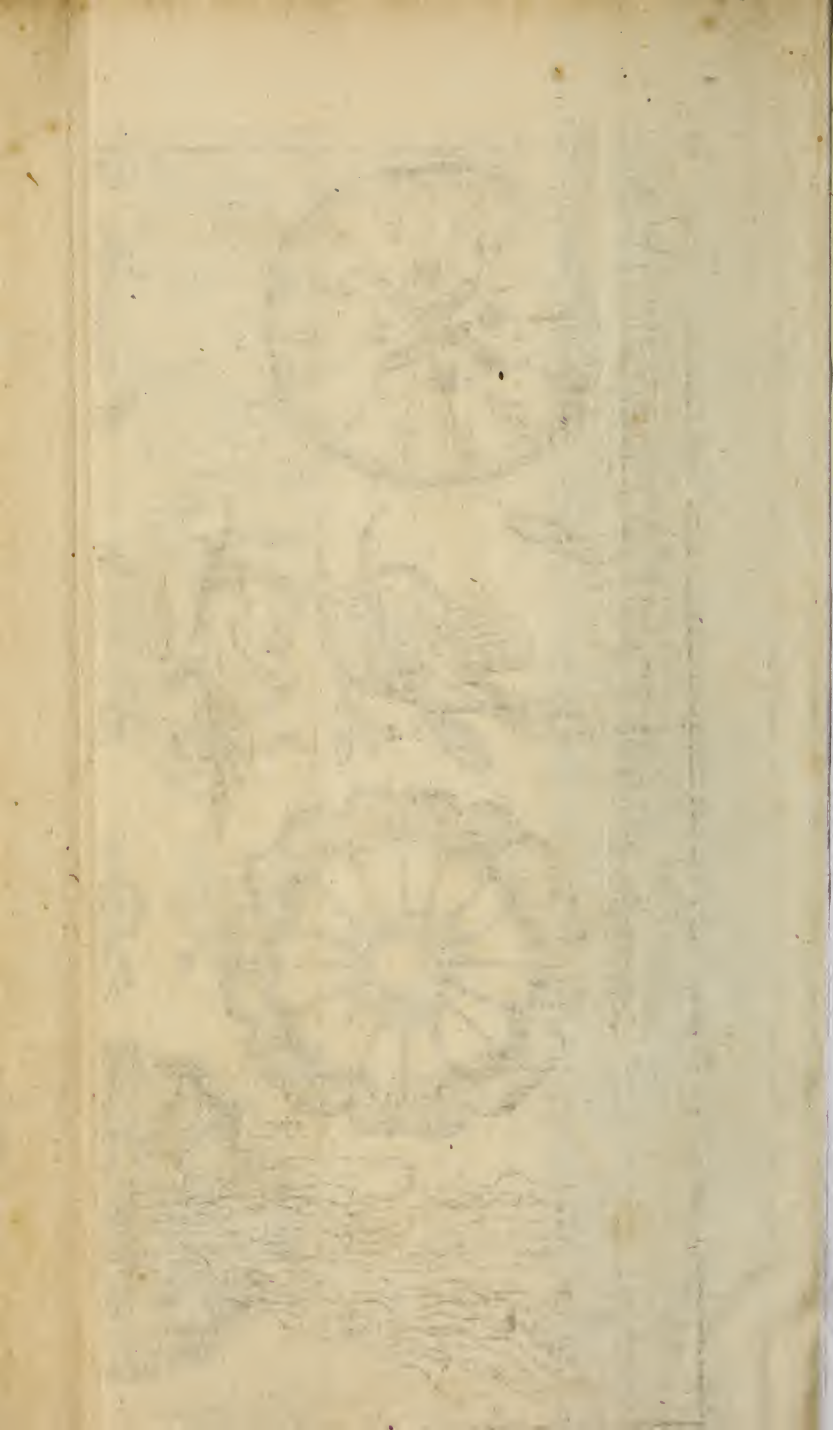

Tab III.

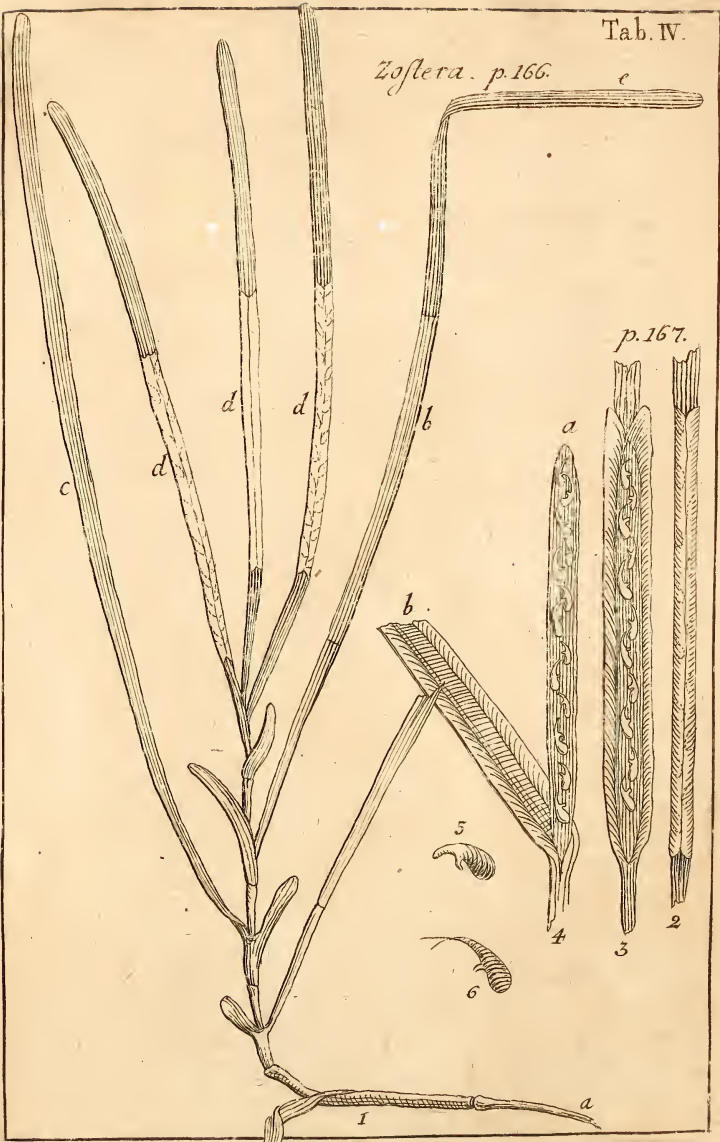
C. Bergquist sc.

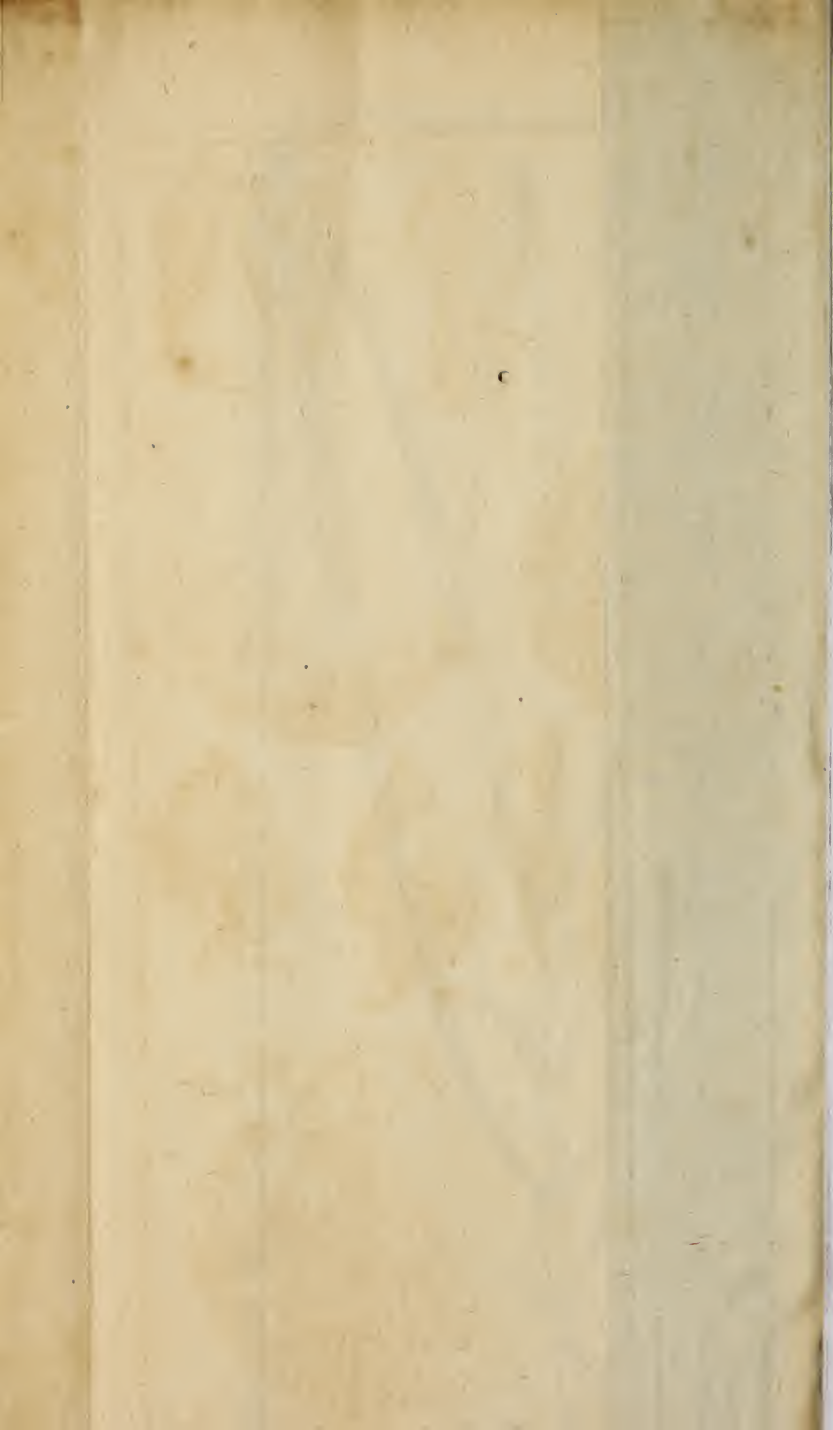
34.17.

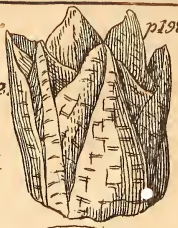
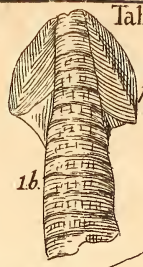

Zostera. p. 166.

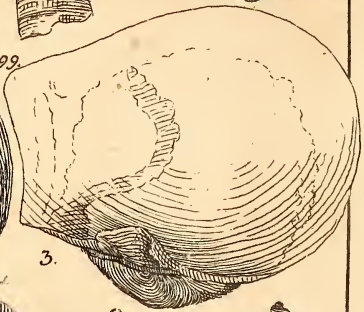
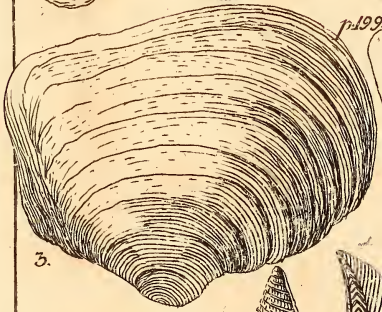
p. 167.

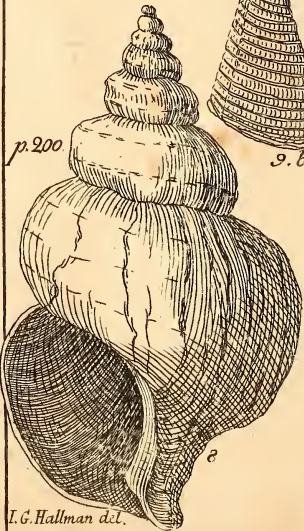

p.198.

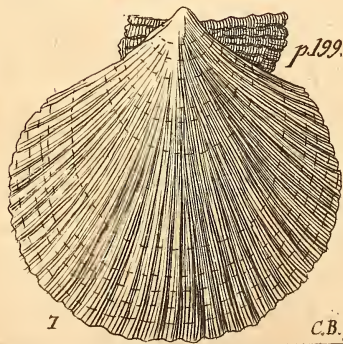
p.199.

p.200.

p.169.199.

p.199.

